SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ

Director: D. GUSTI

ANUL II, Nr. 9-10 SEPTEMVRIE-OCTOMVRIE, 1937

INSTITUTUL SOCIAL ROMÂN - SECȚIA SOCIOLOGICĂ

C U P R I N S U L

S T U D I I :

C R O N I C A :

D I S C U Ţ I I :

D O C U M E N T E :

R E C E N Z I I :

Î N S E M N Ă R I :

C O P E R T A :

Voştinar dela Căianul-Mic (Clişeu *Eftene,* Fundaţia Regală „Principele Carol).

SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ
DIRECTOR: D. GUSTI

ANUL II, NR. 9-10 SEPTEMVRIE - OCTOMVRIE 1937

PARALELISMUL SOCIOLOGIC[1]

Câteva lămuriri preliminare. In mod obişnuit, nu folosim în sociologia românească termenul de *echilibru social,* care denumeşte preocuparea de căpetenie a acestui Congres Internaţional de Sociologie. Problema ea însăşi nu ne este necunoscută, am socotit însă şi credem că trebue să menţinem această hotărîre, că e mai bine să ţinem departe de sociologie, ştiinţă a realităţii sociale, toţi termenii tehnici făuriţi pentru nevoile altor discipline, cum ar fi fizica, chimia, biologia şi psihologia, care au de studiat realităţi de natură deosebită. Pentru pricina aceasta evităm în România termenii de fizică socială, de dinamică şi de statică socială, de echilibru social, care amintesc ştiinţele fizice, după cum evităm la fel termenii de organism social, de patologie socială, de anatomie şi de fiziologie socială etc., care amintesc biologia. E adevărat că n'am izbutit să găsim totdeauna termenii sociologici potriviţi. Suntem siliţi şi noi uneori să folosim termeni împrumutaţi dela alte discipline, avem însă în aceste cazuri precauţiunea metodologică de a preciza deosebirea de înţeles.

Problema echilibrului social se pune în sistemul nostru de sociologie cu privire la unităţile sociale, adică cu privire la formele concrete ale asocierii omeneşti. Nici o societate, oricât ar fi ea de simplă, nu e constituită dintr'un singur element. Prin definiţie, societatea este o realitate, care cuprinde mai mulţi factori: un număr oarecare de indivizi, o serie de relaţii între aceştia, un principiu de organizare sau o structură etc. Aceasta e pricina pentru care problema interdependenţei părţilor în mijlocul întregului se pune în mod necesar cu privire la orice unitate socială. Problema cea mai de seamă de echilibru social decurge, credem, din acest fapt.

Comunicările elevilor mei[2]) prezintă câteva aspecte concrete ale echilibrului social, stabilite prin metoda cercetărilor directe a monografiilor sociologice. Comunicarea aceasta e menită să înfăţişeze problema generală a echilibrului social, în legătură cu societatea în genere, în felul în care se pune şi se desleagă în cadrul sistemului meu de sociologie. Din pricina aceasta voiu fi nevoit să înfăţişez pe scurt acest sistem, ca să pot apoi înfăţişa ca o consecinţă a lui şi problema interdependenţei sociale sau, ca să întrebuinţăm termenul propus de Biroul Congresului, problema echilibrului social.

Sistemul nostru de sociologie ia ca punct de plecare nu numai critica realităţii sociale, ci şi critica doctrinelor sociologice existente. Intr'adevăr oricine cercetează cu atenţie sistemele sociologice mai importante, va găsi printre ele numeroase doctrine, care nu cuprind decât adevăruri parţiale. Ca atare, ele nu pot fi primite în ştiinţă decât între-

---

[1]) Comunicarea la al XIII-lea Congres Internaţional de Sociologie (Paris, 1—6 Sept. 1937).
[2]) Traian Herseni, H. H. Stahl şi G. Vlădescu-Răcoasa.

gite organic unele prin altele, adică totalitar. Semnalăm două erori, care se comit adeseori în sociologie, cu deosebire în doctrinele mai vechi. Unele concepţii confundă partea cu întregul. Astfel, uneori se dă însemnătate exclusiv factorilor economici, alteori celor politici, ori celor spirituali, ori celor juridici. In chipul acesta nu se poate ajunge decât la o imagine incompletă a realităţii. Nu putem socoti decât concepţii sociologice parţiale rezultatele acestui fel de a gândi. Alte doctrine confundă fenomenele sociale cu factorii care le condiţionează, factori condiţionanţi pe care noi îi numim *cadre*. Astfel, din faptul că societatea este determinată de factorii geografici, de cei biologici sau de cei psihici, s'a tras pe rând concluzia că societatea însăşi ar fi un fenomen exclusiv geografic, un fenomen exclusiv biologic sau un fenomen exclusiv psihic. Sistemul nostru caută să înlăture aceste erori, stabilind cu preciziune diferenţa dint.e fenomenele parţiale care compun societatea, pe de o parte, şi între societate şi cadrele ei de viaţă pe de altă parte. Ajungem, cum vom vedea, să formulăm chiar o lege a acestor deosebiri, care însemnează în acelaşi timp tot atâtea corelaţii, lege pe care o numim a *paralelismului sociologic* şi care este o adevărată lege de echilibru social. Să vedem prin urmare ce este o societate, din ce se compune, care sunt manifestările ei şi care sunt factorii sau cadrele ce o condiţionează.

Chiar dela prima ei înfăţişare, societatea ne apare alcătuită dintr'un număr oarecare de indivizi, ce trăiesc laolaltă. Problema sociologică propriu zisă se pune abia din momentul acesta, căci se ridică întrebarea: dacă societatea se reduce la suma indivizilor componenţi, sau prezintă un plus faţă de ei, o sinteză ireductibilă la elementele componente? Socotim ca adevărată cea de a doua soluţie. Societatea, din momentul în care cuprinde nu indivizi care trăiesc alături, ci indivizi care trăiesc împreună, aşa dar indivizi care duc o seamă de relaţii unii cu alţii, care se supun în comun unui principiu de organizare şi care se supun unor norme care-i transcend şi de cele mai multe ori unor instituţii care îi preced, nu mai poate fi socotită ca simplă sumă aritmetică a indivizilor. De aceea orice societate trebue socotită ca totalitatea sintetică a indivizilor componenţi. Societăţile concrete formează aşa dar tot atâtea unităţi sociale, adică asociaţii de indivizi legaţi prin relaţii obiective şi printr'un principiu de organizare, care formează structura socială. Unitatea socială, prin caracterul ei de convieţuire, nu se reduce la o simplă coexistenţă, la o solidaritate de simţire, ci este totdeauna o realitate activă, de manifestare de voinţă în colaborare. Caracterul acesta voluntar este, de altfel, nota specifică a societăţilor omeneşti. O unitate socială, oricât de simplă, prezintă anumite manifestări de voinţă, ceea ce însemnează, ţinând seama de structura particulară a voinţei umane, că urmăreşte anumite scopuri şi întrebuinţează anumite mijloace.

Voinţa dă aşa dar societăţilor umane relativa lor autonomie faţă de *cosmosul* înconjurător, de aceea o şi socotim ca esenţă a vieţii sociale.

Din caracterul acesta voluntar al unităţilor sociale rezultă trei consecinţe mai de seamă: 1. In primul rând, viaţa socială nu este o realitate încremenită, gata făcută, ci o realitate în continuă activitate, în continuă devenire, este ceea ce numim un proces social. Când se vorbeşte despre aspectul static al societăţii, sau de anatomia socială, sau de morfologia socială, avem de a face cu simple abstracţii ştiinţifice, născute din nevoi de metodă. In realitate societatea concretă are caracterul unui proces, e în continuă transformare sau, cu alte cuvinte, este istorie, societate în timp şi istorie fiind acelaşi lucru. 2. A doua consecinţă este că unitatea socială nu ne apare niciodată prin esenţa ei, prin voinţa socială, ci se desfăşoară fenomenologic într'o mulţime de activităţi sau *manifestări*. Prin urmare studiul sociologic, care-şi propune să cerceteze realitatea, nu ajunge în contact direct cu voinţa socială, ci numai cu manifestările de viaţă ale acesteia, cum sunt manifestările economice, juridice, politice, religioase etc. Putem deduce, de sigur, din studiul manifestărilor sociale şi putem caracteriza, pornind dela ele, şi voinţa socială. Vom vedea îndată că una din sarcinele cele mai de seamă ale sociologiei e să stabilească genurile principale de activităţi sau manifestări sociale, să încerce adică o tipologie a lor. 3. A treia consecinţă e putinţa unei clasificări a unităţilor sociale după genul de voinţă

socială, ce le stă la bază. Astfel clasificăm unităţile sociale în comunităţi, instituţii şi grupări. Comunităţile se caracterizează prin integrarea completă a indivizilor, prin anihilarea voinţelor individuale şi prin supunerea faţă de voinţa colectivă, obiceiuri şi interesul comun. Familia şi naţiunea sunt exemple tipice de comunităţi. Instituţiile se caracterizează prin natura lor exterioară şi constrângătoare-faţă de indivizi şi deci prin caracterul lor de instituit sau prestabilit. Un exemplu tipic îl constituie Statul, cu toate organele lui administrative. Grupările se caracterizează prin voinţa liberă a indivizilor, prin caracterul lor convenţional sau contractual. Exemple: asociaţiile comerciale, societăţile sportive, cercurile de prieteni.

Cu privire la autonomia lor, unităţile sociale sunt de două categorii, cele care pot dăinui singure şi nu depind de alte unităţi mai cuprinzătoare, şi cele care nu sunt de fapt decât părţi componente ale unor unităţi sociale mai mari şi fără de care nu s'ar putea păstra. Ultima categorie de unităţi, cum sunt, spre exemplu: familia, şcoala, biserica etc., le numim *subunităţi sociale*. Termenul general de societate nu-l întrebuinţăm decât în legătură cu unităţile sociale de sine stătătoare, singurele de altfel care ne preocupă aici.

Pentruca o unitate socială să formeze o realitate deplină, trebue să satisfacă cu necesitate nevoile fundamentale ale indivizilor componenţi, adică cele care ţin de firea însăşi a omului pe de o parte, şi pe de alta nevoile care nasc din asocierea însăşi, nevoile care ţin de fiinţa societăţii. Din acest punct de vedere, manifestările sau activităţile sociale care ne apar, la prima vedere, ca fiind deosebit de numeroase şi felurite, pot fi reduse la patru categorii sau tipuri fundamentale. Oamenii, prin faptul că intră sau se găsesc într'o societate, nu pot renunţa la firea lor specifică. Din firea omenească psiho-fizică, în sensul de structură bio-psihologică, purced două nevoi fundamentale, nevoile materiale şi nevoile sufleteşti, care atrag cu necesitate în orice societate două manifestări corespunzătoare, manifestările economice şi manifestările spirituale. In sânul manifestărilor spirituale socotim manifestările religioase, artistice şi ştiinţifice. Aceste manifestări nu pot exista împreună şi nu se pot desvolta, aşa dar nu pot fi manifestările unei unităţi sociale, decât dacă sunt reglementate şi organizate. De aici apare nevoia altor două manifestări sociale, care ţin de astă dată de natura societăţii, adică de nevoia coexistenţei: manifestările etico-juridice şi manifestările politico-administrative. Manifestările economice şi spirituale sunt de natură substanţială în sensul că ele constituesc însăşi vieaţa socială, iar manifestările etico-juridice şi politico-administrative sunt de natură formală sau regulativă, în sensul că reglementează şi organizează pe cele dintâi.

Am amintit la început de eroarea ce se face uneori de a se confunda societatea cu una din manifestările ei parţiale. Eroarea aceasta se face ori de câte ori nu se ţine seamă de toate cele patru manifestări amintite. Societatea nu se reduce numai la manifestările economice, nici numai la cele spirituale, nici la cele etico-juridice, nici la cele politico-administrative, ci este totalitatea funcţională a acestor patru manifestări.

Dacă sociologia ar fi o ştiinţă descriptivă, ea s'ar mărgini la studiul unităţilor sociale concrete şi al manifestărilor lor de vieaţă, încercând să stabilească fie tipurile lor mai de seamă, fie felul în care au evoluat. Sociologia însă s'a constituit dela început ca o ştiinţă explicativă. De aceea pe lângă studiul unităţilor şi manifestărilor sociale, sociologia trebue să cerceteze şi factorii lor condiţionanţi sau cadrele lor de vieaţă. Şi în privinţa aceasta sistemul nostru de sociologie încearcă o reducere la tipurile fundamentale, evitând în acelaşi timp a doua eroare amintită, prin care se confundă societatea cu factorii ei condiţionanţi. Orice unitate socială este înrâurită în manifestările ei de voinţă de lumea fizică înconjurătoare sau cadrul cosmic, de natura fizică a indivizilor care o compun sau de cadrul biologic, de natura psihică a acestora sau de cadrul psihic şi de drumul străbătut în trecut sau de cadrul istoric. Desigur cadrele nu înrâuresc numai ele asupra manifestărilor, ci sunt, la rândul lor, înrâurite de către acestea. Avem de a face, cu alte cuvinte, cu o legătură bilaterală sau cu o corelaţie. Nu numai societăţile omeneşti sunt transformate sub înrâurirea mediului geografic, a celui biologic sau psihico-istoric, ci şi realităţile acestea sunt transformate prin activitatea societăţilor. Am stabilit aşa dar ter-

menii principali ai oricărei discuţii sociologice, termenii care constituiesc tot atâtea probleme diferite: între altele problema manifestărilor sociale şi problema cadrelor sociale. Dobândim de aici şi o definiţie completă a societăţii, pe care o socotim ca totalitatea autonomă a indivizilor, ce trăiesc laolaltă şi depun ca manifestări de voinţă o activitate economică şi una spirituală, reglementate etico-juridic şi organizate politico-administrativ, condiţionate de cadrul cosmic, cadrul biologic, cadrul psihic şi cadrul istoric.

Putem porni acum la examinarea raporturilor ce există între aceşti termeni stabiliţi de sociologie.

Unităţile sociale, manifestările lor şi cadrele vieţii sociale ridică trei probleme mai de seamă în ce priveşte echilibrul social: 1. Problema raporturilor dintre manifestări în sânul aceleeaşi unităţi sociale, problemă care se poate formula prin întrebarea: cum reuşesc să formeze elementele variate şi numeroase ale manifestărilor sociale o singură unitate de viaţă, o totalitate funcţională şi cum se determină între ele ca existenţă şi devenire? 2. In ce raport se găsesc cadrele sociale unul faţă de altul şi cum determină vieaţa socială? 3. In ce raport se găsesc manifestările societăţii datorite voinţei sociale cu cele patru cadre amintite? Să examinăm pe rând fiecare din problemele acestea.

S'a crezut multă vreme (şi se mai găsesc şi astăzi reprezentanţi în ştiinţă ai acestor curente), că deşi societatea se înfăţişează sub aspecte variate şi în complexe formate din numeroase elemente, totuşi în esenţa ei sau cel puţin în cauzalitatea ei poate fi redusă la un singur element, faţă de care toate celelalte apar ca realităţi subordonate, ca fenomene de ordin secundar. S'a dat această precădere în deosebi factorilor economici, mai ales sub forma tehnicei de producţie, înfăţişaţi ca infra-structură, faţă de care vieaţa spirituală, politică şi juridică şi în genere manifestările care pot fi cuprinse în denumirea de ideologie, apar ca supra-structură, ca epifenomene. Dar economismul acesta care constitue un exemplu tipic de doctrină sociologică parţială, nu este singura încercare de a reduce societatea la unul din elementele ei componente.

Se cunosc destule încercări în istoria doctrinelor de a da precădere factorilor spirituali, factorilor juridici sau factorilor politici. Prin urmare oricare din cele patru manifestări stabilite de noi, anume manifestările economice, spirituale, etico - juridice şi politico-administrative, pot fi întrebuinţate ca termeni de reducere şi de explicare ai vieţii sociale, dându-li-se o importanţă deosebită faţă de celelalte trei. In realitate, oricine cercetează fără prejudecăţi, în chip obiectiv şi desinteresat viaţa socială, poate să constate că nu există unitate socială de sine stătătoare fără cele patru manifestări amintite.

Din expunerea sistemului de sociologie formulat şi verificat pe bază de fapte, nu de speculaţie filosofică, reiese existenţa necesară a fiecărei manifestări sociale în orice societate omenească. Prin urmare cea dintâi concluzie a noastră în legătură cu manifestările sociale se referă la existenţa universală şi am putea spune necesară a acestora. O societate poate să aibă la un moment dat, în decursul evoluţiei ei, manifestarea economică mai desvoltată decât manifestarea spirituală sau invers, precum poate să aibă mai desvoltată manifestarea juridică decât cea politică. Faptul se poate observa în numeroase cazuri concrete, dar desvoltarea mai mare a unuia din elemente nu atrage după sine dispariţia celorlalte. Nu există nici o societate omenească normală, în sensul de viabilă, fără cele patru manifestări, încât putem susţine că prin însăşi natura lor ele sunt ireductibile una la alta. Această afirmaţie nu exclude însă putinţa unei erarhizări a manifestărilor. Chiar dacă ele există în orice societate, existenţa şi ireductibilitatea lor nu implică şi egalitatea lor funcţională. De aceea trebue să examinăm şi aspectul acesta al problemei.

Nici în privinţa aceasta cercetările noastre nu confirmă doctrinele care încearcă să dea unuia sau altuia din factori o mai mare importanţă, susţinând primatul economic, primatul politic, primatul spiritual sau vreun alt primat. De sigur şi de astă dată faptele ne arată numeroase cazuri în care una din manifestări capătă la un moment dat pe lângă o mai mare desvoltare şi o mai mare însemnătate şi ajunge să determine vieaţa socială mai mult decât celelalte manifestări sociale, dar faptele desmint totdeauna preponderenţa

constantă şi universală a aceleiaşi manifestări. Odată câştigă o oarecare întâietate manifestările economice, altă dată cele spirituale, iar altă dată cele politice, şi nici atunci nu se elimină cu desăvârşire influenţa celorlalte manifestări. De aici a doua concluzie a cercetărilor noastre, că manifestările sociale pe lângă faptul că sunt ireductibile, în sensul că există toate patru deodată, sunt şi cu neputinţă de erarhizat funcţional sau cauzal, în sensul că nici una nu poate elimina complet şi pentru totdeauna din cuprinsul cauzalităţii pe celelalte. Pentru ca formularea acestor două concluzii să fie mai precisă, am crezut nemerit să întrebuinţăm termenul de paralelism. Manifestările economice, cele spirituale, cele etico-juridice şi cele politico-administrative, care constituesc împreună totalitatea manifestărilor de viaţă ale unei unităţi sociale, există, se desvoltă şi se determină toate deodată, adică paralel. Se înţelege uşor că paralelismul acesta sociologic este în realitate o formulă de echilibru social. O societate, fie că se găseşte în echilibru static, fie că se desfăşoară într'un echilibru dinamic, nu poate renunţa la niciuna din cele patru manifestări şi ceva mai mult, nu poate desvolta excesiv şi nici să dea ca valoare o însemnătate cu mult mai mare vreuneia din ele decât celeilalte. Ori de câte ori o societate neglijează factorii spirituali în folosul celor economici sau desvoltă factorii economici în detrimentul celor politici şi aşa mai departe, ajunge cu necesitate la desechilibru, iar eliminarea completă a uneia din cele patru manifestări duce cu necesitate la distrugerea ei.

Paralelismul acesta, pe care l-am stabilit în legătură cu manifestările, îl găsim cu deosebirile subînţelese şi la cadrele vieţii sociale. De astă dată nu mai e vorba de existenţa unor elemente în sânul unei totalităţi sintetice, ci de felul în care determină factorii amintiţi (cosmici, biologici, psihici şi istorici) societatea. Şi aci găsim destule concepţii care încearcă să reducă condiţionarea societăţii la un singur factor. Astfel curentele care au dus la închegarea unei adevărate sociologii geografice, caută să lămurească întreaga viaţă socială, dela aşezare şi producţia economică până la cele mai înalte manifestări spirituale, religia, arta, filosofia, exclusiv prin factorii geografici. Alte curente, care au dus la închegarea unei bio-sociologii, caută dimpotrivă să lămurească aceeaşi realitate socială, cu aceleaşi manifestări, exclusiv prin factori de natură biologică, în special rasa. Lucrul se întâmplă la fel cu curentele din sânul sociologiei psihologice sau a psiho-sociologiei şi din cel al sociologiei istorice, care încearcă lămurirea societăţii numai prin factorii psihici sau numai prin cei istorici. Cercetările noastre ne-au dus la concluzia că toate doctrinele acestea sunt unilaterale. Societăţile concrete sunt condiţionate în totdeauna de toţi aceşti factori în acelaşi timp. Nu numai o unitate socială mare, cum este de pildă o naţiune, dar şi unităţile sociale mici, cum sunt de pildă, un sat sau un oraş, îşi datoresc înfăţişarea lor dintr'un moment dat atât mediului geografic în care se desvoltă, cât şi factorilor rasiali şi în genere factorilor biologici, precum şi însuşirilor psihice individuale şi trecutului istoric. Nesocotirea vreuneia din condiţiile acesteia însemnează nesocotirea însăşi a realităţii, de care ştiinţa trebue să ţină seamă şi să-i corespundă necontenit. De aceea am crezut că este necesar să formulăm şi aici acelaşi principiu al paralelismului sociologic, de astă dată în sensul determinismului social, paralelism conform căruia cadrul cosmic, cadrul biologic, cadrul psihic şi cadrul istoric condiţionează viaţa socială toate deodată, indiferent dacă dela caz la caz sau din timp în timp, unul sau altul este mai desvoltat şi capătă prin urmare mai multă însemnătate. Avem şi aici de a face cu un adevărat principiu de echilibru social pentrucă numai existenţa celor patru factori poate asigura funcţionarea normală a societăţii, şi scăderea treptată a unuia dintre ei sau eventual lipsa cu desăvârşire, atrage desechilibrarea şi eventual decăderea şi dispariţia societăţii. Degenerarea biologică a oamenilor dintr'o societate, de pildă treptata scădere a natalităţii, sau un mediu geografic nefavorabil nici unei activităţi economice, atrag după ele tulburări în funcţionarea societăţii.

Paralelismul sociologic prezintă şi un alt aspect. Pe lângă paralelismul dintre cadre, socotite aparte, există un paralelism între cadre şi manifestări. Societatea, prin caracterul ei voluntar, nu se supune în chip mecanic celor patru cadre amintite. Faptele ne arată numeroase cazuri de societăţi, care se aseamănă între ele cu toate că se găsesc în împre-

jurări geografice diferite şi tot aşa de societăţi care se deosebesc, cu toate că se găsesc în împrejurări geografice asemănătoare. La fel, faptele ne arată fenomene sociale asemănătoare la populaţii de rasă diferită şi fenomene sociale deosebite la popoare de aceeaşi rasă, precum nici asemănarea însuşirilor psihice sau identitatea trecutului istoric nu atrag după ele cu necesitate acelaşi gen de manifestări sociale. Rezultă de aici că în domeniul sociologiei nu putem întrebuinţa conceptul de cauzalitate eficientă pentrucă nu întotdeauna aceleaşi cauze atrag aceleaşi efecte şi că, prin urmare, cauzalitatea în sociologie are un aspect particular. Intr'adevăr ea este dublă, odată lăuntrică, ţinând de voinţă, odată exterioară, ţinând de cadre. Lipsa de concordanţă amintită nu se poate lămuri decât prin deosebirea dintre voinţa socială a unei societăţi faţă de voinţa celorlalte. Faţă de acelaşi mediu geografic două societăţi pot reacţiona în chipuri diferite, după puterea de voinţă a fiecăreia. Tot aşa, faţă de acelaşi trecut istoric două unităţi sociale pot reacţiona diferit prin conformism sau prin inovaţie, după felul şi puterea de voinţă a fiecăreia. De aici nu rezultă că societăţile omeneşti se pot lipsi complet de ajutorul cadrelor, căci dacă o societate poate folosi pentru activitatea ei economică numai una sau o parte din bogăţiile naturale, de pildă litosfera sau biosfera, nu se poate însă lipsi de totalitatea lor. De aceea raportul dintre societate şi cadre nu este nici de cauzalitate eficientă, dar nici de independenţă totală, ci de condiţionare. Aci găsim al treilea paralelism sociologic. Societăţile omeneşti nu rămân inactive faţă de înrâurirea cadrelor, ci le transformă de cele mai multe ori după nevoile lor. Se petrece astfel o îndoită adaptare: o adaptare a societăţii la mediu, dar şi o adaptare a mediului de către societate, o adaptare pasivă şi o adaptare activă. Apare deci o adaptare reciprocă sau paralelă.

Din nou avem de a face cu o formulă de echilibru social. Intre cele patru manifestări şi între cele patru cadre se creează prin adaptare reciprocă un echilibru care asigură normala funcţionare a societăţii. Când însă manifestările sociale sunt străine de cadrele lor sau când cadrele schimbându-se, sau epuizându-se, nu mai sprijină manifestările sociale, se iveşte un desechilibru social cu urmări de o gravitate variabilă dela caz la caz. Astfel importul prin imitaţie al unor manifestări economice şi spirituale străine de mediul geografic şi trecutul istoric ale unei ţări, provoacă la început o desadaptare, un desechilibru social. Tot aşa strămutarea unei populaţii cu deprinderi formate într'un anumit mediu geografic într'un mediu geografic cu totul de altă natură, provoacă acelaşi fenomen de desechilibru social. Şi exemplele s'ar putea înmulţi la nesfârşit.

Am stabilit prin urmare un întreit paralelism sociologic, cunoscut în sistemul şcoalei dela Bucureşti sub denumirea de *lege a paralelismului sociologic*, care însemnează în altă terminologie, un întreit echilibru social: un paralelism între manifestări, un paralelism între cadre şi un paralelism între cadre şi manifestări. Paralelismul acesta priveşte în acelaşi timp existenţa şi funcţionarea societăţii, ceea ce se indică uneori sub numele de statică socială, cât şi evoluţia societăţii ceea ce se indică şi cu numele de dinamică socială. Societatea omenească nu poate fi redusă la niciunul din genurile ei de manifestări, fie ele economice, spirituale, etico-juridice şi politico-administrative. Ea le cuprinde pe toate deodată şi nici nu se poate lipsi de vreuna în prezent sau în decursul desvoltării ei, fără a risca să-şi vadă primejduit echilibrul. Societatea omenească este înrâurită în acelaşi timp de cadrele cosmologic, biologic, psihic şi istoric, fără să se poată lipsi de vreunul din ele, decât cu preţul unui desechilibru. În sfârşit, societatea omenească înrâureşte la rândul ei cadrele, ajungând în cazurile normale la o adaptare reciprocă sau la o formulă de echilibru şi dimpotrivă, orice nepotrivire dintre cadre şi manifestări duce la desechilibru social.

Legea paralelismului sociologic, cu cele trei aspecte ale ei, constitue aşa dar, în acelaşi timp, legea generală, care se aplică deci societăţilor în genere, de echilibru social. Formele speciale de societate şi mai ales subunităţile sociale, se supun pe lângă legea aceasta generală şi unor legi de natură specială. Acestea ies însă din cadrul comunicării noastre.

De încheiere, subliniem că legea paralelismului sociologic sau a echilibrului social

general nu are numai o valoare teoretică, ci poate fi aplicată şi practic. Datorită ei o societate, după cum se poate vedea cu uşurinţă, poate dobândi un echilibru mai trainic şi poate evita desechilibrarea şi desagregarea când este ameninţată de ele. Pe calea aceasta sociologia poate întemeia ştiinţific politica şi deci alături de celelalte ştiinţe, ea poate servi îmbunătăţirii vieţii omeneşti.

D. GUSTI

O ŞTIINŢĂ NOUĂ: GEOPOLITICA

I. **Cum o concepea întemeetorul ei.** Într'o prelegere publică, în Aprilie 1899, a pronunţat Rudolf Kjellén pentru întâia oară cuvântul *geopolitică*. La un an după, apăru el şi în tipar — în seria ieşită la 1900, „Inledning till Sveriges geografi", *introducere la geografia Suediei.* Şi, aşa cum însuş Kjellén ne-o spune, cuvântul acesta avea atunci, pentru autorul lui, aceeaşi semnificaţie ca „politische Geographie" la Ratzel şi, în parte, chiar ca Antropogeografia aceluiaş [1]. În literatura ştiinţifică germană, cuvântul apare abea în 1903, în „Geographische Zeitschrift", într'o recenzie făcută de Robert Sieger seriei mai sus numite *„Inledning..."*. Şi e interesant să amintim aici că — acest nume, care avea să facă mai apoi, în ştiinţa germană, cariera pe care i-o cunoaştem, fu respins în chip hotărît de Sieger în „Geographische Zeitschrift": ...„e un termen care-mi pare tot aşa de puţin reuşit cât e şi concepţia autorului despre locul ei (al Geopoliticii) în sistemul ştiinţelor". Rudolf Kjellén, publicând în aceeaşi revistă, — doi ani după aceea — ale lui „Geopolitische Betrachtungen über Skandinavien" (Consideraţii geopolitice despre Scandinavia) se mira şi regreta, într'o notă, că termenul n'a avut parte de adeziunea lui Sieger: „cred însă că-i apare destul de firesc celui care, ca mine, a ajuns la geografie venind dela ştiinţele de Stat" [2].

Dar cariera şi faima europeană a cuvântului, ca şi a disciplinei ştiinţifice pe care el avea s'o dezigneze, începură abia în 1916, când Kjellén tipăreşte „Problemele ştiinţifice ale războiului mondial", în care primul capitol se chema: „Probleme geopolitice". De atunci, scrie Kjellén, „denumirea se întâlneşte peste tot, cel puţin în literatura (ştiinţifică) de limbă germană şi scandinavă. Iar discutat l-am întâlnit o singură dată — şi anume în „Deutsche Politik" din 14 Iulie 1916, unde profesorul Jäckh răspundea de pe front la o serie de întrebări puse lui şi făcea totodată o expunere a termenului („Der geopolitische Zwang)" [3]).

Iată, aşa dar, de unde şi de când pleacă — numele şi ştiinţa geopoliticii.

Să reţinem acest lucru: *întemeetorul a fost un profesor de politică.* Un profesor care, de altfel, a şi fundat un sistem de politică, pe care-l expune în cartea din care am citat până acum: *Grundriss zu einem System der Politik,* Leipzig, 1920. Pentru orientarea în cele ce urmează, socotim necesar să reproducem însăşi tabla de materii a acestei

---

1) „Cuvântul a fosf tormulat pentru întâia dată într'o lecţie publică, în Aprilie 1899,... având la inceput acelaş înţeles ca „geografia politică" a lui Ratzel şi întrucâtva chiar ca Antropogeografia lui": *Rudolf Kjellén* Grundriss zu einem System der Politik (elementele unui sistem de politică. Leipzig 1920, pag. 40).

2) *System der Politik*, pagina 40.

3) „Constrângerea geopolitică", *Grundriss...*, pagina 41.

cărţi, pe care o putem socoti drept matca cea mare din care s'a desprins mai apoi, pornind în vieaţă proprie, curentul geopoliticei.

Iată-o:

I. Allgemeiner Teil	I. Partea generală
Einleitung.	Introducere.
1. Der Gegenstand der Politik.	1. Obiectul politicii.
2. Alte Grenzfragen.	2. Delimitări vechi.
3. Neue Kategorien und Grenzen.	3. Categorii şi delimitări noi.
4. Obereinteilung.	4. Situarea politicii.
5. Innere Grenzkonflikte.	5. Probleme ridicate de subîmpărţiri.
II. Spezieller Teil	**II. Partea specială**
1. Das Reich (Geopolitik).	1. Ţara (geopolitică).
1. Die Reichslage.	1. Aşezarea ţării.
2. Die Reichsgestalt.	2. Înfăţişarea ţării.
3. Das Reichsgebiet.	3. Teritoriul ţării.
2. Der Reichshaushalt (Ökopolitik).	2. Gospodăria ţării (ecopolitică).
1. Die Haushaltssphäre.	1. Relaţiile comerciale externe.
2. Der Selbsthaushalt.	2. Satisfacerea nevoilor economice proprii.
3. Das Haushaltsleben.	3. Vieaţa economică.
3. Das Staatsvolk (Demopolitik).	3. Neamul (demopolitică).
1. Der Volksschlag.	1. Constituţia neamului.
2. Der Volkskörper.	2. Poporul.
3. Die Volksseele.	3. Firea neamului.
4. Die Gesellschaft (Soziopolitik).	4. Societatea (sociopolitică).
1. Die Gesellschaftsform.	1. Structura socială.
2. Das Gesellschaftsleben.	2. Vieaţa socială.
5. Das Staatsregiment (Kratopolitik).	5. Guvernământul (cratopolitică).
1. Die Staatsform.	1. Forma de Stat.
2. Das Staatsleben.	2. Administraţia.
3. Die Staatsmacht.	3. Autoritatea Statului.
Schlusswort.	Încheere.

Prin urmare, la Kjellén geopolitica nu este decât un *capitol al ştiinţei politice.* Acela, anume, care studiază: *aşezarea, forma şi teritoriul* Statului.

Kjellén concepea Statul — aşa cum titlul unei alte lucrări a lui o spune: *Der Staat als Lebensform* [1]) — ca o *formă de viaţă,* iar politica nu era altceva, la el, decât ştiinţa acestei forme de viaţă, adică — *ştiinţa Statului.* Iată cum explică el, limpede, care este obiectul politicei, în capitolul *Der Gegenstand der Politik:*

„Obiectul politicii este Statul ca fapt de ordinul dreptului ginţilor, ca membru în obştea statelor: acei actori ai istoriei, pe care-i numim Anglia, Germania etc. Ei ni-se înfăţişează ca realităţi obiective şi pline de viaţă. Aceste realităţi supraindividuale, care pot fi percepute empiric, ne preocupă aici. Sunt fiinţele pe care le percepem în perspectivă ca patrie! Monografia mea politică despre Suedia reprezintă o tentativă de a vădi şi de a descrie ştiinţific o singură patrie cu tot ce cuprinde. În perspectiva acestui punct de vedere, politica este ştiinţa despre patria proprie şi despre cea a altora" [2]).

Prin urmare, studiul Statului îl întreprinde *politica,* pe care Kjellén o ridică, fără nicio ezitare, la rangul de ştiinţă [3]). Iar politica este: *geopolitică, ecopolitică, demopolitică, sociopolitică, cratopolitică.* Geopolitica, astfel, e una din cele cinci ramuri ale politicei — şi ea studiază: *aşezarea, forma* şi *teritoriul* Statului sau, cu termenii germani: die *Reichslage,* die *Reichgestalt,* das *Reichsgebiet.* Geopolitica, aşa dar, priveşte şi studiază Statul *ca teritoriu* (iar noţiunea de teritoriu, Kjellén o exprimă prin germanul Reich), aşa

[1]) Leipzig, 1917. [2]) *Grundriss...* p. 8.

[3]) Lui Siegfred Mark, „care caută să vadă concepţia mea asupra Statului drept o categorie metodologică a istoriei"... el îi răspunde: „Nu e de loc raţional să presupunem că milioane de oameni îşi jertfesc în războiu şi pace viaţa lor pentru o simplă categorie".

cum ecopolitica îl priveşte şi-l analizează *ca gospodărie* (Haushalt), cum demopolitica îl priveşte şi analizează *ca neam* (Statsvolk), cum sociopolitica îl priveşte şi analizează *ca societate* (Staatsgesellschaft) şi aşa cum, în sfârşit, cratopolitica îl priveşte şi analizează *ca formă* de guvernământ (Staatsregiment).

Orice fenomen care se petrece pe faţa pământului are şi un aspect pur geografic (pe lângă celelalte): acela al *localizării*, pe care ne-o redau reprezentările *cartografice* [1]). Statul, în cazul acesta, are un aspect larg şi eminamente geografic. Ratzel spunea că statul nu e altceva decât o bucată — uriaşă bucată, fireşte — de pământ şi o bucată de omenire organizată. Aşa fiind, nici *Politica* lui Kjellén nu putea face abstracţie de capitolul de geografie absolut necesar. Fiindcă substanţa geopoliticei, — spune el — vine în atât de intimă atingere cu aceea a geografiei politice, dator este autorul politic să ţină seama şi să folosească munca geografilor ca pe o muncă premergătoare în gândirea şi creaţia geopolitică [2]). Şi tot dela el avem acea — epică, am putea spune, comparaţie: „Statul nu poate pluti în văzduh, el e legat întocmai ca pădurea de un anume sol, din care-şi suge hrana, şi sub a cărui faţă copacii lui deosebiţi îşi împletesc între ei rădăcinile“ [3]).

E curios că Kjellén nu recunoaşte ca premergători, pe acest teren al legăturii Statului cu pământul sau al condiţionării prin pământ a fizionomiei Statelor, decât un redus număr de autori germani cărora şi lor, însă, nu le recunoaşte decât meritul de a fi adunat material şi de a fi pus, cel mult, problema [4]). Autorii aceştia sunt Ratzel, Schoene, Herman Wagner, Supan. Studiile acestora, spune Kjellén, sunt mai mult o adunare de material nesistematizat şi chiar dacă unele din ele — cum ar fi ale lui Supan — „ne oferă unele excelente cercetări parţiale, ca şi o oarecare bună terminologie, ele nu ne scutesc, totuş, de osteneala de a întreprinde *noi* o întocmire şi o rânduire proprie, în domeniul de fapte special în cadrul căruia discutăm“ [5]).

Sistemul de politică, Kjellén şi-l precizează abea în 1920, în cartea: *Grundriss zu einem System der Politik*. În lucrarea precedentă: *Der Staat als Lebensform* (1917) — autorul mărturiseşte că „încă nu chibzuise îndeajuns asupra împărţirii materialului pe categorii“. „Astăzi — continuă Kjellén în *Grundriss*, încercarea mi se pare relativ uşoară. Sistemul s'a conturat dela sine, doar terminologia mai cerându-mi oarecare bătae de cap“. Sistematizarea aceasta a materialului, ca şi definirea şi conturarea sistemului, se pot vedea în tabla de materii pe care am reprodus-o mai sus. Dar iată şi mai amănunţit expusă, ierarhia de puncte de vedere în analiza concretă a naţiunii — adică a neamului cu existenţa asigurată prin Stat, la care s'a oprit Kjellén:

Organismul întreg, totalitar, este Politica. Dar elementele sau organele ei alcătuitoare sunt:

1. *Geopolitica* — disciplina care priveşte şi analizează statul *ca teritoriu* (Reich). Cu alte cuvinte, geopolitica este — la cel care i-a pronunţat pentru prima oară numele — analiza Statului din punct de vedere geografic, ea precedându-le pe celelalte patru (cu chiar cuvintele autorului) [6]): „Fiecare putere (e vorba de statele mari, de marile *puteri*), a fost concepută ca unitatea politică a cinci componente, putând fi privită: din punct de vedere *geografic*, etnic, economic, social şi juridic; numim aceste cinci feţe ale fiinţei ei: *ţară*, neam, gospodăria ţării, structură socială şi guvernământ“.

---

1) Cf. CAMILLE VALLAUX, *Le sol et l'état* — géographie sociale — Paris, 1911, p. 22.

2) *Grundriss* . . . . . p. 61.

3) *Der Staat als Lebensform*, Leipzig, 1917, p. 53.

4) Şi, totuş, atunci când scrie el lucrurile acestea (1917) interesanta lucrare a lui Camille Vallaux: *Le sol et l'état*, apăruse de mult (1911).

5) *Grundriss zu einem System der Politik*, pp. 62—63.

6) KJELLEN-HAUSHOFER, *Die Grossmächte vor und nach dem Weltkriege*, (Marile-Puteri înainte şi după războiul mondial) Teubner, Leipzig-Berlin, 1935, p. 3.

Dar cum Kjellén, care reproşa premergătorilor lui în ştiinţa statului lipsa de sistemă, înţelege să meargă cu sistematizarea până la limita posibilă [1]), el împarte şi geopolitica în:

a) *Topopolitică* — adică subdisciplina care va studia *aşezarea* statului; b) *morfopolitică* subdisciplina în al căreia lot cade studiul formei, al graniţelor şi al reţelei de circulaţie, adică drumurile; şi c) *fizipolitică*, în sfârşit, care va analiza fizionomia teritoriului, bogăţiile lui de sol şi subsol (materiile prime), şi (nefiindu-i indiferentă) chiar aşezarea *matematică* (în latitudine) a teritoriului. După geopolitică urmează:

2. *Ecopolitica* — privind şi analizând Statul ca gospodărie (Haushalt) [2]).
3. *Demopolitica* — privind şi analizând Statul ca neam (Staatsvolk) [3]).
4. *Sociopolitica* — privind şi analizând Statul ca societate (Gesellschaft) [4]).
5. *Kratopolitica* — privind şi analizând Statul ca formă de guvernământ (Staatsregiment) [5]).

Şi e necesar să mai întârziem, încă, lângă geopolitica lui Kjellén, asupra chipului în care o concepea el.

Anume: Prin *aşezarea* unui Stat, în geopolitica lui nu se înţelege nici aşezarea matematică, determinată prin cele două coordonate: latitudine şi longitudine şi nici aşezarea lângă mare sau în inima unui continent; — cu alte cuvinte, *aşezarea geopolitică* e altceva decât aşezarea geofizică sau geografică. Iată cuvintele lui Kjellén:

„Topopolitica este deci ştiinţa specială despre aşezarea ţării în cadrul larg al politicii... Poziţia matematică între grade de longitudine şi de latitudine e vădit indiferentă aici,— cu singura excepţie a împrejurării dacă ţara zace în mijlocul sau la marginea obştiei naţiunilor [6]); interesează în această privinţă mai ales mediul politic. În practică, e vorba mai ales de un studiu al vecinilor. Se oferă aici observaţiei şi reflecţiei toate problemele fundamentale pentru situaţia în lume a unei ţări, care decurg: dintr'o vecinătate simplă sau complicată, din vecinătatea cu state mari sau mici, din distanţele mai mari sau mai mici ce le despart de centrele de forţă şi de cultură ale timpului, din situaţia faţă cu punctele de fricţiune sensibile ale marii politici, din aşezarea la centru, intermediară sau la margine şi multe altele de felul acesta“ [7]).

În rândul al doilea, geopolitica trebue să analizeze *configuraţia la hotare* a Statului-teritoriu sau forma lui exterioară, cartografică, aşa cum apare pe hartă. În cartea lui asupra geopoliticei Suediei, Kjellén numise *territorium* — această formă exterioară (în *Grundriss* termenul nemţesc la care se opreşte este acel de *Reichsgestalt*), iar capitolul din geopolitică în seama căruia cade studiul acestei forme — se cheamă, cum am văzut, *morfopolitică*. În seama ei cade analiza formei — a conturului exterior — apoi aceea a căilor de comunicaţii ca o expresie a solidităţii şi solidarităţii organismului de stat, şi, în sfârşit, aceea a frontierelor politice aşa cum ele s'au precizat în capitolul de topopolitică, unele presate sau ameninţate mai mult, altele mai puţin.

In capitolul trei şi ultimul, geopolitica se ocupă cu analiza statului-teritoriu în

---

1) Iată cuvintele lui, în *Grundriss*: „Mai e de deslegat o problemă pur terminologică. Rânduiala dinăuntrul sistemului încă nu e complet aşezată, până ce disciplinele deosebite nu vor fi desemnate ca atari prin termeni anume A le numi pe toate politică este un simplu corolar al celor mai de sus; ele sunt toate teorii despre *Stat*; însuşirilor speciale trebue să li se facă deci dreptate printr'o specificare a acestui termen general“ (p. 39).

2) Ecopolitica se subdivide în: a) *Emporopolitica* — studiul comerţului cu alte state; b) *Autarkiopolitica* — studiul gradului de autarkie a unui Stat; şi c) *Economiopolitica* — studiul modului de gospodărie sau de organizare economică.

3) Demopolitica se subdivide, şi ea, în: a) *Etnopolitica* — studiul neamului şi anume; *Plethopolitica* — studiul *trupului* neamului; şi c) *Psychopolitica* — studiul firii neamului.

4) Sociopolitica — cuprinde; a) *Filopolitica* — studiul satisfacţiei sociale; şi b) *Biopolitica* — studiul vieţii sociale

5) Kratopolitica, in sfârşit, se desface în: a) *Nomopolitica* — studiul formei de stat; b) *Praxipolitica* — studiul vieţii de stat; şi c) *Arhopolitica* — studiul despre natura şi manifestarea autorităţii Statului.

6) Deşi, cum am văzut, această aşezare matematică nu-i este, totuş, indiferentă (dar aceasta în capitolul trei al gospodariei — în *fizipolitică*).

7) V. la WALTHER VOGEL, în *Politische Geographie* (aus Natur und Geisteswelt) Teubner, 1922, deosebirea între aşezarea geofizică şi aşezarea geopolitică a unui stat (pp. 54 şi 123).

ceea ce priveşte *conţinutul* lui. Conţinut economic, mai mult, şi nu atâta de relief, acesta din urmă interesând doar în măsura în care, schiţat fiind, anticipează sugestii asupra produselor naturale — fie de sol, fie de subsol. Teritoriul Statului, considerat în hipostasa aceasta de conţinut economic, Kjellén îl numeşte *dominium*, tradus în nemţeşte prin *Reichsgebiet*. Iar sub-disciplinei geopolitice care tratează acest capitol, Kjellén îi dă numele de *fizipolitică*.

Iată ce este, aşa dar, în concepţia celui care a întemeiat-o, geopolitica. Ea este *geografie*. Am putea spune: geopolitica lui Kjellén este *geografia Statului*, sau încă: geopolitica este capitolul de introducere geografică la studiul Statului ca formă de viaţă. De altfel Kjellén consideră ca *ştiinţe* aparte toate cele cinci ramuri ale sistemului său de politică: geopolitica e ştiinţă, ecopolitica e ştiinţă, cratopolitica de asemeni, etc. Să încheiem, reţinând încă odată acest lucru: în concepţia celui care a întemeiat-o, *geopolitica este geografie* (adică, bine înţeles, acea atâtă geografie câtă i-a trebuit lui Kjellén ca să zidească pe piedestalul ei un sistem de politică.

II. **Avatarul german al geopoliticei lui Kjellén.** Deşi produs suedez, ca să ne exprimăm astfel, geopolitica — după moartea (1922) a lui Rudolf Kjellén întemeetorul — a trecut în Germania ca într'o patrie adoptivă. Şi nu numai că în această nouă patrie a fost cultivată într'o măsură neobişnuită, dar Germania a ajuns aproape să exercite asupra-i un adevărat monopol: aşa de multă geopolitică se discută şi se scrie în această ţară, în comparaţie cu câtă se face în toate celelalte ţări. *Geopolitica, azi, s'a spus că este o ştiinţă germană.*

Cum se explică acest lucru?

Mai întâiu, Kjellén, în lucrările lui — care toate poartă sigiliul unui cugetător de întâia mână—a arătat germanilor o deosebită atenţie şi preţuire, privindu-i totdeauna ca o valoare politică de prim ordin, ca unul din factorii principali în dinamica politică mondială.

In vremea în care se năştea această ştiinţă (propriu zis, nu ea singură — geopolitica — ci sistemul de politică a lui Kjellén), adică la începutul acestui secol, Germania tocmai păşea ca mare putere pe scena politică internaţională. Un Stat nou, puternic, de curând unificat, afirmându-se an după an tot mai mult ca atare şi cu, drept urmare, tot mai largi şi îndreptăţite pretenţii la un cuvânt de spus în hotărârile de interes internaţional. A doua jumătate a secolului XIX trăieşte în adevăr acea *politique coloniale* şi acel *partage de la terre* [1]) în care Statul creat de Bismarck începe a avea tot mai mult, şi el, un cuvânt de spus.

Dar nu numai atât.

In constituirea sistemului său de geopolitică, Kjellén se inspiră, cum am văzut, aproape exclusiv din izvoare germane: Ratzel, Schoene, Herman Wagner, Supan,—iată, spune însuş el, pe cei patru precursori ai geopoliticiei — izvoarele din care el ia idei şi material de construcţie deopotrivă. E necesar să dăm chiar cuvintele lui:

„De vreme ce preocupările geopoliticei sunt atât de apropiate de cele ale geografiei politice, omul de ştiinţă geopolitic poate să socotească munca geografilor drept o utilă muncă prealabilă. Ea poate fi trecută în revistă cu uşurinţă. *Din aria culturală anglo-franceză* (sublinierea este a noastră), *unde interesul pentru sistematizare este redus, nu găseşti nimic;* în literatura germană nu găseşti decât trei sau patru lucrări, care merită o luare în seamă mai de aproape“ [2]).

Aşa dar izvoarele lui de inspiraţie şi de alimentare cu material geopolitic sunt numai germane. Iată ce nume de autori citează el în capitolul *Das Reich (Geopolitik)* al lucrării din care am reprodus pasagiul de mai sus, pe lângă cei patru amintiţi: Hettner, Sieger, H. Valser, Littig-Vogel, Spengler, Martens, Penck, Sapper, — toţi autori de limbă

---

[1]) E chiar titlul recentei lucrări a lui *Georges Hardy* în colecţia „Synthèse historique“.

[2]) *Grundriss* . . . . p. 62.

germană (şi unul, numai, fiind austriac din ei)—şi numai incidental citează şi doi autori englezi: *Curzon* şi *Holdich*. Despre Ratzel—atunci când numeşte pe autorii şi operele de geografie politică din care geopolitica se va inspira — scrie astfel: der grundlegende Forscher ist *Ratzel* mit seinem Buche *Politische Geographie*. Dar însuş el — Kjellén — îşi publică direct în germană cele mai multe din lucrările în care-şi expune *Sistemul de politică*. Iar acest sistem (şi aici Germanii erau cu deosebire atenţi) privea Statul ca un organism în continuă creştere şi voinţă de afirmare. Îl arăta cu sete de spaţiu, de lărgime, mai ales când această sete era îndreptăţită printr'un popor numeros, cu mare natalitate.

Aşa fiind, era firesc ca cea mai bună primire şi cel mai mare interes pentru operele lui Kjellén să se arate în Germania. Acestea toate însă, venind, fireşte, *după* reala valoare intrinsecă ca şi *după* evidenta doză de noutate din gândirea şi din sistemul de politică a lui Kjellén.

Numai că Germanii l-au trădat pe Kjellén, adică i-au răstălmăcit, falşificându-i, principiile şi concepţia.

Iată ce este astăzi, în Germania, Geopolitica:

„Tânăra ştiinţă a Geopoliticei urmăreşte să descopere numeroasele influenţe *geografice* (în înţelesul cel mai larg al cuvântului) asupra evenementelor politice din diferitele state şi asupra vieţii neamurilor care le constituesc pe acestea şi să formuleze, pe cât lucrul este posibil, regularităţile (sau regulile, aproape *legile*, n. n.) pe care ele le prezintă. Afară de aceasta, ea cată să pună la îndemână indicaţii politice de ordin practic, pornind dela teoriile geografiei şi ale istoriei“ [1]).

E cazul să spunem: Quantum ab illa mutata! Dar, înainte de a comenta mai pe larg această evoluţie a conceptului de geopolitică, să dăm şi definiţia pe care o dădeau acestei discipline, în 1928, cei patru editori ai vestitei „Zeitschrift für Geopolitik“. O luăm din lucrarea *Geopolitik* a lui Richard Hennig, acelaş — de altfel — care în colaborare cu Körholz este autorul şi al recentei *Einführung in die Geopolitik*, din care am transcris definiţia de mai sus. Hennig, reproducând-o, o precede cu următoarele cuvinte:

Drept cea mai adequată definiţie *până acum* a conceptului de geopolitică trebue să socotim definiţia stabilită în anul 1928 de cei patru editori ai publicaţiei „Zeitschrift für Geopolitik“, care sună astfel [2]):

„Geopolitica este teoria dependenţei evenimentelor politice de teritoriu. Ea-şi are temelia sigură în geografie, îndeosebi în geografia politică, care este teoria fiinţelor politice de pe glob şi a structurii lor. Geopolitica urmăreşte să furnizeze indicaţii pentru acţiunea politică şi să fie îndreptar în viaţa politică. Ca atare ea devine o tehnologie, capabilă să conducă politica practică până la punctul la care se produce avântul novator al acţiunii. Şi numai cu ajutorul ei, acest avânt va putea avea drept punct de plecare pentru realizări ştiinţa şi nu neştiinţa. Geopolitica vrea şi trebue să devină *conştiinţa geografică a statului*“!

Dar autorii noştri adaugă îndată: „Dealtfel nu putem să insistăm îndeajuns de răspicat asupra faptului că vremea pentru un sistem ştiinţific al geopoliticii este departe să fi venit. Stabilirea unui astfel de sistem nu este încercată prin lucrarea de faţă (a cărei menire este numai să înmănucheze cunoştinţele adunate până acum) şi nici nu e cu putinţă acum. Trebue să ne mulţumim de data aceasta să scoatem la iveală problemele ştiinţei geopolitice şi să o delimităm faţă de domeniile înrudite“.

Aşa dar, încă nu e vremea să vorbim de o ştiinţă constituită a geopoliticei, ci doar de una în devenire. Pentru moment, spun ei, truda celor care o slujesc trebuie să tindă a-i defini precis obiectul şi a-i limita domeniul în zonele de contact cu disciplinele învecinate.

Şi cum din ştiinţele vechi cea care se simte păgubită mai mult prin eforturile de

---

1) HENNIG-KÖRHOLZ, *Einführung in die Geopolitik*, (Introducere în Geopolitică) Teubner, Berlin-Leipzig, 1935, p. 7.

2) RICHARD HENNIG, *Geopolitik*, Teubner, Leipzig-Berlin, 1931, p. 9.

constituire a acestei noi discipline— ca una ce-i este chiar mamă — e geografia politică, în paragraful următor, întitulat: *Deosebirea dintre Geopolitică şi Geografia politică*, autorii încearcă să fixeze jaloanele de limită între ştiinţa cea veche şi cea *nouă, care* din ea (cea veche) se naşte. — Dar asupra raportului geografia politică — geopolitică trebuind să revenim mai spre finele studiului, lăsăm pentru acolo stabilirea lui.

Acum să vedem doctrina geopolitică germană transpusă pe teren practic. Pentru aceasta, vom reproduce tabla de materii a uneia din lucrările de seamă - de geopolitică aplicată unui anume singur stat - a şefului şcoalei geopolitice germane, Karl Haushofer, întemeetorul (împreună cu Erich Obst) şi editorul vestitei *Zeitschrift für Geopolitik* [1]. E vorba de lucrarea: *Japan und die Japaner*, pe care — însă — neavând-o în originalul german, o vom urmări după traducerea franceză a lui George Montandon [2].

Iată tabla de materii:

PRÉFACE	PREFAŢĂ
Introduction: Traits généraux de la géophysique du Japon . . .	Introducere: Trăsături generale ale geofizicii Japoniei . . .
I. — L'étendue terrestre et maritime de l'Empire du Soleil Levant	**I. — Intinderea pe uscat şi pe apă a Imperiului dela Soare-Răsare**
Situation générale . . .	Situaţia generală . . .
Formes et contours de la terre d'origine et de l'empire . . .	Structura şi marginile ţării— matcă şi ale imperiului . . .
Les eaux et les formes du sol . . .	Apele şi configuraţia solului . . .
Géologie, volcans, tremblements de terre, formation du sol . . .	Geologie, vulcani, cutremure, formarea solului . . .
Climat, rythme des moussons, courants marins . . .	Climă, ritmul musonilor, curenţii maritimi . . .
De la biogéographie des plantes et des animaux . . .	Biogeografia plantelor şi a animalelor . . .
La pêche au Japon . . .	Pescuitul în Japonia . . .
De la représentation et de la description du paysage japonais . . .	Modul cum e înfăţişat şi descris peisagiul japonez . . .
II. La race des îles et de la population de l'empire L'homme sur la terre japonaise	**II. — Rasa de pe insule şi populaţia imperiului. Omul pe pământul japonez**
Origine . . .	Originea . . .
Tempérament et caractère de la race insulaire . . .	Temperamentul şi caracterul rasei de pe insule . . .
Particularités, moeurs et coutumes . . .	Particularităţi, moravuri şi obiceiuri . . .
La langue . . .	Limba . . .
La vie culturelle dans la religion et la conception du monde . . .	Vieaţa culturală în privinţa religiei şi a concepţiei despre lume . . .
La science. Eclectisme pratique. La politique . . .	Ştiinţa. Eclectism practic. Politica . . .
La littérature; la presse et la vie publique . . .	Literatura, presa şi vieaţa publică . . .
Les arts figurés et la.musique. L'art appliqué dans l'industrie . . .	Artele plastice şi muzica. Artele decorative . . .
La vie culturele journalière et la formation de goût . . .	Cultura cotidiană şi bunul gust . . .
III. — L'individu et la famille juridiquement et dans l'état. La forces de défense militaire	**III. —Individul şi familia din punct de vedere juridic şi politic. Forţele rezistenţei militare.**
Caractéristiques générales . . .	Caracteristici generale . . .
L'individualité et le droit familial. La puissance paternelle . . .	Individualitatea şi dreptul familiei. Puterea părintească . .
La distribution et l'administration du pays. L'exercice de la justice . . .	Impărţirea şi administrarea ţării. Funcţionarea justiţiei . . .
La constitution, la puissance impériale et le jeu des partis; le parlementarisme. La conscience nationale . . .	Constituţia, puterea imperială şi echilibrul partidelor; parlamentarismul. Conştiinţa naţională . .
La défense nationale, l'education militaire et la science guerrière	Apărarea naţională, educaţia militară şi ştiinţa războiului . . .

1) Este totodată şi preşedintele Academiei Germane din München. In vremea războiului a fost unul din comandanţii germani ai trupelor de invazie în România.

2) *Karl Haushofer*, professeur à l'Université de Münich: Le Japon et les Japonais (géopolitique du Japon), Payot, Paris, 1937.

IV.— La vie de l'empire japonais en tant qu'état et les principales circonstances de son développement

IV. — Viaţa de stat a imperiului japonez şi circumstanţele de căpetenie ale desvoltării lui

V. — La colonisations, les communications et l'économie sur les territoires japonais

V. — Colonizările, comunicaţiile şi vieaţa economică pe teritoriile japoneze

Appendice:

Apendice:

Cum spuneam : Quantum ab illa mutata! La Haushofer şi în toată şcoala geopolitică germană, geopolitica e tot ce se poate şti astăzi despre o ţară, privită ca „piesă" sau ca organism în angrenajul politic mondial. Am spus că o privim drept una din lucrările *reprezentative* ale şcoalei geopolitice germane. Iată, în adevăr, ce spune şi Montandon în prefaţa cu care însoţeşte traducerea franceză a acestei lucrări.

„Profesorul şi generalul Haushofer este şeful şcoalei germane de geopolitică. E un cunoscător şi totodată un specialist al Japoniei, unde a trăit multă vreme şi căreia i-a consacrat mai multe lucrări, care toate poartă pecetea concepţiilor sale geopolitice [1]). Dată fiind personalitatea autorului, prilejul acesta este deosebit de instructiv ca să putem vedea aplicate procedeele şcoalei unui subiect, care cu toată importanţa lui mondială face cu putinţă, de sigur, consideraţii mai obiective decât cele mai restrânse, dar europene.

„Geopolitica ar putea fi numită cu un alt termen „geografie dinamică" şi caracterul ei dinamic decurge din rolul, trebue să zicem activ, pe care ea *pretinde* [2]) a-l constata în influenţa mediului asupra acţiunii omului, asupra formării chiar a raselor, asupra aspectului, a impletirii şi a succesiunii evenimentelor".

---

[1]) Japan und die Japaner. — Japans Reichserneuerung. — Japans Werdegang als Weltmacht und Empire. — Das japanische Reich. (n. Montandon),

[2]) Sublinierea este a noastră.

Să reţinem afirmaţia că geopolitica este o *geografie dinamică*, în sensul larg al acelei ştinţe care analizează forţele geografice generatoare de acţiune, la state şi popoare. Ea, cu alte cuvinte, prezintă statele ca pe nişte organisme etnice şi politice vii, dotate nu numai cu instinct de conservare, ci şi cu unul de expansiune, de trăire tot mai plină în timp, şi de întindere tot mai largă în spaţiu. Nevoia de expansiune se întâlneşte peste tot în natură, la plante şi animale deopotrivă. Şi nu numai la animalul şi planta considerate ca unităţi sau indivizi singuri, ci şi la *formaţiile* biogeografice considerate în toată aria lor teritorială. Un tot de organisme este el însuş un organism. Aşa şi un popor sau o naţiune. Şi cum Statul nu e altceva decât expresia politică a unei comunităţi de viaţă etnice, înseamnă că el poate fi analizat foarte bine din punctul acesta de vedere al instinctului de expansiune. Aceasta ni se pare c'ar fi şi cea mai justă definiţie a geopoliticei, aşa cum o concep şi o scriu astăzi germani: *Geopolitica, aşa dar, ar fi ştiinţa care se ocupă cu analiza Statului din punctul de vedere al instinctului lui de expansiune, isvorât dintr'un complex de temeiuri mai ales geografice.* Dar, cu acesta, am anticipat asupra unor consideraţii care vor veni mai târziu.

III. **Cum trebue explicată evoluarea concepţiei despre disciplina geopoliticei, începând dela Kjellén şi până astăzi.** La autorul ei, am văzut că geopolitica nu era decât un capitol al sistemului de politică. Iar politica—era ştiinţa Statului conceput ca un organism. In „Geopolitische Betrachtungen über Skendinavien" (1905), ne-a dat Kjellén un model de ceea ce numea el un capitol de geopolitică, după cum în „Schweden" (1917) ne-a dat un model de monografie politică. Cu un an înainte (1916) publicase el „Die politischen Probleme des Weltkrieges", în care războiul mondial era înfăţişat ca o deslănţuire de forţe între marile puteri pe eşichierul planetar. Marile puteri erau piesele principale, care apăsau fiecare jur împrejur de ele, în căutarea unui echilibru niciodată definitiv. Marile puteri erau *marile organisme politice* duse de instinctul de expansiune; „Der Staat als Lebensform", titlul unei alte lucrări publicate în 1917 îi va fi fost sugerat, mai mult decât de Ratzel, de împrejurările pe care le trăiam cu toţii de trei ani. Kjellén îşi desvoltă sistemul şi-şi tipăreşte lucrările una după alta sub impresia şi din observaţiile pe care i le prilejueşte războiul mondial. Cât de atent era el la desfăşurarea acestui războiu sub toate aspectele lui, se vede din succesiunea lucrărilor: „Die Grossmächte der Gegenwart" —(Puterile mari ale vremii), „Die politischen Probleme des Weltkrieges",—(Problemele politice ale războiului mondial). „Die Grossmächte und die Weltkrisis". (Marile Puteri şi criza mondială).

Această din urmă lucrare o tipăreşte el în 1920, doi ani după încheierea războiului.

Din acelaş an, însă reprodusă şi în fruntea ultimei ediţii (a 25-a,[1]) a lucrării *Die Grossmächte vor und nacht dem Weltkriege* figurează o foarte interesantă prefaţă a lui Kjellén: Letzte Einleitung von der Hand Rudolfs Kjellén". (Ultima introducere datorită lui Rudolf Kjellén), în care concepţia autorului despre Şiinţa Statului—şi despre ceea ce continua el mereu să înţeleagă prin geopolitică—sunt magistral expuse:

„Toate cercetările ştiinţifice privitoare la fiinţa unor State trebue să fie genetice. In prespectiva acestui mod de a vedea, Marile Puteri sunt şi ele nu numai îngrămădiri de fapte geografice, statistice şi politice luate în parte, ci sunt înainte de toate *întruchipări ale vieţii* şi chiar cele mai măreţe din toate întruchipările de pe pământ ale vieţii. Am văzut Puteri noi ivindu-se, prin selecţiune naturală, în lupte şi crescând; am văzut Puteri ofilindu-se şi pierind; ele sunt supuse, deci, în parte, legilor vieţii şi pot forma, ca atare, şi obiectul chiar al unor cercetări biologice. Aşa cum zoologul vremii noastre nu se mai mulţumeşte să observe şi să descrie numai aspectul exterior al animalelor, aşa nu mai poate să se oprească cel ce studiază statele la forma de guvernământ şi la mărime. I se cere

---

[1])... fünfundzwanzigste Auflage der Grossmächte Rudolfs Kjellén, vierte Auflage der neubearbeitung in Verbindung mit *Dr. Hugo Hassinger, Dr. Otto Maull, Dr. Erich Obst,* herausgegeben von *Dr. Karl Haushofer,* 1935 Leipzig und Berlin, Verlag und Druck B. G. Teubner.

dincolo de acestea şi aprehensiune pentru unitatea organică, pentru natura intimă. Numai astfel se pot obţine lămuriri despre puterea de viaţă a indivizilor şi, pornind dela aceasta, apoi, despre necesitatea mai mare sau mai redusă a întruchipărilor respective.

„Am întreprins aici o tentativă de acest fel în cazul marilor-puteri de dinainte şi de după războiu. Fiecare putere a fost concepută cu acest prilej ca unitate politică a cinci componente, privită adică din punct de vedere geografic, etnic, economic, social şi juridic; numim aceste cinci feţe ale fiinţei lor: *ţară, neam, gospodăria naţiunii, structura socială* şi *guvernământ*. Spre a stabili structura lui mai mult sau mai puţin armonioasă, natura unui Stat trebue să fie lămurită pe toate aceste cinci feţe. Politica externă va apare în raport cu ele, ca răsărită mai mult sau mai puţin organic, atât în bine cât şi în rău, din însăşi situaţia reală. Nu trebue să trecem cu vederea, cu prilejul acesta, componentele subiective ale politicii: modul cum se vede poporul pe sine şi lumea din jur, măsura şi vehemenţa afectivităţii, putinţa oamenilor activi de a judeca împrejurările şi de a folosi prilejurile prielnice. Granița ştiinţei trece pe aci, unde începe tărâmul activităţii practice a conducătorului politic. Dar arta politică nu se poate îndepărta prea mult de împrejurările de fapt, care pun margini dibăciei şi stângăciei în conducerea statelor. Ştiinţa nu neagă voinţa liberă a statelor; ea constată numai un cadru ferm, care o mărgineşte, îngăduind construirea cu oarecare siguranţă a deducţiilor cu privire la starea lor“ [1]).

Ceea ce trebue să reţinem aici în primul rând, este faptul că Kjellén a rămas până la sfârşit la aceeaşi arhitectură a sistemului său de geopolitică. Geopolitica lui a rămas, cu alte cuvinte, mereu ca un modest sector în câmpul politicei.

Dar, murind el în 1922, din chiar anul următor apare faimoasa „Zeitschrift für Geopolitik“, în care — sub emblema aceasta de pură şi simplă geopolitică — se publică studii pe care Kjellén ar fi fost foarte atent spre a le distinge, după natura lor, în: fie de ecopolitică, fie de demopolitică, fie de crato- sau de fizipolitică, neînglobându-le în niciun caz sub eticheta comună, unică, de geopolitică.

Geopolitica, aşa cum o concepea cel care a întemeiat-o, a trăit cât şi acesta. Credem că nu ne înşelăm, dacă vom afirma că înnainte de 1922 n'a apărut nicio lucrare în felul recentei *Japan und die Japaner* a lui Karl Haushofer, care să se fi intitulat, unic, drept studiu de geopolitică. Până în acest an, studiile de această natură se întitulau fie de: *geografie politică,* fie de *politică* — pur şi simplu. E drept, însă, că în tratatele de geografie politică începuseră să apară, deja, anumite pasagii şi capitole dezignate sub emblema de: *consideraţii geopolitice* [2]).

Dacă am încerca acuma să dăm un răspuns la întrebarea: Cum se explică această lunecare de sens şi această lărgire a conceptului de geopolitică la germani îndată după moartea lui Kjellén, credem că răspunsul ar trebui să sune aşa:

Germania îşi realizează târziu unitatea naţională şi târziu păşeşte ea ca mare putere pe arena politică mondială. Iar instinctul de expansiune colonială începe a se manifesta în Germania mult timp după apariţia şi satisfacerea acestui instinct în Spania, Portugalia, Anglia, Franţa, chiar Rusia.

„Eu nu sunt un colonial“ — declara Bismarck cu o nuanţă de dispreţ. Lui i se părea că o expansiune peste mări ar aduce o risipire de puteri primejdioasă pentru Statul pe care-l crease. El considera expansiunea colonială drept aventură. După războiul cu Franţa din 1870, Bismarck împinge pe oamenii de Stat francezi spre Tunis şi Tonkin şi ar fi fost încântat dacă în schimbul oricărei şi oricâtei expansiuni coloniale (de care el fugea) Franţa ar fi renunţat la ideea revanşei. Ba tot el facilitează şi Belgiei instalarea în Congo; atât de mult se îngrijea Bismarck să îndrepte aiurea decât în Europa apetitul teritorial al

---

[1]) KJELLÉN—HAUSHOFER, *Die Grossmächte vor und nach dem Welkriege*, fünfundzwanzigste Auflage, Verlag und Druck B. G. Teubner, Leipzig und Berlin, 1935, pp. 3—4.

[2]) V., de exemplu, pp. 54 şi 123 din *Geografia politică* a lui *Walther Vogel*.

altora şi atât de puţin îi păsa lui de expansiunea altora pe meleaguri pe care Germanii n'aveau ce să caute. După 1880, însă, Bismarck se lasă prins şi el de un curent pentru expansiune, reprezentat prin două mari societăţi expansioniste: „Asociaţia colonială germană" şi „Societatea pentru colonizarea germană" care, întemeiate respectiv în 1881 şi 1884, fuzionează în 1887 şi devin: „Deutsche Kolonial Gesellschaft". Şi astfel, atitudinea lui Bismarck faţă de ideea colonială se modifică pe nesimţite. Companiile de navigaţie încep a fi încurajate, se promit avantagii germanilor care se vor fixa în colonii. Ba încă, atunci când Englezii stabilesc în chip oficial protectorate în Africa de Est şi de Sud-Vest, temperamentul combativ al cancelarului de fier se trezeşte în replica întemeerii de colonii în Camerun şi Togo, a luării în stăpânire a insulelor Marshal etc. Iar păşirea pe arenă a lui Vilhelm al II-lea, înseamnă inaugurarea unei ambiţiuni germane mondiale: faimoasa *Weltpolitik*, politica poporului „stăpân", a poporului „care are pe Dumnezeu cu el". Instinctul de expansiune german se trezeşte şi se manifestă peste tot unde popoarele coloniale premergătoare mai lăsaseră un teritoriu încă nu în puterea şi exploatarea lor. La Damasc, Vilhelm al II-lea se declară „protectorul tuturor musulmanilor" şi arată curând după aceea în ce chip înţelege el să protejeze Turcia, şi după aceea Marocul. In direcţia Indiei o societate germană construeşte calea ferată a Bagdadului, în timp ce violente campanii de presă caută să obişnuiască opinia publică europeană cu ideea unei *Mittelafrika* germane.

În 1911, conflictul marocan aduce în dar Germaniei vestitul „cioc de raţă" congolez, iar în preajma războiului mondial o înţelegere între Germania şi Anglia lăsa celei dintâi mână liberă de expansiune în Africa portugheză. „Ne putem imagina, după aceste tendinţe, cam ce consecinţe coloniale ar fi avut războiul mondial, dacă soarta armelor ar fi fost alta" — scrie cu multă îndreptăţire autorul dela care împrumutăm toate aceste consideraţii [1]) şi care, în aceeaşi ordine de idei, continuă: „Aceste mari visuri de dominaţie mondială s'au spulberat în 1918... dar Germania nu s'a resemnat în faţa acestui eşec... ea pretinde acel *„Lebensraum", dreptul la acest spaţiu vital, scump şcolii sale geografice* şi ea se străduie să anuleza singura clauză încă în picioare a tratatului dela Versailles sau, dacă nu, să obţină peste mări avantagii echivalente".

Iată explicaţia îmbrăţişării cu atâta pasiune, de către germani, a preocupărilor de geopolitică, pe care le schiţa Ratzel tocmai în vremea când Bismark inaugura politica de expansiune germană şi le punea mult mai viu pe planul preocupărilor şi discuţiilor politice, Kjellén. Ratzel, în studiile sale de geografie politică [2]), declara întinderea sau spaţiul ocupat de un Stat drept prima condiţie de grandoare. Şi adăoga, apoi: numai popoarele mari au instinctul sau „simţul spaţiului", *Raumsinn*. Puterea Statelor mari vine mai întâiu din spaţiul vast pe care ele-l cuprind. Şi tocmai în vremea când Ratzel îşi desvolta teoria despre *micro- şi macrostatism*, Salisbury declara şi el că „die grossen Staaten werden immer grösser, din kleinen immer kleiner" (1899).

E, cum vedeţi, exact anul în care Kjellén pronunţa pentru prima oară cuvântul geopolitică. Sistemul de politică al lui Kjellén, care recunoaşte în Ratzel un premergător şi în care e citată chiar maxima lui Salisbury — a fost fatal să prindă aşa de mult în Germania, mai ales după 1918. Acel „drept la un spaţiu vital" de care vorbea autorul francez şi care este invocat aşa de sgomotos de germani în vremea din urmă, *el* stă, la baza noii şcoli geopolitice germane. Studiile lui Kjellén apăreau ca *anume scrise*, pentru a justifica şi susţine pretenţiile germane de expansiune. Şi cum Germanilor nu numai că li-s'au luat toate coloniile prin tratatul dela Versailles, dar li s'au tăiat chiar părţi din periferia teritoriului naţional de până atunci, ei s'au văzut nevoiţi să simuleze mai întâiu resemnarea, pentru ca încetul cu încetul—după aceea—să ajungă la atitudinea de dârzenie şi de provocare inaugurată de al treilea Reich în 1933.

---

[1]) GEORGES HARDY, *La politique coloniale et le partage de la terre aux XIX-e et XX-e siècles.* (Politica colonială şi împărţirea pământului în veacurile 19 şi 20), în „Bibliothèque de synthèse historique", Paris, 1937, pp. 95—98.

[2]) *Politische Geographie* apare în 1897. A doua ediţie în 1903.

Jacques Ancel spune undeva: *La géopolitique est une science d'après guerre.* El consideră aşa, bine înţeles, nu geopolitica lui Kjellén, ci geopolitica germană cea ieşită din metamorfozarea, prin germani, a celei a lui Kjellén. Le-am văzut în ce diferă. Incăput pe mâna oamenilor de ştiinţă germani, sistemul de politică a lui Kjellén a fost botezat cu numele pe care la acesta îl avea doar capitolul de introducere geografică în sistem. Germanii au manifestat totdeauna preferinţă pentru terminologiile savante, cu aspect de noutate. Să ne gândim numai la faptul că ei numesc *Geografia umană* mereu *Antropogeographie*; — au parcă pasiunea obscurului, a lucrului care pentru a fi reţinut cere sforţare mai multă. În plus, termenul de *politică* era şi el prea vechiu pentru un sistem care nu mai era acelaş cu al lui Aristoteles. Orizontul geografic şi politic era cu totul altul decât în vremea autorului politicei; viaţa politică planetară era mult mai dinamizată şi mai dinamică, acum; denumirea de politică apărea ca o haină prea veche şi strâmtă pentru un trup care între timp crescuse în proporţii neobişnuite.

Politica devenise o preocupare *mondială* — în înţelesul că ea se ţesea acum, „d'un seul tenant" pe toată planeta. „Evenimentele de pe glob privesc, fie că faptul ne convine sau nu, toată lumea la fel; aşa cum un crah de bursă, o criză economică, o supraproducţie agricolă ori industrială dintr'o ţară au repercursiuni într'alta, aşa un conflict armat nu este niciodată limitat în efectele lui la cei doi părtaşi ai omenirii între care a izbucnit la început. E la văzul oricui că nu există decât *o singură* pace, cum nu există decât *o singură* omenire". Aceste cuvinte, recent scrise de un autor francez, au fost adevărate — putem spune — înnainte de a se naşte. Viaţa economică şi politică a planetei s'a integrat, ca o urmare ineluctabilă a revoluţiei aduse de maşina cu aburi, încă de pe la sfârşitul secolului trecut. De atunci, nu numai politica devine planetară, ci şi orizontul ştiinţific. Ştiinţele naturale, politica, viaţa economică, devin deopotrivă *hologeice*. Secolul trecut se încheie cu acapararea întregii planete de către europeni. Marile puteri aproape au isprăvit cu împărţirea lumii între ele.

Iată originea faimoasei *Weltpolitik* pe care o inagurează cu atâta sgomot Wilhelm al II-lea. Iată, adică, în ce fel se explică apariţia acestui cuvânt.

Dar tocmai aici avem impresia că trebue căutată şi explicaţia adoptării termenului de geopolilică de către oamenii de ştiinţă germani. Refractari, pe la 1870, la ideea unei politici coloniale, cum am văzut, germanii ajung ca în ultimul pătrar al secolului să se considere ca popor exclus dela împărţirea colonială a planetei, — excluşi pe nedrept, deci nedreptăţiţi. Şi, ca atare, ei sunt atenţi şi prezenţi oriunde, pe planetă, a mai rămas în litigiu vreo bucată de pământ (v. cazul Marocului). Popor puternic şi numeros, germanii încep să afişeze zgomotos acel *Raumsinn* de care vorbea Ratzel. Preocupările acestea pătrund şi în cabinetele de lucru ale învăţaţilor — iar opinia publică germană e infuzată mereu cu ideea nevoii şi a foamei de spaţiu. Kjellén tocmai rostise cuvântul de *geopolitică*. Wilhelm, şi el, tocmai rostise zgomotos pe cel de *Weltpolitik* —, fără ca cineva să bage de seamă că Weltpolitik şi Geopolitik erau unul şi acelaş lucru. Echivalente, la drept vorbind, nu sunt decât ca etimologie aceste două vocabule. Geopolitică, la Kjellén, am văzut ce însemna; *Weltpolitik*, la Wihelm al II-lea, însă, era puţin altceva: o politică de stat germană care să poarte interes şi atenţie la toată faţa planetei; germanii sunt una din naţiunile cele mari ale căror interese se împletesc fatal pe tot globul şi, deci, conducătorii şi diplomaţii lor trebue să ia seama la un lucru: acela că „nimic din ce se întâmplă azi pe faţa planetei nu ne poate fi indiferent". Asta e *Weltpolitik. Geopolitik,* deşi în fond altceva, dar ca etimologie *exact acelaş lucru,* se subplantează termenului de *Weltpolitik* pe nesimţite, în conştiinţa ştiinţifică şi politică germană. Era, în plus, de sonoritate şi aspect mai ştiinţific. Iată-l, astfel, încăput pe mâna, mintea şi condeéle oamenilor de ştiinţă. Şi astfel, abea la un an după moartea lui Kjellén apare revista *Zeitschrift für Geopolitik,* care se putea numi tot aşa de bine şi *Zeitschrift für Weltpolitik.* Ba, în adevăr: Revista aceasta, a cărei copertă (a primului număr pe acest an) o reproducem între schiţele dela finele acestui studiu, poartă — pe pagina a doua a acestei coperte,

preţioasa informaţie că în ea s'a contopit o revistă mai veche: *Zeitschrift für Welpolitik und Weltwirtschaft* — dovadă suficientă a celor ce susţinem noi:

Că, adică, *Geopolitica* suedeză a fost trasă spre Germania şi încetăţenită (şi aproape monopolizată acolo) de fenomenul *Weltpolitik* pe care-l anunţa şi inaugura ostentativ Vilhelm al II-lea. Terenul era pregătit, iar cuvântul exista acelaş: Weltpolitik = Geopolitik, pentrucă Welt = Geo şi Politik = Politik.

IV. **Critica franceză a sistemului german de geopolitică.** Numele (nu spunem: ştiinţa) a trecut şi în Franţa. Iar autorul care a luat atitudine precisă în faţa geopoliticei este Jacques Ancel. A tipărit anul trecut primul tom dintr'un *Manuel géographique de politique européenne* [1]) care se anunţă de mari proporţii. Jacques Ancel e *profesor de geografie politică* la Institutul de Inalte studii internaţionale din capitala Franţei. Aşa dar: un *profesor de geografie politică,* autor al unui *manual geografic de politică europeană* şi care.... (şi aici e un lucru foarte important)—tipăreşte, drept *introducere* la acest *manual,* o broşurd numită *Géopolitique* [2]) în a cărei prefaţă..... (şi aici e un lucru şi mai important) scrie, printre altele:

„Cititorul să scuze pedantismul aparent al faptului că dau acestui studiu teoretic de geografie politică drept titlu un neologism. Am crezut, însă, necesar să nu las ca acest termen, care a făcut carieră dincolo de Rin, să fie acaparat de o nouă aşa zisă ştiinţă germană".

Interesant, fiecare cuvânt. Broşura — ne spune autorul — e un *eseu* doctrinal de *geografie politică;* totuş, adaogă el, în loc de geografie politică voi întrebuinţa termenul de *geopolitică*...... şi fac aceasta, ca să nu las pe germani să acapareze, într'un sens şi o direcţie falsă, acest termen de geopolitică, rostit întâia oară de Kjellén, şi care în fond nu e altceva decât echivalentul grecesc al celui de geografie politică. — Cu alte cuvinte, pentru autorul francez, în 1936 geopolitica nu e altceva decât geografie politică. Aşa cum Vidal de la Blache spunea: *Géographie humaine,* deşi Ratzel şi toţi geografii germani de după el au spus mereu: *Antropogeograhie,* tot astfel Jacques Ancel spune *Géographie politique* unei discipline care — spune el — nu poate fi decât exact aceeaşi cu *Geopolitik.* Aşa reiese, clar, din pasagiul reprodus.

Dar prefaţa autorului francez continuă:

„Hitlerismul pangermanist şi-a împrumutat temeiurile şi vocabularul dela această *Geopolitik* a profesorilor germani. Numele e dat, de către aceştia, unei geografii politice externe, dinamice"...şi mai departe: „ Potrivit întâielor mele idei, aceste pagini trebuiau să fie introducerea scrierii mele *Manuel géographique de politique européenne*.... Nădăjduesc să fi rămas fidel într'însa ideii dominante a şcolii franceze de geografie umană, provenită din învăţământul lui Vidal dela Blache şi condusă azi de Albert Demangeon pe căi severe şi sigure, fără a îngădui sinteza decât după analize riguroase, apelând într'una la istorie şi întemeind această geopolitică pe studiul precis al mediului"....

Prin urmare, încăodată: lucrarea de geografie politică a lui Jacques Ancel este: *cette Géopolitique.* Să notăm, însă, şi celelalte două afirmaţii preţioase: *a)* profesorii germani de geopolitică servesc astăzi material „hitlerismului pangermanist", şi *b)* că termenul de *geopolitică* e aplicat de germani „unei geografii politice externe, dinamice". Se cuvine să observăm aici că nu e greu de făcut legătura aceasta (care există, în adevăr) între hitlerismul pangermanic şi expansionist, pe deoparte, şi această geografie politică externă, dinamică, a profesorilor germani, pe de alta: Spiritul de revanşă german, care apare şi se manifestă puternic mai ales după acea epocă Stresseman de acceptare şi adaptare resemnată la situaţia unei puteri învinse, e de observat că în adevăr se alimentează din arsenalul ştiinţific al studiilor de geopolitică—după cum e de observat că şi acestea din

---

[1]) *Manuel géographique de politique européenne,* tome I, L'Europe Centrale, 123 photographies, cartes et graphiques, 1 carte hors téxte en couleurs, Paris, Delagrave, 464 p., 1936.

[2]) *Géopolitique* (în Bibliotheque d'Histoire et de Politique) Paris, 1936.

urmă, la rându-le, se lasă uneori în mare deficit de obiectivitate şi seninătate ştiinţifică, sub influenţa spiritului de revanşă şi în genere a împrejurărilor politice actuale.

Iată cuvintele aceluiaş Jacques Ancel:

„Pentru a le combate (tratatele dela Versailles, Saint-Germain, Trianon), necunoaşterea trecutului şi dorinţa de revanşă a Statelor megalomane s'au aliat cu superstiţia cartografică, care nu se mlădia pe potriva noilor fruntarii. Acesta fu obiectul esenţial al *geopoliticii* germane, o geografie pusă în serviciul politicii, care îşi însuşea rolul ţinut de istorie în vremea lui Bismarck. Treitschke şi şcoala lui se străduiseră să justifice prin înfăţişarea trecutului nu numai unitatea germană, ci şi forţa germană care-şi creează" drepturi istorice" prin cucerire şi prin aplicarea principiului *Kraft macht Reicht*, forţa creează dreptul. Nu mai puţin şcoala grupată în jurul periodicului *Zeitschrift für Geopolitik* se străduеşte să găsească temeiuri pangermanismullui prin studiul naturii şi să deprecieze, în aşteptarea desfăşurării acestuia, în mintea oamenilor tratatele, care-i zăvoriseră calea prin învierea naţiunilor Europei centrale.

„Nicio îndoială că această *Geopolitik* îngrămădeşte într'o sinteză impresionantă o massă de fapte noi, folosind din belşug progresele cunoaşterii globulului. Dar acest inventar, căruia nu-i lipsesc meritele, nu e ridicat decât pentru a elabora legi geografice care sunt totdeauna de acord, ca din întâmplare, cu ambiţiile germane, cu dorinţele de expansiune ale Germaniei. Scoţând la iveală şi deformând ideile dominante ale lui Ratzel, creatorul geografiei politice, şcoala cea nouă emite teoriile ei spaţiale luate în primire între timp de politicienii rasismului şi de intelectualii hitlerismului: simţul spaţiului, Raumsinn, caracter specific naţiunii germane, care ar fi îngrămădită pe un domeniu prea restrâns; neam fără spaţiu, „Volk ohne Raum", căruia cucerirea i se impune şi fireşte, întâi de toate, cucerirea ţărilor vecine. Clasificarea Statelor, pe care se pare că o permite explorarea adâncită a pământului, devine un simplu paravan în dosul căruia să apară îndreptăţită expansiunea marilor puteri. [1]).

„De îndată ce urmăreşti îndeaproape această teorie grandioasă, poţi observa că ea este puţin mulţumitoare în amănuntele ei. Căci definiţia Statului, chiar şi a celui mai formidabil, presupune un cadru, limite. Geopoliticienii germani sunt, e drept, în căutarea graniţei „juste şi fireşti", pe care o numesc „die echte Grenze". Dar spre a o acorda năzuinţelor lor, ei o consideră când fizică şi când omenească, fără a se lăsa stânjeniţi, nici în cazul întâi, nici în al doilea, de contradicţii. Odată hotărăsc *unitatea* bazinelor fluviale şi revendică pentru Germania posesiunea întregului bazin renan, *Rheinstrom nicht Rheingrenze*, „Rhinul fluviu german, dar nu frontieră germană" [2]): „Dacă unitatea firească a unui sistem fluvial este ruptă prin forţă, scrie unul din aceşti teoreticieni, sentimentul germanic al teritoriului, *germanisches Landschaftsgefühl*, nu recunoaşte această separare",—dar în altă parte, unde lucrul îi jenează, ei nu admit unitatea bazinului

---

[1]) Am văzut mai sus cum Salisbury (1899) şi Ratzel (în acelaş timp), afirmau că e în firea lucrurilor ca Statele mari să crească mereu, iar cele mici, dimpotrivă să se micşoceze mereu. Era, aceasta, o teorie scumpă geografiei politice germane. Dar desfăşurarea ulterioară a istoriei a infirmat-o complet. E interesant să reproducem — mai ales că vin dela un ungur — cuvintele de mai jos ale unui profesor dela universitatea din Budapesta, *Elemer Hantos,* fost subsecretar de Stat în ţara vecină:

„A trecut epoca în care se credea că e cu putinţă profeţia că Statele mici vor dispare cândva şi se vor topi în Statele mari. Numărul Statelor mici a sporit într'o măsură care nu poate fi trecută cu vederea în cursul perioadei istorice celei mai apropiate şi sunt in acţiune forţe politice care încă le vor spori, desfăcând entităţile politice existente. Evoluţia politică se efectuează în sensul separaţiei, al sciziunii. Caracteristica epocii noastre este îmbucătăţirea, îmbucătăţirea marilor unităţi artificiale în organizaţii fireşti mai mici de indivizi ai aceleaşi speţe" . . . . (Le Moment, 28, X, 1937).

[2]) *Această* frontieră in veşnic litigiu a Rinului, *ea* este aceea care stă la baza atâtor polemici şi dispute geografo - politice franco-germane. — Vorbind de şcoala geopolitică germană şi de critica ce i se face ei în Franţa, *Ernesto Massi* scria încă de acum 5 ani in *Rivista di Geografia* (Maggio, 1932 — X — , p. 174): „Că expunerea problemelor politico-geografice poate rămâne cu greu străină de ideile politice ale cercetătorului, îndeosebi când naţiunea sau patria lui e direct interesată, a devenit vădit îu repetate rânduri, iar în anii din urmă „Europa centrală" a „Geografiei universale" constitue o confirmare puternică . . . Proza violentă a lui Demangeon (e vorba despre un articol al acestuia publicat în 1932, în *Annales de Géographie* sub titiul: *La Géographie politique*), trebue explicată prin numeroasele probleme politico-geografice care subzistă în vremea aceasta între Franţa şi Germania, şi pe care Hennig . . "

Vistulei: Polonia, spune acelaş în aceeaş carte, este un Stat vistulian, căruia se încearcă să i se asigure şi izvoarele şi gurile, cu neluarea în seamă a nedreptăţii care se face prin deposedarea celor care, ei singuri, au domesticit fluviul, adică a germanilor [1]).

„Deci în latura umană, această dogmă — afirmată cu vigoare — nu stă pe baze mai precise. Aceiaşi geografi au inventat, alături de acel *deutscher Volksboden*, — un *teritoriu* german dealtfel foarte lărgit, şi pe cunoscutul *deutscher Kulturboden*, — adică *aria* civilizaţiei germane: sub pretext că, în tot largul acestei arii, coloniştii germani au întemeeat oraşe şi au desţelenit pământuri în Evul Mediu (Şvabi ori Saşi chemaţi de Habsburgi şi de Ţari), — iată-o pe această *arie* acoperind toată Europa centrală, din Elveţia până în Rusia sudică şi din Olanda până'n gurile Dunării" [2]).

Avem, în acest lung pasagiu reprodus, o caracterizare justă (credem noi), chiar dacă puţin exagerată, a şcoalei geopolitice germane. Chiar dacă sunt de bună credinţă în afirmaţiile lor, autorii germani prea sunt integraţi în concepţiile politice şi în viaţa publică germană, ca să poată rămânea senini la masa lor de scris volumele de geopolitică. Un Stat totalitar — după o expresie la modă — cum e Germania de azi, e totalitar şi în sensul mobilizării tuturor conştiinţelor în direcţia intereselor patriotice germane. Ştiinţa însăşi e mobilizată, cum mobilizată în interes de Stat e şi în Rusia. Şi nicio altă disciplină, prin originea, prin obiectul şi metodele ei, nu e aşa de proprie pentru această mobilizare, ca geopolitica. Ea serveşte spiritul de revanşă german şi serveşte deopotrivă rasismul german.

Trebue, însă, să nu uităm aci pe *cezarul* căruia trebue să-i dăm ceea ce este în întregime al lui: Ratzel, cel dela care porneşte această ştiinţă *patriotizată*, ca s'o numim astfel. Camille Vallaux scria, în adevăr, încă din 1910, la adresa lui Fr. Ratzel [3]): „Deşi volumul de faţă tratează pe scurt aceeaşi problemă ca şi *Politische Geographie* a lui *Fr. Ratzel*, el diferă totuş foarte mult de acesta, prin metodă şi prin inspiraţie. Geografia politică a lui Ratzel nu este nici destul de obiectivă, nici destul de desfăcută de grija prezentului... Nu ne încumetăm să spunem că am încercat să facem mai bine, dar am încercat să procedăm *altminteri*, spre a separa geografia politică de gazetărie şi spre a scoate dintrânsa, în măsura forţelor noastre, o ştiinţă veritabilă" — şi mai departe: „Se poate ca unele preocupări politice şi imediate să-l fi determinat pe Ratzel să sacrifice severitatea metodei ştiinţifice pe altarul patriei germane. Cartea lui, spune, *G. A. Hückel*, e socotită a fi un manual de imperialism. Mai ales capitolele despre *Raum* sunt, de sigur, scrise parcă anume pentru a-i creea reputaţia aceasta: căci sunt pline de finalitate germanică; ideile şi faptele se înbină întrânsa într'un fel de apoteoză a Germaniei imperiale, care, deşi nu e exprimată expres, e subînţeleasă totuş în fiecare rând" [4]).

E vechiu, aşa dar, reproşul. Vechiu şi fundat, cel puţin în parte. Şi fundat mai ales cel de astăzi, adresat şcolii de geopolitică de peste Rin.

În adevăr, aşa cum o scriu şi o expun astăzi în prelegeri profesorii germani, geopolitica e un instrument de mobilizare a conştiinţelor în jurul ideei de patrie şi neam; e, am putea spune, un instrument de Stat, o şcoală civică şi naţională, o armă de luptă. Cine citeşte un tratat german de geopolitică, va găsi neapărat în el şi un capitol în care vor fi revendicate vechile colonii germane, va fi expusă nevoia Germaniei de materii prime, nevoia de spaţiu pentru surplusul de populaţie. Dacă adăugăm la acestea educaţia sportivă şi patriotică a tineretului de şcoală german şi în genere pregătirea lui pentru o viaţă eroică, — vom înţelege uşor ce puternic instrument în serviciul instinctului de expansiune german este această disciplină a geopoliticei. Tratatul de pace dela Versailles e mereu invocat şi evocat ca o monstruozitate — fără, bineînţeles, ca autorii

---

[1]) V. în *Géopolitique* —, a aceluiaş, susţinerea tezei franceze a *Rinului — frontieră*, aşa numita „frontieră morală franco-germană" (pp. 18 — 20).

[2]) *Manuel géographique de politique européenne*, . . . pp. 13 — 14. Traducerea e foarte greoaie, fiindcă foarte greoiu e şi textul original. Aşa scrie Jacques Ancel.

[3]) În prefaţa lucrării: *Géographie sociale*, Le *Sol et l'Etat*, Paris, 1911. [4]) *Op. cit.*, p. 166.

germani să ne spună cam ce ar fi fost tratatul pe care l-ar fi dictat germanii, dacă învingătorii ar fi fost ei. De sigur, din situaţia de învins e mult mai uşor să faci morală învingătorului. Credem, însă, că într'un tratat care se pretinde de ştiinţă obiectivă — tratat de geopolitică — e cel puţin exagerat să scrii în felul acesta:

„Pentru teritoriile sub regim de mandat, sistemul s'a dovedit în genere fatal. Semnificativ pentru starea de spirit generală la indigenii din mandate a fost un manifest publicat la 30 Septemvrie 1933 de către asociaţia „Bund der Deutsch-Togoländer din Akra", în care citim între altele:

„Toate popoarele coloniale doresc fierbinte stăpânirea germană... Fiecare Togonez are ca deviză în inimă: „M'ar bucura să văd azi stăpânirea germană în Togo, chiar dacă aş şti că după aceasta ar trebui să mor mâine [1])".

Dar cărţile germane de geopolitică sunt pline, uneori, de patimă şi inexactităţi. Pentru autorii lor s'ar părea că geopolitica e o ştiinţă nu pentru toată lumea, ci numai pentru germani şi Germania — o ştiinţă în serviciul cauzei germane. Iată pentru ce Albert Demangeon, încă de acum cinci ani, da un adevărat semnal de alarmă în *Annales de Géographie* [2]), dezvăluind manevrele de discuţii şi ţelurile acestei *aşa zise* (spune el) ştiinţe germane — *Geopolitik*. Reproducem sfârşitul acestui articol, la textul integral al căruia nu ştim cum să îndemnăm mai mult pe cetitor, să meargă. Chiar dacă geograful francez va fi exagerând într'o măsură, spiritele obiective în cunoştinţă de conţinutul scrierilor germane de geopolitică vor recunoaşte că Albert Demangeon e îndreptăţit suficient să adopte stilul în care el prezintă primejdia unei literaturi şi a unei educaţii politice de a dreptul şi deopotrivă de primejdioase pentru toată lumea:

„Trebue să constatăm că geopolitica germană renunţă voit la orice spirit ştiinţific. Dela Ratzel încoace ea n'a mai progresat; ea a deviat pe terenul controverselor şi al urilor naţionale. A fost o vreme când toţi geografii Europei luau cele ce le veneau din Germania drept glasul însuş al ştiinţei. Vremea aceea a trecut, dacă e să credem că adevărul variază, de azi în colo, după patrii. Spiritele imparţiale regretă tot ceea ce au trebuit să sufere patrioţii germani. Dar ele nu pot admite niciodată că n'ar fi cu putinţă să-ţi iubeşti ţara, fără a ignora şi fără a dispreţui patria altuia; ele nu pot înţelege că, umblând după adevăr, să-l găseşti pentru tine şi să-l refuzi celorlalţi. Geopolitica este o „lovitură montată", o maşină de războiu. Dacă ea vrea să conteze printre ştiinţe, apoi să afle că e vremea să revie le geografia politică [3]).

V. **Ce este sau ce ar trebui să fie geopolitica după un englez şi după un italian.** Albert Demangeon, în articolul citat, nu face nicio deosebire între geopolitică şi geografia politică. Amândouăle, nu sunt decât una şi aceeaşi — dacă putem vorbi aşa. E chestia numai de — alegere între termeni. Titlul articolului lui e: *Géographie politique*, dar în el e vorba numai de *geopolitica* germană. Pe aceasta din urmă el o consideră o geografie politică deviată, îmbolnăvită, dar în fond tot geografie politică.

Totuş, fapt este că această geopolitică a prins şi în alte ţări, atât ca nume cât şi ca fel nou de a pune şi interpreta o serie de probleme. Ba, cum vom vedea, ea a prins chiar şi în Franţa, în *altă* accepţie decât a conceptului de geografie politică.

Dar geopolitica a trecut şi Canalul Mânecii, după cum a trecut şi pasul Brennero. Iată, de pildă, un englez: *Ernest H. Short,* scrie un volum intitulat: *Schiţă de geopolitică* [4]), în care dă o imagine geografică şi politică de după războiu, a întregii planete. Nu ştim dacă-i geograf sau profesor de drept, ori politică, dar e interesant să-l ascultăm ce scrie în introducerea cărţii sale:

---

[1]) *Hennig-Körholz, Einführung in die Geopolitik..„* p. 145..

[2]) Numărul pe Ianuarie 1932, sub titlul: *Géographie politique*, pp. (22—31).

[3]) P. 31, a articolului

[4]) E tradusă în franceză (Payot, 1936) sub titlul acesta de: *Esquisse de géopolitique* de către *F. Debyser*. După această traducere ne conducem în expunerea şi consideraţiile noastre de aici.

„Cartea de faţă [1]) — spune el — e un *studiu geografic de un gen special* [2]). Ea tratează despre lumea de după războiu. Inainte, geografia avea drept obiect principal să enumere şi să descrie frontierele naţionale, principalele râuri, oraşele importante, principalele articole de import şi export [3]). *Războiul mondial a schimbat toate acestea.* El s'a produs la sfârşitul unei perioade de intensă desvoltare comercială pe toate continentele, desvoltarea interesând deopotrivă drumurile de fier ca şi drumurile pe apă, producţia industrială, datoriile şi creanţele industriale. Pacea — nu numai c'a provocat vaste modificări teritoriale şi o regrupare a naţiunilor pe arii şi alianţe noi, dar ea a provocat totodată şi numeroase şi neaşteptate reacţiuni financiare şi comerciale.

„E zadarnic să consulţi un atlas de după războiu, dacă vei uita influenţa tarifelor vamale, despre care J. Chamberlain spunea că sunt „politica viitorului" şi care sunt deja politica prezentului. Ele favorizează sau paralizează, în adevăr, comunicaţiile între oameni; de ele depinde în foarte mare măsură desvoltarea puterii economice şi distribuţia producţiei. Faptul că o ţară aparţine „blocului - sterling" sau „blocului - aur", poate constitui încă o consideraţie esenţială pentru înţelegerea hărţii de după războiu.

„Conţinutul acesta *mai bogat al geografiei post-belice* a cerut o numire nouă: astăzi, ştiinţa „descrierii pământului", e numită cu mai multă dreptate *geopolitică,* un nume care traduce *unirea geografiei de altădată cu observaţiile scoase din ştiinţele direct asociate la studiul omului şi al comportării acestuia în domeniul social* [4]). În paginile care urmează am încercat să schiţăm un fel de *arrière - plan al istoriei politice curente — să rezumăm, grupându-le, faptele necesare pentru lectura inteligentă a gazetei zilnice.* În unele ţări fenomenele economice stau, în chip necesar, pe primul plan, în timp ce în altele stau anume consideraţii etnice sau istorice, după cum aiurea, ca în Italia fascistă, Germania hitleristă sau Japonia, poate este necesar de definit un ideal spiritual...

„În măsura, dar, în care un volum aşa de redus poate pretinde tratarea unui subiect aşa de vast, *această schiţă de geopolitică ţinteşte să stabilească un şir de tablouri sugestive ale lumii de după războiu, insistând asupra relaţiilor dintre state şi scoţând în relief anume consideraţii de ordin nu numai naţional, ci internaţional"* [5]).

Rândurile pe care le-am subliniat ne spun aproape clar cam ce ar înţelege autorul englez prin geopolitică. Să reţinem, aici, că — după el — geopolitica *e un produs al stării de lucruri de după războiu.* Şi să trecem acum la un autor italian [6]), care în numărul pe Mai 1932 din *Rivista di Geografia,* publică un foarte interesant studiu: *Lo Stato quale oggeto geografico.* Ernesto Massi consideră — ca odinioară, Kjellén — geopolitica drept o ramură a statologiei:

„Ea (adică geopolitica) este o ramură a statologiei şi se deosebeşte de geografia politică prin aria mult mai largă din care îşi scoate sintezele, ca şi prin diversitatea scopurilor, fără a mai vorbi de concepţia deosebită a Statului, privit ca organism viu...

„Nu se mai poate contesta azi că această disciplină are totuş o bază serios ştiinţifică şi o funcţiune de îndeplinit; vitalitatea ei şi răspândirea de care se bucură, şi ca idee şi ca metodă, dacă nu şi ca nume, în afara hotarelor germane, în alte state, o demonstrează îndeajuns. Astfel, nu se poate nega necesitatea unei discipline, care să adune toate elementele ce privesc Statul şi care să îndeplinească dublul scop: de a valorifica faptele şi fenomenele geografice şi însăşi metoda, care nu mai trebuiesc neglijate, în vederea unei cunoaşteri exacte şi complete a statului şi a manifestărilor lui de viaţă, ca şi după aceea -

---

[1]) Pp. 7—8 din introducere. [2]) Sublinierile, toate, sunt ale noastre.

[3]) Nu interesează aici dacă această definiţie e sau nu conformă cu adevărul.

[4]) ...terme qui représente l'union de la géographie d'autrefois avec les observations tirées des sciences directement associées à l'étude de l'homme et de son comportement dans le domaine social.

[5]) Cuvintele acestea din urmă, traducere exactă după traducerea franceză (...en mettant en relief certaines considérations d'ordre non seulement national, mais international), credem că în intenţia autorului englez (şi poate că în originalul englez faptul e clar exprimat) vor să însemne mai degrabă:... *„nu atât naţional, cât internaţional".*

[6]) Ernesto Massi, asistent (în 1932) la Universitatea din Triest.

pentru a uşura în acelaş timp geografia politică de un mare număr de elemente şi de date disparate, care să nu-i înfunde drumul şi să-i tulbure ţinta...

„E de văzut dacă această disciplină nouă nu intră — cum e probabil — în domeniul sociologiei. Îi revine de fapt acestei ştiinţe studiul diferitelor forme sociale şi misiunea de a da o viziune sintetică, integrală şi completă a societăţii şi a realităţii sociale şi deci cu atât mai mult a statului“ [1])...

Iată, deci: Albert Demangeon şi Jacques Ancel o neagă, germanii o scriu continuu (deşi, cum am văzut, o consideră şi ei încă nedeplin formată), englezii o scriu (deşi nici ei nu ştiu bine ce e ea, anume) —, italienii o recunosc. Dar nici francezii nu o neagă toţi. Am văzut, în adevăr, că o recunoaşte George Montandon: „Geopolitica ar putea fi numită, cu un alt termen, geografie dinamică—şi dinamismul ei este întemeiat pe latura ca să spunem aşa activă, pe care pretinde a o distinge în influenţa mediului asupra acţiunii omului, asupra formării chiar a raselor, asupra aspectului, a înlănţuirii şi a succesiunii evenimentelor“...

Dar şi alţii, ca de pildă profesorul André Tibal, titularul catedrei Carnegie a „Centrului european“ din Paris şi care, într'o conferinţă recentă, vorbea despre *Geopolitica Mediteranei* [2]) — acceptă şi întrebuiuţează termenul de geopolitică în *altă* accepţie decât a celui de geografie politică (cum vom vedea mai jos).

VI. **Geopolitica, totuş, se conturează tot mai mult ca o disciplină cu adevărat nouă — cu un precis obiect de cercetare propriu.**

Am ajuns, cu alte cuvinte, acolo unde trebue să ne dăm şi noi părerea mai de aproape asupra chestiunii:

a) Cum de a ajuns bătrânul trunchiu al ştiinţei să mai dea încă o ramură şi

b) Ce este sau, şi mai bine, ce ar *trebui să fie* această nouă disciplină: geopolitica?

Să pornim, mai de departe.

In Martie 1937, ministrul de externe al României era în vizită la Ankara. Va rămâne memorabilă, desigur, această vizită prin acele „opinii spontane“ pe care le exprima genialul Kemal Ataturk, în cadrul unei simple convorbiri cu convivii banchetului festiv:

„Naţiunile, spunea el, nu trebuie să cunoască tristeţea şi mâhnirea. Datoria conducătorilor este să le arăte drumul pe care să primească viaţa cu bucurie şi dragoste..... Omul care în grădina lui cultivă florile, aşteaptă oare, el, ceva dela aceste flori? Omul care formează oameni trebuie să fie animat de acelaş dezinteres. Numai oamenii care gândesc aşa, numai aceia pot fi utili ţării lor, naţiunii lor, şi viitorului acestora. Cel care se gândeşte mai mult la sine decât la fericirea ţării şi naţiunii sale, acela va fi totdeauna un om de planul al doilea...

„Punctele asupra cărora v'am întreţinut până acum, privesc fiecare societate în parte. Dar toate naţiunile lumii au devenit aproape rude între ele, sau se străduesc să devină.

„Din acest punct de vedere, omul trebuie să se gândească la linişte şi la fericirea celorlalte naţiuni în măsura în care se va gândi la existenţa şi fericirea naţiunii căreea însuş aparţine; el trebuie să se strădue a munci pentru fericirea tuturor naţiunilor lumii cu ardoarea cu care ar munci pentru fericirea propriei sale patrii.

„Toţi cei inteligenţi vor admite că eforturile făcute în acest sens nu vor fi zadarnice. Pentrucă a te strădui pentru fericirea tuturor naţiunilor lumii, înseamnă a-ţi asigura, din alt punct de vedere, propria linişte şi propria fericire.

„Dacă, în lume şi între naţiunile lumii, nu vor domni pacea, liniştea şi bunele raporturi, atunci, o naţiune, orice ar întreprinde pentru ea însăşi, va fi şi ea lipsită de linişte.

„Iată pentru ce eu, celor pe care-i iubesc, le dau următorul sfat:

„Oamenii care conduc şi guvernează naţiunile, aceia natural cată să asigure, îna-

---

[1]) *Rivista di Geografia e „Cultura Geografica“*, Maggio 1932, pp. 174-175. (Traducerea: încurcată, ca şi originalul).

[2]) Publicată în Buletinul 5—6 (9317) al publicaţiilor. „Conciliaţiuni Internaţionale“, editat de Centrul european al Dotaţiunii Carnegie (Paris, 1937).

inte de orice, existenţa şi fericirea naţiunii lor proprii. Dar, în acelaş timp, trebue cerut acelaş lucru pentru toate naţiunile.

„Toate evenimentele din această lume ne dovedesc deschis aceasta. Nu putem şti dacă un eveniment pe care noi îl considerăm ca foarte depărtat, nu ne va lovi şi pe noi într'o bună zi.

„Iată pentru ce e nevoie să considerăm umanitatea întreagă ca făcând un singur corp, iar naţiunea ca pe un organ al acestui corp. Toate organele se resimt de pe urma unei dureri la un deget.

„Turcia, România şi celelalte amice ale lor, sunt puternice. Nu mă aştept la nimica rău, pentru noi, de nicăiri, şi nici nu suntem în situaţia de a ne aştepta. In acest calm, avem răgazul să studiem lumea. Nu trebuie să spunem: „Ce-mi pasă, dacă în cutare punct al planetei domneşte nesiguranţa?“ Dacă e undeva o turburare, trebuie s'o considerăm ca fiind în mijlocul nostru“ . . .

„Din această „causerie“ să scoatem următoarea concluzie: Vom gândi şi ne vom ocupa, natural. de toate câte vor fi necesare pentru noi şi vom face tot ce trebueşte în această privinţă. Dar, după aceasta, vom purta interes pentru lumea întreagă. Un mic exemplu: Eu sunt soldat. In timpul războiului mondial, eram în fruntea unei armate. Erau în Turcia şi alte armate şi alţi comandanţi de armate. Şi eu nu mă ocupam numai de armata mea, ci şi de celelalte armate. Intr'o zi, în timp ce mă interesam de mişcările armatei de pe frontul Erzerum, adjutantul meu îmi spune:

— „De ce te ocupi de lucruri care nu te privesc?

Am spus:

— „Dacă nu voiu cunoaşte bine situaţia tuturor armatelor, nu voi putea să dirijez şi să conduc propria mea armată“.

„Cei cari conduc un stat şi o naţiune, aceia trebue să aibă prezent în spirit acest punct de vedere“ [1]).

Vorbind astfel, Kemal Ataturk vorbea, fireşte, nu numai ca un om de stat care consideră numai prozaica realitate, ci şi ca un filosof. Totuş, dacă azi n'ar fi în lume acea stare de lucruri la care se referă, în declaraţiile pe care le vom reproduce îndată, *şi alţi* doi oameni de stat din vremea noastră, Kemal Ataturk n'ar fi vorbit astfel. Aceşti alţi doi sunt: Roosevelt şi Eden.

Primul, îu discursul de mare răsunet pe care-l ţinea la Chicago în ziua de 5 Octombrie 1937, spunea:

„Există astăzi, pe planeta noastră, o solidaritate şi o interdependenţă care fac cu neputinţă, atât din punct de vedere tehnic cât şi moral, izolarea unei naţiuni de restul lumii“.

Iar ministrul de externe al Angliei—şi nimeni mai mult decât Anglia nu trăieşte azi mai intens sentimentul acesta de solidaritate internaţională — afirma cu câteva luni mai înainte, într'un discurs din Camera Comunelor:

„Nimic din câte se întâmplă azi pe faţa planetei noastre nu poate să ne lase indiferenţi“.

Declaraţiile acestea, aproape la fel, ale celor trei oameni de stat din vremea noastră, ne vor pune mai mult decât orice pe urmele originilor geopoliticei noastre.

Iată:

Intre Hâvre şi New-York vapoarele făceau în 1830 nu mai puţin pe 734 de ore; făceau 229 ore în 1867, 210 în 1877, 200 în 1887 şi 162 în 1900. Iar astăzi, pacheboturile Normandie şi Keen Mary deţin recordul transatlantic cu patru zile şi circa o treime. Tot astfel, între Marsilia şi Ajaccio (335 km.) făceai pe mare 26 de ore în 1864, 21 în 1873, 18 în 1887 şi 15 în 1900. Azi, contra torpilorul francez *Le Terrible* — care a atins deunăzi viteza fantastică de 82 km. pe oră, ar fi în stare să „sboare“ în patru ore această distanţă. Lucrurile s'au petrecut ca şi când oceanul Atlantic s'ar fi îngustat neîntrerupt,

[1]) Reproducerea în integrum a „opiniilor“, în ziarul „Le Moment“ din 20 III. 937

sau ca şi când Corsica s'ar fi apropiat neîncetat de Franţa. Ar fi, într'un cuvânt — ţinând seama de rapiditatea transporturilor, tot mai mare — ca şi când oceanele şi mările pământului, toate, s'ar fi îngustat mereu dela 1830 încoace. „Ingustarea", cum am spus, a mers în pas cu accelerarea transporturilor. Acum câţiva ani, lui Byrd, de pe Antarctida, i se părea aproape normal să vorbească prin radio cu Krenkel (radiotelegrafistul actualei staţiuni polare Papanin) care se găsea pe arhipelagul Frantz-Iosif, iar Marconi — cam pe aceeaşi vreme, aprindea cu o simplă apăsare de buton luminile cutărui teatru din Sidney. Revenind la *îngustarea* Atlanticului, vom da două date deosibit de elocvente, din care să se vadă în ce ritm vertiginos merge în zilele noastre îngustarea lui şi, totodată, a planetei:

In Iulie acest an (1937) unul din avioanele care executau simultan — unul din Europa spre America şi altul din America spre Europa — acele curse de încercare peste Atlantic, în vederea deschiderii unei *rute* comerciale aeriene regulate între cele două Lumi, veche şi nouă, a traversat Atlanticul în 11 ore şi 57 minnte, după ce — câteva luni mai înainte — Molisson *înmărmurise* lumea cu traversarea lui, singur în avion, în 13 ore, (trecuseră zece ani de când, în 20—21 Mai 1927, Lindberg îl traversase în 33 ore). Azi chiar Pacificul e traversat pe linia San Francisco-Hawai-Guam-Wake-Manilla în 3 1/2 zile de avioanele americane. Dar iată ce spunea în această privinţă o telegramă Rador în ziua de 11 August 1937: „Ziarul „Daily Express" anunţă că în curând întregul curier postal în interiorul imperiului britanic va fi expediat cu avionul, fără taxe speciale. Astfel o scrisoare din Australia va sosi la Londra în 7 până la 10 zile; din Africa de Sud în 4 până la 7 zile, din India în 2 1/2 până la 4 zile şi din Africa orientală în 2 1/2 până la 4 zile".

Dar să nu uităm *ultimul* record de traversare în sbor a Atlanticului. Iată-l, după o telegramă Rador din 28 Septemvrie 1937:

„Hidroavionul britanic *Cambria* a amerizat azi dimineaţă la ora 8,40 la Foynes, venind dela Botwood (Canada), stabilind un nou record pentru traversarea Atlanticului. Hidroavionul *Cambria* a traversat oceanul dela Bootwood la Foynes *în 10 ore şi 33 minute*".

Pământul devine cu fiece zi mai mic şi aproape că n'a rămas colţ îngheţat sau minusculă insulă de coral pierdută în larg de ocean — neocupate de el. S'a dus vremea în care, în antichitate şi în evul mediu, Statele îşi permiteau să lase între ele, ca hotare, adevărate zone largi nelocuite, rămânând destul pământ de locuit în lăuntrul acestor cingători de „viduri de umanitate" — cum li s'a spus. Deşerturile, ţinuturile mlăştinoase şi mai ales pădurile — formau aceste zone cu rolul de frontieră. Când Tacit scria, de pildă, că „Germania... a Sarmatis Dacisque mutuo metu aut montibus separatur", el înţelegea că munţii toţi pe *toată lăţimea lor,* formau acest hotar. De asemenea, deşerturile şi zonele de mlaştini şi păduri iarăş *în toată lăţimea lor* serveau ca hotare.

Pe încetul, însă, înmulţindu-se oamenii şi crescând mereu valoarea pământului în ochii omului, pădurile au fost tăiate, mlaştinile secate, deşerturile populate — aşa că „zonele viduri de umanitate", fostele „frontiere" s'au îngustat mereu, până ce s'a ajuns ca astăzi frontierele să fie simple linii ideale, traversând uneori prin mijloc anumite localităţi, ba chiar şi unele clădiri [1])

Iar lupta aceasta a omului pentru reducerea continuă a dimensiunilor planetei, nu e numai pur tehnică, desfăşurându-se, adică, şi rezultând doar din satisfacţia pur platonică pe care ne-o aduc performanţele aeronauticei sau marinei, sau de ascensiuni montane, ci ea vine totodată şi cu foloase de ordin economic. Omul, în adevăr, devenind tot mai stăpân al planetei, înseamnă că tot mai mult şi-o supune şi şi-o adaptează nevoilor şi gusturilor lui. Profită deci şi economic — omul. Şi reducerea dimensiunilor planetei vine tocmai din această luptă cu finalitate economică, luptă care — cum spuneam — se realizează în performanţe de pătrundere tot mai rapide spre extremităţile orizontale ale planetei sau de

[1]) V. *Hennig-Körholz Einführung in die Geopolitik*, Teubner, Leipzig un Berlin, 1935, p. 131.

ascensiuni tot mai înalte în puţinii munţi încă rămaşi neurcaţi — sau, în sfârşit, de iscodire şi scotocire pas cu pas a regiunilor puţin umblate şi cunoscute. Motoarele avioanelor sbârnie familiar deasupra polilor, legând depărtările şi apropiind tot mai mult de poli uscatul locuit... şi pas cu pas e prospectat şi sondat pământul pretutindeni, să-şi deschidă sânul cu comorile încă ascunse [1]).

Anul trecut, 1936, în ziua de 14 Octomvrie, un număr de vapoare engleze arborau în acelaş timp steagul Albionului pe singurele insule de coral mărunte, care mai rămăseseră fără stăpân în Pacificul de miazăzi. Iar anul acesta, Ruşii au amerizat la polul nord unde, pe un sloi de banchiză, au instalat pe un an misiunea ştiinţifică Papanin care, în *derivă* astăzi de şase luni în Arctica, simbolizează luarea în stăpânire de către Rusia a uriaşului sector arctic din dreptul ei. Trăim o epocă în care fiece bucată nu numai de uscat, ci şi de apă, a căpătat preţ şi stârneşte conflicte între state. Statele simt că nu mai încap — cele cu instincte şi operă imperialistă — pe faţa planetei. Cum am spus, le putem compara cu tot atâtea uriaşe năvi în manevră pe o apă prea îngustă; cum flota persană, din mari şi multe nave, nu încăpea în golful Salaminei, în desfăşurarea de luptă împotriva celei elene, aşa azi năvile statelor — ca să întrebuinţăm comparaţia lui Horaţiu — îţi fac impresia că foarte greu navighează printre stâncile spaţiului îngustat al planetei. Sfatul şi îndemnul lui Horaţiu din cunoscuta odă *Ad Rempublicam : Nisi ventis debes ludibrium, — cave navis !* — şi în care navis e statul — ne apare de o actualitate izbitoare. In adevăr, azi statele — mai ales cele mari — cu interese de largă sferă pe faţa planetei, au nevoie să aibă la cârmă piloţi desăvârşiţi, spre a naviga printre nenumăratele obstacole. Şi nu numai ele, ci şi cele mijlocii şi mici — toate — pentrucă toate, cum spunea Kemal Ataturk, se ţin laolaltă în unitate şi nimic din ce se petrece într'unul, nu se petrece fără a le „afecta" şi pe celelalte toate. Azi nimeni nu mai poate trăi în izolare, chiar dacă ar vrea. Cu toţii, state sau naţiuni, suntem integraţi definitiv, politic şi mai ales economic. Azi nu mai există, pe planetă, ţinut îndepărtat. Povestea cu sultanul care, privind întro zi la un mapamond, s'ar fi exprimat astfel în faţa micimii lui : „Dar e aşa de mic pământnl acesta, că n'are cu ce se pregusta un singur monarh" — a ajuns astăzi realitate. Alexandru cel Mare sau Cezar, sau şi mai mult Gingis-Han, dacă ar trăi astăzi, poate că în adevăr ar porni la întocmirea unei singure turme din toate statele. Pentrucă, dacă pe vremea sultanului celui indignat în faţa micimii planetei lucrul nu putea fi posibil, azi — când performanţele aeronautice ridiculizează, am putea spune, distanţele — dimensiunile planetei noastre în adevăr că ne apar vrednice de compătimit. Azi, încă odată, statele şi popoarele trăesc în unitate. Toate se ţin intr'unul şi fiecare în tot restul. Şi, încă, dimensiunile planetei scad cu fiece zi, mereu, iar legăturile dintre state în aceeaşi măsură devin tot mai strânse. Dacă un stat, oricare ar fi şi oriunde, e zguduit la un moment dat de o criză, ca şi automat criza e resimţită de toate celelalte. Participăm, fiecare, în măsura în care gândul şi sufletul ne sunt mai mult sau mai puţin pline — nu numai la viaţa statului nostru, ci participăm la viaţa politică şi economică a întregii planete [2]), conştienţi că toate se ţin strâns întreolaltă, vorba din Faust. S'a dus pentru totdeauna vremea în care, în acelaş Faust, Goethe compătimea pe cei cari îşi creează grijí din răsboaiele şi toate câte se întâmplă în cele „depărtate ţinuturi", ca şi când nu le-ar ajunge grijile proprii, de acasă ! Azi, dimpotrivă, Goethe cel dintâi ne-ar sfătui să spunem şi să lucrăm după vorba lui Terenţiu : Homo sum . . . Azi, o teamă continuă sălăslueşte în sufletele alese, o grijă de fiece clipă că, undeva, s'ar putea aprinde scânteea care de îndată poate fi foc, să încingă întreg pământul. Un scriitor american,

---

[1]) Cf. ION CONEA, *Om şi natură,* 1937, pp. 5—6.

[2]) Iată. în această ordine de idei, ce scria geograful Gh. Vâlsan nu de mult, în broşura : *Reforma învăţământului geografic*, Bucureşti 1931 (p. 18—19) : . . . „Ţesătura de relaţii economice, financiare, politice, culturale, se strânge tot mai mult în jurul statelor ca şi în jurul celui mai neînsemnat cetăţean al statului, aduce prosperitate sau sărăcie, directive de activitate, idealuri noi de viaţă. In astfel de condiţiuni, fiecare din noi simte tot mai puternic că nu este numai un locuitor al Patriei, ci şi al globului terestru care se arată ca un uriaş organism unitar, din care necesar facem parte".

vorbind despre boalele nervoase din vremea noastră, numeşte şi una specifică acestei vremi: aşa numita „pensée de peur“, tocmai aceea de care vorbea Goethe (care atunci, însă, nu bântuia decât în sufletele înţelepţilor şi filozofilor): ţi-i frică de multe care *se pot întâmpla*, dar care — totuşi — se poate să nu se întâmple niciodată. Nervii se consumă mereu, sub tensiune pe marginea *primejdiilor posibile* — şi am ajuns să ne simţim fericiţi când, vara, o excursie pe munţi ne poate sustrage măcar pentru câteva zile lecturii alarmante a gazetelor, vehicule neobosite ale numitei „pensée de peur“.

Dar trebuie să mai semnalăm încă *un semn* al vremii în care trăim, necesar şi el pentru încheerea la care vrem să ajungem: acela al apariţiei şi extinderii *peste tot* a noţiunii de patrie şi, deci, de ataşament şi de preţuire din partea omului pentru regiuni din cele mai ingrate ca productivitate sau climă şi din cele mai înnapoiate ca civilizaţie şi cultură. Dincolo de hotarele Europei, în continentele cele mai înapoiate, răsboiul mondial a venit cu o sumă de influenţe şi împrejurări care au favorizat ecloziunea ideii de patrie în conştinţa indigenilor. Dar ideea de patrie înseamnă ideea de emancipare de sub tutela stăpânului de până ieri sau sub care încă eşti. Concursul cerut dela populaţiile coloniale în vremea răsboiului de către metropolele europene şi promisiunile de recompensă pe care aceste metropole le-au făcut cu prisosinţă, şederea lucrătorilor coloniali în centrele industriale metropolitane, spiritul de independenţă pe care aceşti lucrători şi l-au asimilat acolo; marele răsunet pe care l-a avut peste lume faimoasa declaraţie a lui Wilson asupra dreptului popoarelor de a dispune fiecare cum îi e voia de soarta lui, exemplul Japoniei şi al Junilor-turci şi mai ales aţâţările interesate ale puterilor europene rivale, cum sunt de pildă aţâţările germane în Africa de Nord sau cele italiene în acelaş loc şi în Orientul apropiat, în lumea musulmană mai ales, apoi propaganda comunismului moscovit sau a democratismului rău înţeles american — iată atâtea cauze care au dus şi duc repede la apariţia noţiunii de patrie teritorială în cele mai „ascunse“ şi ingrate ţinuturi ale planetei noastre. Dar lucrul acesta înseamnă tot ce spuneam mai sus: că fiecare bucată de planetă — fiece „bucată de loc“, am spune — capătă tot mai mare preţ în ochii omului şi tot mai mult se înghesue statele unul într'altul, deci tot mai mică ne devine planeta.

Dar mai e încă un lucru, care trebueşte subliniat. Anume, pătrunderea în sfere din ce în ce mai largi a interesului de cele geografice, dictată tocmai de acest „planetarischer Zustand“. Van Loon constată cu dreptate că în timpul marelui răsboiu lumea a învăţat mai multă geografie decât în toate cele patru secole anterioare [1]). Era un postulat elementar, acela de a urmări pe hartă mersul operaţiilor, fie pentru cel care avea răgazul de a o face pe front, fie pentru cel din spatele frontului. A fost o familiarizare generală cu harta, atunci. Răsboiul mondial, astfel, se poate spune c'a fost o şcoală geografică planetară: pentru toată lumea, despre toată lumea. Răsboiul, însă, s'a încheeat la Versailles numai sub forma operaţiilor militare, nu şi sub cea politică şi economică.

Iată pentru ce atenţia omului modern a rămas tot aşa de solicitată de atlas şi hartă şi după 1918. Conştiinţa omului modern se pătrunde tot mai mult de un fel de duh geografic. Nu putem înţelege nimic esenţial din câte se întâmplă azi pe planetă fără ajutorul hărţii. Iar statutul politic şi economic al planetei se schimbă dela o zi la alta. Apar mereu studii care ne prezintă *„zonele de fricţiune“*, tot mai numeroase pe faţa Terrei. State şi popoare aleargă zadarnic după un echilibru care niciodată nu e ajuns; state şi popoare, par toate — pe faţa planetei — biete nave în voia valurilor. Aşa că această planetă a devenit azi minusculă, nu numai din unghiul de perspectivă al tehnicei care a anulat distanţele şi a suprimat izolarea, ci şi din acela al gândului, al interpretării acelui „planetarischer Zustand“, de care vorbeam. Toată lumea gândeşte şi interpretează oarecum geografic, în sensul transpunerii şi înţelegerii pe hartă şi prin hartă a potopului de ştiri care zilnic ne asaltează şi ne preocupă conştiinţa. Oameni, pe cari-i ştii că n'au nimic comun cu ştiinţa geografică oficială, îţi cer să le aduci azi o hartă a-

[1]) *Geographie Nouvelle*, p. . . .

mănunţită a Mediteranei, mâine una a Extremului Orient, spre a se documenta în probleme de politică internaţională. Şi dacă geografia ar fi, aşa cum îşi închipue neştiutorii, numai atât: un „birou de informaţii“ despre numele de locuri şi popoare ale lumii, ai spune că toată lumea e geografă şi că unii sunt chiar mai bun „geografi“ decât geografii. Conştiinţa omului modern, aşa dară, e foarte mult pătrunsă de spirit şi de „împrejurare“ planetară. Toată lumea *localizează*, toată lumea compară ţări şi măsoară distanţe pe hartă. Geografia, ca să incheiem, a ajuns o hrană zilnică a spiritului nostru, al omului modern.

Şi iată cum — vorba lui Vâlsan — am ajuns să ne simţim locuitori, nu numai ai Patriei noastre proprii, ci şi ai pământului întreg. Fiecare stat participă tot mai mult la viaţa internaţională şi se împărtăşeşte din ea. Niciun stat nu mai trăeşte singur, împăcat în sine, pentrucă nu poate — chiar dacă ar vrea. Iar oamenii de cultură şi, dintre ei, conducătorii de state şi diplomaţii, mai ales, gândesc astăzi *continental* şi *planetar*. Iar în viaţa internaţională participă viu şi simţit în special marile puteri, adică marile state — acele *Grossmächte* ale lui Kjellén. Ele sunt *sorii*, statele cele mijlocii şi mici fiind ca sateliţii cari se rotesc în câmpul de gravitaţie al acestor sori.

In trăirea şi împărtăşirea asta a fiecărui stat în parte din viaţa unitară a planetei noastre, în *ele* credem noi că trebue căutată originea conceptului actual de geopolitică, deci concepţia şi apariţia geopoliticii însăşi.

In adevăr, din toate cele expuse până acum, să încercăm a desprinde care trebue să fie menirea, adică obiectul geopoliticii — şi *dacă, mai întâi, o geopolitică trebue să existe.* Să revenim pe scurt, însă, asupra concepţiilor de până acum despre necesitatea şi menirea geopoliticii.

A. Demangeon şi Jacques Ancel găseau că nu este loc lângă geografia politică pentru o disciplină nouă cu acest nume—geopolitica. Primul o sfătueşte să dispară, preocupările pe care le pretinde ea pentru sine fiind de domeniul geografiei politice; cel de al doilea spune şi el că întrebuinţează termenul de geopolitică numai de nevoie: ca să-l scoată de sub monopolul german, unde ameninţă—sub o întrebuinţare mai mult politică şi *alături* de ştiinţă— să inducă in eroare opinia publică, făcând-o să creadă că ar fi vorba de altceva decât de geografie politică, când de fapt aşa e: aşa zisa geopolitică e curată geografie polltică. Iar englezul Short ne prezenta sub acest nume un „arrière-plan de l'histoire politique courante“ şi un „résumé des faits nécessaires à la lecture intelligente du journal quotidien“—sau, şi mai interesant, ne spunea că a sa „*Esquisse de géopolitique* vise á établir une suite de tableaux suggestifs du monde d'aprés guerre, en insistant sur les relations, entre États“... Am văzut, de asemenea, şi ce spunea Hennig: că „geopolitica este ştiinţa condiţionării geografice a evenimentelor politice“ şi că ea se sprijinea pe temelia largă a geografiei, a geografiei politice—mai ales“.... şi ca să adauge, însă, de îndată: că „încă n'a sosit vremea peutru un sistem ştiinţific de geopolitică“ [1]). Acelaş autor, în cartea scrisă în colaborare cu Körholz: *Einführung in die Geopolitik*, scria: „Tânăra ştiinţă a geopoliticii şi-a fixat ca temă să studieze numeroasele influenţe geografice (în cea mai largă sferă a cuvântului) asupra întâmplărilor politice în cadrul statelor şi în viaţa popoarelor care trăiesc în aceste state şi, pe cât posibil, să le toarne în regule“ [2]).

Ernesto Massi, în sfârşit, recunoştea şi el că geopolitica e o ştiinţă mai mult în devenire, decât constituită:.... „că această disciplină are, totuşi, o bază serios ştiinţifică şi o funcţie de îndeplinit, nu se mai poate nega; o demonstrează vitalitatea eî, ca şi difuziunea pe care a avut-o, ca idee şi ca metodă, dacă nu ca nume, dincolo de hotarele germane, în alte state. Astfel, nu se poate nega necesitatea unei discîpline care să adune *toate elementele ce privesc* statul şi care să îndeplinească dublul scop: de a valorifica faptele şi fenomenele geografice şi însăşi metoda (geografică), care nu mai trebuesc neglijate, printr'o exactă şi completă cunoaştere a statului şi a manifestărilor vieţii sale şi — după aceea — de a uşura, în acelaş timp, geografia politică de o cantitate de elemente şi de date disparate care-i împiedică drumul şi-i întunecă scopul“.

---

[1]) V. mai sus. [2]) V. mai sus.

Credem că cel mai pe calea adevărului din toţi este englezul —(lucru care, cum spuneam şi mai sus cu privire la Eden, nu trebuie să ne mire, nicăiri ca în Anglia netrăindu-se aşa de intens fenomenul şi sentimentul acesta al participării şi împărtăşirii dintr'o viaţă planetară unică). Toţi ceilalţi spuneau că *geopolitica este sau ar trebui să devină ştiinţa integrală a statului* — şi, anume, o ştiinţă care să-şi soarbă viaţa mai ales din trunchiul geografiei. Singur englezul observă că geopolitica aceasta trebuie să privească mai ales spre *relaţiile dintre state* şi să ne dea imagini din *viaţa internaţională,* deci din viaţa ce constituie un tot, un ansamblu al tuturor statelor laolaltă.

În adevăr, fenomenul acesta de interdependenţă în viaţa politică şi economică a statelor din vremea noastră fiind un fenomen *nou* pe planetă, el trebuie să ceară şi o disciplină nouă, *anume* pentru studiarea lui.—Să observăm, însă, că ar mai exista o soluţie în faţa acestei trebuinţe: ca una din ştiinţele deja existente să ia ea, asupră-i, cercetarea fenomenului celui nou.

S'o ia, în cazul de faţă, ştiinţa *Politicei* –, nu e posibil, fiindcă obiectul politicei e statul ca unitate şi ca formă socială şi nu ceea ce le leagă pe toate aceste state întreolaltă; adică, şi mai clar: politica e ştiinţa unităţilor, nu a chiagului care uneşte aceste unităţi. – Dar nici Geografia politică nu poate (şi nu trebue) să-şi încarce umerii cu această nouă povară. Pentrucă Geografia politică, ca toate disciplinele geografice, nu poate eşi — ca geografie ce este -- din cadrul definiţiei în care stă prinsă unitatea ştiinţei geografice moderne:

„Geografia este ştiinţa care are ca obiect studiul relaţiilor (statice şi dinamice) dintre cele patru învelişuri planetare, considerând aceste relaţii din punctul de vedere al massei". [1]) — Aceasta fiind definiţia geografiei, Geografia politică — şi ea — nu poate fi decât un studiu de *relaţii de sus în jos,* ca să spunem aşa, adică un studiu de relaţii dela înveliş la înveliş, în conformitate cu acea „lege a subordonării sferelor" pe care cei introduşi în gândirea geografică o ştiu ce înseamnă[2]). Geografia politică, aşa dar, va studia relaţiile dintre fragmentul de umanitate prins în cadrul unui stat (deci: dintre fragmentul de biosferă) şi celelalte sfere ale planetei, în măsura în care ele acoperă teritoriul statului sau zac sub acest teritoriu. In geografia umană urmărim influenţele pe care le primeşte,[3]) dela mediul înconjurător, genul uman *neorganizat politic,* ci numai în hipostasa de aglomerări şi formaţii sociale naturale, — pe câtă vreme în geografia politică urmărim influenţele pe care le primeşte omenirea privită în împărţirea ei pe state, deci pe *compartimente politice,* nu ca dincolo, pe compartimente de regiuni naturale. Astăzi, cu progresele extraordinare ale tehnicei şi, în genere, ale ştiinţei aplicate, se poate spune că influenţele primite de omul civilizat înseamnă foarte puţin faţă de cele de el exercitate. Omul agent geografic activ este azi infinit superior omului agent geografic pasiv.

Aşa fiind, înseamnă că definiţia geografiei politice nu poate fi decât una singură: *geografia statului.* Şi pe de altă parte, ne miră faptul că Hennig şi ceilalţi nu văd că geografia statului nu poate fi în niciun caz altceva decât, simplu: *geografie politică* şi, deci, *nu geopolitică.* El (sau *ei*) spuneau, în adevăr, că: *geopolitica este, sau trebue să fie, ştiinţa geografică a statului.* Dar, cum vedem, o astfel de ştiinţă nu poate fi alta decât *geografia politică*[4]). Hennig, totuş, spune că trebue să deosebim geopolitica de geografie politică[5]). El şi Haushofer, şi Körholz şi toţi ceilalţi — şi chiar Montandon —

---

[1]) S. MEHEDINŢI, *Quelques observations sur l'évolution de la Géographie en Roumanie* (Extrait de „La vie scientifique en Roumanie: I. Sciences pures") — Bucarest, 1937, pag. 38.

[2]) Op. cit, p. 34. [3]) Şi fireşte, cele pe care şi el le exercită asupra acestui *mediu.*

[4]) Iată o bună definiţie a geografiei politice, pe care o dă Walther Vogel: „Die allgemeine politische Geografie erforscht die Wechselwirkung zwischen den menschlichen Gemeinschaften, die wir *Staten* nennen, und dem Boden, oder richtiger: der *Erdoberfläche,* in Sinne einer einige Kilometer dicken Schicht, bestehend aus Gesteinshülle, Weltmeer und Luftmeer. Dabei steht die Einwirckung der Erdoberfläche auf die Staaten voran, und man kann es als den eigentlichen Kern der allgemeinen politischen Geographie betrachten, die geographischen Bedingungen der Staatsentwicklung zu erforschen" (op. cit., pag. 6—7).

[5]) Un paragraf din voluminoasa lui *Geopolitik* tratează (pp 9—11) chiar această chestiune: *Der Unterschied zwischen Geopolitik und politischer Geographie.*

spun că Geografia politică este şi rămâne o geografie *statică* a statelor, adică o disciplină care ne dă instantanee cartografice de pe planeta politică, în vreme ce geopolitica e o geografie *dinamică* a statelor, adică o geografie a statelor în mişcare. Iată cuvintele din introducerea lucrării *Einführung in die Geopolitik*:

„Să fie bine stabilit că geopolitică şi geografie politică nu e unul şi acelaş lucru, deşi aceste două discipline au o sumedenie de puncte de contact. Geografia politică se ocupă cu aspectul şi împărţirea politică a statelor într'un moment dat — aşa dar cu *o permanenţă* —, pe câtă vreme geopolitica se ocupă cu *mişcările* din procesul de devenire al statelor, mişcări care duc la transformarea, înlocuirea sau deplasarea stărilor celor în fiinţă la un moment dat,—cu acestea şi cu rezultatele lor. Geografia politică dă instantanee, imagini ale unei stări de moment, la fel cu clişeele fotografice, geopolitica— dimpotrivă — ne prezintă, ca şi un film, forţe sau puteri în *desfăşurare*"[1]). Numai că Walther Vogel, din care am reprodus nota penultimă, e de altă părere, cum am văzut: geografia politică este, şi ea, disciplina unor procese de desfăşurări de forţe sau, mai bine spus, de influenţe reciproce urmărite în chipul şi timpul lor de desfăşurare. Dar, mai întâi, cu ce drept mărginesc autorii noştri geografia politică la un *statism* pe care cel dintâi l-ar respinge însuş cel care a întemeiat geografia politică modernă — Ratzel? Acestor autori, însă, trebuindu-le un *obiect special* pentru geopolitică, s'au grăbit să-l ia din domeniul de cercetare al geografiei politice: să ia, adică, elementul *dinamic* al acesteia (ei nelăsându-i-l decât pe cel *static*) şi să-l dea în cercetare, ca obiect propriu, *geopoliticei.* Vom vedea că geopolitica, spre a exista, n'are nevoie de acest *furt de bunuri,* ea trebuind să aibă (şi avându-şi-l deja) alt obiect, alt domeniu de cercetare. Dar spuneam că Ratzel, întemeetorul geografiei politice, o concepea pe aceasta *altfel* de cum ar vrea Hennig şi alţii să ne facă să credem că o concepea.

Iată:

„A doua operă cu care Ratzel face un pas mai departe este *Politische Geographie* apărută în 1897. Lucrarea aceasta a fost menită să răstoarne şi să transforme o întreagă rubrică a literaturii geografice. Până la Ratzel, sub numele de geografie politică se înţelegea o înşirare de suprafeţe ale statelor şi provinciilor, de graniţi, populaţii, împărţiri administrative, forme de guvern... şi alte amănunte fără spirit geografic. [2]) Era o adevărată moştenire din vremea perucilor, o geografie Almanach-Gotha. Spirit clar — şi deprins, după cum obişnuise şi bătrânul Humboldt, a înfrumuseţa lumea cu o bogăţie mai mare de idei, Ratzel îşi dă seama că o astfel de moştenire penibilă nu mai poate fi suferită mai departe. Geografia politică are să se ocupe, zice el, de *stat.* Iar statul nu e o ficţiune cartografică (n. n. — adică exact ceeace ar vrea acuma, la o jumătate de secol după apariţia lucrării lui Ratzel, Hennig şi ceilalţi autori germani de geopolitică), ci o realitate biologică şi el. E o parte din faţa pământului plus şi o parte din omenire, diferenţiată în anumite împrejurări naturale ce trebuesc studiate. Statul, ca şi orice *organism,* se naşte, creşte, decade şi piere în legătură cu anumite împrejurări fizice: rasa, formele plastice ale scoarţei, clima, etc. Prin urmare, în spaţiu — între equator şi poli, iar în timp — *evolutiv* dela statul umilit, compus abia din câteva sate, şi până la statele mondiale, cum e cel englez, cel rusesc, etc., omul de ştiinţă trebue să *urmărească toate formele* acestea sociale, cu gândul de a le reduce la categorii geografice".[3])

Avem, aşa dar, dreptate să ne întrebăm: pe ce se întemeiază Henig şi toţi ceilalţi când spun că geografia politică trebue să se reducă la o serie pe instantanee luate cu

---

[1]) HENNIG - KÖRHOLZ, *Einführung* . . . p. 6. La noi, Traian Herseni (care şi-a făcut studiile în Germania şi a trăit în atmosfera geopolitică germană de după războiu) crede la fel: „Politische *Geographie* este . . . *Geografie,* adică studiul repartizării formelor politice pe pământ" (în recenzia pe care o face broşurii lui Ancel: *Geopolitique,* în „Sociologie românească", an I, Nr. 12, p. 48). Dar, oare, Ratzel, care a întemeiat-o, aceasta spunea el că e geografia politică? Cartografierea formelor politice?

[2]) Adică tocmai ceea ce spun autorii geopolitici actuali din Germania că e geografia politică şi adică tocmai ceeace ea nu e.

[3]) S. MEHEDINŢI, *Antropogeografia şi întemeetorul ei Friedrich Ratzel,* Bucureşti, 1904, p. 5.

harta pe faţa planetei, aşa cum ai lua o serie de vederi cu aparatul de fotografiat? Cu ce îndreptăţire reduc ei geopolitica la enumărarea „ficţiunilor cartografice", adică la starea de dinnainte de Ratzel? Dar nu numai atât: La Ratzel „această idee a poziţiunii în sine (e vorba de poziţiunea statului, n. n.) indică doar că orice societate politică trebue considerată, în locul pe care-l ocupă, *în raport cu vecinii ei*: „In acest înţeles, ideea de poziţiune înseamnă că niciun membru al unui corp politic sau chiar al umanităţii, oricât de depărtat ar fi, nu poate fi considerat în chip izolat. Es gibt Keine noch so fernen Glieder eines politischen Körpers oder auch selbst der Menschheit, die für absolut isoliert gelten hönnten."[1]) Când Ratzel gândeşte şi scrie astfel, înseamnă că pentru el geografia politică e altceva—cu totul altceva decât ceeace vrea să-i confere Hennig. Dar mai mult: „E una din vederile cele mai juste ale lui Ratzel, aceea de a fi pus în lumină *continua devenire* a constelaţiilor politice, cu toată aparenta lor fixitate". — „Pentru Ratzel, concentrarea crescândă a statelor urmează un drum fatal şi ineluctabil. *Megalostatismul* trebuea să învingă peste tot; şi peste tot *microstatismul* trebue să dispară. Statele mari trebue să crească şi mai mult; cele mijlocii trebuesc zdrobite de cele mari; cât despre cele mici, ele vor înceta cu totul de a mai exista." [2])

Dar să-l ascultăm chiar pe Ratzel: „Trebue să constatăm tendinţa spre formarea de state tot mai mari în tot lungul istoriei omeneşti — şi nu numai în cursul istoriei scrise".[3]) Incăodată: mai dinamică decât aşa n'avea cum să conceapă Ratzel geografia politică? Dar nu numai atât:

Hennig (chiar el) scrie în cuvântul-înainte la prima ediţie (1928) a tratatului său de geopolitică următoarele:

„Sentimentul că nepăsarea de neiertat în cunoştinţele geografico-politice a adus nenorocirea poporului nostru (prin rezultatul războiului celui mare, n. n.) pare a se oglindi în repedea creştere a interesului, în cercuri din ce în ce mai largi, pentru acea tânără, de Ratzel şi Kjellen întemeeată ştiinţă: Geopolitica:.."

De unde, aşa dar, pe de o parte Hennig spune că geografia politică e o ştiinţă statică, ocupându-se cu lucruri inerte, moarte, pe de alta tot el spune că Ratzel trebue considerat, alăturea de Kjellén, chiar ca întemeetor al Geopoliticei. Dacă ne vom întreba: pe ce bază? tot Hennig ne-ar răspunde: pe baza multului dinamism din *Geografia lui politică.* Este, deci, aproape o impietate faţă de memoria lui Ratzel să mărgineşti astăzi geografia politică la ceea ce am văzut, numai pentrucă vrei să spui *Geopolitică* elementului dinamic pe care ea îl conţine şi să numeşti cu acest cuvânt o ştiinţă nouă (care, încăodată: dacă e vorba să fie ştiinţa geografică a statului conceput ca un organism în mişcare, nu poate fi, şi rămâne, decât tot ceeace numea Ratzel geografie politică). Dar mai mult: ca să vedem cât de dinamic şi de geopolitician era Ratzel (geopolitician i-ar spune actuala şcoală geopolitică germană, fiindcă el, dacă ar învia, tot geograf politic s'ar considera pentru acest lucru) să mai reproducem câteva rânduri din cartea lui J. Brunhes şi Vallaux: *La Géographie de l'histoire*:[4])

„In geografia politică a lui Ratzel e scris dinnainte destinul fixat de către Germania pentru Belgia şi pentru Serbia; Ratzel parcă n'are suficient sarcasm pentru «mizerabilul spirit local» (cit. p. 400 din Polit. Geogr.) — această absenţă de mari orizonturi ca şi de proecte de viitor, în care, după el, trebue să se cufunde naţiunile mici." — Iată-l, deci, pe Ratzel, bun de pus *el* în calea săgeţilor de sarcasm pe care A. Demangeon le aruncă aşa de violent în actuala şcoală geopolitică germană. Avea dreptate Hückel, prin urmare, când spunea că opera de geografie politică a lui Ratzel trebue considerată ca un *manual de imperialism.*

Concluzia: Pentru întemeetorul ei, geografia politică nu însemna numai colectarea de instantanee cartografice, ci însemna studiul *vieţii* geografice a statelor. Ea cuprindea, deci, în cugetul întemeetorului ei, şi toată acea *devenire* a statelor, pe care şcoala actuală

---

[1]) Apud CAMILE VALLAUX, *Le sol et l'état*, p. 167. [2]) VALLAUX—BRUNHES, *Géographie de l'Histoire*, p. . . . . .
[3]) *Politische Geographie*, p. 251. [4]) Paris, 1921, pag. 325.

de geopolitică din Germania vrea s'o treacă pe seama unei ştiinţe noi. Dacă Ratzel s'ar scula din morţi, el ar protesta cel dintâi împotriva relei credinţe cu care cei ce se prezintă drept discipoli ai lui au înţeles să-i mistifice concepţiile — după cum totul cel dintâi ar subscrie cuvintele, pe care le-am văzut, ale lui Jacques Ancel:

„Folosesc şi eu acest termen de geopolitică, numai ca să-l scap de primejdia monopolizării lui de către germani într'un înţeles care n'are nimic a face — sau are foarte puţin — cu ştiinţa (altfel, l-aşi folosi tot pe cel vechiu: geografie politică)" — după cum, de sigur, ar subscrie şi cuvintele lui A. Demangeon, acelea prin care această aşa zisă geopolitică era sfătuită să se întoarcă la vechiul nume de geografie politică.

Dar aşa stând lucrurile, ar însemna ca geopolitica noastră să rămână fără obiect, deci fără *raţiune de existenţă.* Dar ar mai rămâne ceva: ar rămâne fără ştiinţă proprie *fenomenul cel nou,* cum i-am sups noi.

Ei bine, acesta ni se pare nouă că va fi destinul acestei discipline noi, care până azi nu e decât în germene—*geopolitica*: să studieze acest *fenomen nou.* Obiectul acestei discipline va să fie adică tocmai acel *planetarischer Zustand* al lui Kjellén. Insuş termenul de geopolitică trebuie să ne ducă la această concepţie a disciplinei celei noi: *geo* şi *politică,* adică *politică planetară.* In geografia fizică şi în geologie există un termen similar: *geosinclinal,* pe care-l descompunem în *geo* + *sinclinal* El designează, anume, un sinclinal (aşa se cheamă „valea" dintre două „cute" de munţi în relief) care „afectează" o mare întindere pe faţa planetei; [2]) un sinclinal, cu alte cuvinte, care nu e orice sinclinal de cele obişnuite, de dimensiuni reduse şi numărându-se cu sutele în orice „lanţ" de munţi, — ci unul de pildă care se întinde ca un uriaş „şanţ" pe toată marginea de apus a Pacificului şi care, deci, *afectează planetar* litosfera, nu redus regional, ca un sinclinal oarecare din munţii Banatului, de exemplu.

Aşa şi geopolitica. Ea ne sugerează ideea de dimensiune (adică, în speţă: de politică) planetară. Geopolitica, nu va studia statele *în parte,* ci va studia *jocul politic dintre state.* Nu numai urechea noastră, dar şi raţiunea însăşi resping deopotrivă aninarea acestui nume de o disciplină care să fie „ştiinţa integrală a statului". Această ştiinţă se va chema: *politică,* sau *statologie,* sau *geografie politică* — oricum se poate chema, dar geopolitică nu. Geopolitica va fi ştiinţa relaţiilor sau — şi mai bine, în conformitate cu ce am scris mai sus, a *presiunilor* dintre State. — Etnografii şi etnologii lucrează, între altele cu o noţiune foarte interesantă: aşa numitul *Elementargedanke* [3]). Azi, în politica internaţională, oamenii de stat, ca şi diplomaţii, ca şi regii şi, în genere, toţi conducătorii de state, au ajuns să lucreze cu o noţiune nouă, căreia — prin analogie cu cea etnografică amintită—noi îi vom spune: *Planetargedanke. Ea* formează miezul „opiniilor" lui Kemal Ataturk, reproduse adineaori, ca şi pe al declaraţiilor lui Eden şi Roosevelt. Cârmuitorii statelor trebue să fie atenţi azi, în orice moment, la toate *scyllele* şi *charybdele* planetare printre care cu greu vâslesc năvile politice care sunt statele, azi când, vorba lui Kemal Ataturk, nu putem şti dacă un eveniment pe care noi îl considerăm ca foarte depărtat, nu ne va lovi şi pe noi într'o bună zi foarte apropiată. *Piloţii* statelor trebue să scruteze necontenit zarea politică a planetei, pentru ca după starea ei să ştie adapta şi orienta, fiecare, mersul statului propriu. — Prin urmare, pentru cele ce am spus până acum, ar fi să deducem că geopolitica este ştiinţa *mediului politic planetar.* Bine înţeles, spaţiul sau domeniul de cercetare poate privi şi un teri-

---

[1]) In prefaţa la lucrarea *Die Grossmächte var und nach dem Weltkriege.*

[2]) Propriu zis, pe fundul oceanelor.

[3]) In care e prinsă ideea sau gândul elementar care e la îndemâna *oricărei minţi în faţa aceleeaşi împrejurări* sau *constrângeri* din partea mediului geografic: de ex. — împotriva frigului, orice om, din orice popor, sau din orice regiune de pe glob, va reacţiona prin intermediul îmbrăcăminţii sau al focului. Nu vom spune. de pildă, că seminţia cutare a luat obiceiul dela altă seminţie cutare de a face foc oridecâteori e frig — ci vom spune că e la mintea oricui (presupunând, bine înţeles, focul cunoscut peste tot) ca, la frig, să reacţioneze cu foc şi cu îmbrăcăminte călduroasă.

toriu mai redus; mediul politic al unui singur stat[1]), de pildă—şi atunci venim la presiunea vecinilor, despre care vorbea Kjellen[2]) sau la acel *druckquotient* enunţat de Supan[3]). Geopolitica, în acest caz, este ştiinţa mediului politic[4]) în genere, — considerat, adică, acest mediu, nu numai decât pe întreaga suprafaţă a planetei, ci şi numai pe o anumită porţiune sau pe anumite porţiuni din ea. Dar: acest mediu politic trebueşte urmărit şi definit *pe temeiu geografic*. Geografia, deci, condiţionează, explică şi caracterizează acest mediu. Cu alte cuvinte, geopolitica este *expresia politică* a unui ansamblu de elemente geografice, care converg în ea, în această expresie sau formulă politică. Rezultanta politică iese dela sine, din analiza factorilor geografici componenţi. Să nu spunem, însă, chiar numai geografici. In adevăr: studiind mediul politic din vecini (sau druckquotientul geopolitic), vom observa că el rezultă dintr'o sumă de date, ca: *întinderea* fiecărei ţări vecine în parte sau a tuturora laolaltă; apoi *populaţia* (fiecărei, sau a tuturora); apoi *potenţialul lor economic,* care se calculează pe bază de date de *geografie economică;* după aceea, *starea de spirit* la un moment dat; apoi *comunitatea* sau diversitatea *de interese şi origini,* de *tradiţie politică şi istorică* etc. Inseamnă, deci, că *zarea geopolitică* — dacă ne este îngăduit să vorbim astfel — se compune mai ales din elemente de natură geografică şi numai după aceea din elemente sociale, istorice etc.[5]) Iată de ce geopolitica trebue considerată ca o disciplină geografică, înainte de orice. Este, cum spune Hennig, *geografie aplicată.* Ea este, ca să ne exprimăm mai familiar, *cunoaşterea stării de lucruri din vecini* — pe temei de date geografice.

Dar nu e numai atât: Geopolitica este — cum spuneam — (şi mai ales *aceasta* este) cunoaşterea stării de lucruri *planetare,* la un moment dat. Aceasta, tocmai în virtutea acelei interdependenţe politice şi economice mondiale din zilele noastre — a acelui *planetarischer Zustand* pe care-l defineau mai sus: Kjellén, Kemal Ataturk, Roosevelt, Eden, rezultat din integrarea mondială în unitate prin technica modernă. Şi atunci, geopolitica apare ca *ştiinţa atmosferii sau a stării politice planetare.* Ea trebue să ne prezinte şi să ne explice *harta politică. Această* hartă — înţelegerea şi prezentarea ei -- formează, sau *trebue* să formeze, obiectul ei.

Această hartă politică, însă, prezintă puncte şi regiuni de *maximum* -- şi prezintă puncte şi regiuni de *minimum,* ca să împrumutăm aici doi termeni din sfera climatologiei:

---

[1]) Aşa dar: nu e vorba de studiul *personalităţii* unui stat singur, ci de studiul mediului politic în care el se scaldă.

[2]) *Grundriss zu einem System der Politik* .., pp. 64—65.

[3]) V. la W. VOGEL, *Politische Geographie*..... p. 125.

[4]) La noi, un tânăr foarte serios introdus în ale geopoliticei este Anton Golopenţia. In numărul pe Mai—Iunie 1937 al „Sociologiei Româneşti", dânsul scrie despre: *Contribuţia ştiinţelor sociale la conducerea politicei externe.* Acolo putem citi:

„Existenţa politică a naţiunii atârnă deci fără încetare şi de un număr de State străine. Aceste State constituesc ceea ce profesorul Antipa a numit *mediul politic* al poporului.—Care sunt statele străine, care constituesc mediul politic al unei naţiuni? E uşor de văzut că, în viaţa unei naţiuni. pot interveni naţiunile ai căror teritoriu se găseşte în prelungirea teritoriului ei propriu: *Statele vecine.* Dintre vecini se recrutează atât duşmanii cei mai înverşunaţi cât şi aliaţii cei mai apropiaţi ai unei naţiuni. Căci continuitatea teritoriului invită pe atât la anexiuni pe cât uşurează acţiunile comune....

In viaţa unei naţiuni intervin, însă, pe lângă vecini, şi câteva naţiuni care, datorită forţei lor, sunt oarecum omniprezente şi sunt astfel, în situaţia de vecine ale tuturor naţiunilor, chiar şi ale acelor cu care nu se hotărnicesc. Aceste naţiuni, care constituesc un fel de „aristocraţie în lumea Statelor" (Kjellén) sunt *Marile Puteri.* In timp de pace, diplomaţia lor e efectiv prezentă pretutindeni, iar, în timp de războiu, armata, flota şi aviaţia lor. Prin vecini şi Marile Puteri, fiecare naţiune e în contact cu aproape întreg restul Statelor de pe glob".... (p. 194).

[5]) In acea «ultimă prefaţă scrisă de mâna lui Rudolf Kjellén», care stă în fruntea ultimei ediţii Kjellén-Haushofer a lucrării *Die Grossmächte vor und nach dem Weltkriege,* părintele geopoliticei — după ce spune că el întreprinde studiul Marilor Puteri din cinci laturi: *Reich, Volk, Haushalt, Gesellschaft und Regiment,* continuă (aceleaşi rânduri le-am reprodus mai sus în traducere):

„Von allen diesen Seiten soll das Wesen der Macht beleuchtet werden im Hinblick auf ihre mehr ader weniger harmonische Gestaltung. Im Verhältnis zu ihnen wird ihre äussere Politik als mehr oder weniger organisch aus den Verhältnissen selbst erwachsen hervortreten, im Guten wie im Schlechten. Dabei sind die subjecktiven Bestandteile der Politik nicht zu übersehen: die Auffasung des Volkes von sich selbst und der Aussenwelt, Mass und Macht der Gefühlskräfte, die Fähigkeit der handelnder Menschen, die Verhältnisse zu beurteilen und günstige Zustände auszunutzen. Hier läuft die Grenze der Wissenschaft, und die praktische Staatskunst beginnt".

primele sunt punctele sau regiunile de *intensă viaţă politică* şi ultimele, acelea în care ritmul politic al planetei e mai *domol.* Pe cele dintâi, nemţii le numesc *Wetterzonen* şi ele, mai ales, atrag atenţia studiilor de geopolitică. Aceste zone de fricţiune sau de convergenţă a intereselor şi disputelor — le formează fie unele mari individualităţi geografice cum sunt Marea Mediterană sau Oceanul Pacific, fie regiunile-răspântii de pe faţa planetei, cum e de exemplu Marea Roşie cu cele două porţi ale ei spre Mediterana şi Oceanul Indian (de fapt, şi Mediterana, ca şi Pacificul — şi orice individualitate geografică oricât de întinsă, care cheamă spre ea interese politice şi strategice din mai multe direcţii — sunt tot nişte uriaşe răspântii). In hărţile pe care le-am reprodus din diverse lucrări de geopolitică, se pot vedea şi înţelege foarte bine aceste convergenţe de mari căi mondiale şi de interese politice ale marilor puteri. Mediterana, mai ales, cheamă din toate punctele cardinale spre ea o adevărată reţea de căi şi interese mondiale, care toate apasă din afară, cu puteri diferite, spre ţărmurile şi interiorul ei. La fel este şi Pacificul, peste care de asemeni se împleteşte, tot mai deasă, reţeaua de interese japoneze, americane, engleze, franceze, ruseşti. Arhipelagul Hawai stă la mijloc, ca un paianjen în pânza lui, din el pornind ca nişte raze spre margini şi spre el îndreptându-se dinspre margini ţesătura de linii economice, strategice şi în genere politice.

Sunt şi altfel de puncte sau regiuni care cheamă spre ele interese multiple din afară şi cauzează, deci, încrucişări de apetituri şi deslănţuiri de conflicte, — dar acestea, e adevărat, mai mult *au fost* (şi au fost, anume, atunci când faţa planetei nu era aşa de parcelată şi efectiv luată în stăpânire, ca astăzi). Au fost, anume, (şi mai sunt încă puţine) acele regiuni în care se descoperea, sau se descoperă, la un moment dat, o mare bogăţie de subsol — aur, de pildă, cum a fost cazul peninsulei Alaska sau al Australiei. Tot astfel, acele ţinuturi în care se descopăr bogate zăcăminte de petrol: interesele economice şi politice aruncă instantaneu tentacule în acele direcţii, adevărate războaie surde deslănţuindu-se între statele mari, cu aceste prilejuri.[1]) Şi astfel — în curgerea vremii, fluidul planetar politic şi economic se mută mereu pe alte artere. In chipul acesta, viaţa politică şi economică mondială e într'o veşnică deplasare, pe tot alte căi. Şi se poate întâmpla, iarăşi, ca o veche arteră comercială — părăsită din cine ştie ce cauze pentru un anumit răstimp — să fie trezită din nou la viaţă şi din nou să circule pe ea viaţa umană a relaţiilor şi schimburilor materiale şi spirituale: *Il y a des assoupissements et des réveils perpetuels,* ar spune geo-istoricul francez Lucien Febvre. Iată:

„Istoria e plină de asemenea redeşteptări sau treziri. Şi, mai mult poate decât aceea a popoarelor însă-le, istoria relaţiilor lor reciproce — istoria acelor mari căi de comunicaţii mondiale care joacă un rol aşa de important în viaţa zilnică şi în devenirea societăţilor umane... Căile terestre, fixate în aparenţă de un suport rigid, depind, s'ar părea, de un întreg ansamblu de condiţii fizice şi geografice perfect coherent şi determinant: reţelele lor, în realitate nu încetează de a se *de*forma şi *re*forma (de a se împleti şi despleti, am spune noi, n. n.) cu o extremă mobilitate. Oare nu peste regiunile neaccesibile odinioară ale Alpilor, oare nu în inima chiar a acestei Elveţii, până deunăzi veritabil pol de repulsie pentru călători, oare nu acolo am văzut îngrămădindu-se, în anii din urmă, cele mai mari şi mai frecvente drumuri ale Europei, marile transversale dinspre Nord spre Sud, spre Mediterana şi, dincolo de aceasta, spre Orient şi Extremul Orient? Ce curse prin tuneluri, în ultimii ani cari au precedat rozboiul; ce succesiune aproape neîntreruptă de străpungeri, care de care mai costisitoare şi mai grele de executat — şi realizate cu preţul celei mai mari şi mai istovitoare eforturi! După Simplon, liniile austriace Tauern, Pyhrhn, Karawanken, deschise în 1909-1910; Lötschberg-ul bernez, date circulaţiei în August-Septembrie 1913; Hauenstein-ul, de curând terminat; linia Nisa-Coni prin pasul Tende — şi lista interminabilă a colosalelor proiecte din Mont Blanc la Splügen şi la Greina...

[1]) E cunoscută oricui vestita carte: *La guerre secrète pour le pétrole* a genialului reporter publicist *Anton Zischka,* care carte arată cât se poate de lămurit cum *gea* sau *terra* noastră, prin bogăţiile pe care le ascunde în sânu-i, dictează în mare măsură *politica* mondială.

„Dar, pe mare, acelaş spectacol. Am avut, se spune, în secolul XVI, o translaţie a vieţii maritime dintr'un domeniu într'altul: din antica Mediterană la Oceanul cel tânăr. Formula, însă, ar avea nevoe de intrepretare; nu trebue să credem, în adevăr, că, a doua zi după descoperirea lui Columb, s'ar fi petrecut ceva în felul unei veritabile „revoluţii marine"; după 1492, *tot* comerţul ţărilor de Nord a fost, ca şi până atunci, ţelul şi activitatea riveranilor Balticei şi ai Mării Nordului; moştenirea Hansei, iată în esenţă ceea ce urmăriră Englezii şi Olandezii; consecinţele descoperirii unei lumi noui abea mai târziu începură a se manifesta, ele întârziind cu atât mai mult cu cât această lume nouă trebuia să împrumute aproape tot dela noi, neavând în schimb aproape nimica să ne dea, şi fiind — pe deasupra — extrem de slab populată. Produsele speciale ale Americei (exceptând metalele preţioase) n'an început a juca un rol mai de seamă în economia europeană decât în al XVII-lea secol; a trebuit mai întâi o populare europeană densă şi economic interesantă, în continentul cel nou, pentru ca Atlanticul să devină o mare multiplu şi regulat traversată.

„Cu această rezervă, constatarea în întregul ei rămâne justă: pe o perioadă de vreme, Atlanticul a depăşit traficul mediteranean. Dar — a doua fază — tăierea istmului Suez n'a redat, ea, oare, bătrânei mări interioare, o strălucire şi o importanţă nouă? Nenumăratele tunele care străpung Alpii, încotro tind ele — la urma urmei? Spre Italia pentrn Italia? Obiectivul, economic vorbind, ar fi prea neînsemnat. Italia, în cazul de faţă, nu e decât „portiera" Orientului, decât avant-garda Egiptului, prelungindu-şi peninsula spre Alexandria. — A treia fază: preponderanţă mediteraneană; şi apoi declin; şi apoi din nou activitate... Dar construirea drumului de fier al Bagdadului nu va veni, oare, cu consecinţe dăunătoare pentru această renaştere? — Dar, în sens contrar, desvoltarea crescândă a vieţii maritime şi a activităţii economice în ţările riverane ale oceanului Indian; noul avânt al uniunii sud-africane, consecinţă economică a marelui războiu — tot acest aparat de tinere energii şi de producţii noui nu va compensa el de loc, pentru Suez, deficitul pricinuit prin deschiderea pentru trafic, şi mai ales pentru călători, a drumului de fier dela Haidar Paşà la Bagdad şi la golful Persic? Nu intră oare de loc, această eventualitate, în socotilile promotorilor actuali ai unui mare port modern la Suez, având ca centru o rafinărie de petrol şi un canal de acces, adânc de peste 12 metri?

„In acelaş timp, câte drumuri seculare, în Africa, în Asia, în cele două Americi, nu se pomenesc părăsite brusc şi nu rămân dormitând, deşi condiţiile lor fizice de stabilire rămân mereu invariabile şi fără modificări?

„Mutaţiuni perpetui, şi din ce în ce mai rapide şi din ce în ce mai febrile, s'ar putea spune. Zi de zi, cu atenţia încordată în fiece minut, trebue să urmărim astăzi desvoltarea reţelei mondiale a căilor de comunicaţii, ca să putem fi la curent cu orice proiect, cu orice revoluţie. Şi totuş, nici configuraţia globului, nici forma continentelor, nici raporturile lor fizice nu s'au schimbat. Aptitudinile tradiţionale ale popoarelor, nici atât. Posibilităţile par să persiste, identice. Ele aţipesc în realitate pentru a se trezi, apoi pentru a aţipi din nou alternativ. Ele sunt permanente, fără îndoială, dar ele nu joacă (activează) în permanenţă — şi toate odată....[1])".

Acest foarte interesant pasagiu e numai duh şi faptă geopolitică. El ne arată — şi ne sugerează şi mai mult decât ne arată — că arterele de circulaţie s'au deplasat şi se deplasează necontenit pe planeta noastră, chiar dacă aceste deplasări se efectuează sub forma unor părăsiri şi reveniri ale fenomenului circulaţiei în lungul unor aceloraşi *traseuri fizice prestabilite.* E, deci, un fel de joc de şah, cu piesele schimbându-şi locul sau drumul, necontenit. Dar, drumurile acestea de mare trafic planetar, au *jucat* de când lumea şi vor juca cât lumea, la fel: mereu, adică, se vor deplasa — fie în deplasări definitive, fie pentru a reveni după un răstimp mai mult sau mai puţin lung pe traiectele astăzi părăsite. Dar, astfel fiind, înseamnă că pe ele a circulat, putem spune, istoria însăşi. În lungul lor s'au ţesut faptele de istorie universală — şi pe ele s'a tesut şi se va ţese păinje-

[1]) LUCIEN FEBVRE, *La terre et l'evolution humaine*... pp. 213—216.

nişul intereselor popoarelor mari, în al căror vârtej de cele mai multe ori sunt luate şi popoarele mici. Dar — să observăm: *Geografia este aceea* care indică dinainte traseurile marilor căi de istorie şi politică pe planeta noastră: „Lungi lanţuri aproape paralele dela Est la Vest, Altai, Tian-Şan, Pamir şi Kuen-lun, lasă între ele largi goluri, Pe-Lou (Ţungaria) şi Nan-Lou (Kaşgaria), drumuri naturale pe care comerţul şi războiul le-au cunoscut de timpuriu [1]) sau: „Cum să negăm că interpenetrarea societăţilor sau circulaţia umană, aşa de importantă pentru studiul formelor politice, depinde în mare parte,. . . de direcţiile impuse prin forma exterioară a planetei, de repartiţia uscatului şi a mărilor, de zonele climaterice şi de desenul munţilor şi al fluviilor ?" [2]).

Fluidul istoric şi politic circulă, aşa dar, pe căi indicate de configuraţia feţii planetei noastre. Cu alte cuvinte, istoria şi politica sunt dictate de — sau, dacă vreţi, modelate — într'o mare măsură de geografie. Iată de ce Herder spunea nu fără oarecare multă dreptate că: *istoria este geografia în mişcare.* Istoria, cu alte cuvinte, este în mare măsură *geoistorie* (adică: istorie umană mulată şi modelată pe geografie). Dar să observăm aci un lucru: politica nu este altceva decât *istoria zilei sau zilelor în care trăim noi,* sau şi mni bine: va fi cândva, în viitor, *istorie,* — aşa cum s'ar putea spune cu oarecare bună dreptate că şi geografia timpului nostru va ajunge cândva geologie. Şi observăm, astăzi, că politica mondială se modelează, în liniile ei esenţiale, după conturul geografic al mărilor şi continentelor, se strânge în focarele care se cheamă: Suez, Singapore, Panama, Gibraltar sau chiar: Mediterana, Pacific — după cum s'ar putea ca mâine, cândva, marile căi să treacă prin Behring sau peste polul nord....

Dar tocmai aceasta este, prin excelenţă, ceeace numim — sau ceeace trebuie să numim: geopolitică, adică viaţa politică planetară condiţionată şi explicată prin geografie. Un stat — Germania, de pildă — umblă după debuşeuri pentru produsele industriei sale şi se întâlneşte, în Brazilia de exemplu, cu Statele Unite care exercită acolo un fel de tutelă morală panamericană. De sigur, Statele Unite nu vor privi cu ochi buni o eventuală instalare economică a Germaniei în această ţară. Germania, totuşi, persistă — şi, fără a se intimida, se amestecă şi în treburile interioare ale statului brazilian, punând la cale o lovitură de stat care aduce în Brazilia chiar un regim politic de dreapta, asemenea celui german [1]). Câştigând partida, Germania va avea în Brazilia nu numai o piaţă de desfacere, ci şi altceva mai mult: un izvor nesecat de materii prime pentru industria ei. Iată, deci, o politică transoceanică şi intercontinentală — ca să spunem astfel — modelată pe temeiuri geografic-economice. Alt exemplu: Rusia presimte că un răsboi se apropie, între ea şi Japonia. Şi-şi aduce aminte cum, în 1905, flota ei de luptă din Marea Baltică a trebuit, spre a merge în apele japoneze la Tsoushima, să ocolească Europa, Africa şi Asia—să facă, adică, 30.000 km spre a ajunge la destinaţie. De aceea, ştiinţa şi tehnica rusească au declarat răsboiu Oceanului Arctic, l-au învins şi au izbutit, astfel, să deschidă un drum nou de apă, pe la nordul Siberiei, de numai 9.000 km lungime între Murmansk şi Vladivostok, — un drum care, în plus, *e numai prin ape ruseşti.* Iată deci, încă odată, cum politica unui mare stat se modelează după realităţi geografice, adică e dictată de acestea (care şi acestea, la rându-le, sunt modelate şi corectate de puterea şi voinţa de viaţă a statului rusesc, spre a fi fructificate, adică puse în slujba acestei puteri şi voinţe de viaţă). Dar aceasta, ce altceva este decât geopolitică? Mai mult: Drumul planetar pe apă din lungul ţărmului eurasiatic Rusia l-a mai deschis şi pentru colectarea pe el şi aducerea în Europa şi aiurea, a imenselor bogăţii pământene şi subpământene pe care le posedă şi le expediază spre nord pe marile ei fluvii, Siberia [2]). Dar şi aceasta înseamnă tot: geopolitică. Şi încă: într'un eventual răsboiu cu Japonia, Rusia se aşteaptă să fie ajutată de Statele Unite. Iată pentru ce se studiază un proiect de pod ca în basme peste strâmtoarea Behring, care — lung de 60 km şi sprijinit tocmai la mijlocul strâmtorii pe insula Diamond — să lege

---

1) CAMILLE VALLAUX, *La Sol et l'Etat*... p. 13. 2) *Op. cit.*, p. 11.

1) Fenomenul s'a petrecut în Noemvrie 1937.

2) Despre toate acestea, v. date în capitolele respective din cartea noastră: *Om şi Natură.* (1937).

Kamciatka de Alaska şi să asigure, astfel, o permanentă legătură între cele două mari state. Mai mult: In vara anului 1936 Levanevski, prin sborul său Los Angeles-Moscova, a arătat că şi o legătură aeriană permanentă e posibilă între Rusia şi Statele-Unite. Dar ce înseamnă toată această ţesere de relaţii şi asigurare terestră şi aeriană a fiinţei de stat — decât: geopolitică? Alt exemplu: Conflictul care mocneşte între Italia şi Anglia din 1935 încoace este tot unul de geopolitică, avându-şi nodul în Marea Mediterană. In adevăr, trezirea Italiei la tradiţia imperialistă romană prin Mussolini, i-a proiectat Angliei, în zarea unui viitor apropiat, primejdia unei Italii puternice, care declară prin Musolini că: „dacă Mediterana este pentru Anglia un drum, pentru noi ea înseamnă un principiu de viaţă. Iar istoria cu geografia laolaltă o designează pe Italia ca pe viitoarea stăpână a Mediteranei". Anglia a şi început a se gândi la eventualitatea substituirii drumului Gibraltar-Suez prin acela al Capului. Nicăiri ca în Mediterana nu mocnesc astăzi mai multe primejdii pentru pacea lumii. Politica planetară îşi are azi, acolo, însăşi inima ei. Hărţile de geopolitică mediterană pe care le reproducem la fine, vor fi mai vorbitoare decât un întreg braţ de volume. Aşa dar: Mediterana ne oferă astăzi un complex unic de probleme geopolitice. Iată ce scrie despre ea şi André Tibal, în studiul pomenit: „In ochii noştri, în adevăr, Mediterana şi ţările ei riverane formează la suprafaţa planetei un spaţiu (un „Raum", cum spun germanii) relativ delimitat, un ansamblu prevăzut sau cel puţin susceptibil de o oarecare coeziune din punct de vedere politic şi economic. Există — sau ar putea să existe — în zilele noastre o lume mediterană nu numai pentru turist sau botanist, sau geolog, ci şi pentru economist sau pentru omul de stat, ca şi pentru cei curioşi de probleme internaţionale.... (In sprijinul acestor afirmaţii) voiu înfăţişa astăzi oarecari consideraţii foarte generale, care-mi par mie că ar constitui o sumă de factori determinanţi ai acestei lumi mediteraneene. Este — ceeace eu numesc, cu un termen cam ambiţios şi puţin germanic, *geopolitica Mediteranei*"[1]). Şi titlul studiului este acelaş: *La géopolitique de la Méditerranée.* Iar în el e analizată şi expusă *condiţionarea geogrfică a vieţii politice şi economice pe ţărmurile acestei mări, din antichitate şi până azi.*

Iar din acest pasagiu conchidem:

Sunt şi francezi cari acceptă termenul german de geopolitică înţelegând prin el altceva decât *geografie politică.* Apoi: geopolitica are de obiect, mai degrabă, problemele politice şi economice pe care le pun *regiunile sau marile individualităţi naturale ale planetei* şi nu atâta probleme politice şi economice care să privească un singur stat; ea analizează, aşa dar, *regiunile naturale* care la un moment dat pun probleme de politică şi economie mondială. Aşa ar fi, de pildă, şi Marea Roşie cu hinterlandul ei. Priviţi harta: interese engleze, franceze, italiene, arabe, japoneze — se ţes deasupra ei, ca într'un focar. Aşa este şi Oceanul Pacific, cum spuneam, pe care André Siegfried l-a numit nu de mult „Mediterana viitorului". Şi, ca şi despre Mediterana, un autor a scris de curând un studiu despre geopolitica lui: *Geopolitik des pazifischen Ozeans* [2]). — Nu de mult, un diplomat francez semna un articol de politică mediteraneană actuală şi în care vorbea, între altele, de „marea valoare geopolitică a Balearelor", valoare despre care vorbesc şi doi autori germani ai unui foarte interesant recent studiu asupra Mediteranei, studiu în care capitolul ultim se cheamă: *„Geopolitica militară a regiunii mediterane"* [3]).

Aşa dar: această ştiinţă în devenire, care este geopolitica, se conturează ca o ştiinţă a vieţii politice şi economice planetare *actuale.* Ea va fi totdeauna o ştiinţă *a zilei,* adică a fenomenelor de această natură care se petrec „astăzi". Geopolitica de astăzi va fi mâine *istorie,* aşa cum istoria oricărei epoci din trecut a fost geopolitică pentru timpul şi în timpul când se petreceau faptele pe care noi azi le privim ca istorie. Geopolitica analizează, compară şi clasifică fapte de viaţă planetară *condiţionate, cum am spus, mai ales*

---

[1]) In *La Méditerranée depuis la Conférence de la Paix,* (Buletin Nr. 5—6—1937, Publication de la Conciliation Internationale, éd. Centre Européen de la Dotation Carnegie, Paris 1937) — pp. 3—4.

[2]) Chiar KARL HAUSHOFER, Berlin, 1924.

[3]) H. HUMMEL et W. SEIWERT, *La Méditerranée,* Payot, 1937.

ZEITSCHRIFT FÜR

GEO POLITIK

XIV. JAHRGANG 1937

1.

HEFT / JANUAR

Völker suchen Raum

Karl Haushofer: Mitteleuropa und die Welt
Zeck: In den Niederlanden wächst ein Staat
v. Lilienfeld: „CCC."-Arbeitslager in USA.
R. S.: Japanische Agrarfragen
Domanlewsky: Japanische Einwanderung in Brasilien
Pearl: Krieg und Übervölkerung

Aus unserer Arbeit — Was hat Ibn Saud mit seinen Ölquellen getan? — Umsiedlungen auf dem Balkan — Chinesisches Staatsdenken

Pauser: Die Alpenstellung der Römer I
Wunderlich: Neue geopolitische Karten und Atlanten

Postvertrieb ab Leipzig

Fig. 1. Iata coperta primului numar pe 1937 al revistei „Zeitschrift für Geopolitik". Sumarul ei poate fi considerat ca o introducere în duhul geopoliticei germane.

Din: Brunhes et Vallaux: *La Geographie de l'Histoire*, p. 12.

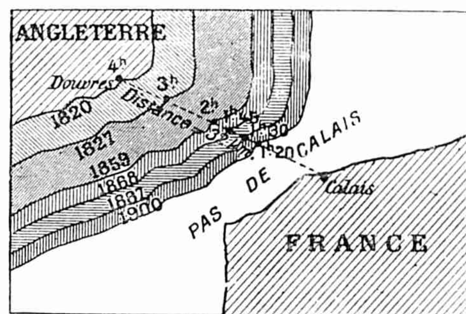

Fig. 2. Prin accelerarea transporturilor marine, largimea Marii Manecii „se ingusteaza" mereu (v. textul).

Ex. eod. op., p. 11.

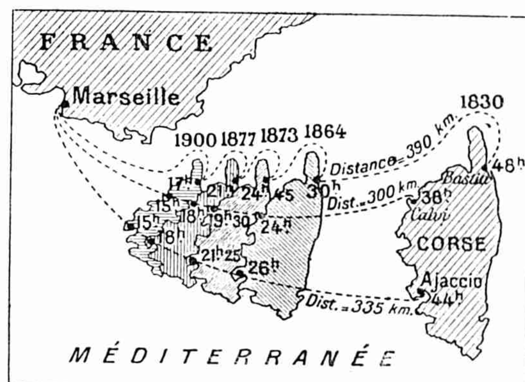

Fig. 3. — La fel se întâmplă şi cu distanţa dintre Corsica şi Franţa; şi astfel, Corsica „se apropie" tot mai mult de Metropola.

Ex. eod. op., p. 13.

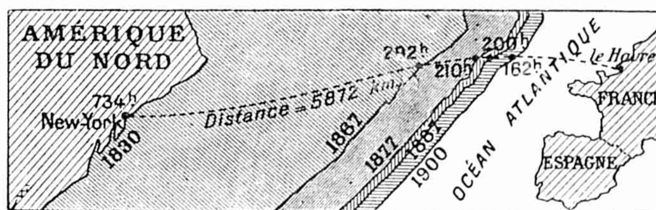

Fig. 4. Dar şi oceanele „se ingusteaza" în aceeaşi masura cum în aceeaşi masura „se micşoreaza" intreg pamantul. Iar azi, cand avionul *Cambria* a sburat peste Atlantic în zece ore şi treizeci de minute, putem spune ca Lumea Noua s'a apropiat cu totul de Lumea veche

Din *Antoine Zischka:* Le Japon dans le monde, p. 147.

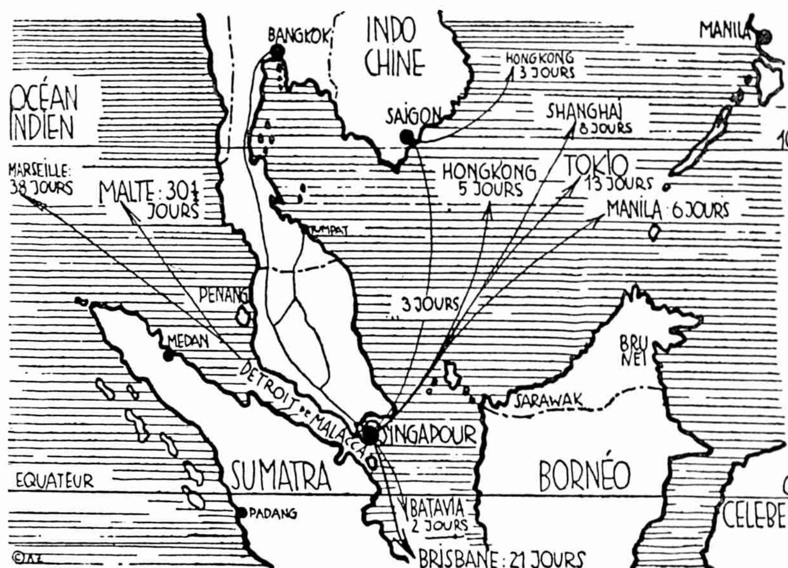

Fig. 6. Una din regiunile-răspântii cele mai vii adică cele mai geopolitice din vremea noastră. Printre Malacca şi Sumatra trece unul din marile drumuri comerciale ale planetei. Cheia drumului şi a strâmtorii este portul *Singapore,* totodată şi cheia „Extremului Orient". Acolo Englezii au construit cea mai puternică fortăreaţă din zilele noastre.

Din „Revue de Moscou, Nr. 1, 1936.

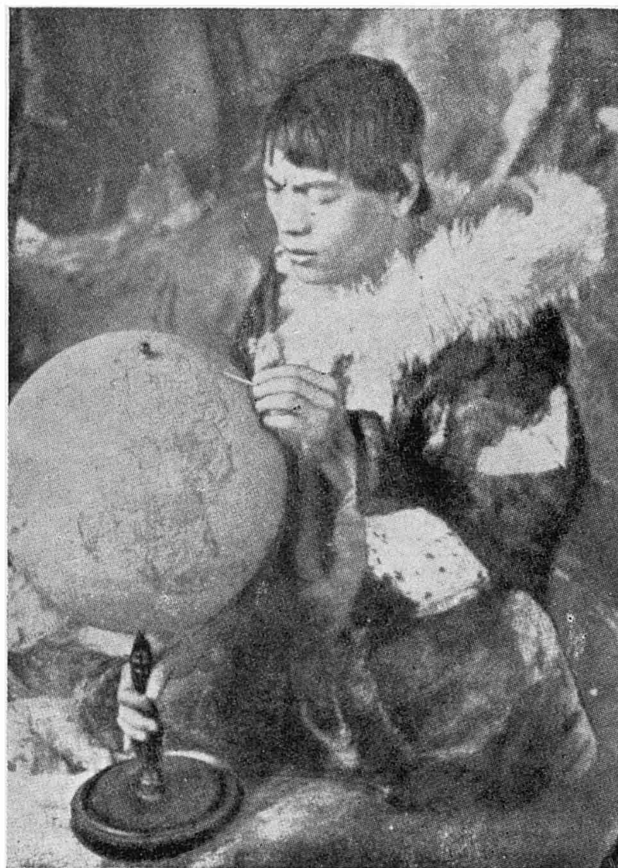

Fig. 5. Anton Zischka spune undeva că japonezii sunt „poporul cel mai geograf din lume". Aşa dar, nu numai indivizii, ci şi popoarele în bloc sunt tot mai pătrunse de spirit geografic. Iată, în acest clişeu, un *samoied* urmărind (şi el) pe glob situaţia geografică a patriei sale.

Din: *S. Mehedinţi:* Der Zusammenhang der rumänischen Landschaft mit dem rumänischen Volke, Jena und Leipzig, 1936, p. 9.

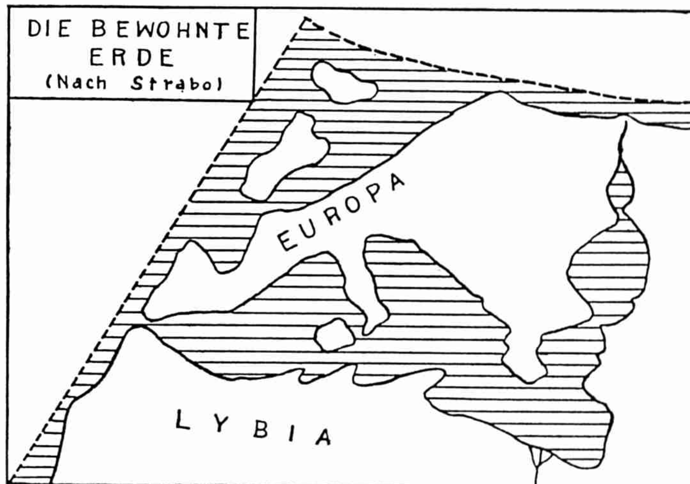

Fig. 7. Iată legenda acestei schiţe în cartea din care o împrumutăm: „Să nu uităm că, atunci când Traian a pornit să stabilească o nouă graniţă de răsărit pentru imperiu, pe hărţile din vremea lui Marea Azovului urca până în regiunea unde zace astăzi Moscova. În vremea când cucerea el Dacia, Traian credea că, prin câştigarea pământului ei, imperiul roman dobândea un fel de graniţă naturală, cu alte cuvinte (v. textul nostru) Traian credea că între M. Azovului şi M. Baltică rămânea un foarte îngust istm uşor de „închis" împotriva năvălirilor dinspre răsărit". Cum spuneam: Marii comandanţi militari şi politici au făcut totdeauna geografie aplicată adică: geopolitica.

Antoine Zischka: Le Japon dans le monde, p. 170.

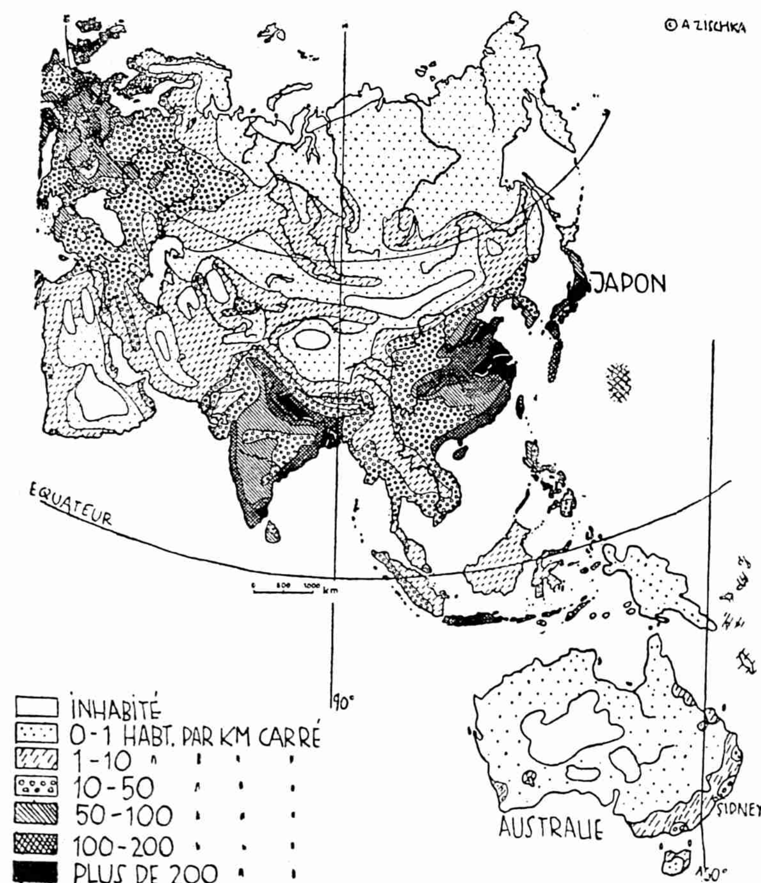

Fig. 8. — Geopolitica e foarte atentă la problemele de populaţie, la *cumpănirea* in ceea ce priveşte densitatea de populaţie intre diversele ţinuturi ale planetei. O schiţă ca aceasta (aici reprodusă) ne sugerează ideea de *presiune* dinspre maximum spre minimum (presiune demografică) — şi ne indică una din direcţiile expansiunii japoneze.

Antoine Zischka: Le Japon dans le monde, p. 177.

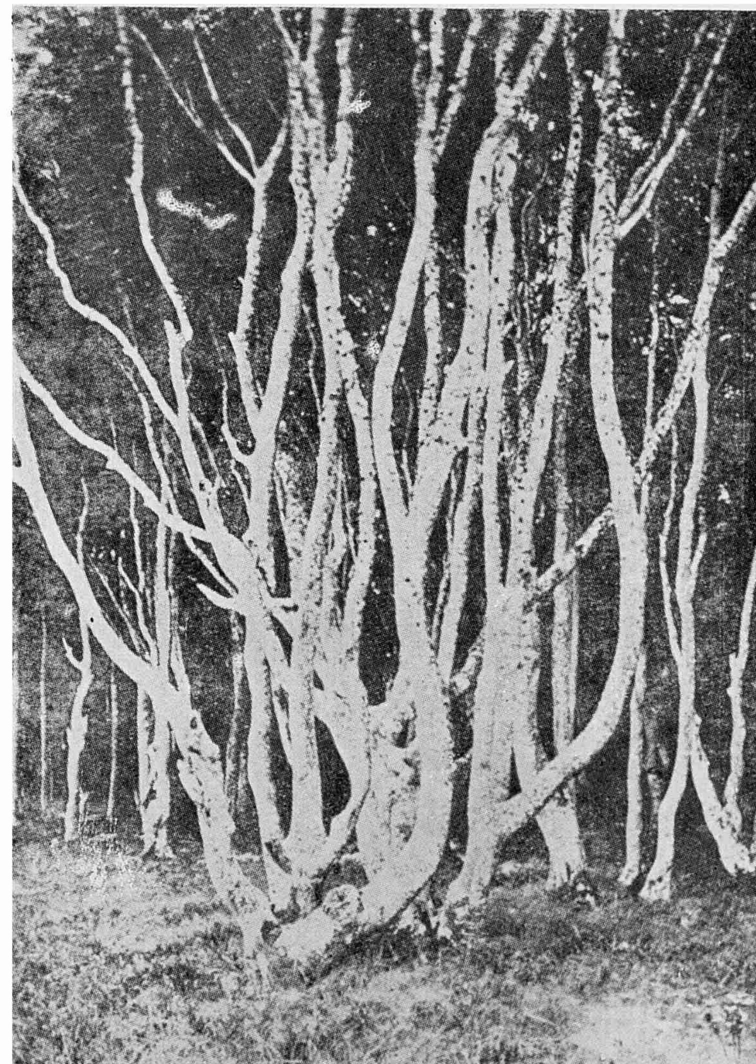
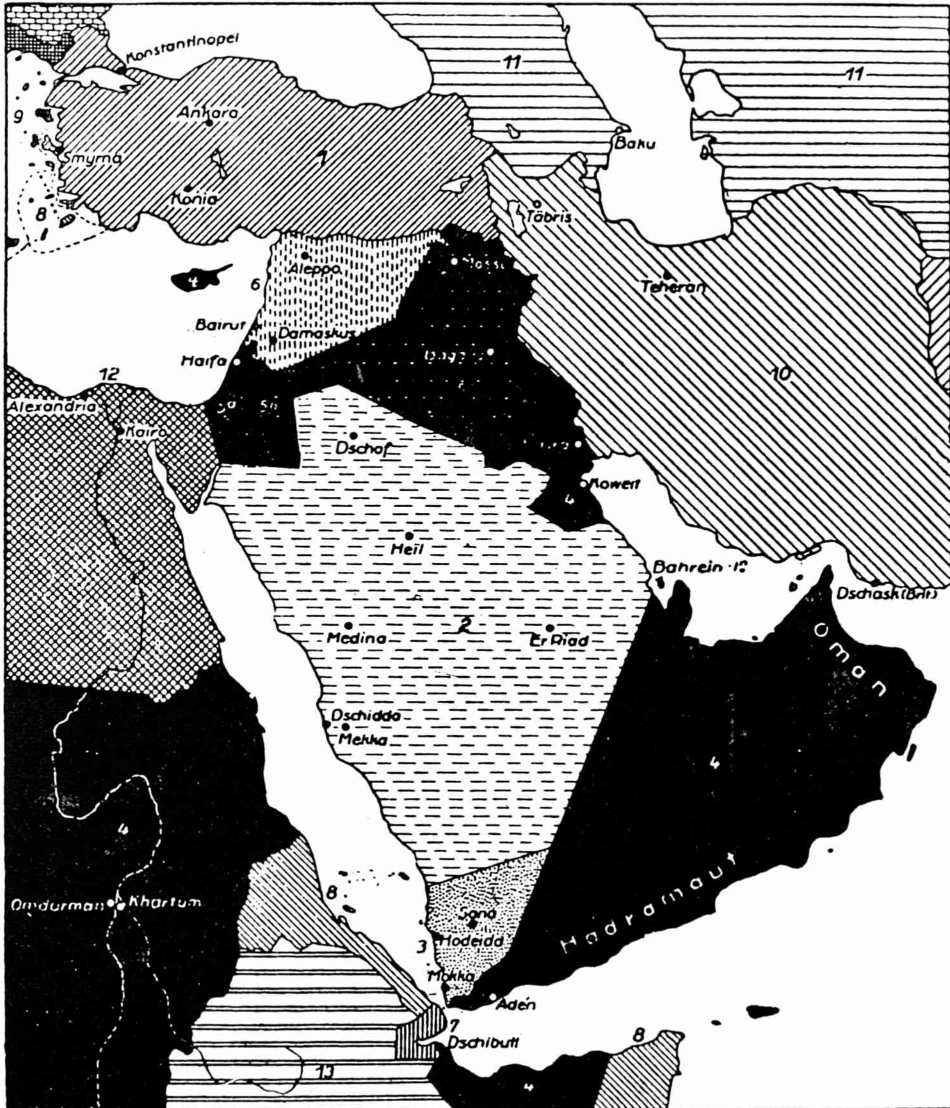

Fig. 9. — In cartea din care o imprumutăm, această imagine e insoţită de următoarea explicaţie: In apropierea localităţii Maebashi (Japonia), copacii din pădure sunt despuiaţi de coajă: le-au smuls-o şi mâncat-o locuitorii infometaţi ai regiunii. (Fenomen cunoscut şi in trecutul de restrişte al neamului românesc). Această imagine pune într'un contrast şi mai violent „vecinătatea" dintre Japonia suprapopulată şi Australia cea cu 0,8 loc. pe km². Puternica presiune dinspre arhipelagul japonez spre Australia, pe care o scoate in evidenţă schiţa precedentă, apare, prin această sinistră imagine, aproape ca o fatalitate cosmică.

Karl Haushofer: Weltpolitik von heute, p. 245.

Der Nahe Osten

1 Türkei, 2 Nedschd-Hedschas, 3 Jemen, 4 Britische Kolonien, 5 Britische Mandatsgebiete a) Palästina b) Transjordanien c) Irak, 6 Französisches Mandatsgebiet Syrien, 7 Französische Kolonien, 8 Italienische Kolonien, 9 Griechenland, 10 Persien, 11 Rußland, 12 Ägypten, 13 Abessinien.

Fig. 10. Orientul apropiat, una din cele mai critice regiuni ale planetei, în vremea noastră. Explicaţia stă în aceea că prin ea trece marele drum planetar al Indiilor. E un ţinut în care o sumă de drumuri fac mănunchiu. Cheile sunt două: Suezul şi Babelmandeb-ul. Interesele şi influenţele marilor state se împletesc aici întrunul din focarele cele mai vii ale planetei şi vremii noastre.

Revue militaire générale (Juillet, 1937).

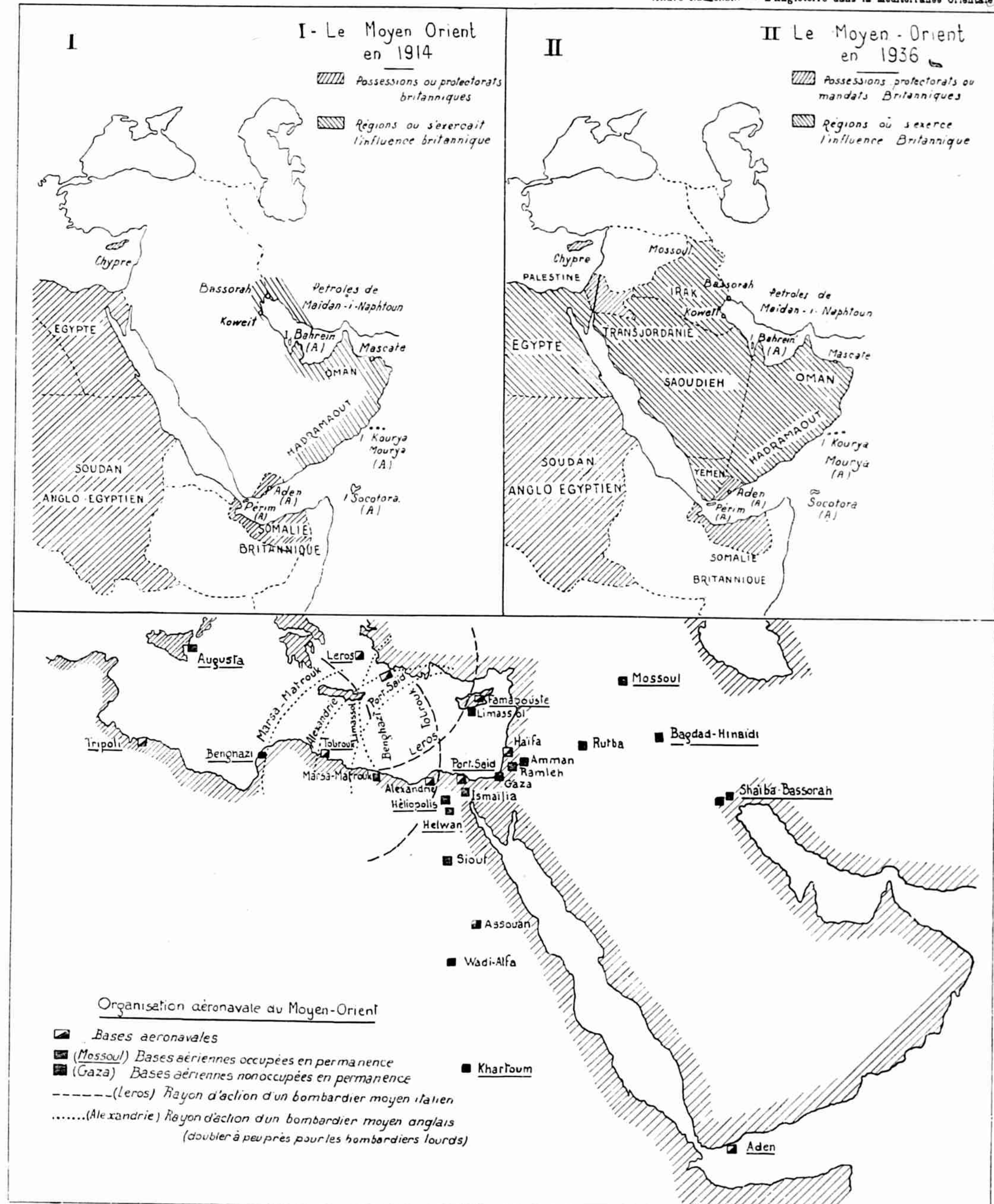

Fig. 11. Regiunile pe care le-am numit geopolitice ascund şi cele mai mari primejdii de război. Militarii, de ., sunt foarte atenţi la ele. Iata un grup de schiţe geopolitice, privind Mediterana şi Orientul apropiat, publicate recent în marea revistă militară franceză.

H. Hummel et W. Siewert: La Méditerranée, p. 182.

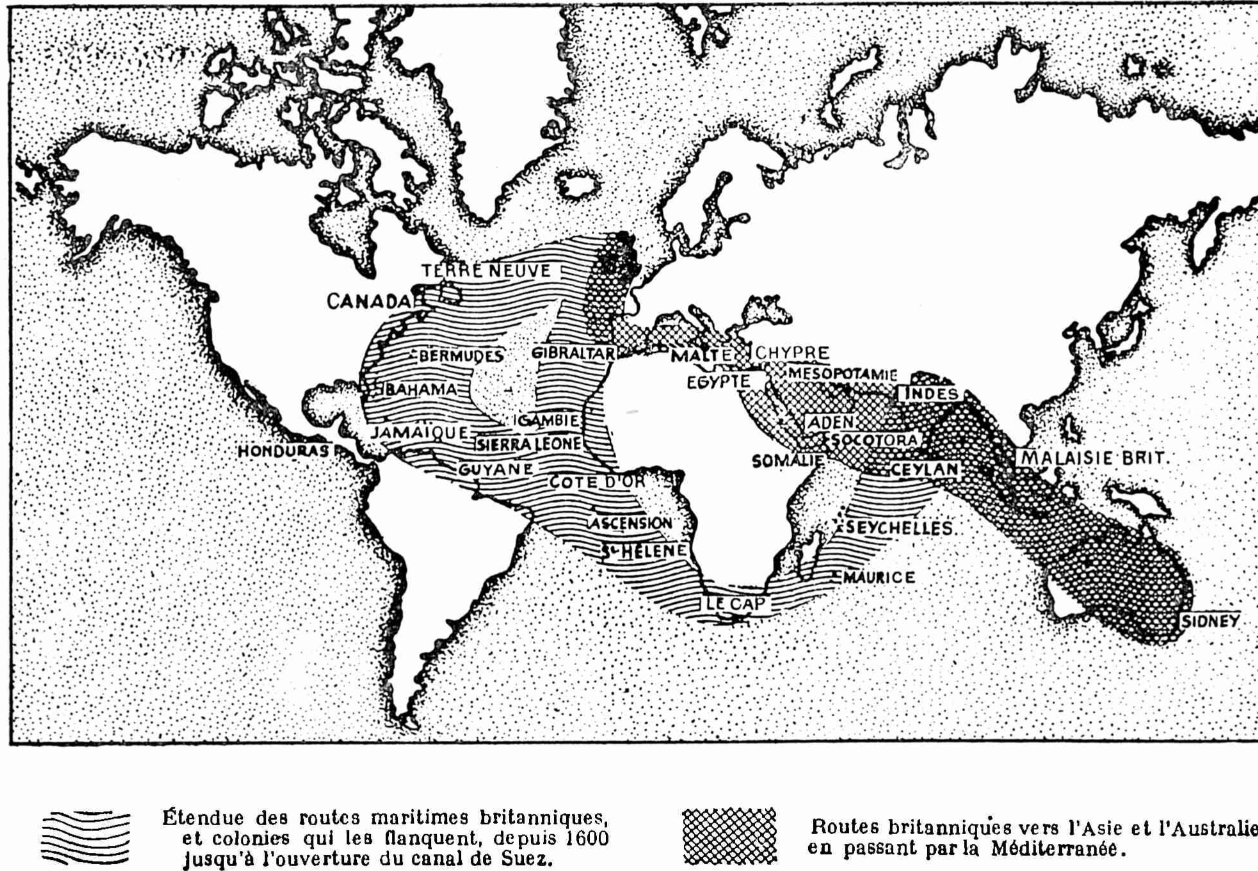
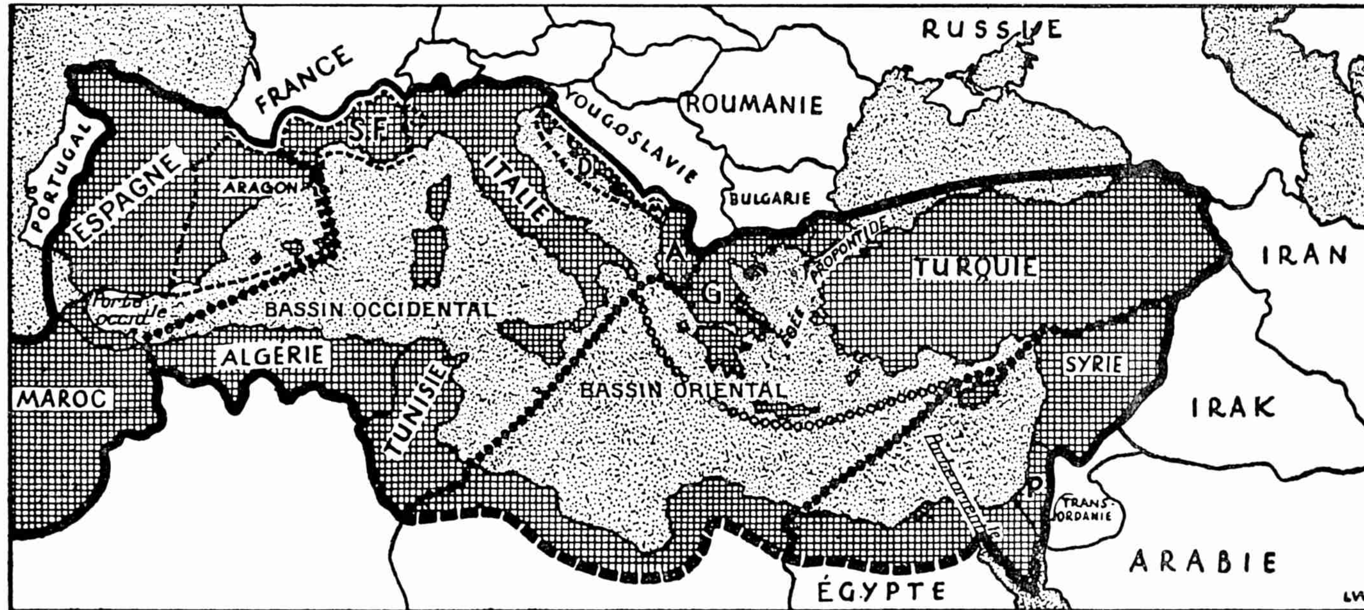

Fig. 12. O hartă plină de duh geopolitic. Viaţa politică şi economică planetară ia cu totul alte aspecte, atunci când omul străpunge un istm şi creează drumuri noi între mări şi continente.

H. Hummel et W. Siewert : La Méditerranee, p. 23.

La région politique méditerranéenne et ses limites. ●●●●● Lignes de séparation des bassins et des régions-portes.
Limite Sud de la région de la mer Egée et de la Propontide (partie du bassin oriental).
Limites d'anciennes régions politiquement indépendantes montrant leur appartenance à la region politique méditerranéenne centrale. S.F., France du Sud (Languedoc, Provence, comté de Toulouse); D, Dalmatie; M, Montenegro; A, Albanie; G, Grèce; P Palestine.

Fig. 13. — Andre Tibal v. textul spunea ca există un „Raum" mediteranean, adica un fel de *Mediteraneida*, unitate geopolitica de sine statatoare. Iată acelaş lucru afirmat şi de cei doi autori germani. V. şi cuvintele lui Mussolini: „daca pentru *alţii* Mediterana e o simpla cale, pentru Italia Mediterana este un principiu de viaţa". Mediterana, azi, ca totdeauna, e una din marile raspantii geopolitice ale globului.

Marcel Homet: Méditerranée mer impériale (pp. 26 27.

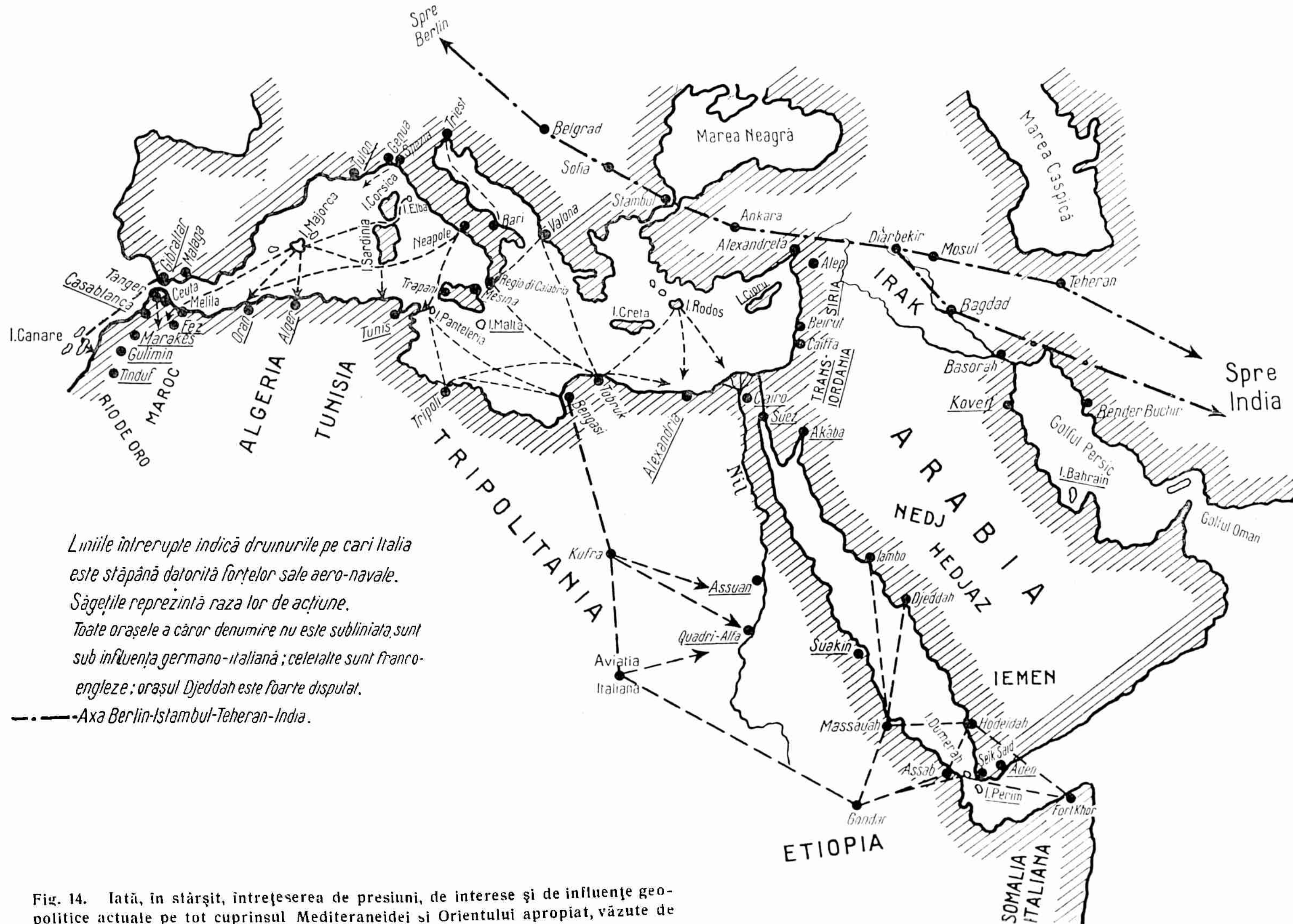

Fig. 14. Iată, în sfârşit, întreţeserea de presiuni, de interese şi de influenţe geo-politice actuale pe tot cuprinsul Mediteraneidei şi Orientului apropiat, văzute de un publicist francez.

Hennig-Körholz: Einführung in die Geopolitik, p. 71.

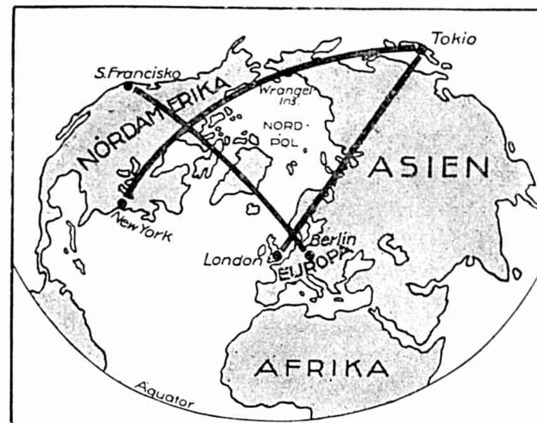

Fig. 16. Spuneam (v. textul) că drumurile planetare, în lungul cărora interesele marilor state se înşiră şi se ţes la întrecere, se *deplasează* în decursul vremii, chemând la viaţă regiuni până „azi" pasive şi lăsând în umbra altele, până „azi" active. Iată cum vedeau cei doi autori germani, încă de acum doi ani (când Levanevski încerca ceeace alţii au isbutit abia în vara 1937) viitoarele drumuri comerciale aeriene peste Arctida. Tehnica modernă, pe drumuri noi, ţese şi înlesneşte, in alt fel decât până azi, interesele politice şi economice ale popoarelor.

H. Hummel et *W. Sievert:* La Méditerranée, p. 201.

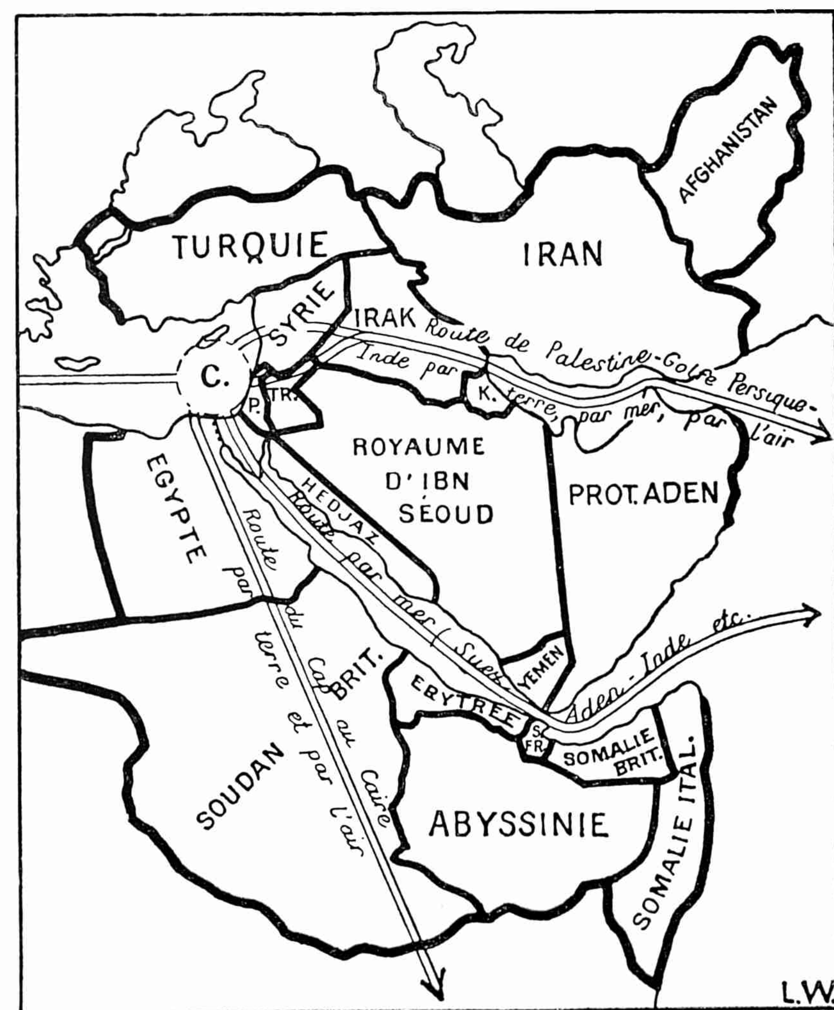

Fig. 15. Acelaş Orient apropiat, cu poziţiile diferitelor posesiuni ale marilor state în lungul sau apropierea marei răspântii de drumuri continentale şi planetare. E una din cele mai vii şi mai geopolitice regiuni de pe planetă. Aici se ţes mari şi multiple interese şi mocnesc numeroase primejdii.

Walter Pahl: Wetterzonen der Weltpolitik, p. 212.

Der Ostsee-Weißmeer-Kanal

Durch den neuen Kanal zwischen der Ostsee und dem Weißen Meer ist es möglich geworden, die Strecke Leningrad—Archangelsk in weniger als einem Viertel der Zeit zu bewältigen, die früher notwendig war (Sm=Seemeilen).
Durch den Ausbau der während des Krieges von deutschen und österreichischen Kriegsgefangenen errichteten Murmanbahn wird die strategische Bedeutung dieses Raumes unterstrichen. Die 1451 km lange Strecke soll zweigleisig ausgebaut worden sein. Der nördliche Endpunkt, der Kriegshafen Murmansk, zählte im Jahre 1925 nur 2500 Einwohner — heute wird die Stadt von rund 100000 Menschen bewohnt.

Fig. 17. Construirea canalului Marea Baltică Marea Albă a scurtat la un sfert distanţa dintre Leningrad şi Arhangelsk, pentru flota de comerţ şi război rusească. Iar calea ferată Leningrad Murmansk a chemat la viaţă economica şi politica o întreagă regiune extrem-nordică, cu totul pasivă până azi. Aşa se ţese mereu viaţa politica şi economică a statelor, se ţese şi evoluează, dictată în mare măsură de factorii geografici.

Die »Stalinsche Marschroute«

So wurde in Sowjetrußland der arktische Flug genannt, den die Flieger Tschakalow, Bajdukow und Beljakow im Juli 1936 ohne Zwischenlandung durchführten.

Fig. 18.— Titlul cărţii din care luăm această schiţă: *Zonele de fricţiune ale politicei mondiale* este (v. textul) un suficient indiciu de duhul ei eminamente geopolitic. Iar schiţa e, şi ea, plină tot de el. Cartea, posterioară efectuării celebrului sbor trans-arctic, ne arată două lucruri: că germanii sunt mereu la zi, cu studiile lor, în ceea ce priveşte viaţa politică a planetei — şi că ei se interesează deopotrivă de ceea ce se petrece în vecini, fie că aceştia le sunt prieteni, fie că le sunt duşmani. Marea operă arctică rusească: *„Die Bolschewisirung der Arktis"* e urmărită în deosebi de aproape, ca şi industrializarea Siberiei.

Legenda germană a schiţei scrie greşit 1936, în loc de 1937: Cartea a apărut de vreo două luni.

Walter Pahl: Wetterzonen der Weltpolitik p. 199.

Die Erschließung der Nordostpassage

═ bezeichnet den Weg, den die russische Ostseeflotte im Russisch-Japanischen Krieg 1904/05 zurücklegte. 7½ Monate brauchte das »Baltische Geschwader«, um nach Tsushima zu gelangen, wo es von der japanischen Flotte unter der Führung des Admirals Togo vernichtet wurde. In einem neuen russisch-japanischen Kriege könnte die sowjetische Ostseeflotte in 2 bis 3 Monaten am Kampfplatz sein, wenn sie den arktischen Seeweg benutzt.

Fig. 19. In războiul ruso-japonez din 1904 905, flota rusă de războiu din Baltica a făcut în 7½ luni un drum de 25.000 km până la Tsushima, ocolind trei continente... pe câtă vreme astăzi, în eventualitatea unui nou războiu cu Japonia, aceeaşi flota va trebui să parcurgă în maximum 3 luni, un drum de numai 9.000 km., pe la nordul Eurasiei, pe un drum de ape rusesc, drum pe care ştiinţa şi technica modernă l-au deschis prin Oceanul Arctic începând din 1934. E una din dovezile cele mai mărețe de îngenunchere a naturii de către om.

Le Moi (Novembre, 1936, p. 35)

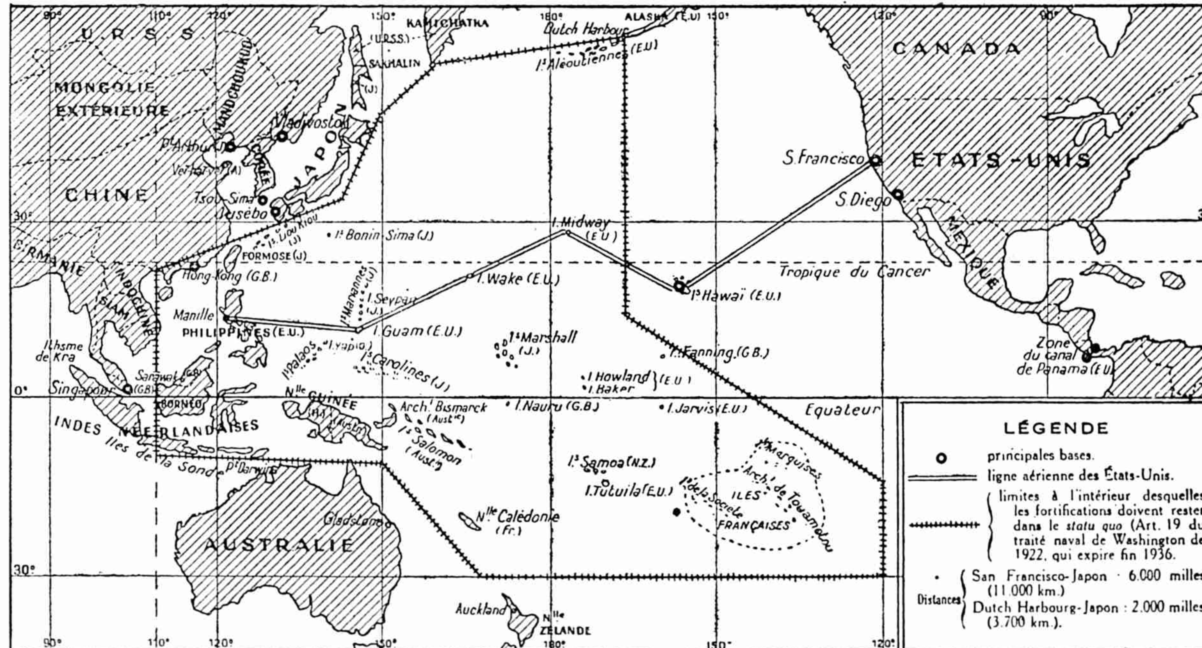

Fig. 20. — Tratatul naval dela Washington din 1922 *limită* tonajul de războiu al puterilor contractante, după cum delimita şi anumite zone ce nu puteau fi împodobite cu noi fortificaţii — japoneze, engleze, americane. Tratatul acesta a expirat, fără a mai fi reînoit, la finele anului 1936. De atunci, cursa înarmărilor şi a fortificaţiilor în Pacific este în plină... cursă. Pacificul, a spus André Siegfried, este „Mediterana viitorului". In el va fi *ciocnirea cea mare*, (v., intre altele: *Karl Haushofer*, Geopolitik des pazifischen Ozeans, Berlin, 1924.)

geografic. Ea distinge regiuni geopolitice *strategice, economice,* de *mare convergenţă comercială,* într'un cuvânt: geo-politice. Ea este *geografie aplicată.* O scriu oamenii de ştiinţă. Ar trebui s'o înveţe: diplomaţii, oamenii de stat, regii. Ea e *un produs şi un imperativ al zilelor noastre de viaţă planetară unificată.*

Marii militari şi marii bărbaţi de Stat au lucrat totdeauna, din instinct când nu din ştiinţă, conform realităţilor şi imperativelor geopolitice ale vremii lor. Un exemplu din antichitate:

Priviţi harta Europei după Strabo, pe care o reproducem aici dintr'un studiu al profesorului Mehedinţi: Ea ne arată că împăratul Traian a luat hotărîrea de a cuceri Dacia convins fiind că din extremitatea nordică a masivului carpatic şi până la M. Baltică era o distanţă extrem de redusă, care se putea foarte uşor închide şi apăra împotriva puhoaielor de barbari ce veneau dinspre răsărit; Traian, deci, şi-a făcut socoteala că, ocupând Dacia, îi va fi foarte uşor să prelungească linia de apărare a Europei împotriva răsăritului năvălitor până la Baltica, asigurând astfel liniştea celei dintâi [1]). El dovedea cu aceasta un mare simţ geopolitic. Istoria, în acest caz, se dovedeşte a fi fost „geografie în mişcare". Dar fapta şi raţionamentul lui Traian, transpuse în vremea aceea şi *pentru* vremea aceea, erau: *geopolitică.* După cum ceea ce face azi Mussolini (călătoria recentă în Libia, şoseaua strategică de acolo, fortificarea insulei Pantelaria, proiectul de vizită în Baleare etc.), va fi peste câteva veacuri *istorie* şi anume istorie făcută conform comandamentelor geografice locale. Geopolitica, azi, verifică adevărul că în trecut istoria — care nu e decât un flux geopolitc în vreme — istoria s'a ţesut modelată în mare măsură după realităţile geografice. Dar *Napoleon,* care, pentru a lovi Anglia în Indii, trecea cu armata în Egipt şi proiectase ocuparea insulei Sokotra şi concepuse şi instituise, pe de altă parte, *blocusul* continental? Cât de mult era pătruns el de instinctul şi de adevărul geopolitic, se vede din acele memorabile cuvinte în care, referindu-se la politica statelor, spunea: *Leur politique est dans leur géographie.*

Geopolitica, deci, nu e decât istoria desfăşurată epocă după epocă; ea nu e lucru nou sub soare, nici ca faptă, nici ca scris, numai că, până în 1899, când Kjellén a numit-o astfel, ea exista fără să aibă nume. Ea fiind, deci, istoria prezentului, înseamnă că e ştiinţă în aceeaşi măsură în care şi istoria e ştiinţă. Dar chiar dacă pentru moment ea nu ar fi decât ceea ce numesc francezii *un savoir,* nu e departe vremea când ea va deveni: *une science.* Astăzi, cunoaştem în amănunt toată configuraţia fizică a planetei şi putem urmări pe toată suprafaţa ei această intimă condiţionare prin geografie a jocului politic mondial. Geopolitica, deci, avându-şi precizat obiectul, poate porni — senină şi încrezătoare în destinul ei, la *observarea* întregii planete, pentru a stabili *analogii* geopolitice şi pentru ca, după stabilirea de analogii şi *clasificări,* să treacă la *determinarea de tipuri* — şi, dacă va fi în firea lucrurilor, să treacă, în sfârşit, la *enunţarea de legi.*

... Ca încheiere, ar fi să ne recunoaştem o oarecare îndrăsneală de a fi susţinut în paginile unei publicaţii de sociologie că geopolitica este, mai mult decât orice, o disciplină geografică. Repetăm, aci, această credinţă, această convingere. Doar şi Ernest Short spunea, cum am văzut, că „geografia de astăzi trebue botezată cu un nume nou: geopolitica". Dar şi Hennig şi Körholz şi Haushofer şi toţi ceilalţi germani susţin acelaş lucru: că această tânără şi în devenire diciplină este: *geografie* — şi, anume, *geografie aplicată.* Autorii francezi de asemenea. Singur Ernest Massi se întreabă dacă nu cumva geopolitica n'ar trebui privită ca o plantă apărută şi desvoltându-se în câmpul cel larg (şi primitor) al Sociologiei. — De sigur, geopolitica e o disciplină care va avea totdeauna şi o coloratură sociologică, — dar atât. Iar dacă cei doi aşa de pregătiţi tineri sociologi ai noştri, ale căror nume le-am dat mai sus, cred altfel — adică vor *mai mult* pentru Sociologie — vom fi (şi va fi, sperăm, toată lumea) deosebit de mulţumiţi să le putem asculta cuvântul, tot aici, cât de curând. Deocamdată, vorba lui Kjellén: „a vorbit cineva care vine dinspre geografie", şi care constată că geopolitica, azi, şi oriunde, e scrisă de geografi,

---

[1]) V. comentariul autorului în legenda hărţii pe care am reprodus-o.

că însuş întemeetorul ei o considera (în sfera de cercetare pe care el i-o acorda) o considera tot geografie şi ca atare o priveşte şi învăţământul nostru superior, care posedă o conferinţă de geopolitică pe lângă una din catedrele de *geografie*).

Să aşteptăm, totuş, şi cuvântul „care să vină dinspre sociologie".

ION CONEA

TÂRGUL DE PE MUNTELE GĂINA[1]

„Vidrenii spun că în timpul când şi în munţii Bihariei se lucrau băile, o găină de aur ieşea din băi spre a se aşeza în vârful muntelui, pe cuibul său în care erau ouăle sale de aur. Vidrenii atraşi de frumuseţea nemaipomenită a găinei, în mai multe rânduri s'au încercat s'o prindă, ea însă a fugit în jurul minelor de aur dela Roşia. De atunci, nemaiputându-se găsi aur în băile din acest ţinut, Moţii au încetat de a le mai lucra, fiindcă găina din poveste era Vâlva băilor şi ea a dus aurul cu sine în părţile unde a sburat".

Francu şi Candrea (Moţii, Buc. 1888, pg. 67)

Cei care s'au oprit asupra târgului de pe muntele Găina, deşi n'au avut la îndemână, de cele mai multe ori, niciun argument hotărîtor, n'au ezitat a-şi afirma părerile despre originea sa. Şi, trebue să mărturisim, că unele par mai seducătoare ca altele. Depinde de natura preferinţelor noastre: poţi să alegi între ceea ce mulţumeşte pe unul, care înclină a vedea în toate manifestările urma unui cult păgân şi între ceea ce încântă pe cel care vede în orice un determinism practic.

Din acest motiv, înainte de a căuta noi înşine de a reda concluzia la care am ajuns, credem că este nimerit a stărui asupra celor ce ne spun cercetătorii de până acum.

Traian Mager, în *Aspecte din Munţii Apuseni,* pag. 26—27, afirmă: „O sărbătoare închinată cultului naturii libere, trebue să înţelegem la originea acestui târg, căci în această formă ni se păstrează azi. Creştinismul, nici aiurea şi cu atât mai puţin aici, nu a putut să răpească sufletului păgânesc toată poezia plină de farmec a panteismului". *Francu*[2]) menţionează: „În vremurile de de mult păstorii din acel munte făceau în fiecare an o feştanie în mijlocul turmelor. Cu acea ocazie Vidrenii duceau mâncări şi băuturi şi se ospătau cu popa lor pe iarbă verde şi între brazi. În urmă feştania a dispărut, iar petrecerea a rămas şi se ţine în fiecare an la Sân-Petru. Crişenii din apropiere au început şi ei să ia parte la petrecerea vidrenilor, şi aşa, dintr'o petrecere locală a vidrenilor, cu timpul a ajuns să fie o petrecere generală a Moţilor şi Crişenilor". Şi că vidrenii la Sf. Petru ar fi plătit lui Holaky din Hălmăgel arenda pentru munte, cu care ocazie se veseleau de bucurie şi crişenii aflând că vidrenii aveau băutură, duceau şi ei în schimb, spre vânzare, tot felul de unelte şi astfel s'a născut *„târgul din Găina"*, rău şi fără cale numit de străini: *„târg de fete"*.

După informatorul lui Francu, Gavrilă Bădescu, târgul se ţine în amintirea înfrângerii Curuţilor şi Labonţilor, ceea ce îl mână pe autor să facă o apropiere de ceea ce spune etnograful german Reissenberger[3]) că Românii ar fi distrus pe nişte mongoli năvă-

[1]) Anchetat de Florea Florescu, Onciu Pavel, d-ra Emilia Nistor, Pânzaru Simion, Sultan Donat, Stoenescu Ştefan din Echipa Regală Nr. 61, Vidra, şi studentul Ibric, şi redactat cu un studiu critic de Florea Florescu.

[2]) Francu şi Candrea: *Românii din Munţii Apuseni* (Moţii), Buc. 1888, pag. 70—71.

[3]) În *Siebenbürgens Geschichte,* Wien, 1881.

litori şi că „în amintirea acelei învingeri îşi petrec Românii în fiecare an la Sân-Petru în muntele Găina şi cu care ocaziune se contractează şi unele căsătorii".

Tache Papahagi [4]) face următoarele precizări: „Indiferent care anume din aceste două târguri — vorbeşte şi de Călineasa — e mai vechi sau dacă amândouă datează din aceeaş epocă, logica faptelor ca şi a consideraţiunilor etno-geografice ne determină să socotim geneza lor ca fiind anterioară oricăror începuturi de civilizaţie rudimentară sau aşezământ de Stat, ba chiar ca aparţinând epocii de formaţiune a poporului român".

Cam în aceşti termeni se vorbeşte despre târgul Găina, ca să nu mai amintesc alte consideraţiuni, fie cu caracter quasi-istoric, fie de natură pur fantezistă în care se complac reporterii tuturor periodicelor şi cotidianelor noastre.

Mărturisim că nici unele nici altele nu ne mulţumesc. Fără îndoială că din tot ceea ce s'a spus se poate alege câte ceva. Pentru a înţelege şi mai bine lucrurile trebue să ne reamintim de alte manifestări cu caracter similar: nedeele. Fără a face o prea mare apropiere între târgul Găina şi ele, subliniem necesitatea unui raport, pe care-l vedem în înclinarea neamului românesc de a se manifesta în anumite prilejuri în masă.

Problema nedeilor, adânc desbătută, ne va reţine un moment, cu atât mai mult cu cât şi târgul de pe muntele Găina după unii n'ar fi altceva decât o nedeie. Nedeia se deosebeşte profund de târgul nostru. Se va vedea uşor din descrierea nedeei şi înfăţişarea pe care o dăm târgului. Ce este nedeia, se pare că a spus'o fericit Ion Pop Reteganul [5]), pe care este bine, pentru o mai uşoară comparaţie cu ceeace ne preocupă, să-l ascultăm aci: „Nedeea e o sărbătoare strălucită, zi mare de bucurie, înpreunată cu jocuri, praznice şi prânzuri, la care aleargă cunoscuţii şi neamurile, chiar şi din cele mai îndepărtate sate şi cu toţi împreună se uspătă.

„E probabil că nedeile, sunt de origine tare veche. Se poate că sânt zilele solemne de bucurie ale vechilor romani în onoarea zeilor patroni, căci chiar şi acum nedeia se face de aproape în fiecare sat la ziua patronului bisericei parohiei (hramul bisericei).

„Cu o săptămână înainte se încep pregătirile de lipsă (=necesare) pentru nedeie. Casa se văruie frumos, toate mobilele se spală curat şi se pun în ordine. Curtea (ocolul) se mătură frumos ca o oglindă. Se aduc ramuri de stejar, frunză verde, flori etc. şi se împodobeşte casa şi curtea cu ele.

„Bărbaţii îşi pregătesc vestmintele noi ....; femeile asemenea .... De altă parte, neamurile din alte sate ce voesc a lua parte la nedeie asemenea-şi pregătesc ţoale (vestminte) noi şi frumoase.

„În ziua de nedeie dis de dimineaţă aflăm pe buna econoamă în jurul vetrei, ocupându-se cu pregătirea mâncărilor. Se mătură casa frumos... Se pune în mijlocul casei masa cea lungă, jur împrejur cu scaune de lemn...

„Dacă au timp se duc cu toţii la biserică, ducând stolnicul, colacii, luminilie (=lumânările), tămâia şi vinarsul de hram; iar dacă nu, atunci se duce numai unul. Venind dela biserică, se poate că vreun „gost" (oaspe) a şi sosit; după urările şi salutările îndatinate îl pun la o masă şi-l îmbie cu vinars. Goştii mai modeşti nu se duc de-a-dreptul la casă, ci la birt. Alţii se duc *la locul de nedee, care în multe sate e pe cămp*, unde nedeia e vara. *Aci* (=pe câmp) e nedeia într'adevăr. Lăutarii (sânt vestiţi cei din Bănat şi între aceştia cei din Dolci) zic cum ştiu ei mai frumos.

„Se formează hora, danţul, ardeleana, pe picior, cârligul, brâul etc.

„Vin şi negustori de pită, turte, rozele, icoane etc., aşa că pe unele locuri nedeia seamănă cu un târg mic.

„Pe vremea amiazului, cei aleşi sunt toţi chemaţi la prânz.

„Să intrăm în o casă ... Ne cuprind cu vorbele cele mai dulci: Dumnezeu te aduce la casa noastră; fii bun, treci la masă, mâncările-s cam slabe, dar din inimă curată; băutură puţină dar cu voie bună; fii bun, şezi ... "

---

4) *Cercetări în Munţii Apuseni*, pg. 27, extras din *Grai şi Suflet*, Buc. 1925.
5) Pe care-l cităm după Ion Conea. Din geografia istorică şi umană a Carpaţilor, nedei, păstori, nume de munţi. Bucureşti 1937, pag. 49—50.

„Caracteristice sânt la astfel de ocazii toasturile, care se rostesc şezând şi constau în aceia că-şi poftesc unul altuia şi la toţi câte bunătăţi toate, în vreme ce ascultătorii nu mai slăbesc din „Domnul te audă, Dumnezeu ţi-audă cuvântul, Amin, Amin."

„Petrec astfel până pe la orele 2, când apoi ies cu toţii dela masă şi se duc la nedeie... Aici, o mulţime impozantă de ţărani, ca un râu lat ale cărui valuri umflate de vânt undulă murmurând... Din depărtare se aude tropoitul feciorilor ce joacă cârligul... Acum se încep chiuiturile... Feciorii şi fetele din deosebite sate îşi formează jocuri şi danţuri deosebite şi, prin chiuituri şi jocuri, se silesc a se întrece unii pe alţii, din ce de multe ori urmează şi bătăi.

„Ostenindu-se de joc, se pun pe cântate, se iau la luptă.

„Seara, pe la cina mare, sânt invitaţi iarăşi de către bunii săteni la masă. E de mirare mulţimea de popor ce se adună peste zi. Cu toate că cei de prin satele vecine se duseră acasă spre a veni mâine iarăşi, totuşi, rămân peste noapte câte patru, cinci sute de prin satele mai îndepărtate, care se duc numai a doua, ori a treia zi... După cină, bătrânii rămân pe la case şi se culcă; tinerii merg şi joacă mai toată noaptea...

„Pe unele locuri, ca în Păucineşti, Bucovina şi Clopotiva, *nedeia ţine câte trei zile.*

Ne oprim aci, reţinând mulţimea faptelor relatate, pe care nu le găsim nici în cea mai mică măsură la târgul nostru şi, să trecem acum la partea istorică a lor. I. Conea, în lucrarea amintită, pagina 73, ne prezintă urme toponimice dintr'o epocă cu mult mai veche (sec. XIV), decât cum se crezuse până atunci (sec. XVIII): „In acel preţios document, din 1373, prin care regele Ludovic cel Mare al Ungariei „introduce pe Balc, Drag şi Ioan, fiii voevodului, oarecândva Sas, în domeniul moşiei Cuhea şi pertinenţilor ei",[6]) e amintit între alţi munţi şi „mons Wegsagheauasa, alio nomine Nedele nominatus".[7]) Atestările toponimice se ţin lanţ în decursul istoriei, iar astăzi, se semnalează numeroşi munţi din Haţeg, Banat, masivul Rodnei etc., ca având nume de nedei, deşi nedeile în sine au răspândire limitată.

Ca origine, nedeile, sunt privite astăzi cam sub acest unghi, al d-lui *Robert Ficheux:* „A l'origine, elle fut une fête *pastorale* dans un pays de pasteurs" [8]) termeni în care s'a exprimat, de fapt, despre originea târgului de pe muntele Găina în lucrarea: „Une foire aux filles en Roumanie", Alençon, 1928, p. 12. Pentru desluşirea pe care vrem s'o aducem cu privire la târgul de pe muntele Găina, este neapărată nevoie a menţiona şi aceste cuvinte foarte preţioase, spuse de I. Conea (op. cit. pg. 76):

„Fapt e că nedeea a fost la început, aşa cum e şi azi, o *sărbătoare.* A fost o petrecere *săptămânală. O sărbătoare* şi o petrecere săptămânală: poate că, exact ceea ce e astăzi *dumineca* noastră. Poate că de mult, cândva, se spunea de o potrivă: *duminecă* şi *nedee,* dar cu vremea nedeea a luat alt drum, ajungând, după împrejurare: *„târg pe înălţimi", „târg de două ţări", „târg de fete"* etc. Credem — şi aceasta este de toată importanţa pentru noi — că nedeea a fost luată cu vremea de păstori şi monopolizată de ei în înţeles de sărbătoare şi petrecere pe plaiuri, în lumea lor de munţi".

In aceste rânduri, mai ales în cele din urmă, vedem o depăşire, ca timp, a ceea ce spusese cercetătorul francez Robert Ficheux, adică nedeia, sărbătoarea ca atare, existase mai înainte şi a fost numai la o dată ulterioară „luată" şi „monopolizată" de păstori „în înţeles de sărbătoare şi petrecere pe plaiuri, în lumea lor de munţi". Am putea adăuga, că petrecerile din trecut de care se vorbeşte implică o pornire naturală, o înclinare specifică a poporului de a se manifesta ca atare. În felul acesta ajungem să deosebim două

---

[6]) Mihalyi: *Diplome maramureşene* din sec. XIV şi sec. XV, 1900, p. 65 (ap. I. C.)

[7]) Ibidem, pagina 66, Iată ce scrie Mihalyi: „Nedeie = muntele Cornu Nedeii dela Borşa către răsărit. Aceşti munţi (e vorba şi de mai mulţi alţii) închid ca un păriete ţeara Maramureşului şi au *scutit-o în trecut* de multe invasiuni. Să se observe forma de *Nedele* a numelui cu l încă nemuiat, ca unul care nu se născuse de mult din (după părerea linguistului *Iorgu Iordan, Rumänische Toponomastik, Bonn und Leipzig.* 1926, II und III Teil, p. 212)" alt bul, nedelia = hebdomas, dominica. (ap. I. C.)

[8]) Ap. I. Conea op. c. p. 74. N'am găsit lucrarea domnului Ficheux la: biblioteca Academiei Române, Institutul de Înalte studii, Franco-Român, biblioteca Filosofie şi litere, seminarul de Geografie.

momente în timp a acestor petreceri: faza manifestărilor fără cadru şi faza manifestărilor în cadre. Este greu de presupus că neaparat toate petrecerile au fost monopolizate, adică sortite de a se continua numai într'un cadru păstoresc. Căci au existat şi alte condiţii, cel puţin în anumite locuri, care au trebuit să imprime înclinării de manifestare în masă, un alt caracter. Aşa că ceea ce am spus mai înainte: „Fără a face o prea mare apropiere între târgul Găina şi ele (nedei), subliniem necesitatea unui raport pe care-l vedem în înclinarea neamului românesc de a se manifesta în masă" -- se adevereşte.

Un accent deosebit trebue pus pe această înclinare de care vorbim. O recunoaştem şi la Românii din afara fruntariilor.

În Banatul iugoslav, găsim asemenea manifestări, legate de un moment religios, hramul bisericii, când există de fapt şi târg, sub diferite nume: *nigeie* (Sân-Mihai), *rugă* (Uzdin) şi *cram*[9]) (Sarcia-Română, Toracul-Mare şi Mic). Legate de momente religioase sunt şi *rugile* sau *icramele*[10]) dela românii din Timocul bulgăresc. Şi fără îndoială, se cade o menţiune specială pentru petrecerile în comun, ale aceloraşi români, din regiunea de pădure, când sunt adunate câteva comune: Cosova, Deleina, Fundeni, Rabova etc.

Amintim că la Românii din Serbia există târguri similare[11]). O altă informaţie: Românii din Timocul Sârbesc, în dorinţa de a se întâlni cu cei din partea bulgărească, cu învoirea grănicerilor, se adună în duminecele de vară pe malul apei şi-şi petrec, cu lăutarii.

Să revenim acum la târgul nostru. Cum se putea naşte? Cred că el este punerea în aplicare, datorită unor împrejurări, a înclinării de care vorbim. Care au fost aceste împrejurări, iată întrebarea cea mai grea. Amintind că muntele Găina, deşi punctul cel mai ridicat, este cel care uneşte valea Arieşului cu ţinutul Crişenilor, menţionând insistent că ocupaţia Moţilor de pe Arieşe totdeauna a fost simţitor deosebită de a Crişenilor — primii prelucrători de lemn şi vânzători ai obiectelor executate, ai doilea meşteri în lucrarea obiectelor de pământ şi cultivatori de fructe — şi, adăugând că drumul moţului spre Turda a fost îngreuiat de lungimea lui extraordinară şi că nici în spre Alba-Iulia, pe la Abrud, n'a fost o cale mai practicabilă, ne putem apropia de răspunsul pe care trebue să-l dăm. Târgul Găina, în lumina aceasta, nu este altceva decât produsul unor condiţii sociale, într'un mediu geografic, care şi-a spus hotărîtor cuvântul. În felul acesta, târgul Găina se desprinde hotărît de lanţul nedeilor, şi că chiar dacă în trecut vor fi luat şi păstori parte la el, niciodată n'au putut să-i schimbe aspectul pe care i-l determina o serie de factori atât de puternici şi azi în cele două regiuni: a Moţilor şi Crişenilor. Nu trebue apoi să se piardă din vedere că în regiunea moţilor astăzi nu avem nici o turmă de oi; cea încercată la Săcătura cu Mărgineni acum doi ani n'a dat satisfacţie. Nu există apoi nici amintirea existenţei unor turme în regiunea aceasta moţească, ceea ce îşi gaseşte explicaţie în lipsa de sociabilitate[12]). Ceeace vor confirm arelatările despre târgul din 1937, expuse mai jos.

Mai este nevoie de încă o desluşire: denumirea de *târgul de fete*. Corespunde, oare, această denumire cu realitatea lucrurilor?

Pe *Frâncu* îl văzurăm hotărît împotriva celor care i-au dat un astfel de caracter. *Papahagi*[13]) e categoric: „Niciodată însă nu a existat vreo tendinţă care să poată motiva denumirea ce li s'a dat (vorbeşte şi de Călineasa) şi anume *târg de fete*". Ne miră însă că mai jos[14]) scrie şi astfel: „Asupra cauzei sau cauzelor ce vor fi determinat un oarecare obicei şi în atari condiţiuni geografice, fireşte că ipostasele pot fi diverse; înclin totuş a crede că ele sunt de natură etnico-socială ce s'ar datori diferitelor împrejurări istorice.

---

9) *Cram* = g. *Kram* (târg de mărunţişuri).

10) *Icram*, este acelaş *Kram* german, care arată o revărsare de populaţie din părţile bănăţene în Timoc, ca şi *işcoală* ce se aude, de pildă, în comuna Bregova, deşi în cele din jur este general *şcoală*.

11) N. A. Pop: *Minoritatea româno-albaneză din Iugoslavia*, pg. 8.

12) V. Florea Florescu: Vidra, un sat de moţi p. 301; (Soc. Rom. An. II Iulie-August, Nr. 7—8, 1937).

13) Op. cit., pag, 26. 14) Ib., pag. 27.

în asemenea circumstanţe e posibil, pentru vremurile acelea, şi tendinţa înlesnirii de căsătorii, în sensul aşa numitului *târg de fete*". „Cât priveşte înţelesul numirii de *târg de fete*, notează *Traian Mager*, adevărat e că nu se pomeneşte să se fi vândut aici fete; ea ne indică numai motive de natură practică, care au contribuit la susţinerea acestui obicei tradiţional. Căci afară de vechi credinţe religioase şi necesităţi de ordin practic au contribuit ca târgul din Găina să se perpetueze până azi".

Problema aceasta a denumirii de târg de fete poate nu trebuia să frământe atât. Un târg, ca cel din Găina, prin excelenţă ţărănesc şi loc de întâlnire a oamenilor din regiuni diferite sub multe aspecte, era firesc să prilejuiască legături între tineri pentru toată viaţa. Poate este de văzut aci şi o tendinţă naturală de compensaţie pe care o imprimă situaţia socială nu prea îndestulătoare. Sau, aşa cum se afirmă, goana crişenilor după frumuseţea distinctă a moaţelor. Şi, dacă într'adevăr lucrurile s'au petrecut aşa, numărul mare de legături pe creasta acestui munte, într'o zi anumită, într'un târg, nu putea să atragă denumirea de târg de fete? Era, pentru a se ajunge la această denumire, neaparată nevoie de a se vinde tinerele moaţe? Desigur că nu. Menţionăm că şi astăzi se îndrăgesc tinerii acolo, îşi fac propuneri sau le lasă pentru mai târziu. Dar toate astea numai în măsura în care se întâmplă acest lucru şi la alte manifestări ţărăneşti. Ici, colo, surprinzi pe câte un sătean, care te îndeamnă să te duci pe Găina să-ţi iei o fată.

Totuşi informaţia pe care o dă I. Conea (op. cit. pg. 60, în notă), că în Franţa există „La foire aux amoureaux dans les Ardennes", iar după cum ne-a mărturisit-o verbal, târguri de fete s'ar găsi până şi în Kaucaz, ridică o întrebare căreia nu te poţi încumeta a-i da un răspuns care să te mulţumească.

Dacă va fi fost în trecut tot caracterul seducător de care se vorbeşte, azi nu-l mai avem. Un obicei al nostru, unic prin originalitatea lui, s'a stins astfel, ca multe altele, despre care nici pagini de istorie şi nici cuvinte grăitoare ale poporului nu ştiu să ne spună nimic convingător.

Vârful Găina, cu o altitudine de 1.486 m, domină uşor crestele din jur. De formă conică, prezintă o uşoară depresiune. Este golaş, poate defrişat în parte. Cu ocazia comemorărilor din 1924, o troiţă a fost înălţată pe el, în prezenţa unificatorului de neam, Ferdinand I. Iată ce-a fost crestat pe ea:

„Înălţatu-s'a această sfântă cruce întru amintirea neuitatului erou al munţilor, Avram Iancu, cu prilejul serbării centenarului naşterii sale şi s'a sfinţit în ziua de 1 Septemvrie, anul mântuirii 1924, în prezenţa M. S. Regelui Ferdinand şi a reprezentanţilor naţiunii române întregite şi recunoscătoare".

Căci pe aci călcase şi Iancu. Prin văile adânci din jurul Găinei, pe colţurile de stânci, care o priveau din toate părţile, Iancu şi-a cântat durerea desamăgirilor, care l-au răpus.

Târgul din anul acesta a avut loc la 18 Iulie 1937, duminica.

Recensarea plecărilor spre târg. S'a început în Vidra. Ca o documentare parţială. Dela orele 12,30 până la 21,35, în ziua de 17 Iulie s'au înregistrat 191 treceri, din 13 comune, dintre care 34 venite pe jos, 4 călare, 11 cu căruţa, iar restul cu autocamioane sau maşini, dintre care 19 merg în interes comercial cu doniţe, cojoace, pungi de piele, alimente etc. Este dela sine înţeles că pe baza acestor date precum şi a altora din corpul expunerii noastre, se poate face cu prisosinţă o verificare pe fragmente, a impresiei de total. Nici un moment nu ne-am gândit că vom putea epuiza definitiv seria problemelor puse aici.

Începutul şi aspectul târgului. Se face de dimineaţă. Atunci, dacă ai petrecut noaptea sus, poţi să vezi acea luminare treptată a boltei cerului, care va străluci ca un briliant la răsăritul soarelui. Cum se înstiţează de ziuă, forfotesc, mai ales, inte-

resaţii târgului. Apoi, începe nesfârşitul convoi de mulţime, fie cea care dormise peste noapte în pădure, fie cea care nu-şi întrerupsese calea, în grupuri mari sau înşiruită pe slabele cărări ce duc spre vârf.

Este oval ca aspect, pe panta apuseană. De jur împrejur, pe o distanţă anumită pasc caii, care au ajutat la ascensiunea mărfurilor sau a vizitatorilor. Cu o direcţie oblică se întinde o aleie principală, de o parte şi de alta aflându-se tarabe. Din loc în loc sunt crestături de unde încep firişoarele de alei, de-alungul cărora se înşiră vânzători şi vânzătoare de zarzavaturi, turte, poame etc. Într'o parte se găsesc vânzătorii de greble, furci, de coase, de alta, cei de vase de pământ, dincolo vânzătorii de cojoace etc. Trebue accentuat, că isbeşte forma fixă pe care o are târgul, fără amenajamentul prealabil al cuiva.

Recensarea intrărilor în târg. Se începe la orele 4,45, la două cărări principale: una care aduce populaţia moţească de pe Arieşe, pe la Avram Iancu şi alta pe care vin Crişenii.

Timpul în care s'au notat intrările în târg nu este acelaşi pentru cele două cărări principale. Cu toate astea credem că, într'o anumita privinţă, datele pe care le redăm pot fi concludente.

Pe cărarea întâia, care aduce populaţia moţească, intervalul recensării intrărilor a fost între orele 4.45—6.10. Debitul intrărilor este de 503, dintre care bărbaţi 329 şi femei 174, cu aflux la orele 5.

Datele pentru cealaltă cărare în intervalul 4.45—9.30, sunt acestea: bărbaţi 915, femei 632, precum şi 104 cosaşi veniţi pentru a fi angajaţi la coasă. Trebue menţionat că numărul cailor, tot la această cărare, este de 332.

Deci, pe această cărare, în timpul menţionat, afluxul a fost puternic, adică 1.651 persoane venite, faţă, e drept că într'un timp mai scurt, de 503 dela cealaltă cărare.

La începerea recensământului erau în târg sosiţi 78 oameni-vânzători.

Este dela sine înţeles că şi după ce recensământul a încetat la o anumită cărare, lumea a continuat să vină. A trebuit totuş să fie părăsită înregistrarea oamenilor, pentru a se putea urmări mai din aproape desfăşurarea târgului. În orice caz, făcând o recapitulare, observăm că total intrări în târg înregistrate sunt de 2.232, dintre care aproape 1.500 sunt bărbaţi, iar restul femei.

Numărul comunelor şi gruparea lor pe judeţe, din care au venit oamenii la târg este într'o măsură destul de eloquent (I).

I. — Satele pe judeţe din care au venit oameni la târg

Nr. (1)	Comunele (2)	Judeţul (3)	Plasa (4)	Nr. (1)	Comunele (2)	Judeţul (3)	Plasa (4)
1	Abrud	Alba	Abrud	18	Obârşa	Arad	Hălmagi
2	Cărpiniş	"	"	19	Ocişori	"	"
3	Cerniţa	"	"	20	Poianar	"	"
4	Roşia	"	"	21	Sârbi	"	"
5	Sohodol	"	"	22	Selіştea	"	Rodna
6	Arad	Arad	Arad	23	Tisa	"	"
7	Boldeşti	"	Hălmagi	24	Ţoheşti	"	"
8	Brusturi	"	"	25	Târnova	"	Târnova
9	Cil	"	Sebiş	26	Târnoviţa	"	"
10	Cristeşti	"	Hălmagi	27	Ţărmure	"	"
11	Covăsânţ	"	Şiria	28	Varzuri	"	Hălmagi
12	Dezna	"	Sebiş	29	Băileşti	Bihor	
13	Hălmagi	"	Hălmagi	30	Beluş	"	
14	Hălmăgel	"	"	31	Câmpenii de Jos	"	
15	Lazuri	"	"	32	" " Sus	"	
16	Luncşoara	"	"	33	Lunca	"	Vaşcău
17	Meruceşti	"	Rodna	34	Lehăceni	"	"

(urmare) I. — Satele pe judeţe din care au venit oameni la târg

Nr. (1)	Comunele (2)	Judeţul (3)	Plasa (4)	Nr. (1)	Comunele (2)	Judeţul (3)	Plasa (4)
35	Rieni	Bihor	Vaşcău	54	Bistra	Campeni	Turda
36	Sârbeşti	"	"	55	Gârda de Sus	"	"
37	Săliştea Vaşcăului	"	"	56	Neagra	"	"
38	Bulzeşti	Hunedoara	Avr. Iancu	57	Ponorel	"	"
39	Băiţa	"	Brad	58	Săcătura	"	"
40	Brad	"	"	59	Scărişoara	"	"
41	Criştior	"	"	60	Vidra	"	"
42	Junc	"	Avr. Iancu	61	Câmpeni (oraş)	"	"
43	Obârşia	"	"				
44	Rişculiţa	"	"		Diferite		
45	Ribicioara	"	"	62	Butel	Severin	
46	Tomnatec	"	"	63	Cluj	Cluj	
47	Vaţa	"	"	64	Oradea-Mare	Oradea-M.	
48	Ţebea	"	"	65	Lugoj	Severin	
49	Deva	"	"	66	Timişoara	Timiş	
50	Albac	Turda	Câmpeni	67	Praga	—	
51	Arada	"	"	68	Viena	—	
52	Arieşeni	"	"	69	Chişinău	Lăpuşna	
53	Baia de Arieş	"	B. de Arieş	70	Oraviţa	Caraş	

Din tabloul de mai sus, numărul de localităţi, din care au venit participanţi la târg, şi să nu ne închipuim că au fost înregistrate absolut toate localităţile, se ridică la 70.

Este bine să reţinem numărul pe judeţe. Din cele ce vor urma, se va vedea măsura în care va fi pomenit una din comunele de aci, ceea ce este în legătură cu o anumită îndeletnicire. Adică, cu cât numărul de comune amintite va fi mai mare, cu atât ne vom da seama de o cointeresare mai mare a participanţilor.

Dar, acum, după ce văzurăm şi comunele care alimentează târgul — în număr şi pe o rază aşa de mare — se pune întrebarea, dacă numărul de persoane înregistrat corespunde numărului participanţilor. Fără îndoială că nu. Dacă am adăuga încă cel puţin o mie, ne putem gândi că suntem apropiaţi de numărul real al celor care au participat la târg [15]). Tot aşa se pune întrebarea şi pentru numărul cailor. Aci problema se simplifică, fiindcă, o numărătoare specială făcută, la ora $11^1/_2$, a găsit 526 cai şi 11 măgari. Este dela sine înţeles că măgarii au servit exclusiv la căratul mărfii, iar caii, pe lângă asta, au adus şi simpli vizitatori.

Cum spusărăm mai sus că au intrat în târg şi 104 cosaşi, veniţi pentru a fi angajaţi, subliniem că târgul din Găina este un prilej unde mulţi lucrători vin cu speranţa de a-şi găsi plasament la lucru.

Dar, încheind cu observaţiile de acest soi, să căutăm date noi şi mai interesante în cele ce urmează, rezultatele cercetării propriu zise a târgului.

Desfăşurarea târgului este foarte vie. Ne oprim însă de-a dreptul asupra datelor culese. Deosebim două feluri de manifestări: economice şi spirituale. Le vom urmări pe rând, cu toate observările posibile.

Manifestări economice. Categoriile de vânzători au fost numeroase. Înainte de a le urmări aparte, să încercăm enumerarea lor. Fiind un târg unde majoritatea participanţilor se ocupă cu prelucrarea lemnului, vom deosebi în primul rând categoria vânzătorilor de obiecte din lemn. Cum însă sunt câteva comune în care ocupaţia de predi-

---

[15]) In tablourile şi cifrele de până aci nu trebue să căutăm insistent Bucureştiul sau alte centre, căci să nu se piardă din vedere că ele sunt redate pe baza unui recensământ care numai parţial durează până la ora $9^1/_2$.

lecţie este facerea obiectelor de pământ, a doua categorie o pot forma aceşti meseriaşi. Şi, pe drept cuvânt, va urma după asta ceea ce se poate pune în legătură cu viaţa populaţiei de munte: industria cojocăritului. Vom zăbovi după aceea la ceea ce este în legătură cu traiul celor din târg, iar la urmă de tot, o scurtă privire retrospectivă, un comentariu.

1. *Vânzarea obiectelor de lemn.* De un număr destul de ridicat, ele privesc fie gospodăria omului, fie că sunt simple obiecte de decor. Tabloul următor (II) ne spune convingător că anumite sate au preferinţele lor la facerea obiectelor. Redăm întâi obiectele care privesc munca de vară a omului.

II. — Vânzarea greblelor

Satele din care sunt greblarii (1)	Judeţul (2)	N-rul greblarilor (3)	N-rul greblelor aduse (4)
Arieşeni	Turda	1	5
Avram Iancu	Hunedoara	2	20
" "	Turda	1	18
Brusturi	Arad	18	309
Total		22	352

Comuna Brusturi, prin urmare, are o îndeletnicire evidentă în a face greble. Greblele sunt de o simplitate surprinzătoare şi de o eleganţă care nu se poate întâlni aiurea. Ele sunt înfipte cu cozile în pământ şi dau, prin dinţişorii lor curaţi, ce zâmbesc în zare, un aspect plăcut. Tolăniţi pe jos, lângă desagii cu merinde, rezimaţi în toiege sau simple grupuri, brusturenii aşteaptă în partea de apus a târgului pe cumpărători. Preţul de vânzare oscilează. Dimineaţa a fost de 22, pentru ca să scadă, la orele 10 până la 13—15 lei bucata. Tot brusturenii se dovedesc a fi singurii vânzători de furci de lemn ai târgului (III).

III. — Vânzarea furcilor de lemn

Satele din care vin vânzătorii (1)	Judeţul (2)	N-rul vânzătorilor (3)	N-rul furcilor aduse (4)
Brusturi	Arad	4	76
Luncşoara	Arad	1	11
Total		5	87

Aceste furci nu sunt un produs brusturean. Ele sunt cumpărate. Rolul lor este de a le revinde. Iată şi un tablou cu vânzarea cozilor de coase:

IV. — Vânzarea cozilor de coase.

Satul din care e vânzătorul (1)	Judeţul (2)	N-rul vânzătorilor (3)	N-rul cozilor aduse (4)
Avram Iancu	Hunedoara	3	28
Brusturi	Arad	4	22
Luncşoara	Arad	5	69
Total		12	119

Să trecem acum la alte obiecte tot din lemn. Să observăm menţiunea specială pe care o facem la acest tablou şi care priveşte modul de transport al obiectelor.

V. — Alte obiecte din lemn

Satele din care au venit vânzătorii (1)	Judeţul (2)	Denumirea obiectelor şi modul de transport.														
		Doniţe (3)	Transp. (4)	Ploşte (5)	Transp. (6)	Tulnice (7)	Transp. (8)	Linguri (9)	Transp. (10)	Sălăriţe (11)	Transp (12)	Fluere mari (13)	Fluere mici (14)	Transp. (15)	Zdroan-căne (16)	Transp. (17)
Arieşeni	Turda	—	—	—	—	20	spate	—	—	—	—	—	20	spate	—	—
Avram Iancu . .	Turda	18	spate	60	spate	152	spate şi căl.	20	spate	—	—	—	57	spate	—	—
Ponor	Turda	250	spate	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vidra	Turda	230	spate şi cal.	—	—	—	—	—	—	40	spate	50	150	spate	125	spate
Total . . .		498	—	60	—	172	—	20	—	40	—	50	227	—	125	—

Unele obiecte s'au vândut repede „în cinci minute, spunea unul dela Brad, n'a mai fost nicio ploscă". Preţul uneia era de 60 lei. Tulnicele, anumită mărime, costă, perechea 105, bucata 55 lei. Toate celelalte, afară de sălăriţe (9—12 perechea) au un preţ prea variabil. Trebue să reţinem că toate satele din acest tablou sunt de moţi. La atât se reduce toată vânzarea obiectelor de lemn, după modesta noastră înregistrare. Bineînţeles că vor fi multe scăpate, dar în orice caz dorinţa de a înfăţişa târgul din Găina şi sub acest aspect, cât mai real, nu ne poate fi pusă la îndoială. Singura observare care se mai poate face din datele pe care le avem, este că putem vedea cum preocupările crişenilor diferă de ale Moţilor, chiar când crestează şi unii şi alţii lemnul.

2. *Vânzarea obiectelor de pământ.* În apropierea Găinei, în câteva sate, există o accentuată industrie a olăritului. Din tablourile care vor urma se va vedea că sunt anumite sate unde nu există altă preocupare pentru asigurarea traiului vieţii. Din informaţiile culese credem că satele de care vorbim au fost împinse, din cauza unei pauperizări, spre această îndeletnicire, aşa cum câteva comune de Moţi, din cauza condiţiilor geografice, au fost îndreptate spre industria lemnului.

Olăritul, cu toate că unii cercetători [16]) îl amintesc greşit în regiunea Moţilor, există la crişeni. Lucrul acesta reiese destul de convingător din tabloul pe care-l redăm. Dacă vom găsi totuşi în tablou Iarba Rea şi Neagra, e bine să ştim că aceşti Moţi sunt revânzători, adică comercianţi.

Cei mai mulţi vânzători de oale sunt din Obârşa, însă cele mai multe oale, sunt aduse din Lehăceni. Comuna Lehăceni, după un informator, are 144 numere şi „tăţ fac oale, că din oale trăiesc, că dacă nu ştie, moare de foame" [17]). În al doilea rând, după numărul oalelor, urmează comuna Sălişte cu 315 oale. Această comună are 130 numere şi „cu bun cu rău, mai tăţ fac oale" [18]). Dar şi în Târnaviţa, unde sunt cam 74 de numere, „tăţ au asta meserie". Avem, într'adevăr, a face cu o populaţie întreagă care se ocupă cu olăritul.

Aci se poate relua o discuţie. *Frâncu* [19]) în ceea ce scria despre târgul dela Găina, nota: „Crişanul, iute la fire şi rău la mânie, fiindcă nu şi-a putut vinde oalele, începe a le sparge cu bâta, iar Moţul, voind ca oalele cumpărate să ajungă mai repede decât el acasă, le dă drumul din deal şi până în vale". Sparge, într'adevăr, crişanul oalele din cauza firii sale iuţi — ca să trecem peste notarea fantezistă cu privire la ceea ce face Moţul cu ale sale — sau, dacă sparge, şi într'adevăr sparge, crişanul face acest lucru din

[16]) Dr. Sabin Opreanu în *„Probleme de geografie economică în Munţii Apuseni"*, când se referă la com. Iara, de pe Arieş (?), care gravitează de fapt spre regiunea de câmpie, fiind la 32 km de Turda.

[17]) Inf. Pliscău Ion, analfabet). [18]) Inf. Petrişor Solomon, 43 ani, autodidact). [19]) Op. cit., pag. 68.

alt motiv? Pentru a da răspunsul să ne mai uităm încă odată la modul de transport al oalelor. Vedem acolo că sunt 4 vânzători care n'au cal propriu, şi-l împrumută. În schimbul calului, dau oale, a treia parte sau chiar jumătate. Lucrurile nu se opresc aci. Căci, există, ceea ce mai găseşti des pe pământul României, o înţelegere dreaptă a oamenilor: pe când olarul intră cu partea sa de oale în târg, cel care a împrumutat calul, trebue să stea cu oalele sale, în vale, în *Tarniţă*, până ce primul şi le vinde pe toate! „Trebe să stea mai în jos cu oalele — spune un informator — pentru că noi dacă nu le vindem, nu mai avem cu ce le duce acasă şi le spargem, dar el le duce cu calu dacă nu le vinde". Ceea ce scăpase Frâncu, este tot ce poate fi mai fermecător în acest târg. O înţelegere, de când va exista?, a oamenilor de aci, care de-a dreptul uimeşte. Departe dar de un capriciu al Crişenilor spargerea oalelor.

VI. — Vânzarea vaselor de pământ

Comuna	Judeţul	N-rul vânzătorilor	N-rul oalelor	Transport			Vase mici, ulcioare străchini			Transport	
				Spate	Cal	Cal împrumut.	Vase mici	Ulcioare	Străchini	Spate	Cal
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
Avram Iancu	Arad	2	260	2	—	—	—	—	—	—	—
Baia de Criş	Hunedoara	7	86	7	—	—	—	—	—	—	—
Hălmăgel	Arad	5	65	5	—	—	—	—	15	Da	—
Iarba Rea	Turda	1	100	—	1	—	—	—	—	—	—
Lehăceni	Bihor	6	460	1	2	3	—	—	—	—	—
Neagra [20])	Turda	9	160	4	5	—	—	46	115	Da	Da
Obârşa	Hunedoara	20	281	15	5	—	40	12	35	Da	Da
Sălişte	Bihor	7	315	4	2	1	—	—	—	—	—
Târnoviţa	Arad	4	35	2	2	—	230	—	79	Da	Da
Vaşcău	Bihor	1	40	—	1	—	—	—	—	—	—
Total . . .		61	1802	40	18	4	270	58	244		

Oalele s'au vândut cu bani, ori s'au dat pe caş şi clisă. În scopul cumpărării de vase de pământ, moaţele din diferite sate, vin la târg cu 5—6 caşuri. Pe un caş se dau 2—3 oale. Nu prea s'a făcut vânzare, ceea ce îl îndreptăţia pe unul din Târnoviţa să zică: „Lucrăm mulţi, da şi noi le lăsăm că nu se vând...".

3. *Vânzarea de cojoace şi pungi.* Nici numărul cojocarilor şi nici numărul cojoacelor n'a fost prea mare. Remarcăm că toţi cojocarii sunt de pe valea Arieşului-Mic.

VII. — Vânzarea cojoacelor

Comunele din care vin cojocarii	N-rul cojocarilor	Numărul cojoacelor	
		Pt. bărbaţi	Pt. femei
(1)	(2)	(3)	(4)
Avram Iancu	2	42	—
Ponorel	2	20	6
Vidra	12	20	31
Total . . .	16	82	37

O specialitate de a lucra în piele este şi facerea unor pungi pentru bani, de o vădită eleganţă. Preţul cojocului variază între 280—350, iar al pungilor 30—35 lei.

[20]) E de notat că în cătunul Neagra de sus, care ţine acum de Gârda de sus, se fac oale; deci alături de revânzători, la comuna Neagra sunt şi aceşti meşteşugari.

Cojoacele de pe valea. Arieşului sunt cu totul deosebite de cele din alte regiuni. Decorul neaşteptat cu ciucuri, culorile deschise, dar bine armonizate, isbesc plăcut ochiul.

4. *Bazar, mărunţişuri.* Nici articolele de bazar nu lipsesc dela Găina (tabl. VIII).

VIII. — Vânzarea de mărunţişuri

Localităţi din care s'a venit cu marfa (1)	Marfa (2)	Când a venit (3)	Distanţa parcursă (4)	Transportul mărfii (5)	Câte şatre sunt (6)
Avram Iancu	Stambă	Ajun	5 Km	Căruţă	2
Avram Iancu	Mărunţiş	Ajun	5 „	Căruţă	1
Abrud	Mărunţiş	Ajun	38 „	Camion	2
Brad	Bazar	Ajun	15 „	Căruţă	1
				Total...	6

5. *Vânzarea fructelor.* Nu notăm decât femeile care au adus o cantitate mai mare (IX).

IX. — Vânzarea fructelor

Satele vânzătorilor (1)	Felul fructelor (2)	Timpul sosirii (3)	Transport (4)	Câţi din sat (5)	Satele vânzătorilor (1)	Felul fructelor (2)	Timpul sosirii (3)	Transport (4)	Câţi din sat (5)
Avram Iancu	Cireşe	Dimineaţa	Spate	1	Hălmăgel	Roşii	Ajun	Spate	4
Băneşti	Mere	Dimineaţa	Spate	1	Luncşoara	Prune	Dimineaţa	Spate	2
Hălmagi	Mere,prune	Dimineaţa	Spate	6	Ocişor	Mere,prune	Ajun	Spate	6
Hălmăgel	Prune	Ajun	Spate	7	Târnova	Prune	Dimineaţa	Spate	1
								Total	28

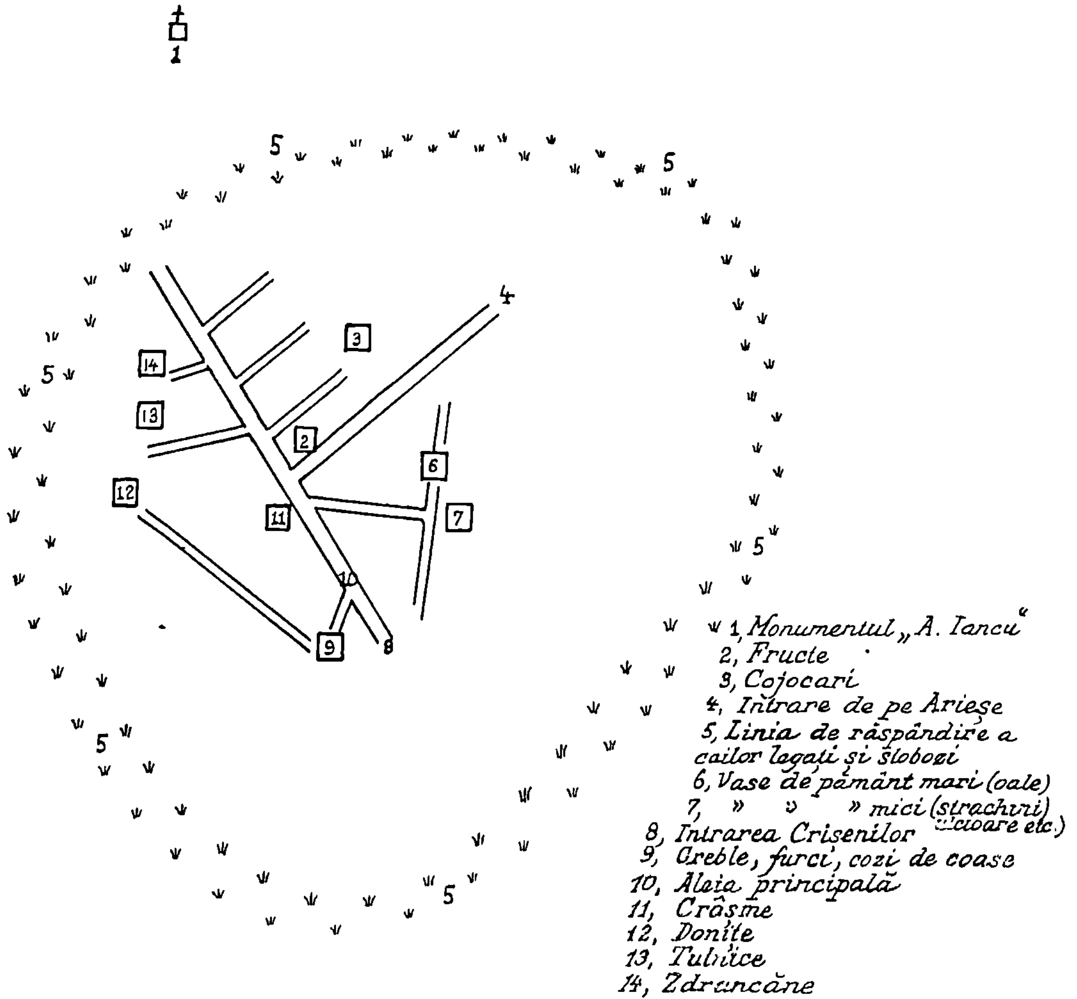
Fructele în genere n'au fost vândute. Este şi firesc fiindcă jocul continu, cere consumaţie de cărnuri şi spirtoase, fără nicio preferinţă faţă de fructe.

6. *Vânzarea de spirtoase.* Se dovedeşte cu prisosinţă, şi prin acest târg, bucuria românului în faţa glăjii cu zin ars sau cu vin natural, după dorinţa omului. Se consumă într'adevăr destul de mult. Mai ales aspectul acelor butoaie, puse în căruţe în văzul lumii, se întipăresc definitiv în minte. Ce păcat că în asemenea ocazii, ca în orice anchetă similară, întâmpini atâtea obstacole. Va reeşi, din ceea ce oferim, un lucru şi anume, cantităţile mari de spirtoase care se aduc. Un indiciu că acolo trebue neapărat să se joace.

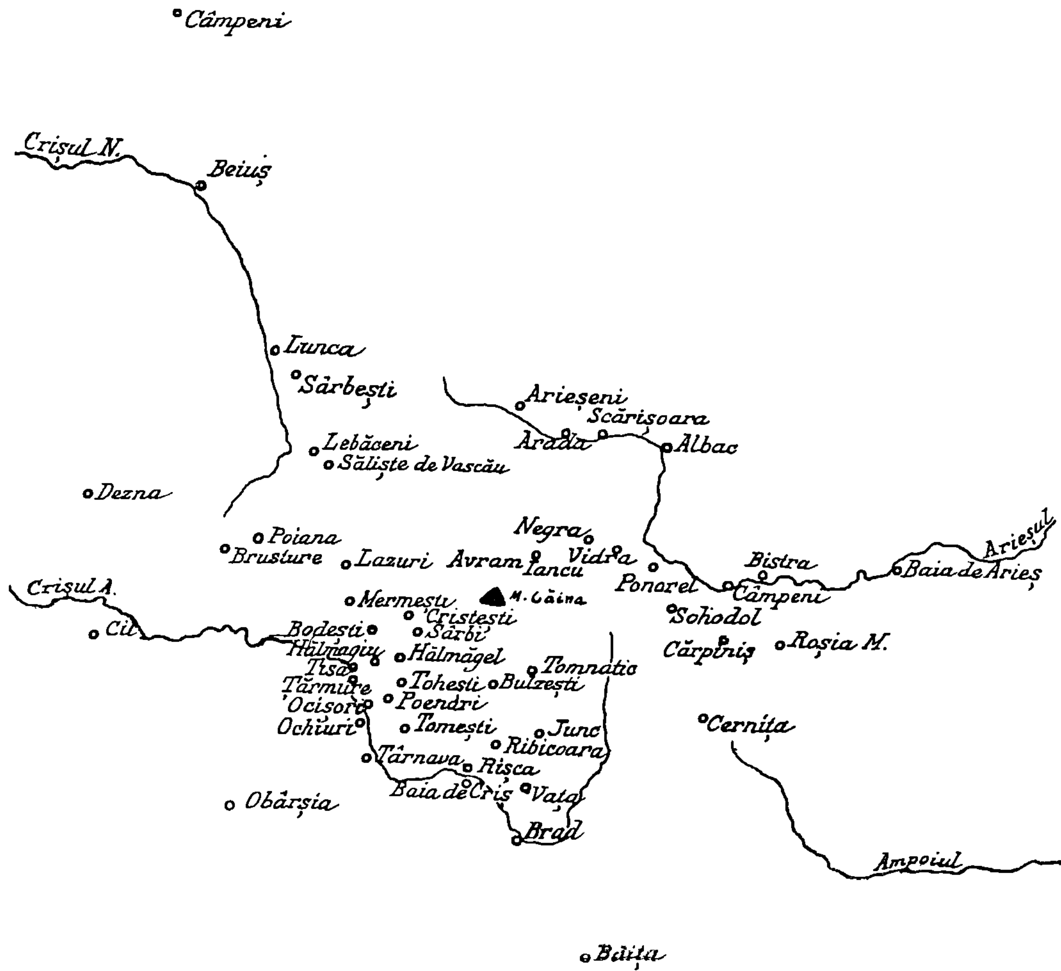
X. — Vânzarea spirtoaselor

Numele şi pronumele comerciantului (1)	Vârsta (2)	Şcoala (3)	Comuna de unde vine (4)	Judeţul (5)	Băuturile: Vin, kg (6)	Băuturile: Bere, sticle (7)	Băuturile: Ruzole, sticle (8)	Transport, cost (9)	Preţul unitar: Vin Cump. (10)	Preţul unitar: Vin Vânz. (11)	Preţul unitar: Bere Cump (12)	Preţul unitar: Bere Vânz. (13)	Preţul unitar: Ruzole Cump. (14)	Preţul unitar: Ruzole Vânz. (15)	Costul şatrei (16)
Lazăr Vasile	40	6 cl. p.	Avr. Iancu	Turda	5	150	60	200	12	20	10,5	20	9	20	—
Gomboş Adrian	44	6 cl. p.	Avr. Iancu	„	20	200	200	300	13	20	11	20	9	18	400
Gomboş Simon	29	4 cl. p.	Avr. Iancu	„	50	200	—	500	10	20	11	20	—	—	600
Bader Ion	45	4 cl. p.	Avr. Iancu	„	60	50	—	200	12	20	11	20	—	—	200
				Total	135	600	260								

Rostul acestui tablou este de a arăta, pe lângă cantităţile de spirtoase, preţul cu care se vând. Lucrul acesta este cu atât mai interesant cu cât ne gândim că târgul este prin excelenţă ţărănesc.

Schița târgului de pe muntele Găina.

Hartă cu majoritatea satelor din care au participat oameni la târg. (Executată de T. Morariu).

Clişee: *C. Urdea* (1935)

Fig. 1. O alee cu ulcioare şi oale crişene la târgul Găina

Fig. 2. — „Văitaie, adica vase mici: doniţe şi donicioare moţeşti expuse in coşarcă si pe jos la târgul de pe muntele Găina.

Clişeu: Vesa Câmpeni.

Fig. 3. Muntele Găina cu târgul în răsărit de soare, pe care urcă pe diverse potecuţe oamenii.

Ruzole este băutura dragostei. O cumpără femeile şi mai ales fetele. Se prepară astfel: la 1 kg alcool se pune 4—5 kg apă, sirop şi vanilie. Sticluţa cu ruzole se vinde relativ scump. Totuşi menţiunea că Gomboş Adrian, după cum ne declară soţia sa, a făcut vânzare în preajma Găinei, în crâşma din Avram Iancu şi pe Găina, în 1936 de 30.000 lei, iar în anul acesta, din cauza timpului nefavorabil, abia de 15.000 lei, nu este lipsită de importanţă.

Încheind acest capitol, nu ezităm a afirma încă odată diversitatea preocupărilor moţeşti şi crişene, fără vreo asemănare isbitoare între cele două regiuni, ceea ce poate arunca o lumină favorabilă interpretărilor pe care le-am dat târgului, ca origine, şi denumirii lui de „târg de fete".

Manifestările spirituale ale târgului. Se poate spune că la târgul Găina se petrece mult. Numai cel care ştie de pasiunea moţului când dă de joc, nu va fi surprins. Studiile sau însemnările de până acum asupra târgului ne împing la o precizare: nu există linie de demarcaţie între moţi şi crişeni. Totul se desfăşoară întâmplător. Că dacă vânzarea greblelor, oalelor, diferitelor alte obiecte de lemn sau altceva se face într'un anumit loc, şi cum se întâmplă ca vânzătorii să fie pentru unele numai moţi sau numai crişeni, că dacă crişenii sunt adunaţi în jurul anumitor desfăcători de vinuri în număr mai mare, nu poate să ne facă a accepta cele ce s'au spus. E drept că jocul crişenilor diferă de al moţilor. Cu toate astea, dela început crişanul este alături de moţ, şi moţul alături de crişan; nu aşteaptă, pentru înfrăţirea lor spirituală în târg, nici vreun semn miraculos, nici semnalul unui anumit ceas care bate.

Ceteraşii, neobosiţi, cântă într'una. Aglomeraţia este atât de mare încât cu greu sunt învârtite tinerile fete.

Jocul crişanului este specific: joc pe loc. Moţii au „ţarina". Tulnicile sunt neobosite; o minune a târgului. Redăm aci în ordinea notării din strigăturile bogate ale târgului:

Ţine moţ de hastă straiţă
Să mă hîţ cu hastă moaţă.
Până mă hiţai cu moaţa
Se duse moţu cu straiţa.

Mândruliţă, ochii tăi,
Batăr patru boi de-ai mei;
Sprincenile două vaci,
Cu guriţa, gustul faci.

Adă mândră mânuţa
S'o pun la inima mea
Să vezi cum bate de tare,
De când mi-ai ieşit în cale.
Da să vezi cum se încetă,
Dacă te sărut odată.

Cine nu ştie dragostea,
Dumnezeu să nu i-o dea:
Să mi-o dea numai mie,
C'o ştiu din copilărie.
Că la toate fetele,
Le ţineam cărările
Şi pe câte le 'ntâlneam,
Tot cu dragoste vorbeam.

Dragostea fără noroc,
Ca şi cărţile de joc.
Alţii pune, alţii ia,
Aşa merge dragostea!

Şe te ulţi, mândră aşa lung
Că n'am coarne să te 'mpung!
Batăr coarne de-oi avea,
Tot nu fugi din calea mea!

Pe sub poala Găinii,
Şade mândra cu boii,
Pe sub poala muntelui,
Cântă puiul cucului.
Şi aşa cântă de frumos,
De pică frunza jos,
Şi aşa cântă de cu jale,
De stă şi mândra 'n cale.

Cât fu postul de Crăciun
Pe la noi pe la ciotori, [21])
Tot fu plin de peţitori.
Da dacă trecu Craciunu,
Dracu mai văzu nici unu!
Dară maica vre m'a da,
Fac'o dracu ca guşba.
Dară tata nice cum,
Bată-l postu de Crăciun!

De-ar fi, Doamne, mândrele
Să pască ca oile —
Nimic n'aşi mai lucra,
Ci tot de oi aş vedea.

Mândra care-mi place mie,
Nime'n lume nu mi-o ştie:
Numai luna când apune,
Şi ia la nimeni nu spune.

Câte mândre-am avut eu,
După toate-mi pare rău,
Dar mai ales după una,
Bat-o stelele şi luna!

Cât mă pot în sus uita,
Nu văd mândră ca şi-a mea,
De 'naltă şi subţirea!
Când ia brâul şi se 'ncinge,
Din obraz îi varsă sânge!

Cine vrea să se iubească,
Gură cu gură vorbească,
Căci şi eu când am iubit,
Gură cu gură am vorbit.

De-ar fi mândra'n firea mea,
N'aşi mai îmbătrâni aşa,
Dar mândra nu-i pe-a mea fire,
Şi eu îmbătrânesc cu zile...

Ce-a iubit inima mea,
Până-i lumea n'oi uita,
Ce-a iubit sufletul meu,
Până-i lumea-mi pare rău!

Fost-ai mândră cât ai fost
Şi de dulce şi de post!
Fost-ai dragă, cui şi cui,
Şi acum a nimănui!

Pe unde mi-e dor şi drag,
N'am cale, dar tot îmi fac;
Pe unde mie mi-e dor,
Tot mă duc până ce mor!

Strigăturile acestea, fără îndoială că închid frumuseţi rare. Iar prima, notată printre alţii şi de Papahagi, are şi un farmec plin de tâlc: o afinitate discret mărturisită a crişa-

---

[21]) Încheieturile bârnelor la casele de lemn.

nului pentru moaţă. Multe din strigăturile, ce se aud la târgul de pe Găina, ar putea figura, de sigur, printre podoabele culegerilor noastre de literatură poporană.

Prezentarea aceasta a târgului de pe muntele Găina, ni se pare cea mai întinsă din câte s'au făcut până acum, o însoţim cu o mărturisire: ar fi posibil să mai existe şi alte probleme ce s'ar mai putea pune în legătură cu târgul, dar nu este mai puţin adevărat că urmărirea măsurii în care se vor repeta faptele înregistrate de noi, ar aduce lumini ce s'ar proiecta poate fericit asupra trecutului său, atât de puţin grăitor azi.

În orice caz însă, târgul de pe muntele Găina, produsul unui concurs de factori care persistă chiar astăzi va constitui veşnic o chemare pentru toţi aceia care ştiu să preţuiască manifestările legate de fiinţa însăşi a neamului nostru.

FLOREA FLORESCU

UN SAT EXPANSIV, CĂIANUL-MIC DIN SOMEŞ[1]

FAŢA DE AZI ŞI EVOLUŢIA ÎN ULTIMUL SECOL

În judeţul Someş sunt două Căiane: Căianul-Mare şi Căianul-Mic; ambele sunt situate în valea pe care o lasă între ele dealurile ce pornesc din Nord, din Ţibleş şi sunt despărţite de apa Ilişuei, afluent al Someşului-Mare.

Pornind din Ţibleş, dealurile se depărtează pe încetul, cu cât înaintează spre valea Someşului; se formează astfel un coridor cu atât mai larg cu cât suntem mai spre Sud, spre târgul Reteag. În acest coridor, lung de 33 km, pornind din Nord, firul de argint al Ilişuei conduce şoseaua ce tae inima satelor: Agrieş, Târlişua, Borleasa, Spermezeu, Căianele, pentruca — prin com. Ilişua şi Uri — să ducă la Reteag şi apoi la Dej.

În şiragul satelor trase pe firul râului Ilişua, cele două Căiane reprezintă o disonanţă în privinţa ocupaţiunilor, a felului de vieaţă şi a concepţiilor locuitorilor lor. Această disonanţă se remarcă uşor, fiind închisă în paranteza de obiceiuri şi de concepţii comune a satelor din jur.

Ne vom ocupa în studiul de faţă de Căianul-Mic, mai bogat populat decât Căianul-Mare şi cu locuitori mai avuţi.

Din punct de vedere al sufletului şi al ocupaţiunilor, trebue să spunem, că între cele două Căiane aproape nu există deosebiri.

Căianul-Mic este situat pe malul drept al Ilişuei şi este tăiat de şoseaua judeţeană ce-l leagă de Dej—capitala judeţului—de care este depărtat cu 28 km. Reşedinţa de plasă este la Beclean, situat la 12 km. Cel mai aropiat punct de cale ferată sunt Cristeştii-Ciceului la 9 km. Hotarul comunei este de 1.932 jugăre. Un fapt caracteristic pentru locuitorii din Căinul-Mic este întinderea proprietăţii lor pe teritoriile comunelor vecine: căinarii au încă cât un $^1/_4$ din întinderea comunei lor achiziţii în moşia comunelor: Spermezeu, Dobric etc.. Se poate spune cu bună dreptate, că toată Valea Ilişuei e năpădită şi umbrită de cele două Căiane, care au luat-o pe dinainte satelor vecine.

Iată tabloul proprietăţilor în alte comune: [2])

În comuna Căianul-Mare .	253 jug., 4.637 st.	În comuna Dumbrăviţa	15 jug.
În comuna Spermezeu . .	120 jug.	În comuna Negrileşti	10 jug.
În comuna Dobric	15 jug.	În comuna Ilişua	20 jug.

[1]) Din lucrările campaniei 1937 a Echipei Regale studenţeşti 59, Căianul-Mic.

[2]) Dr. I. Jivan: Regimul proprietăţilor în Căianul-Mic, în acest număr al *„Sociologiei Româneşti"*.

În acest tablou sunt redate numai achiziţiile, nu şi ceea ce le-a revenit din hotarul altor comune în urma reformelor agrare.

La data recensământului din 1930, locuitorii au fost în număr de 1.195 şi fac parte din 271 familii; dintre acestea 257 sunt familii de români, 8 familii evreeşti şi 6 familii de ţigani.

Este un sat pur românesc, se poartă exclusiv costumul ţărănesc şi se vorbeşte atât de puţin dialectat, încât face impresia că suntem în unul din satele din jurul Bucureştilor.

Locuinţa este din piatră sau lemn lipit cu pământ şi are — în majoritatea cazurilor — o prispă-balcon îngrădită; încăperile sunt de regulă în număr de trei, intrarea făcându-se prin camera din mijloc, unde se află cuptorul şi soba de gătit. Camerele din dreapta şi stânga au drept mobilier laiţe întinse dealungul a trei pereţi şi câte 1 - 2 paturi. Pereţii sunt gătiţi cu farfurii de faianţă al căror desen, uniform ca motiv şi monoton în ceeace priveşte culoarea, plictiseşte repede. Linia farfuriilor este întreruptă în locul unde se găsesc icoanele, nelipsite în nici o casă. Uneori alternează pe pereţi o icoană şi o farfurie.

În ogradă toate sunt aşezate cât mai aproape de casă, în ochii şi la îndemâna proprietarului: grajdul la câţiva metri, între el şi casă maldărul de bălegar; cocina porcilor cât mai aproape; atunci când găinile nu dorm în şură, îşi au coteţul pe balcon, în locul apropiat deschiderii unei ferestre. Toate acestea pentru a pune averea la adăpostul furturilor.

Ocupaţiunile sunt voştinăritul şi agricultura.

Despre voştinărit vom vorbi mai pe larg, spunând acum că voştinarul este un intermediar în comerţul cu ceară, el procurând materialul brut [3]).

Aprovizionarea satului se face prin trei prăvălii conduse de evrei şi o cooperativă înfiinţată de Echipa Regală. Mai sunt 2 măcelari evrei şi 1 român. Meşteşugurile sunt reprezentate prin 2 ţigani fierari, 1 cojocar, 1 lemnar şi ţiganii împletitori de coşuri.

Agricultura se practică cu multă râvnă de toţi membrii familiei. Sunt multe familii care au pământ insuficient şi sunt nevoite să cumpere porumb pentru nevoile casei. Alimentaţia făcându-se aproape numai cu mămăligă şi mălai, grâul se seamănă în cantităţi mai mari de către acei care îşi pot vinde din produsele agricole; ceilalţi seamănă atât cât le este necesar pentru a face pâine la zile mari.

Orzul şi ovăzul se pun pe suprafeţe foarte mici şi numai pentru a fi vândute.

Pentru nevoile casei se cultivă cânepa şi floarea soarelui, pentru al cărei fruct li se dă la fabrică un procent de uleiu.

Efectivul animalelor în această comună se compune din: 6 cai, 2 boi, 240 vaci, 54 bivoliţe; 750 oi.

Privind acest tablou, înţelegem că muncile agricole se fac cu vaci şi bivoliţe. Cât despre alimentaţia animalelor de muncă, iat-o: vacile primesc fân şi veje (coceni de porumb) tot timpul anului, afară de timpul aratului când primesc otavă amestecată cu pănuşi. Bivoliţele primesc tot timpul coceni amestecaţi cu paie.

Suntem aici în plină regiune de simmentalizare şi — dela Reteag la Agrieş — dealungul şoselei păşunile sunt populate cu bovine în mare majoritate simmental şi pinzgau sau, cel puţin, încrucişări. Momentul intrării în raza Căianului este marcat prin marele număr al vacilor de stepă şi mulţimea bivoliţelor care constituesc o altă caracteristică pentru acest sat.

Din această regiune căinarii sunt oamenii care iubesc cel mai puţin rasele nobile; această lipsă de iubire merge până la a găsi că simmentalul este un soi îndărătnic şi impropriu vreunui scop.

Este natural ca simmentalul să aibă o rezistenţă scăzută; de vreme ce aici în regiune de dealuri vaca este pusă la jug şi are alimentaţia pe care am văzut-o mai sus. Şi iarăşi nu este de mirare că acelaşi simmental dă 3 kg lapte pe zi. Dar căinarul nu cere dela vita sa decât munca şi fătatul regulat, pentru a avea viţel de vândut; cantitatea de lapte nu-l

---

[3]) După cum vom vedea, cu puţini ani în urmă termenul de voştinar era mai larg.

interesează. În aceste condiţiuni desigur că se preferă rasa de stepă unui simmental care ajunge în scurt timp o epavă.

Puţinul lapte pe care îl dă vaca este întrebuinţat în casă ca atare sau prins (groşcior), când este bătut, fără a separa smântâna.

Unt am văzut preparându-se doar în 2 case şi de aci iese un produs detestabil.

Vorbeam mai sus de nenumăratele curiozităţi pe care le prezintă căinarul; ei bine, printre ele este şi aceea de a fi un om care cunoaşte şi este convins de adevărul a o mulţime de principii, dar din acestea nu aplică decât foarte puţine. Aşa, în Căian — unde am văzut care este alimentaţia vacilor — circulă un mare număr de anecdote similare celei de mai jos:

„Un român a dus o vacă la târg în Beclean s'o vândă. Vine un evreu şi zice:

—„Eu iau vaca dar să-mi dai garanţă că e bună de lapte“

—„Eu îţi dau garanţă — zice românul — dar numai dacă ai să faci descântecul care te-oi învăţa eu.

Şi s'o învoit evreul şi acum românul îl învaţă descântecul:

—„Iei dimineaţa, la prânz şi seara câte 6 cupe (1 cupă = cca 1200 gr) făină de mălai şi le pui în câte 3 videre (căldări) de apă; iei o botă, mesteci şi spui mereu:

Eu-ţi dau ţie,
Tu-mi dai mie!

Pe urmă îi dai vacii să mănânce fărina şi apa descântată şi eu garantez că îţi dă lapte“ (Gh. Boca).

Cele 750 oi cari pasc pe păşunele Căianului Mic sunt ţurcane cari dau 1—1 $^{1}/_{2}$ kg lână; din lapte se prepară brănză frământată, căreia i se pune foarte multă sare „ca să nu facă viermi“ şi este păstrată pentru consumul casei.

Cele necesare îmbrăcămintei sunt lucrate în casă de femee, dela târg cumpărându-se foarte puţin: bocanci sau opinci de cauciuc, o năframă, o pălărie.

Una din mândriile locuitorilor este şi aceia de a spune: „La noi în sat doar popa şi notarul nu sunt oameni umblaţi“. Acest spirit de albină vagabondă formează încă unul din punctele de deosebire al căinarilor faţă de locuitorii comunelor vecine, de unde puţini au plecat în America, unde locuitorii nu se ocupă cu voştinăritul.

Acest veşnic plecat de acasă constituie o mândrie pentru căinar, un motiv de dispreţ al locuitorilor comunelor vecine faţă de căinar.

Uşurinţa cu care locuitorii de aci pleacă în alte meleaguri pentru a câştiga, ne este arătată de cifra celor ce au plecat în America: între ani 1900—1914 şi-au luat drumul spre noul continent 156 bărbaţi.

In anul 1936 Ion Boca, în vârstă de 54 ani, şi-a făcut hârtiile pentru plecarea în Palestina, deoarece fusese informat că de acolo se va reîntoarce cu bani mulţi.

Voştinăritul şi peregrinările în America au făcut din căinari oameni mult umblaţi, oameni cari au văzut multe; le-a dat mândria faţă de stabilitatea celor din jur şi posibilitatea să-şi întindă proprietatea pe terenul comunelor vecine.

Din colindarea ungherelor ţării şi a străinătăţii, căinarul a câştigat din punct de vedere al intelectului, constatându-se o apreciabilă deosebire între bărbaţi şi femei.

În vorbire bărbaţii fac uz de multe cuvinte pe cari femeile şi copii nu le înţeleg şi cari constituiesc o surpriză pentru străinul de acel loc.

Negustor prin voştinărit, căinarul este un om calculat, prudent în relaţiile cu oamenii şi foarte puţin încrezător în consăteanul lui, frate cu el într'un voştinărit. Având să formez o asociaţie a crescătorilor de păsări, m'am adresat unui sătean pentru a-mi recomanda pe cei ce ar urma să fie invitaţi a se înscrie.

Primind el să fie membru, mi-a declarat că nu găseşte un al doilea care să fie demn de încredere. Adresându-mă altuia, acesta şi-a adus toate recomandaţiile persoanei sale,

sfătuindu-mă să nu am încredere în altul, fiindcă „Aici oamenii sunt stricaţi şi răi că au umblat în multe părţi“. [4])

Cu toate acestea viaţa satului nu este turburată de scandaluri; se duce o viaţă restrânsă la familie, căutând a avea cât mai puţine relaţiuni şi obligaţii faţă de ceilalţi. Aceasta este cu putinţă datorită câştigurilor băneşti pe cari ei le realizează cu voştinăritul. Munca îndreptată spre unicul scop — câştigarea pământului — se cere atât de mult lăsată liberă de alte griji, încât Căianul îşi alege mereu primarul în persoana celui mai mare băutor al satului. Întrebat: de ce?, voştinarul îţi răspunde că acest primar e mereu beat şi nu-i cere prea mult pentru comună, aşa că-l lasă să-şi vadă de treburile lui.

Voştinăritul şi plecatul în America se soldează pentru căinar cu o bună stare materială, îmbogăţirea vocabularului lui, ascuţirea inteligenţei şi a spiritului practic; acestea toate formează câştigul. De altă parte avem pierderile: descriind locuinţa căinarului, nu am găsit acolo nimic care să arate că odată sufletul a fost mişcat, nimic care să amintească o zi de târg. În sat nimeni nu ciopleşte frumos coada lingurii de lemn, ciobanii poartă bote simple — ramura unui copac, curăţită de coaje.

ın sat şi în locuinţă nimic nu arată că este un simţământ artistic ce se cere satisfăcut.

Cântecele şi dansurile aproape nu există.

Credinţele populare au fost năruite de ideia unei explicaţiuni ştiinţifice, despre care căinarul este convins că există, chiar atunci când el nu a auzit-o sau nu a înţeles-o: „Ia, lucruri muereşti“. Şi muerea, prinsă în goana treburilor, îşi aduce aminte: „Ştiau bătrânele; noi nu ştim d'astea“. Şi acest „ştiau bătrânele“ te urmăreşte pretutindeni în Căian, chiar de te adresezi Mariei Puricoaia de 90 ani.

Nu şi-a păstrat Căianul decât acele din tradiţii cari sunt legate de marile evenimente ale vieţii; astfel nunta, prilej de mare sărbătoare la oameni de credinţă adâncă, este însoţită de o serie de acte tradiţionale. Nu intrăm în cuprinsul acestui capitol, el constituind preocuparea D-lui Gh. Retegan care prepară un studiu asupra nunţilor de aici.

Pierzând tot ceea ce satul trebue să fi avut ca suflet, căinarul nu a ştiut să aducă în schimb nimic. Am văzut cum îşi alimentează vitele oameni cari au anecdote ca aceea pe care am prezentat-o şi cari cunosc influenţa alimentaţiei asupra producţiei de lapte. Între casa construită ieri şi cea de azi deosebirile constau doar în faptul că cea de-a doua este acoperită cu draniţă (plăci de lemn) şi este prevăzută cu horn; pe când cele vechi sunt acoperite cu pae, iar fumul îşi face loc prin găurile din încheeturile tavanului; este singura reformă adusă în sat.

Dar ce fac locuitorii acestui sat a căror viaţă sufletească se hrăneşte doar cu sentimentul religios? Aceşti căinari cari nu au artă, cari nu au adus nimic nou, cari par neimpresionabili, cari nu sunt meşteşugari ?

Muncesc pământul şi aleargă, cutreerând lung şi latul ţării, în căutarea voştinei din care se scoate ceara — aurul moale — cu al cărui preţ căinarul, pornit să năpădească hotarul satelor vecine, ca pălămida ogoarele, voeşte a-şi stinge setea de pământ, singura dorinţă de împlinit: cumpărare de pământ; şi acest pământ să fie în hotarul comunei sau, cel puţin, pe hotarul unei comune apropiate.

Această ambiţie a căinarului de a avea pământ în comuna sa sau foarte aproape a dus la ridicarea preţului de cumpărare într'o măsură de necrezut. Există în istoria satului un singur om care, lăsându-se convins de fiul învăţat, şi-a vândut puţinul pământ din Căian şi cu această sumă şi-a cumpărat de 5 ori mai mult pământ în altă regiune.

Pentru această ambiţie a căinarilor locuitorii comunelor vecine nu au prea multă consideraţiune:

„Oameni mai proşti decât căinarii nu am văzut: îşi dau şi cămaşa şi cât nu face ca să cumpere pământ în comună, când cu banii ăia pot lua de cinci ori atâta în altă parte“. *(A. Giurgiuca-Dumbrăviţa).*

---

[4]) *Are unul faţă de celălalt consideraţiunea pe care comunele vecine o au pentru toţi căinarii.*

Din umbra trecutului comuna este pentru prima oară pomenită într'un document ce datează din 1456 sub numele de Kiskayan[5]) (Kis-mic; Kayan ar fi de origine slavonă, însemnând loc noroios—F. Kádár).

Actualii locuitori ai Caianului sunt descendenţii stărilor sociale ale românilor din Transilvania de până la 1848. Sunt Chindrişenii, Tăuţii, Bilţii, Vlădenii, Măneştii, Silaşii ş. a., descendenţi ai nemeşilor. Sunt şi azi bătrâni care îşi amintesc cu mândrie că tatăl lor le povestea: „La podul de peste Someş a lucrat şi bătrânul tău (bunicul); dar n'o lucrat cu mâna, fără numa cu bota, că el era nemeş şi poruncea".

Sau mândri ca bătrânul Alex. Chindriş (84 ani), căruia i se aprind privirile când spune că el se trage din nemeşii cărora groful le spunea: „Mare ţi-i ţidula ta, că tu nu trebue să scoţi clopul când intri la mine".

Primul nemeş pe care ni-l desvălue scriptele arhivelor este Mihai Tăut la 1608[6]).

In monografia lui Kádár găsim la diferite date nemeşii:

1612: Luca Bilţ.

1702: Gheorghe, Urs şi Cristofor Nemeş.

1703: 8 nemeşi şi jeleri (jeler=om liber).

1750: 17 nemeşi.

1811: Vasi Bilţ, Pascu, Gheorghe şi Gherasim Bilţ, Vasi, Nicolaie şi Ion Bob, Todor, Mănăilă şi Nucu Bilţ, Onisim Darvai, Farcaş Dumitru, Gligor Moldovan, Nikita Seles, Lupu şi Ion Vlad, Ion Vidican, Ştefan Călean.

Alături de familiile descendente din nemeşi, sunt familiile foştilor iobagi şi jeleri, de mai multe categorii şi ei, ce trebuiau să muncească pământul proprietarului grof. Tot din monografia lui F. Kádár ştim că la 1703 erau 17 iobagi, 27 la 1750.

Ca şi în credinţe populare, căinarii sunt săraci şi în tradiţii istorice. Despre iobăgie ştiu doar că „a fost de mult, spunea tata". Doar A. Chindriş, socotit de toţi ca istoric al satului, are legată o poveste asupra iobăgiei:

„Or fost Chindrişenii, Bilţenii, Măneştii, Vlădenii şi Tăuţenii un soi de oameni la care nu a poruncit nimeni. Ceilalţi oameni erau robi la grof; trăiau rău căci mergeau cu meliţa în spate la grof şi trebuiau să meliţe acolo şi din tot ce aveau trebuiau să dea dijmă din zece părţi una. Era un biräu care strângea dijma şi o ducea la Beclean[7]).

După Maria Tereza a venit împărat Ferdinand şi el a adunat toţi grofii şi le-a spus că ei să semneze un *protocol* că nu or să mai cheme robii să muncească decât o zi pe săptămână; şi le-a dat timp de gândit o zi şi o noapte.

Când a trecut o zi şi o noapte i-a chemat iar şi le-a spus să semneze că, dacă nu semnează, îi puşcă—erau cătane pregătite cu puştile.

De frică să nu dea cătanele foc, ei or semnat că n'or să cheme robii la lucru decât Sâmbăta şi, dacă Sâmbăta o fi cu ploaie, să nu rămâie restanţă pe altă zi.

Da Ferdinand a murit şi a venit F. Iosif care a ascuns protocolul. Şi o fost noroc că la F. Iosif o venit scriitor Cosut Laios şi el avea drept să umble prin toate hârtiile şi o găsit protocolul care o fost ascuns. Când l-o cetit, o adunat toţi robii şi le-o spus că să-l facă pe el împărat că el are semnăturile dela grofi şi-i face liberi. Oamenii s'o bucurat toţi şi l-o făcut împărat şi el o făcut cătane cu clop — nu cu şapcă — şi o bătut bani roşii, aşa spunea tata.

Dar el n'o împărăţit mult, că o fugit la Paris de frica împăratului, că o fost să-l spânzure".

Dacă din trecutul istoric căinarii nu au păstrat firul faptelor, au păstrat însă mândria lor de nemeşi: sunt săteni care găsesc şcoala primară din sat insuficientă pentru fiii lor şi atunci îşi trimit odraslele la Năsăud. Descendenţii celor două grupe, nemeşi şi

---

[5]) Ferencz Kádár: Szolnok-Dobokavármegye Monográfiaja, IV Kötet.

[6]) F. Kádár, op. citat.

[7]) Reşedinţa grofului Bethlen, ultimul proprietar al pământurilor pe care se găseşte şi Căianul.

iobagi, păstrează în tăcere un sâmbure din ura născută cu secoli în urmă: auzi des spunându-se: „De, la gazde toate merg bine“ şi, cercetând, vezi că o spune descendentul unui fost iobag despre nepotul nemeşului.

O dizidenţă politică între doi factori ai satului îşi are, desigur, cauza tot în faptul că cei doi s'au întâlnit, venind unul din susul şi altul din josul scării.

Desfiinţarea iobăgiei aduce foştilor oropsiţi dreptul de proprietate, arătând în acelaş timp nemeşilor că pământul se poate pierde dacă averea nu este bine condusă. Se naşte atunci dragostea pentru pământ, setea cuceririi lui şi a unei mai bune stări. Prin orice chip trebueşte achiziţionată o fâşie lângă alta şi aceasta se poate face prin bani. Aşa dar, orice mijloc de câştig trebuia folosit, orice ocazie bine pândită. In timpul acestei stări de spirit, în Căian îşi începuse îndeletnicirea voştinărească primul voştinar al locurilor, un armean, şi dela el căinarii au ştiut a prinde meseria care şi azi le este bogată sursă de venit.

Pentru a înţelege cele ce urmează este necesară paranteza câtorva explicaţiuni.

În lumea celor ce se ocupă cu comerţul de ceară sunt trei termeni:

1. *Fagure* = fagurele ca atare după ce s'a scos mierea din el.

2. *Ceara* = produsul rezultat din presarea fagurelui fiert cu apă.

3. *Voştina* = ceea ce rămâne din fagure după ce a fost supus fierberii şi presării pentru a-i extrage ceara

În gospodăriile în care creşterea albinelor este un foarte mic apendice al ocupaţiunilor, ceara se extrage din fagure prin fierberea şi apoi stoarcerea acestuia într'un sac.

Reziduul din sac — voştina — conţine încă un procent apreciabil de ceară pe care gospodina nu ştie să-l extragă şi pe care, de cele mai multe ori, nici nu-l bănueşte.

Prin fierbere îndelungată şi presare puternică, voştina cedează ultimul procent de ceară.

Prin anul 1842 s'au stabilit în Căian nişte armeni ce veneau din Gherla; între ei era unul „tare voinic, purta favoriţi ca Frantz Iosif şi îl chema Nigolo“ (Pavel Miron). Soţia lui Nigolo umbla satele aducând voştina din care Nigolo, rămas veşnic acasă, extrăgea ceara. Acesta este meşteşugul pe care Nigolo l-a împământenit în Căian şi căruia, sunt mulţi ani de atunci — vreo 90 după socoteli — s'a dedat unul din fiii satului, om sărac, cu multe nevoi şi aprige griji, devenind primul voştinar căinar; acesta era Iosup Pugna al Puicăi.

Oameni dornici a-şi spori gospodăria s'au mai găsit în Căian şi lui Iosup Pugna se alătură de timpuriu Savin Boca al Bâghei şi fratele său Cassian.

În coasta de Nord a Căianului-Mic este locul numit Pădureni şi acolo Pavel Birta a făcut primul şaitău pentru stors voştina. În urmă şaităurile s'au înmulţit, odată cu înmulţirea celor ce plecau după voştină şi Căianele devin centrul unde şi Sibienii — voştinari şi ei — veneau să stoarcă.

Ce erau voştinarii timpurilor de acum 60—70 ani? Oameni care, pentru întregirea existenţii dată de agricultura pe pământul puţin şi pentru rotunjirea petecului de pământ, plecau cu sacul în spate, colindând văgăunile satelor înfundate în căutarea voştinei; cum o porneau, vom deduce atunci când vom vedea cum o pornesc şi azi mulţi dintre ei.

Mai erau aceşti voştinari ai timpurilor vechi vizitatori ai bisericilor din calea lor, de unde cumpărau resturile şi scursorile lumânărilor de ceară şi *stearină*. Se întorceau cu sacul plin, obosiţi de truda drumului lung şi a greutăţii din spate. Ajunşi acasă, topeau la un loc voştina cu resturile lumânărilor de ceară şi stearină, extrăgând astfel ceara pe care — din nou la drum — mergeau s'o vândă bisericilor din Maramureş, Bucovina, Nordul Moldovei, chiar în Rusia şi Polonia.

Vieaţa grea, cu drumuri chinuitoare, cu veşnica preocupare de a profita atunci când cumpăra sau atunci când vindea amestecul de ceară şi stearină, le-a fost compensată prin înflorirea stării materiale.

Nu ştim dacă şi în ce măsură aducătorul acestei ocupaţiuni, armeanul Nigolo, a jucat vreun rol în vieaţa voştinăritului practicat de locuitorii Căianelor. Însă în perioada mai nouă şi azi voştinăritul e strâns legat de numele unui evreu.

Suntem în anul 1898 când, pornit din Maramureş, evreul Herman Stern se stabileşte

în Căianul-Mic, pornind aici negoţul prăvăliilor „cu din toate câte puţin“, aşa cum sunt prăvăliile la sate. Norocul şi gospodarii satului l-au ajutat pentru repedea lui înstărire, făcând din el un om destul de bogat, pentru ca Ion Vidican al lui Martian, întors în 1911 din Budapesta, unde văzuse şaităuri mari de stors şi falsificat ceara, să vadă în H. Stern; omul căruia să-i propună începerea unui comerţ cu voştină în stil mare [8]).

Din acest moment voştina culeasă de căinar se îndreaptă către fabrica lui H. Stern; aici este topită la un loc cu seul adus dela Cluj, pentru ca apoi, încărcată în saci, să fie dată aecloraşi voştinari spre a o desface.

Nu ştim cum a procedat H. Stern de a dus la desfiinţarea şaităurilor, făcând ca voştina să curgă în cazanele fabricii sale.

Iată ce ne spune voştinarul Gheorghe Vlad despre comerţul cu această ceară amestecată cu seul adus din Cluj:

„Mergeam în Bucovina şi în Maramureş şi toturinderea, dar începuse lumea să arunce cu ceara după noi că făcea fum şi dădea duhoare de seu; degeaba spuneam noi că e ceară curată, tot n'o lua nimenea“.

Aceasta a fost situaţia până în 1930, când din fabrica lui H. Stern începe a ieşi ceară curată, cu uşurinţă de vândut.

Voştinăritul de azi. În cele două Căiane, numărând 465 gospodării cu 2.069 locuitori, la data recensământului din 1930, bărbaţii îşi încep meseria de voştinari dela vârsta de 14—16 ani şi o practică până la adânci bătrâneţe; Ion Guriţă pleca la voştină fiind în vârstă de 72 ani.

Se împart voştinarii în două categorii:

a) O categorie — cei mai puţini — care pleacă la voştină cu propriii lor bani; în ambele Căiene sunt 9 voştinari din această categorie;

b) Categoria celor mulţi este a acelora care nu dispun de suma necesară întreprinderii acestui negoţ şi atunci îşi procură această sumă dela H. Stern. Suma de bani se ridică pe baza unui contract scris, în care se prevede:

1. Că voştinarul se obligă a aduce lui H. Stern material.

2. Din materialul adus se va extrage ceara şi aceasta se va socoti la preţul stabilit în acest contract.

În ceea ce priveşte voştinarii primei categorii, aceştia lucrează mai ales cu marii stupari, parcurg distanţele mari cu trenul sau căruţa şi consideră o afacere foarte proastă drumul din care s'au întors cu mai puţin de 150—200 kg material brut.

Cei din categoria a doua iau sumele de bani în tovărăşie de câte doi, plecând împreună; această categorie se subîmparte în două subgrupe: [9]) voştinari serioşi şi voştinari neserioşi.

Voştinarul care, luând bani dela H. Stern, îşi procură marfa dela marii stupari, călătoreşte distanţele mari cu trenul, plăteşte totdeauna marfa în bani şi îşi cumpără cele necesare hranei, priveşte cu o nuanţă de dispreţ spre colegul său, voştinarul „neserios“. Acesta din urmă, plecând în căutarea voştinei, îşi umple buzunarele cu piper (înainte luau şi tămâe, dar azi nu se mai caută); parcurge km. şi zeci de km. pe jos, întrebuinţează foarte rar sau deloc trenul şi, dar să lăsăm să ne povestească Gheorghe Vlad:

„Când plecăm luăm în buzunar câte $^1/_2$—1 kg piper (altă dată luam şi tămâie) şi plecăm câte doi cu sacul în spinare şi a noastră-i lumea cât vedem cu ochii. Cu trenul nu merem că se duce ţara de câştig. Şi când ajungem într'o comună, numai că strigăm la poartă:

— Leleo, ne dai o ţâră de mâncare, că ţ'om da piper.

— „Da ai?“

Că ea se gândeşte că dacă vrea să cumpere la bold (prăvălie) trebue să dee criţari,

---

[8]) I. Vidican, cel ce a dat ideea descriind metodele văzute, nu a avut niciodată nimic comun cu fabrica înfiinţată.

[9]) Voştinarii fac această diviziune.

da aşa pe o ţâră de mălai şi o lingură de scofală (mâncare de ciuperci) capătă fără criţari. Şi după ce mâncăm o întrebăm: da nişte ceară nu ai, leleo? Şi ea vine cu o ţâr'de ceară pe o tinichea şi o cumpărăm cu câţiva criţari. Apoi ne luăm ziua bună şi când ajungem la poartă mai întrebăm: da, leleo, voştina ce-ai făcut cu ea? Că ele fierb fagurele numai odată şi îl storc într'un ştergar şi voştina o aruncă de mucezeşte pe după gard sau în şură sau ţipată în ogradă.

— „Ba ia am ţipat'o colo".

— „Da ia s'o vedem şi noi. Nu ne-o dai nouă, că ţi-om da piper pe ea".

Şi băgăm pumnu închis în buzunar şi numa între degete luăm piper. Şi ea ne dă voştina că muierea crede că e pumnu plin cu piper — da şi altfel o dă ele, că nu ştie ce să facă cu ea.

Şi câte una curioasă ne întreabă:

— „Da ce faceţi cu ea?"

— „Ia o ducem la unu care face feşteală (vopsele) din ea; nu câştigăm nimic, dar să trăiască şi el că are o casă de copii şi ne-o rugat să-i ducem de găsim".

Şi, atunci când lelea nu se lasă încântată de cele câteva boabe de piper, voştinarul cade la târg şi o plăteşte cu 5—10 lei după calitate, spune Gheorghe Vlad.

Am întrebat pe unul din aceşti voştinari dacă nu fac târg şi cu stuparii mai mari; zâmbind, mi-a arătat că le place târgul cu muierile, iar de marii stupari nici vorbă, căci ei cer bani buni pe faguri, ceară sau voştină. Sfera lor de activitate, foarte largă înainte de război când voştinarii Căianelor ajungeau în Polonia şi Rusia până la Kiew şi Odesa, s'a restrâns azi la Transilvania, Maramureş, Bucovina şi foarte puţin în Nordul Moldovei. Concurenţi în practicarea meseriei lor, căinarii găsesc în Sibieni; aceştia oferă preţuri mai bune, ei fiind constituiţi în societate. O restrângere a activităţii lor a mai survenit şi în urma faptului că H. Stern şi-a asigurat pieţele de desfacere a cerii, azi voştinarul nemai fiind decât acel ce procură materialul brut nu şi cel ce merge în urmă să vândă ceara.

Plecarea după voştină se face pentru cei mai mulţi în Septemvrie, aceasta fiind în legătură cu obiceiul de a se omorâ stupii înainte de ziua Crucii. Plecat „în lume" azi, voştinarul se va reîntoarce peste un timp ce variază între 2—4 săptămâni. Cei mai mulţi se întorc cu voştină şi faguri, puţini din ei se întorc cu ceara rezultată din topirea voştinei la vre-un şaitău ce fiinţează în Bucovina. Faptul că el vine cu ceara la Căian, rezidă în 2 consideraţiuni:

1. A luat, în cele mai multe cazuri, bani dela H. Stern şi este obligat a-i aduce marfa.
2. Pieţele de desfacerea mărfii sunt acaparate de acest fabricant şi nimeni nu primeşte marfa oferită de voştinari.

Sunt şi voştinari cari uită a se reîntoarce; unii din aceştia sunt tineri, sunt însă şi din acei pe cari zădarnic îi aşteaptă acasă o femee cu 1—2 copii.

Am spus că voştinarii cari practică meseria cu bani împrumutaţi dela H. Stern pleacă în grupe de câte doi; la plecare ei iau 10—12.000 lei şi se întorc după 2—4 săptămâni, aducând material brut. Din acest material este extrasă ceara şi după cântărirea acesteia se face socoteala ce mai are de dat sau de primit voştinarul; în medie H. Stern socoteşte ceara voştinarului la 140—150 lei kg... Un drum după voştină se soldează de obiceiu cu un câştig de 2—3.000 lei pentru fiecare din voştinari. Întors, voştinarul îşi face câte-va zile de odihnă, cu care ocazie redă lui H. Stern o parte din bani, petrecând în cârciuma lui; apoi porneşte din nou la drum şi aceasta tot timpul anului, exceptând lunile de vară când muncile câmpului îi reclamă braţele şi când foarte puţini pornesc în voştinărit.

Voştinăritul fiind un negoţ practicat de intermediarul voştinar, se pretează, natural, la înşelătorie sub o formă sau alta şi ne-a spus Gh. Vlad cum unii din ei reuşesc a scoate voştina de sub zaplazul unde lelea o aruncase. Desigur că şi predarea materialului adus se însoţeşte de unele manevre din cari cel mai puţin vigilent iese cu câştigul ciuntit. Vom povesti o întâmplare a lui Boca Ion Cassian. Acest voştinar se întoarse din

voştinărit cu ceara gata preparată într'un şaitău din Bucovina; avusese însă grijă să strecoare în ea şi ceva stearină pentru a o rotunji la greutatea de 300 Kg. Primindu-o, H. Stern măsluește cântarul şi scoate 10 kg mai puţin. Voştinarul Ion Boca n'a spus nimic, a incasat suma cuvenită pentru cele 290 kg ceară şi a plecat. În depozit, stearina s'a înfiltrat la suprafaţa blocului de ceară, marmorându-l. Atunci H. Stern îşi chemă voştinarul şi-i arătă ceara, invitându-l să o ia, restituind banii primiţi — nicio ripostă; se pune din nou ceara la cântar şi de data aceasta voştinarul ne mai permiţând măsluirea cântarului, ies 300 kg ceară.

— „Păi amu, domnule Stern, eu ţi-am dat 290 kg. şi dumneata ai pus 10 kg stearină şi vrei să iau ceara înapoi?" şi evreul n'a avut ce face.

Având o perpetuă sursă de venit, căinarul a pornit la cumpărarea pământului pe datorie. În acest fel o foarte mare parte a locuitorilor se găsesc înglobaţi în datorii mari către începutul secolului nostru [10]). În acest moment se iveşte o nouă posibilitate de câştig: America avea nevoe de multe braţe de muncă, pe cari le plătea bine. Deprinşi cu drumul şi împinşi de dorinţa de a scăpa repede de datorii, căinarii dau în această regiune cel mai mare număr al plecaţilor în America.

Sâmburele ideii pleacă în Căian dela Grigore Man. Era acest Grigore Man fiul lui Dumitru Man, om avut în sat, gazdă mare; avea însă şi copii în număr destul de frumos, căci era procreatorul a 5 feciori şi împărţirea averii le-a dat părţi cari — probabil — nu l-au mulţumit pe Grigore. Despre el mai spun gurile rele că ştia mult să aprecieze horinca şi se spune că, atunci când îşi vânturase gândul plecării în noul continent, taică-su i-ar fi spus: „Pe tine te mână horinca". A plecat Grigore Man în anul 1900, însoţit fiind de fierarul Chindriş Ilie, om sărac, tată a 4 copii şi cu mare renume şi el de băutor de horincă (a murit alienat şi sătenii învinuesc băutura drept cauza demenţei lui).

Plecarea celor 2 se face în anul 1900; reîntorcându-se peste un an şi făcând apologia câştigului în America, reuşesc a convinge încă vreo câţiva săteni să ia drumul oceanului. Până în 1904, când mâna stângă a lui Grigore Man cade victimă roţilor unui tren în ţara unde plecase după câştig, el făcuse drumul de 3 ori şi de fiecare dată cuvintele lui de laudă pentru bogăţiile de acolo sporeau numărul noilor plecaţi.

Exodul spre noul continent ajunge la apogeu în anul 1912. Acum lucra aici Simion Bilţ care, pe drumuri ştiute numai de el, conducea oamenii pentru 30 lei de cap până la Iţcani; aici mai primea câte 5 lei de cap dela agentul procurator de paşapoarte şi meşter în îmbarcări. Un alt centru de colectare pentru America era la Cârlibaba, unde lucra ca agent învăţătorul Danciuc, originar din Suliţa.

În America, America-de-Sud era ţelul lor, căinarii erau angajaţi la lucrări de poduri, cale ferată, fântâni, şosele; puţini din ei meştereau în fabrici şi o foarte mică parte la muncile agricole. Munceau românii plecaţi de dorul banilor cu care să-şi cumpere pământ, sau pentrucă vedeau posibilitatea să-şi plătească pământul luat pe datorie. Pe cărări tăinuite, cunoscute de Simion Bilţ sau un alt conducător, plecau cei cărora legea le refuza paşaportul; ceilalţi luau drumul pe linia Budapesta şi aici era defilarea sumanelor, în huiduielile lustragiilor care aruncau cu periile după căutătorii de noroc (Vlad Gheorghe).

Pe pământul descoperit de Columb, în timpul muncilor grele, venea de sigur dorul celor de acasă şi el a dus la crearea poeziilor de mai jos, citite de Gheorghe Boca Pupăză într'o carte adusă de mult de un frate al său din America:

. . . .
Cine vrea străinătate
Vie America să cate,
Ţară bună şi bogată
Mâncă măduva din oase;
Are bani cu număr mare,
Lăcomeşte fiecare.

Dar bine să se gândească
Câte are să păţească.
Americă, ţară lată
Cu apă'nconjurată,
Bun'ai fost să stai pustie,
Omu'n tine să nu vie.
Columb de-ar fi pierit

Să nu te mai fi găsit!
Că, de când te-ai descoperit,
Mulţi oameni ai'nebunit:
Toţi pleacă din ţara lor,
Lăsând pruncii lor cu dor;
Lasă casă, lasă toate,
Precum s'ar găti de moarte.

[10]) Momentul conversiunei găseşte de asemeni datorii fantastice la locuitorii din Călan.

Fig. 1. — Tinerii din Căianul Mic, la joc.

Fig. 2. — Oamenii din Căianul Mic, la vaccinatul vitelor.

E posibil ca aceste versuri să fie opera unui oportunist; trebuia însă să existe sentimentul de exploatat.

Printre cei plecaţi în America a fost şi Ion Ţărmure — „Americanul" ; acesta a înţeles că dorul şi inima grea sunt buni căutători de alcool şi îndeletnicirea lui a fost fabricarea băuturilor în ascuns. Dintre toţi el este acela care s'a întors cu cei mai mulţi bani.

„Atâţia bani că a trebuit să-i pună la 5 bănci, că una singură nu i-a primit şi a plătit 40.000 numai camătă că i-a adus banii de acolo aici" (Grigore Man).

Pământul puţin a făcut din căinari discipoli şi continuatori ai lui Nigolo; dorinţa de a fi proprietari pe cât mai mult pământ i-a trimes în număr atât de mare în America. Roadele peregrinărilor au fost sumele mari aduse în sat şi ele au născut o aprigă concurenţă la cumpărarea pământului; această concurenţă a dus la ridicarea preţurilor, astfel încât azi se plătesc 70.000—80.000 lei pentru un jugăr teren arabil din luncă.

Căianele sunt sate asupra căror trebueşte îndreptată atenţia în mod deosebit.

În cursul timpului căinarul a câştigat ca inteligenţă, a pierdut însă ca suflet, nu a adus încă nimic, este însă fatal ca el să aducă. Ce va aduce, de unde şi cum? Aici trebueşte supraveghiat.

Am văzut că termenul de voştinar a suferit o restrângere prin acapararea pieţilor de desfacere de către H. Stern. Ce va fi în ziua în care cineva va găsi mijlocul de a exclude complet voştinarul din negoţul cu ceară?

PETRU BARTOŞ

REGIMUL PROPRIETĂŢILOR

În judeţul de azi al Someşului au putut poseda pământ înainte de 1848 numai nobili.

Pe atunci o parte din locuitorii Căianului Mic au fost iobagi, iar cealaltă parte iobagi eliberaţi. Astfel găsim familii nobile româneşti cu numele: Vasile Bilţi, Vasile Bob, Gligor Moldovan, Lupu Vlad, N. Man, Ion Vidican şi Ştefan Căian [1]).

Iobagii erau de 3 feluri: *Iobagi cu pământ*, acei care pe lângă locul din vatra satului, aveau drept de folosinţă stabilă şi asupra unor porţiuni de teren arabil şi fânaţ din moşie; *jelerii, iobagi cu casă*, care aveau numai folosinţa asupra unui loc în vatra satului, pe care aveau case, şi *jelerii, iobagi fără casă* care aveau loc în vatra satului şi şedeau în case de ale nobililor. — Conform datelor cuprinse în monografia ungară a judeţului din 1901, înainte de anul 1848, în comună au fost: 12 familii nobile româneşti; 36 familii de iobagi cu pământ; 9 familii de jeleri cu case, dar fără pământ.

După anul 1848 iobagii au devenit proprietarii pământului folosit până atunci de ei pentru serviciile prestate moşierului. Proprietarii moşiilor au fost despăgubiţi de către Stat.

Conform statisticei ungare din anul 1896, suprafaţa hotarului comunei se compunea din: arător 750 jug.; grădini 102 jug.; izlaz 204 jug.; păşune 157 jug.; pădure 678 jug. şi improductiv 19 jug., total deci 1.910 jug. Acesta este folosit de către 198 de gospodării.

Cadastrul fonciar înfiinţat la 3 Octomvrie 1905 după comasare, arată unele schimbări în suprafaţa hotarului. Astfel cuprinde: arător 644 jug., 1.425 st.; grădini 108 jug., 888 st.; izlaz 240 jug., 1.588 st.; păşune 156 jug., 414 st.; pădure 676 jug., 1.541 st.; improductiv 104 jug., 1.113 st. Total deci 1.932 jug., 571 st.

Din această suprafaţă preotul şi învăţătorul din comună, precum şi proprietarii care nu locuesc în comună dispun de 597 jug., 1.432 st.

---

[1]) Vezi monografia judeţului, anul 1900, pag. 176.

Scăzându-se această suprafaţă din totalul prevăzut în cadastru, revine sătenilor din comună: arător 569 jug., 827 st.; grădini 106 jug., 421 st.; izlaz 217 jug., 1.264 st.; păşune 140 jug., 739 st.; pădure 195 jug., 1.175 st. şi imp.oductiv 104 jug., 1.113 st.

Din această suprafaţă proprietarii asupra terenurilor arător, grădini şi izlaz se repartizează astfel:

până la 1 jug.	87 proprietari cu	46 jug., 1.597 st. □
1— 3 jug.	92 proprietari cu	175 jug., 806 st. □
3— 5 jug.	48 proprietari cu	184 jug., 854 st. □
5— 7 jug.	26 proprietari cu	156 jug., 594 st. □
7— 9 jug.	12 proprietari cu	93 jug., 777 st. □
9 15 jug.	19 proprietari cu	204 jug., 871 st. □
15—35 jug.	2 proprietari cu	32 jug., 213 st. □
Total:	286 proprietari cu	893 jug., 912 st. □
Aceşti proprietari mai dispun de păşune		140 jug., 739 st. □
pădure		195 jug., 1.175 st. □
improductiv		104 jug., 1.113 st. □
Întreaga suprafaţă folosită de săteni		1.334 jug., 739 st. □

Proprietarii până la 5 jug., sunt descendenţii foştilor jeleri cu case, dar fără pământ, iar cei dela 5—10 jug. descendenţii foştilor iobagi cu pământ. Descendenţii foştilor nobili sunt proprietarii de pământ dela 10 jug. în sus.

Numărul celor din categoria primă, este mult mai mare decât numărul celor din categoria doua. La această disproporţie s'a adăugat şi sporirea locuitorilor din comună.

De aci lupta celor din categoria întâia pentru câştigarea pământului din hotarele vecine.

Aci în comună ni se înfăţişează în modul cel mai concret lupta dusă de ţărani pentru pământ, pentru existenţa însăşi a lor, care luptă întreprinsă cu mari greutăţi s'a terminat cu izbânda lor.

Rar se găsesc comune unde năzuinţa sătenilor pentru a se estinde în alte hotare este mai pronunţată decât la Căianul Mic şi aceste împrejurări ne arată legătura indestructibilă care leagă pe români de glie de o parte, şi sârguinţa de albină a căinarilor de altă parte.

Nu se poate tăgădui că această luptă a lor este mult ajutată prin venitul dobândit din „voştinărit“ adică comerţul cu ceara. In lipsa unui câştig realizat din agricultură, sătenii din Căianul-Mic au găsit un mijloc de a compensa venitul pe care ar trebui să-l aibă din plugărit. Românul din Căianul-Mic cutreeră judeţe intregi pe jos să cumpere ceară dela stupării, o vinde mai departe şi din câştigul realizat cumpără pământ.

Dorinţa de a achiziţiona pământ îi împinge şi mai departe. Deşi expuşi la lucrări mai grele şi periculoase chiar pentru ei, — pentru a câştiga bani mulţi emigrează în America. Conform datelor culese în comună — din anul 1900 începând până la izbucnirea războiului mondial ca la 150 bărbaţi au emigrat peste Ocean. Şi banii puşi la o parte au format capitalul necesar de a cumpăra pământ din hotarele cumunelor învecinate.

Rezultatul acestor sforţări se arată.

Cadastrul fonciar al comunei Căianul-Mare înfiinţat în anul 1921 ne dovedeşte că în hotarul acestei comune locuitorii din Căianul-Mic au următoarele proprietăţi: arător 188 jug., 1.229 st.; grădină 4 jug., 1.583 st.; izlaz 50 jug., 1.115 st.; păşune 14 jug., 105 st. şi improductiv 1 jug., 5 st.

Prin cumpărăturile de pământ în hotarul comunei Căianul-Mare, situaţia se ameliorează întrucâtva. Totuşi nevoia de loc de cultură nu e îndestulită încă şi se cere sporită şi suprafaţa de pădure şi de păşune a Căinarilor. Inainte de reforma agrară, în comună exista pădurea foştilor urbarialişti în întindere de 103 iug. 1.451 st. Au dreptul la lemne din pădurea aceasta numai descendenţii foştilor iobagi din comună. Mai este şi o mică pădure a foştilor nobili în întindere de 50 jug. şi aci beneficiază la lemne numai descendenţii foştilor nobili. Ambele păduri sunt coproprietăţi în indiviziune forţată, administraţia

tehnică-silvică la aceste aşezăminte fiind exercitată de organele Ministerului de Agricultură şi Domenii.

Numărul locuitorilor sporeşte într'una:

în anul 1869 . . . . sunt în comună 688 locuitori şi 110 case
în anul 1900 . . . . sunt în comună 863 locuitori şi 158 case
în anul 1910 . . . . sunt în comună 929 locuitori şi 198 case
în anul 1920 . . . . sunt în comună 960 locuitori iş 200 case

La fel se simte nevoie de locuri în vatra satului.

Stăpânirea românească le vine în ajutor.

I. Se exproprieează pădurea şi păşunea proprietatea absenteistelor Ilona şi Margareta Bethlen, din hotarul comunei, în întindere de 458 iug. 747 st. şi se împroprietăresc:

a) 8 îndreptăţiţi cu locuri de case de câte 400—400 st. pătr.;

b) Se întregeşte păşunea comunală cu o suprafaţă de 261 jug., 893 st.;

c) Se înfiinţează pădurea comunală cu o suprafaţă de 189 jug., 360 st.;

d) Improductiv 5 jug., 1.094 st.

II. Se exproprieează din moşia Ladislau Barcsai, din hotarul comunei Dobric, o suprafaţă de pădure în întindere de 100 jug., 30 st., care se adaugă la pădurea comunală înfiinţată.

III. Se fac exproprieri în hotarul comunei Cristeştii-Ciceului şi se împroprietăresc cu loc de cultură:

a) 20 îndreptăţiţi cu câte 1 jug. şi $^1/_2$,
5 îndreptăţiţi cu câte 1—1 jug.,
1 îndreptăţit cu 1 jug., 400 st.
11 îndreptăţiţi cu câte 800—800 st.;
b) sesiunea bisericească cu 10 jug.;
c) sesiunea cantorală cu 2 jug.;
d) sesiunea învăţătorească cu 1 jug., 244 st.;
e) sesiunea şcolară cu 5 jug., 352 st.;
f) sesiunea grădinei şcolare cu 5 jug.;
g) lotul zooteehnic cu 4 jug.

Banii aduşi din America după război şi câştigurile realizate prin voştinărit, îngădue Căinarilor să-şi mai cumpere pământ în hotarele vecine.

Potrivit datelor procurate la faţa locului, în ziua de azi locuitorii din comuna Căianul-Mic au proprietăţi şi în următoarele hotare:

COMUNA (1)	Arător jug. (2)	Fânaţ jug. (3)	Păşune jug. (4)
Spermezeu	40	60	20
Dobric	5	10	—
Dumbrăviţa	4	11	—
Negrileşti	3	7	—
Ilişua	8	12	—

Totalizând toate suprafeţele expuse mai sus rezultă că sătenii dispun azi de următoarele proprietăţi:

(1)	Arător (2)	Grădini (3)	Fânaţ (4)	Păşune (5)	Pădure (6)	Improd. (7)
I. Vechiul hotar	569 jug. 827 st.	106 jug. 421 st.	217 jug. 1264 st.	140 jug. 739 st.	195 jug. 1175 st.	104 jug. 1113 st.
II. Din reforma agrară	73 jug. 1196 st.	—	—	261 jug. 893 st.	289 jug. 390 st.	5 jug. 1094 st.
III. Achiziţii din alte hotare:						
Căianul Mare	188 jug. 1229 st.	4 jug. 1583 st.	50 jug. 1115 st.	14 jug. 105 st.	—	1 jug. 605 st.
Spermezeu	40 jug.	—	60 jug.	20 jug.	—	—
Dobric	5 jug.	—	10 jug.	—	—	—
Dumbrăviţa	4 jug.	—	11 jug.	—	—	—
Negrileşti	3 jug.	—	7 jug.	—	—	—
Ilişiua	8 jug.	—	12 jug.	—	—	—
Total . . .	889 jug. 652 st.□	111 jug. 404 st.□	368 jug. 779 st.□	436 jug. 137 st.□	484 jug. 1663 st.□	111 jug. 1212 st.□

Asupra terenurilor de arător, grădini şi izlaz, în starea de azi, proprietarii se repartizează astfel:

până la 1 jug.	sunt proprietari	81 cu 48 jug.,	235 st. □
cu 1— 3 jug.	sunt proprietari	117 cu 292 jug.,	800 st. □
cu 3— 5 jug.	sunt proprietari	73 cu 339 jug.,	—
cu 5— 7 jug.	sunt proprietari	34 cu 208 jug.,	800 st. □
cu 7— 9 jug.	sunt proprietari	15 cu 123 jug.,	800 st. □
cu 9—15 jug.	sunt proprietari	21 cu 261 jug.,	400 st. □
dela 15 jug. în sus	sunt proprietari	4 cu 96 jug.,	400 st. □
	Total proprietari:	345 cu 1369 jug.,	235 st. □

Această suprafaţă este folosită de 244 gospodării existente azi în comună.

Satenii din comună mai posedă	păşune	436 jug.,	137 st. □
	pădure	484 jug.,	1563 st. □
	improductiv	111 jug.,	1212 st. □
Totalul posedat de săteni		2401 jug.,	1547 st. □

Odată câştigat pământul, românii din Căianul-Mic îl şi păstrează.

Foarte puţini străini sunt proprietari în hotarul comunei. Ii putem număra pe degete, şi proprietăţile acestora cu încetul trec în stăpânirea sătenilor din comună.

Dovada ne-o servesc cumpărăturile făcute în anul 1933.

Pe anul 1900 Senia Mureşan vinde arătorul proprietatea ei în întindere de 3 iug. 896 st., lui Kappel Iosif, comerciant pripăşit în comună. După moartea acestuia moştenesc copii Moise, Hersch, Gizella, Lazăr şi Serena. La 13 Februarie 1933 Vidican Susana măr. Moldovan, din Căianul-Mic, cumpără drepturile lui Kappel Hercsh şi Gizela cu 7000 lei.

Alt caz: la 7 Martie 1894 contele Andrei Bethlen vinde din hotarul comunei Căianul Mic arător de 1 jug., 292 st. şi în interiorul comunei o casă de lemn cu curte lui Kappel Moise. Şi acesta, comerciant, aşezat în comună. La 13 Februarie 1933 moştenitorii vând şi Teodosia Vidican din Căianul-Mic cumpără din arător suprafaţa de un jugăr.

In întreg judeţul, Căinul-Mic este unica comună unde şi, azi se plătesc 50.000 de lei pentru un jugăr de arător, care produce un venit de 500—1000 lei anual.

Numărul coalelor funduare cari cuprind proprietatea imobilelor şi să păstrează la judecătoria Beclean, arată că transferările de bunuri din hotarul comunei nu sunt frecvente. Infiinţarea unei noui coli fonduare înseamnă trecerea unui imobil pe numele proprietarului care n'a figurat până atunci în cartea funduară. Ori colile noui sunt foarte puţine.

La izbucnirea războiului mondial în August 1914 numărul coalelor funduare din comuna Căianul-Mic a fost 848, la 15 Octomvrie 1918 numărul s'a ridicat la 874, iar azi după 19 ani numărul coalelor este 935.

Impărţirea pământului între copii o fac părinţii în vieaţă. Fiecare fiu îşi primeşte partea sa, şi între mai mulţi feciori, bătrânul reţine în casă pe cel mai mic. Părinţii trăiesc împreună cu acesta şi îi predau toată averea în vieaţă fiind cu obligaţiunea ca să-i îngrijească, să-i stimeze iar după moarte să-i îngroape creştineşte. Cazurile când părinţii cer desfacerea contractului la judecătorie pentru ingratitudine sunt rare.

Alteori părinţii împărţesc şi predau pământul copiilor dar îşi rezervă dreptul de proprietate până la moarte. Cei 12 săteni decedaţi în cursul anilor 1935—1936 îşi împărţiseră, de pildă, toţi averea rezervându-şi dreptul de proprietate.

Dr. IOSIF JIVAN

PLASELE SANITARE MODEL: GILĂU ŞI TOMEŞTI[1]

— IMPORTANŢA LOR PENTRU EXPERIMENTAREA UNEI ACŢIUNI SANITARE PREVENTIVE —

Concepţiunile politico-sociale ale epocii actuale, de intense frământări şi emulaţiuni între naţiuni şi rase, au evoluat faţă de stările trecutului, când capitalul uman era lăsat, după irosirile ce i le produceau diferitele flagele sociale: foamete, epidemii, războaie, să se reîntremeze spontan, numai prin vitalitatea şi prolificitatea ce caracterizează populaţiunile mai primitive, dar mai viguroase. In trecutul istoric, naţiunile sufereau perturbaţiunile colective în mod pasiv, fără ca să se încerce de către guvernanţi o modalitate de protejare a capitalului uman, prin măsuri chibzuite, cu caracter general şi ştiinţific.

Mai târziu, anumite fenomene sociale, au fost considerate drept cause ale flagelelor, constatându-se că ele nu apăreau separate, ci că ele erau un complex de perturbări care se determinau reciproc. Astfel, o colectivitate, cu o anumită organizare socială, cu calităţi şi defecte, cu lustrul culturii, cu un grad de înflorire economică, dar şi cu o pronunţată relaxare a moravurilor, sau stăpânită de o oarecare psihoză colectivă, poate, la un moment dat, să sufere o criză socială, manifestată printr'un războiu, foamete sau epidemii. Ele apar producând o profundă transformare a regimului social, desadaptând organismele indivizilor faţă de noile condiţii de vieaţă. Dispărând disciplina colectivă, regulele nu mai sunt observate, producţiunea suferă, ducând la denutriţiunea prin foamete şi pregătind calea epidemiilor. Apoi, psihoza colectivă, determină masa de oameni ca să devie impresionabilă şi sugestibilă, ca la ocazia primei adversităţi să apară panica, care este virusul dezagregării sociale acute. Apărând epidemiile, în astfel de condiţii de diminuare a rezistenţei fizice şi a echilibrului moral, se produc uneori în corpul unei colectivităţi cele mai profunde perturbări şi o gravă atingere a vitalităţii naţiunii. Ele sunt cauze eficace ale regresului, constituind pentru unele naţiuni factorul de îmbătrânire şi stingere. Lăsând în urma lor o debilitate generală a organismelor, fac să scadă resursele naţiunii, căci reîntremarea se face anevoios, pentru ca să poată să lupte cu succes pentru menţinerea şi afirmarea ei în mijlocul celorlalte.

S'a constatat că naţiunile sănătoase şi prolifice au dobândit, proponderenţa politică şi apoi şi pe cea culturală. Numai organizaţiunile sănătoase cu vitalitate debordantă, sunt capabile de realizări mari, în care să-şi cheltuiască elanul creiator. Fiind dinamice se manifestă cu succes pe toate tărâmurile realizărilor, pe care le creează complexitatea vieţii lor sociale, după ce au stabilit temeiurile civilizaţiei lor, care e urmarea perioadei de expansiune şi afirmare politică.

Astfel, America, cu vieaţa ei intensă, oferind indivizilor cele mai bune condiţii fiziologice şi un standard individual ridicat, excelează în toate domeniile de activitate.

Capitalul uman se consideră, ca cea mai reală bogăţie a unei naţiuni şi e necesar ca să fie cultivat şi educat ca să se obţină maximul de randament, în concurenţa vitală, ce se duce astăzi într'un mod aşa de acerb între toate popoarele. El depăşeşte cu mult valoarea teritoriului ce-l ocupă, cu bogăţiile solului sau a subsolului. Căci bogăţiile unei ţări, fără resursele calităţilor ce le are populaţiunea ei, nu poate să constituie decât un obiect de invidie şi de dorinţi de posedare din partea altor naţiuni mai capabile şi mai vitale. Munca, ordinea, disciplina, dorinţa de perfecţiune, într'un ritm de solidaritate colectivă, sunt condiţiunile necesare unei propăşiri şi afirmaţiuni naţionale ce pot înlocui chiar şi resursele ce le oferă un sol ingrat.

---

[1]) *Din lucrările Oficiului de Studii şi Documentare a Fundaţiei Culturale Regale „Principele Carol".*

Cultivarea capitalului uman apare deci ca o necesitate politică primordială, pentru obţinerea supremaţiei asupra celorlalte popoare, atât cantitativ cât şi calitativ.

Cantitativ: prin măsuri de ordin general să se urmărească o stimulare a natalităţii, dar mai ales, prin reducerea la un procent minim a mortalităţii, să se obţină excedentul de populaţie. Iar prin măsuri de ocrotire, a familiei, a mamei şi a copilului, precum de îndrumare şi educare în sens social a acestuia, să se obţină şi calitativ elemente mai bune, mai rezistente pentru lupta vieţii şi succesul social.

De sigur că ansamblul acestor măsuri, care vizează protecţia capitalului uman, sunt de-o natură foarte complexă, aplicarea lor necesitând, uneori, noi orientări în vederile politice, transformări ale tendinţelor economice, precum şi profunde modificări ale concepţiunilor morale. Cu alte cuvinte, societatea trebue să sufere o schimbare adâncă, să-şi transforme ritmul existenţii, reorganizându-se, sub influenţa unei noi ideologii prefăcătoare de destin. Astfel, cu cultură îmbătrânită, au tendinţa unei scăderi în natalitate, fiind ameninţate de depopulare, dacă nu scade proporţional şi mortalitatea. Acest fenomen ar expune naţiunea respectivă tendinţelor de cutropire din partea altora, mai puţin evoluate, uneori mai primitive, dar având avantajul unei natalităţi prodigioase. Un alt fenomen, care se produce într'o colectivitate mai avansată, şi care-i produce o tendinţă de denivelare a valorilor individuale, îl constituie faptul scăderii prolificităţii elementelor superioare, intelectuale, cu progenituri uneori mai debile, pe când elementele inferioare, tarate, sunt mai fertile, ameninţând să le surclaseze numeric. Valoarea socială şi morală a unei societăţi compusă din elemente sociale şi disgenice, sufere o regresiune, căci tarele fizice şi morale se transmit cu predilecţie prin hereditate. Din necesitatea de-a se combate acest pericol imanent într'o societate, s'a născut ştiinţa eugeniei, care are scopul de-a studia cele mai bune condiţii de reproducere ale genului uman. Se înlătură astfel în mod sistematic dela reproducţiune, persoanele care transmit progeniturilor lor, bolile şi defectele ce constituie un pericol pentru societate. In unele ţări exigenţa măsurii impune sterilizarea unei categorii de indivizi taraţi, ca nebunii, criminalii, debilii mentali etc. Măsura apare justă, dacă ne situăm exclusiv din punctul de vedere a interesului colectiv, căci aceştia sunt foarte prolifici, iar tarele lor se transmit aproape matematic. Deocamdată, la noi, s'a impus certificatul prenupţial ca o măsură cu un caracter paliativ, pentru a preîntâmpina consecinţele unei uniuni de indivizi nesănătoşi sau infectaţi. De sigur că măsurile vor trebui extinse şi completate cu altele mai riguroase şi mai eficace, pentru ca să se poată combate prin concursul tuturor factorilor politici şi economici, flagelele sociale: tbc., sifilis, pelagră, alcoolism etc., de care suferă populaţiunile diferitelor regiuni ale ţării noastre. Totalitatea principiilor şi a procedurilor de investigaţie asupra stării sanitare, a unei populaţiuni, în dependenţă de situaţia ei politică şi economică, precum şi studiul mijloacelor celor mai eficace de protejare şi îndreptare a capitolului uman, constituie ştiinţa biopolitică. Disciplină vastă prin diversitatea aspectului problemei, a cărei realizare necesită o coordonare a tuturor resurselor şi forţelor unui stat, chiar cu sacrificii momentane, de ordin politic dar mai ales economic.

Pentru protecţia, în acest sens, a unei populaţiuni sunt necesare măsuri de igienă socială cu scopul de a preveni şi combate flagelele şi a-i asigura o asistenţă medicală. Dar pe lângă acestea, pentru a nu unilateraliza problema, a cărei aplicare devine astfel inoperantă, din cauza enormelor investiţiuni, acţiunea medicală trebue completată printr'una paralelă de ordin administrativ, vizând îmbunătăţirea economică, fiindcă, în fond, o problemă sanitară este şi o problemă economică. Degeaba se inaugurează un serviciu de asistenţă medicală, când populaţiunea e pauperizată, suferind de o cronică subnitriţie, trăind în condiţii mizerabile, în ţinuturi nesănătoase şi bântuită de epidemii. De aceea, o acţiune medicală ca să fie eficace trebue să meargă paralel cu acţiunea de redresare economică. Competinţa medicală trebue să fie dublată de o profundă cunoaştere a problemei sociale, întrunite în mod fericit în persoana medicului sociolog. El trebue să aibe comprehensiunea ansamblului problemei, ca să poată să distingă factorii necesari de îndreptare. In acţiunea lui trebue să fie secundat de aceeaşi comprehensiune şi să se bucure de un total concurs din partea autorităţilor, care să ia în considerare indicaţiunile medicului şi să le aplice cu bună credinţă, dincolo de orice considerente de ordin politicianist.

Până în trecutul apropiat politica la noi se rezuma la lupta diferitelor coterii pentru obţinerea

sufragiului, scăpând din vedere rostul important al protejării şi redresării stării fiziologice a populaţiunii. Astfel Babeş a făcut zadarnice apeluri în deşertul ignoranţei politicianiste, descriind mizeria idiologică a ţărănimii subnutrite şi amenințată de degenerescenţă. Afirmaţiunile lui au rămas fără efect. Sub influenţa ideologiei rasiste, a cărei ecouri străbat şi la noi, forurile guvernante au început să se sesizeze şi de această problemă. Acel care i-a înţeles la noi importanţa în toată amploarea, ca s'o poată concretiza într'o organizare sistematică, a fost profesorul Iuliu Moldovan, prin legea sanitară din 1930. Principalul merit al acestei întreprinderi îl constitue spiritul de inovaţiune a legii, care îmbrăţişa toate aspectele igienii sociale la noi. Originalitatea de concepţie constă în devierea ponderei asupra importanţei primordiale a prevenirii bolilor, a profilaxiei sociale, fiind îndeobşte cunoscută ineficacitatea medicinii curative. I s'a adus însă şi critica că e inaplicabilă, susţinându-se că necesită investiţiuni extraordinare de capital.

Lucrul s'a dovedit a fi neexact, în urma activităţii plasei sanitare Gilău, care a fost organizată şi funcţionează în spiritul legii din 1930. Situaţia precară a sănătăţii populaţiunii noastre rurale, totuşi ar fi cerut un imperios sacrificiu bugetului Ţării.

Plasa sanitară. Inovaţiunea acestei legi de organizare sanitară este intenţiunea ei de profilaxie socială, realizată prin crearea unei noi unităţi sanitare: plasa sanitară, intercalată între circumscripţia medicală şi org. sanit. a judeţului. Această nouă unitate sanitară are atribuţiile de prevenire şi îndrumare tehnică a acţiunii sanitare, fiind condusă de un medic igienist. Necesităţile sanitare în mediul nostru rural sunt multiple şi complexe şi nu pot fi îndeplinite cu succes de medicul de circumscripţie, care nu are nici capacitatea de muncă, nici competenţa tehnică necesară. De aceea îndatoririle preventive ale serviciului sanitar rural, trebuesc asumate de un medic capabil prin pregătirea sa, să asigure coordonarea şi sistematizarea activităţii tuturor factorilor sanitari.

Medicului de circumscripţie îi rămâne astfel acţiunea curativă, căreia i se poate dedica în întregime. Pe de altă parte, medicul igienist îşi asumă şi din atribuţiunile medicului judeţean care conduce acţiunea preventivă a întregului judeţ fiind astfel prea încărcat cu atribuţii administrative, ceea ce-l împiedică să conducă în detaliu, să îndrumeze şi să controleze activitatea pe teren. Situaţia precară a sănătăţii populaţiei rurale, necesită o schimbare a spiritului organizării noastre sanitare, dându-i un caracter activ prin transformarea serviciului sanitar din curativ şi administrativ, într'unul preventiv tehnic.

Remedierea o constituie crearea acestei plase sanitare în frunte cu medicul igienist, care-şi dedică activitatea în mod exclusiv acţiunii preventive, fiind descărcat de obligaţiile clientului şi de-o bună parte a agendelor administrative.

Organizarea plasei sanitare. Plasa sanitară cuprinde 3—6 circumscripţii medicale, iar prin limitele ei se încadrează cu aproximaţie în plasa administrativă. Totalul populaţiunii nu trebue să depăşească 100.000 loc., de obiceiu până la 50.000. Numărul este în funcţie de configuraţia geografică şi de dificultăţile de comunicaţie, când descreşte simţitor. „*Medicul igienist* este conducătorul serviciului sanitar preventiv din plasă, organul tehnic executiv în cele mai importante probleme ale igienii aplicate, fiind şi şeful ierarhic al personalului tehnic din cuprinsul plasei. El supraveghează şi îndrumă din punct de vedere tehnic, pentru a satisface interesul sănătăţii publice şi particulare, instituţiunile sanitare din cuprinsul plasei. Organizează serviciul preventiv, fixând programul de muncă pentru circumscripţii şi intervine ca organ tehnic de îndrumare şi control în activitatea pe teren, atunci când autorităţile şi competenţa medicilor de circumscripţie încetează. In mâinile lui se concentrează rapoartele organelor în subordine, a căror date le prelucrează, ca apoi să le înainteze medicului judeţean. Tot lui îi incumbă şi sarcina de a califica şi aprecia activitatea personalului medical şi auxiliar din plasă.

Fiind organul de îndrumare şi execuţie a medicinei preventive, el rezolvă diferitele probleme de ocrotire a mamei şi a copilului, examinarea periodică a şcolarilor veghind la sănătatea şi educaţia lor fizică şi morală, precum şi combaterea bolilor sociale. Ia măsurile cele mai eficace pentru a combate şi jugula epidemiile, luându-şi întreaga responsabilitate pentru activitatea din această direcţie. Organizează asistenţa socială, fiind factorul care asigură contribuţia materială şi morală a administraţiei, pentru lucrările de salubritate, ale comunelor din plasă. Are îndatorirea de a se ocupa de educaţia igienică a populaţiei, pe care

trebue s'o conducă cu mult tact psihologic și perseverență. Ca atitudine profesională și colegială, medicul igienist e mai mult colaboratorul medicilor de circumscripție, decât șeful lor, păstrând cele mai bune raporturi cu aceștia, mai ales că nu are clientelă particulară.

Medicul de circumscripție, este conducătorul *casei de ocrotire*, fiind un factor eminamente curativ al angrenajului organizației sanitare. Casa de ocrotire este un centru de activitate sanitară în toate domeniile acesteia pe lângă cea mai importantă, care este tratarea bolnavilor. Din aceasta iradiază toată activitatea de ocrotire și de educare sanitară, căci activitatea medicală nu se rezumă numai la importanța boalei pentru individ, ci consideră bolile ca simptome morbide în corpul populațiunii, ce necesită măsuri generale de îndreptare. De aceea în consultațiunile caselor de ocrotire, se face o diferențiere în favorul bolilor cu interes social, singurele care se bucură de beneficiul gratuității. Afară, bineînțeles, de cele impuse de starea de paupertate a consultanților. Prin caracterul lor de profilaxie socială, sunt gratuite următoarele categorii de consultații: gravide, sugaci, neșcolari, școlari, boli infecțioase și venerici. In felul acesta se face educația populației de a aprecia sănătatea, consultându-l pe medic și în particular.

Pe lângă casele de ocrotire funcționează ca personal auxiliar:

1. *Sora de ocrotire*, cu atribuția de a acționa în toate domeniile sănătății publice, fiind cea mai importantă colaboratoare a medicului de circumscripție și factorul pentru ocrotirea mamei și a copilului, în combaterea bolilor sociale și infecțioase. Depune o intensă activitate de educare igienică a populațiunii, atât la dispensar cât și cu ocazia demonstrațiilor de igienă în sânul familiilor.

2. *Agentului sanitar* îi sunt rezervate atribuțiile de poliție sanitară, controlând executarea măsurilor de salubritate publică, fiind și executorul tehnic pentru construcțiile igienice, de fântâni, latrine școlare, îngrijește baia publică și face desinfecția terminală.

3. *Moașa* asistă facerile.

Serviciile de specialități. Pentru satisfacerea tuturor necesităților medicale ale plășii sanitare, pe acelea pe care competința și capacitatea medicilor de circumscripție nu le poate îndeplini, s'au creat servicii de specialiști. Astfel se consideră ca indispensabili, pentru bunul mers al activității: ftiziologul, puericultorul, stomatologul și otorinolaringologul.

In plasa demonstrativă Tomești, pentru îndeplinirea necesităților sanitare locale, s'au creat centre de studii și acțiune sanitară, pentru malarie la Ungheni, iar pentru pelagră la Osoi.

Inființarea plaselor sanitare model Gilău și Tomești. Plasele sanitare model, încă dela înființarea lor în 1931 II, la inițiativa prof. I. Moldovan, ca o încercare de aplicare pe teren, a legii sanitare din 1930, au avut concursul material și moral al Fundației Rockefeller, încadrându-se astfel în acțiunea universală, ce o întreprinde această fundațiune, pentru ameliorarea standardului sanitar, la populațiunile de pe întreaga suprafață a pământului. Conform unei convențiuni, aceasta contribuia cu o cotă în finanțarea plaselor pe lângă contribuțiile Ministerului Sănătății și a județelor respective. Contribuția Fundației Rockefeller era prevăzută numai pe o durată de 5 ani, scăzând proporțional, în fiecare an, urmând ca în aceeași proporție, Ministerul Sănătății și județele să-și asume îndatorirea de a completa alocațiunea de întreținere.

Fiind organizate aproape similar, diferențele fiind condiționate de deosebirile mediului de activitate, cu probleme economice și sanitare diferite, atât plasa sanitară Gilău cât și plasa sanitară rurală de demonstrație Tomești, au aceeași menire de a găsi pe tărâmul activității sanitare aplicate, noi concepții de igienă socială, verificând mijloacele cele mai plastice și mai eficace de îndreptare a sănătății rurale.

Au luptat cu greutăți inerente oricărui început, dar mai ales cu condițiile terenului, pe care trebuiau să-și desfășoare activitatea și care erau deosebit de dificile. Alese în special, pentru dificultățile ce le ofereau, ca să se obțină cunoașterea nemijlocită a realităților igienice rurale, și ca să se găsească, astfel din conflictul cu adversitățile mediului, toate învățămintele ce erau necesare, pentru organizarea unui serviciu sanitar eficace, care să răspundă tuturor necesităților diferitelor regiuni ale țării. Au întâmpinat în primul rând, lipsa totală a unei îndrumări pentru ameliorarea condițiilor economice, care să contribue la îndreptarea felului de vieață a păturii țărănești. Se simțea în primul rând, lipsa factori-

lor educatori în diferitele ramuri de activitate a țăranului, pentru îmbunătățirea condițiilor de habitațiune, lipsa serviciului agronomic care să-i raționalizeze munca câmpului, a serviciului veterinar, etc. Toate aceste lipsuri au contribuit la scăderea standardului de trai, prin diminuarea calitativă și cantitativă a producțiunii. In plus, lipsa de cultură a populațiunii, au determinat un grad de inerție și de renitență sufletească, față de încercările de educare igienică, care a mers anevoios, cu prețul unei mari devotări și perseverențe pentru obținerea obiectivelor propuse.

Aceste condiții complexe au încetinit realizarea programului de lucru, care a mers paralel cu evoluția mentalității populației și cu interesul ce-l aveau locuitorii pentru opera de transformare. Pentru infuzarea principiilor igienice în sânul populațiunii, a fost nevoie de-o anumită tehnică psihologică, având grije ca realizările igienice și de salubritate să nu depășească puterea de comprehenesiune a populațiunii. De aceea încă dela început s'a fixat un program de lucru, care să îmbrățișeze totalitatea problemelor sanitare rurale, ducându-se cu succes atât activitatea curativă, cât și cea preventivă și educativă a populațiunii.

După șase ani de activitate, rezultatele sunt evidente, indicatorul cel mai sigur fiind scăderea mortalității. Apoi fișierul sistematic și precis, care a fost întreținut cu scrupulozitate de cercetătorii științifici, ne permite să constatăm eficacitatea și perfecțiunea crescândă, a acestei activități medicale, care poate să surclaseze variațiunile condiționate de evoluția stărilor sociale și economice, în decursul acestui timp. Rezultatele definitive ale unei organizațiuni sanitare, nu se vor cunoaște decât după o perioadă de 10 ani.

Programul de lucru. Conformându-se caracterului de profilaxie socială, pe care-l are plasa sanitară, au fost stabilite câteva probleme, de-o importanță primordială pentru starea sanitară a populațiunii, care cerea o grabnică intervenție. Astfel la Gilău după anchetele preliminare înființării ei, s'a stabilit că în programul de lucru să se înglobeze următoarele capitole:

1. Problema mamei și-a copilului.
2. Combaterea bolilor sociale și-a veneriilor.
3. Combaterea bolilor infecțioase.
4. Educația igienică a populațiunii.
5. Sanitațiunea, care urmărește asanarea întregului complex fizic.

Activitatea desfășurată a interesat întregul personal medical și auxiliar, depunându-se atât la casa de ocrotire cât și pe teren, în sânul familiei și în școli. Consultațiunile pentru aceste probleme, având caracterul preventiv, au fost cu totul gratuite pentru toate categoriile populațiunii. Pentru sistematizarea muncii, s'a fixat un plan riguros de activitate curativă la fiecare casă de ocrotire, ca fiecare categorie de consultanți să se perinde prin fața medicului, după importanța socială ce-o prezintă:

Tomești	Gilău
2 consult. pe săp. pt. sugaci	Cons. prenatale 2 la lună
2 „ „ lună igiena școlari.	„ pt. sugaci 1 săpt.
2 „ „ „ salubritate și	„ preșcolari 1 „
poliție sanitară în sat	„ școlari 1 „
2 pe săptăm. consultații la dis-	„ ig. gurei 1 „
pensare	„ tubercul. 1 „
1 zi pe săpt. conferință la Iași	„ venerii 2 „

1. Ocrotirea *mamei* și-a copilului.

Acest capitol își are subdiviziunile, necesitate de stadiile de evoluție fiziologică a mamei, înainte și după naștere și-a copilului în decursul diferitelor faze ale desvoltării sale. Astfel, îngrijirea copilului trebue să înceapă înainte de nașterea sa, prin protejarea gravidei, care trebue să fie pusă la adăpost de greutățile vieții, precum și să i se asigure o asistență medicală prenatală. Rolul cel mai important al acestei acțiuni îl deține, pe lângă medic, sora de ocrotire, care trebue să depisteze gravida încă dela începutul sarcinei, convingându-o să se lase examinată, în vederea înlăturării precoce a complicațiilor. Tot ea educă gravida în sensul obiceiurilor igienice și va completa cunoștințele moașei empirice, supraveghind-o la naștere, care să se petreacă în condiții impecabile. Iar dacă gravida prezintă semnele unei nașteri dificile, se va îngriji să fie evacuată la un spital. Standardul american prevede 25 la sută de gravide supraveghiate și consultate. La Gilău până în 1934 a fost de 5 la sută, crescând de-atunci la 21,6 la sută. Același standard prevede 750 vizite la domiciliul gravidelor la 1.000 noi născuți. La Gilău cifra a fost întrecută. Rezultatele n'au întârziat prin scăderea mortalității materne.

Rezultatele activității surorilor de ocrotire sunt progresive, prin educarea unui număr crescând de mame, iar învățămintele câștigate de acestea se propagă mai departe, la alte femei.

Sugaciul, constituie un al doilea punct al acestui capitol, îngrijirea lui e făcută atât la dispen-

sar prin consultaţii, cât mai ales prin vizitele sorei de ocrotire pe care le face la domiciliu, ocupându-se direct sau prin intermediul mamei, de bună starea lui. In prima decadă după naştere, face trei vizite, apoi le răreşte la 2 pe prima lună, ca să facă câte una pentru celelalte. Pentru ca să facă faţă situaţiei, se va abate dela această măsură, dând preferinţă sugacilor a căror situaţie necesită o asistenţă mai susţinută. Instrucţiile ei se referă la îngrijirea, nutrirea, îmbrăcarea, etc. sugaciului, căutând să desrădăcineze obiceiurile nesănătoase ale părinţilor şi anturajului şi-i îndrumă pe cei suferinzi la consultaţiile speciale pentru sugari. Acestea se fac odată pe săptămână la dispensarul casei de ocrotire, cu măsurători şi demonstraţii de îngrijire şi alimentare.

Din tabloul statistic al consultării sugacilor din plasa Gilău, reiese în mod demonstrativ, scăderea mortalităţii dela 18 la sub 14 la sută, arătând eficacitatea măsurii educative a mamei pentru combaterea mortalităţii infantile.

Proporţia consultaţiilor sub 2 ani a atins, în 1936 cifra de 52,1 la sută. Consultaţiile celor sănătoşi a variat între 24%—46%.

I. Ingrijirea medicală şi ocrotirea copiilor sub 2 ani în plasa sanit. Gilău

ANII (1)	Nr. copiilor sub 2 ani (calculat) (2)	Nr. consultaţiunilor med. (3)	Nr. copiilor nou consultaţi (4)	Nr. copiilor în evid. (5)	% copiilor sub 2 ani în evidenţă (6)	Nr. consult. pt. 1 copil din evid. (7)	Nr. vizitelor la domiciliu (8)	Nr. vizit. la dom. pt. 1 copil din. evid. (9)	% copiilor aflaţi sănătoşi la consult (10)	Nr. vizit. la dom. pe 1000 copii sub 2 ani (11)
1931	1.841	801	396	396	21.5	2.0	2.508	6.3	24	1.362
1932	1.865	1.756	537	734	39.3	2.4	5.737	7.8	41	3.076
1933	1.889	1.862	501	870	46.0	2.1	6.800	7.8	46	3.599
1934	1.907	2.214	456	804	42.1	2.7	5.542	6.9	35	2.906
1935	1.922	1.823	425	808	42.0	?.3	4.990	6.2	38	2.596
1936	1.93[illegible]	2.688	574	1.011	52.1	2.7	6.637	6.6	30	3.422
Total . .	—	11.144	2.889	—	—	—	32.214	—	—	—

A doua etapă în evoluţia copilului e vârsta dela 2—7 ani. Constituind categoria preşcolarilor. Fiind scutiţi în general de maladii, afară de cele infecto-contagioase, şansa de a-i găsi la vizită e scăzută. Pentru a se extinde acţiunea medicală şi asupra acestei categorii, s'au făcut vizite la un număr cât mai mare de preşcolari, a căror stare fizică era bună. La aceştia se depistează bolile infecto-contagioase, precum şi defectele fizice, cari la această vârstă pot încă să fie combătute cu succes. Tot în această perioadă se produce infecţia tuberculoasă.

Din datele de consultaţii a circumscripţiei Gilău, reiese că numărul preşcolarilor înregistraţi şi ţinuţi sub supraveghere a crescut până la 43,3 la sută. Măsura e cu caracter de prevenire şi educaţie igienică, iar mijlocul de acţiune au fost vizitele la domiciliu.

II. Îngrijirea medicală şi ocrotirea preşcolarilor în plasa sanit. Gilău

ANII (1)	Nr. copiilor de 2—6 ani (calculat) (2)	Nr. consultaţiunilor med. (3)	Nr. copiilor în evid. (4)	% copiilor în evid. (5)	Nr. consult. pt. 1 copil din evid. (6)	Nr. vizitelor la dom. (7)	Nr. vizit. la dom. pe 1 copil din evid. (8)	% copiilor găsiţi sănătoşi la consult. (9)	Nr. vizit. la dom. pe 1000 copii de 2—6 ani (10)
1931	3.620	241	190	5.2	1.3	1.130	5.9	5	310
1932	3.668	569	517	14.0	1.1	1.218	2.2	30	332
1933	3.715	742	790	21.2	0.9	2.020	3.6	33	543
1934	3.751	1.433	1.160	30.8	1.2	2.759	2.4	31	735
1935	3.779	1.602	1 417	37.4	1.1	3.137	2.2	38	830
1936	3.814	1.946	1.650	43.3	1.2	3.355	2.0	36	879
Total . . .	—	65.33	—	—	—	13.619	—	—	—

Cei găsiţi sănătoşi la consultaţii, au fost în procentuaţia de 38%. După standardul american se prevede, pentru 1.000 preşcolari, 100 vizite făcute la domiciliu. La Gilău s'au făcut între 310—879 vizite pentru 1.000 preşcolari. Rezultatele s'au concretizat într'o tendinţă de scădere a mortali-

tății la această vârstă, precum și în numărul mare de școlari găsiți sănătoși. La începutul activității, în 1930 numai 6,6% dintre școlari au fost găsiți sănătoși și fără defecte, iar după 6 ani proporția a crescut la 40%.

Ingrijirea medicală și ocrotirea școlarilor. Activitatea medicală în această categorie, este pe cât de importantă pe atât de eficace, datorită maleabilității copilului la această vârstă, precum și faptului că-i găsim la îndemână la școală, pentru consultații și supraveghere. Acțiunea de educare, va fi îndreptată mai mult asupra lui, decât se va face prin intermediul părinților. S'a observat chiar, că, părinții au suferit o înrâurire favorabilă, din partea copiilor lor, dela care au adoptat bunele obiceiuri igienice. Acțiunea medicală prin vizite, a atins la Gilău procentul de 83,9%. Când frecventarea școlii, atinge abia 75% și chiar sub 50%. Consultațiile școlarilor se dau la școală, durând în medie 6 minute, cu măsurători antropometrice și vizită tuturor organelor.

Se depistează mai ales afecțiunile bucale, otorino-laringologice, pulmonare, cardiace etc. Sora de ocrotire se îngrijește să-l îndrume pe școlar, în mod direct, la specialistul respectiv, fără să mai aștepte asentimentul părinților.

Educația igienică, întreprinsă de învățători și sora de ocrotire, la școală și domiciliu, constă în percepte simple și în practicele igienice, ale spălatului, îngrijirii dinților, îmbăierii, a corijării ținutei. Din tabelul statistic al plasei Gilău, reiese evoluția acestei acțiuni în decursul celor 5 ani de activitate. In același timp s'au făcut 20.000 de consultațiuni pentru școlari, dintre cari mai mult de jumătate s'au prezentat numai pentru examinări fizice.

III. Ingrijirea medicală și ocrotirea școlarilor în plasa sanit. Gilău

ANII (1)	Nr. copiilor de 7—12 ani (calculat) (2)	Nr. copiilor în evid. (3)	% copiilor în evidență (4)	Nr. consultațiunilor (examinări) (5)	Nr. consultațiunilor (tratament) (6)	Nr. total al consultațiunilor (7)	Consultațiuni pt. 1 copil din evid. (8)	Vizite la domiciliu (9)	% copiilor aflați sănătoși la consult. (10)	Durata medie a unei examinări în minute (11)	Vizite la domic. pe 1000 copii de 7—12 ani (12)	Conferințe și inspecții școlare (13)
1931	3.344	1.013	30.2	1.637	1.171	2.808	2 8	478	6.6	6.6	142	41
1932	3.388	1.234	36.4	1.040	1.403	2.443	2.0	416	17.0	6.6	123	110
1933	3.432	1.942	56.5	1.665	1.686	3 351	1.7	539	29.7	5.2	157	86
1934	3.465	2.626	75.7	2.075	1.653	3.731	1.4	580	37.7	5.2	167	109
1935	3.491	2.691	77.0	1.467	2.064	3.531	1.3	525	34.6	5.6	150	165
1936	3.523	2.955	83.9	2.519	2.281	4.800	1.6	496	40.6	5.4	140	237
Total	—	—	—	10.403	10.261	20.664	—	3.[illegible]34	—	—	—	748

Cifra aceasta trebue completată, prin numărul vizetelor la domiciliu care au întrunit cifra de 4,6%, din totalul vizitelor, făcute de către surorile de ocrotire. Pentru a întregi acțiunea de propagandă igienică, surorile de ocrotire au ținut și 748 de mici conferințe.

Bolile sociale și veneriile. Fiind răspândite la un număr mare de indivizi, pe a căror capacitate de muncă productivă o scade, până la transformarea lor în infirmi sociali, cari trebuesc susținuți de către colectivitate cu grele pierderi morale și materiale, au constituit obiectul unei atențiuni deosebite.

La Gilău acestea se rezumă la flagelele tuberculozei și veneriilor completate la Tomești prin malarie și pelagră.

Tuberculoza, este o afecțiune întâlnită cu predilecție în mediile paupere, găsindu-se în plasele sanitare într'o mare proporție. Prin metodele de depistare foarte sistematice, cazuri noi au fost descoperite necontenit, pentru ca să se aibă evidența tuberculoșilor. După standard, la fiecare caz de deces trebuesc descoperite altele două noi. Prin numărul consultațiilor, completate de radioscopii și-a intensei activități depuse de către surorile de ocrotire, s'a obținut la Gilău, cifra 9.252 de consultații antituberculoase, pentru 6 ani, la o populație de 29.400, făcându-se și 6.301 radioscopii. S'au luat măsurile necesare, triându-se cazurile după gravitatea ce-o prezentau, fiind unele izolate în sanatorii, apoi observate și controlate în mod sistematic prin fișele individuale.

Li s'a arătat, modul de comportare în sânul familiei şi grija ce trebue s'o aibe în primul rând pentru vieaţa igienică, care pregăteşte şi asigură procesul de vindecare. Apoi, pentru a susţine lupta existenţei, li s'au asigurat o asistenţă socială.

Activitatea antituberculoasă, cu mijloacele avute la îndemână şi-a dat roadele, prin indicele scăzut al mortalităţii, în plasele model, faţă de restul ţării.

Astfel la Gilău scade dela 251 pe 100.000 loc. la 144 pe 100.000.

La Tomeşti dela 211 pe 100.000, la 144 pe 100.000.

Eficacitatea acestei acţiuni se bazează, în primul rând pe perfecţiunea metodelor de investigaţiune, pe acţiunea curativă şi cea socială de izolare şi ospitalizare, precum şi pe ansamblul măsurilor de asistenţă, ce vizează asigurarea unui standard de trai, compatibil cu existenţa celui redat societăţii după vindecare.

Veneriile. Dintre acestea sifilisul, deţine rolul cel mai important, pentru acţiunea lui disgenică, din cauza diminuării naşterilor, a degenerării progeniturilor şi-a gravei atingeri ce-o aduce sănătăţii adultului.

Depistarea cazurilor, e întreprinsă de sora de ocrotire, care-i determină de a urma tratamentul, încercând ca ultimă măsură de îndrumare, constrângerea prin tratamentul spitalicesc. Cazul odată descoperit, este înregistrat şi supraveghiat, în tot decursul evoluţiunii afecţiunii şi numai moartea sau plecarea din plasă, sistează fişa de observaţiune. In felul acesta, la Gilău, s'au perindat, la serviciul de consultaţii antivenerice 5.191 persoane, care totalizează un număr de 22.000 consultaţii, în decursul anilor de funcţiune.

In felul acesta 18% din populaţie a fost ţinută în evidenţă, descoperindu-se încă 15,9% pe lângă cei găsiţi înregistraţi. Ca rezultat al acţiunii medicale, proporţia cazurilor noi scade treptat la sub 400 pe 1.000 locuitori. In plasa Tomeşti, 4.915 capi de familie au fost examinaţi, făcându-li-se 12.658 reacţii Wasserman. Procentul positivilor a scăzut dela 9,25 pe 1.569 loc. la 5,78 pe 1.974, diminuând şi numărul avorturilor.

Alături de sifilis s'au înregistrat şi tratat, cazurile cu blenoragie şi şancru moale.

Bolile infecto-contagioase. Dificultatea acţiunii de combatere a infecto-contagioaselor, o constituia în primul rând lipsa mijloacelor de comunicaţie, precum şi lipsa personalului suficient, care să poată depista un număr cât mai mare de cazuri, într'o perioadă de epidemie, când timpul este aşa de preţios.

Totuşi rezultatele sunt mulţumitoare şi cu greu s'ar putea depăşi, cu resursele actuale. Datele se apropie de cifra standardului, iar mortalitatea faţă de restul ţării, este într'o netă scădere.

VI. Cazurile şi decesele de boale infecto-contagioase în plasa sanit. Gilău

BOALA	1931		1932		1933		1934		1935		1936		Total		Cazuri de boală pe 1 dec.	Fatalitatea la 100 cazuri
	Cazuri	Decese	Cazuri	Decese	Cazuri	Decese	Cazuri	Decese	Cazuri	Decese	Cazuri	Decese	Cazuri	Decese		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)	(17)
Scarlatină	13	2	1	—	—	—	5	1	93	5	57	10	169	18	9.3	10.6
Difterie	3	—	8	2	15	6	24	7	18	1	6	1	74	17	4.3	22.9
Rugeolă	—	—	5	—	304	—	155	4	1	—	24	—	489	4	122.0	0.8
Tusă conv.	43	—	62	1	24	—	16	—	119	3	183	10	447	14	31.0	3.1
Febra tif.	11	2	7	1	5	1	58	5	9	1	16	2	106	12	8.8	11.3
Dizenterie	—	—	2	—	54	3	159	11	16	1	15	2	246	17	14.4	6.9
Alte boale	25	—	6	—	39	—	9	—	53	—	73	—	205	—	—	—
Total . . .	95	4	91	4	441	10	426	28	309	11	374	25	1.736	82	—	—
Mort. prin boli inf. la 100.000 loc. .	—	14.3	—	14.3	—	34.9	—	96.8	—	37.7	—	85.0	—	-	—	—

Malaria şi Pelagra. In plasa sanitară de demonstraţie Tomeşti, configuraţia locală, precum şi complexul condiţiilor economice, determină încă două flagele de importanţă socială:

Malaria, este endemică din cauza revărsărilor Prutului, făcând posibilă prosperarea ţânţarilor anofeli, vehiculanţii agentului patogen al malariei. Acţiunea de combatere vizează, atât opera de asa-

nare a terenului, prin secări de bălţi, distrugerea ţânţarilor cât şi chininizarea preventivă şi curativă a populaţiunii.

Pentru studiul acestei probleme s'a creat staţiunea de malariologie din Tomeşti.

Pelagra, este condiţionată de factorii economici locali, care menţin populaţiunea într'o stare de subalimentaţiune. Etiologia acestei boli de nutriţie, încă nu e definitiv stabilită, însă se ştie sigur, că alimentaţiunea insuficientă, unilaterală cu porumb, precum şi carenţa unor principii alimentari indispensabili, cum sunt vitaminele, intră într'o largă măsură în complexul etiologic al acestei afecţiuni.

In centrul de studii asupra pelagrei dela Osoi, sau făcând ample cercetări asupra etiologiei ei şi asupra măsurilor de combatere. In planul economic, s'a încercat o remediere a situaţiei, însă aceasta evoluiază independent de voinţa unui singur factor, de aceea rezultatele se datoresc mai mult acţiunii curative. S'au făcut însă eforturi susţinute, pentru a înlocui făina de porumb prin cea de grâu.

Educaţia igienică.. Pentru a da un suflet operei întreprinse, prin educarea păturii ţărăneşti, care să accepte, să înţeleagă şi să aplice intenţiunile şi strădaniile depuse de către medici şi surorile de ocrotire, s'au dat cu orice prilej sfaturile de igienă, completate de demonstraţii şi conferinţe, făcute la şcoli, la dispensar sau domiciliu.

Această educaţie a fost întregită şi prin opera de sanitaţie, la care populaţia a fost interesată nemijlocit, considerând-o ca pe un factor de colaborare, în acţiunea de asanare a mediului fizic.

Astfel în plasele sanitare model, campania de salubrizare, a dus la o rezolvare principială şi de început, a aprovizionării cu apă, prin construirea de fântâni şi izvoare igienice, şi a depozitării murdăriilor prin latrine model, publice şi particulare.

Fiind o întreprindere inovatoare n'au găsit dela început rezonanţa înţelegerii populaţiunii, a cărei mentalitate nu era încă pregătită.

La Gilău, populaţiunea s'a bucurat, nu numai de concursul moral al sfaturilor şi instrucţiunilor, ci a fost şi subvenţionată, pentru a se încuraja construcţiunile de salubritate publică.

Băile populare, construite mai mult pentru şcolari, singurii care puteau să fie constrânşi la început, ca să le devie apoi un obiceiu, dată fiind maleabilitatea lor, au fost ulterior frecventate şi de un mare număr de adulţi. Aceştia au suferit o utilă contagiune mentală, în privinţa preceptelor igienice, dela copiii lor.

Problema Habitaţiunii, a suscitat de asemenea un interes deosebit, în acţiunea de sanitaţie, prin instrucţiunile şi insistenţele depuse, ca populaţiunea să-şi construiască locuinţele după principiile igienice, cu încăperi suficiente şi cu cubajul prescris.

S'au dat subvenţii pentru lărgirea ferestrelor şi înlocuirea pardoselei de pământ neigenică, prin cea de scânduri.

Faţă de restrângerea mijloacelor materiale, s'a făcut mult, lucrându-se mai ales într'un scop educativ a maselor populare. Principiile igienice, câştigate prin contactul strâns cu Casa de ocrotire, se infuzau încetul cu încetul în mentalitatea populaţiei. Prin contagiunea imitaţiunii, au început apoi singuri, să se intereseze şi să-şi construiască casa şi dependinţele, având drept model realizările, în acest domeniu, ale casei de ocrotire. Iar când generaţia actuală va ajunge la maturitate, având mentalitatea şi obiceiurile câştigate încă din copilărie, se vor evidenţia mai amplu roadele încercării de acuma.

Din cele expuse, organizarea serviciului sanitar, cu caracterul de acţiune preventivă concretizată, mai ales, prin crearea plaselor sanitare, corespunde, ca măsura, cea mai utilă, actualei stări sanitare dela noi. Prin crearea unui organ tehnic şi administrativ, care să rezolve efectiv profilaxia socială la noi, având posibilitatea să surmonteze toate dificultăţile, pe care complexitatea problemei sanitaro-economice o determină. Iar această acţiune de prevenire, să fie disociată cu justeţe de cea terapeutică, cu caracter pur medical, care îşi are rost, însă e limitată numai la necesităţile individuale.

Organizarea sanitară în sensul expus, pe lângă că e cea mai eficace, necesită relativ puţine cheltuieli. Astfel în plasa Gilău, revine circa 40 lei pe cap de locuitor. Suma e din prisosinţă compensată, prin ameliorarea sanitară a locuitorilor, care le măreşte capacitatea productivă, ridicând şi standardul de vieaţă, ceea ce influenţează într'un sens tonic şi economicul. Se preîntâmpină apoi, pierderile ce le-ar suferi colectivitatea, care uneori ajung la cifre enorme, prin întreţinerea infirmilor sociali şi tratarea bolnavilor incurabili.

Investițiunile făcute în acest scop, sunt inactivate, capitalul plasat fiind un capital mort. Căci individul, pentru care se cheltuieşte, nu recuperează în folosul societății, ceea ce aceasta a pierdut cu întreținerea lui. Individul trebue să presteze în sânul societății, o activitate lucrativă, iar atunci când e în imposibilitate de a activa, trăieşte din pasiv pe contul şi în dauna familiei şi a societății, dezorganizând echilibrul economic.

De asemenea e important capitalul pierdut de societate, prin mortalitatea mare, mai ales a indivizilor ce n'au adus încă un aport efectiv pentru societate, cum sunt copiii.

In plasele sanitare Gilău şi Tomeşti, în urma activității depuse, încă din primii ani, s'a înregistrat o tendință de scădere a mortalității, crescând excedentul populației față de situația anilor premergători înființării lor. Ceea ce evidențiază eficacitatea acțiunii de prevenire, ce s'a întreprins, o constituie conjucturile economice aşa de favorabile în perioada premergătoare 1926—1931, cu anii ei de prosperitate, față de criza economică a anilor 1931—36, ce-a culminat în 1935, când şi starea sanitară a suferit o recrudescență, însă mai puțin însemnată ca'n restul țării.

Din tabelele alăturate, se constată situația mişcării populației care s'a menținut, față de regiunile restului țării, într'o situațiune privilegiată, ca rezultat al acțiunii medicale.

V. Mişcarea populației în anii 1931 — 1936 în plasa sanit. Gilău

ANII	Populația probabilă la 1 Iulie	Cifre crude				Prop. la 1.000 loc.			Proporții la 100 născuți vii
		Născuți vii	Decese	Excedent natural	Decese sub 1 an	Natalitate	Mortalit.	Excedent natural	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
1925	25.726	947	608	339	175	36.8	23.6	13 2	18.5
1926	26.052	949	637	312	181	36.4	24.4	11.9	19.1
1927	26.370	931	608	323	217	35.3	23.1	12.2	23.3
1928	26.740	952	535	417	167	35.6	20.0	15.6	17.5
1929	27.100	887	583	304	201	32.7	21.5	11 2	22.7
1930	27.487	934	464	470	159	34.0	16.9	17.1	17.0
1931	27.893	896	554	342	157	32.1	19.9	12.2	17.5
1932	28.263	936	538	398	166	33.1	19.0	14.1	17.7
1933	28.625	843	516	327	115	29.4	18.0	11.4	13.6
1934	28 902	746	520	226	138	25.8	18.0	7 8	18.5
1935	29.117	775	570	205	129	26.6	19.6	7.0	16.6
1936	29.383	843	515	328	127	28.7	17 5	11.2	15.1

Excedent la 1.000 de suflete în plasa sanit. Tomeşti

ANII	România (rurală)	Plasa Tomeşti
1930	17.9	26.34
1931	14.7	25.74
1932	16.8	23.55
1933	15.7	24.73
1934	13.7	24.29

Influențele unei organizări sanitare, asupra mişcarii populațiunii, în sensul diminuării mortalității şi-a stimulării natalității, nu se poate constata, ca o rezultantă definitivă, înainte de 10 ani. In decursul acestei perioade, fluctuațiile şi crizele sociale suferă o evoluție completă, dela prosperitate la sărăcie şi viceversa, apoi mentalitatea se transformă şi ea şi se mai primenesc şi generațiile, ajungând să conducă cei tineri, impunându-şi vederile câştigate încă din copilărie.

Totuşi se pot face constatări, despre rezultatele premergătoare, în privința educației sanitare, cu un interes crescând pentru perceptele acesteia, ducând la o creştere însemnată a consultațiunilor medicale. Astfel la Gilău, cu tot numărul mare de consultații gratuite, pe lângă clientela particulară a medicului de circumscripție, mai pot să trăiască încă doi medici particulari. De asemenea se modifică obiceiurile igienice, ceea ce pregăteşte calea desvoltării şi răspândirii realizărilor de salubritate, care ajung astfel să fie apreciate în justa lor valoare de către populație.

In general se observă o tendință pronunțată, de scădere a mortalității, în raport cu perioada

1925—30, caracterizată prin prosperitate economică.

Astfel la Gilău, procentul natalității, dela 35,1‰, scade între 1935—36 la 29,3‰, când situația economică se înrăutățește. Totuși ca rezultat al acțiunii medicale, media mortalității scade și ea atât față de perioada 1925—1930, dela 21,5‰ la 18,7‰, cât și față de restul țării, care păstrează o procentualitate încă ridicată. Luate pe categorii de vârstă, mortalitatea cea mai însemnată o are perioada infantilă dela 0—4 ani, care era la Gilău 51,1% în 1931, ajunge în 1936 la 42,4.

Aceste rezultate, s'au obținut cu prețul unor serii de eforturi neprecupețite, pentru a învinge toate obstacolele morale și materiale, pe un drum de realizări cu totul nou la noi și plin de neprevăzut.

Lipsa suficientă de mijloace materiale, numărul redus al personalului, situația economică, cu condițiile de vieață precară a populațiunii și dificultățile de comunicație, aproape că au limitat progresiunea realizărilor.

In această activitate de pionieri, pe lângă medici, sora de ocrotire și-a adus contribuția de utilitate medico-socială, dovedindu-se a fi un factor indispensabil pentru acțiunea sanitară preventivă, în mediul rural.

Activitatea ce-o depune în mediul familiar, printre școlari, pentru ocrotirea mamei și copilului, constitue o operă de înaltă importanță educativă, igienică și socială. Este de asemenea factorul nemijlocit al acțiunii preventive în sânul populației, pentru îndrumarea și îndeplinirea problemelor ce asigură soliditatea și sănătatea familiară, căreia-i dă atât asistența medico-socială, cât și pe cea juridică.

Activitatea surorilor de ocortire e reglementată și sistematizată, după un plan de lucru minuțios stabilit, care să-i dea maximum de randament în activitate, care e înregistrată și verificată printr'un control aproape infailibil.

Fiind atașate pe lângă institutele de igienă, plasele sanitare model, constituie *centrele de instrucție sanitară*, pentru medicii, surorile de ocrotire și pentru cei ce se dedică unei activități medico-sociale, cari găsesc terenul de aplicare și verificare a datelor de igienă, luând contactul cu realizările concrete și cu greutățile întâmpinate. In felul acesta, câștigă noțiunea clară a unei activități sanitare și metodice de lucru, având comprehensiunea spiritului de acțiune, a tehnicii psihologice de adoptat, pentru trezirea interesului și dobândirea colaborării populațiunii față de realizările sanitare, pe care deopotrivă i-ar contraria-o măsurile coercitive pentru impunerea inovațiunilor sanitare, precum ar desinteresa-o solicitudine, prea deplasată.

Din punctul de vedere medical, plasele sanitare, dau prilejul studiilor epidemiologice, a corelațiilor cauzelor, evoluției și stingerii epidemiilor, cu diferiții factori sociali și economici. De asemenea și terenul pentru documentarea și experimentarea randamentului activității personalului medical și auxiliar, dintr'o organizație sanitară. Astfel, conducându-se pe realitatea datelor concrete, se pot lua măsurile de perfecționare a acestei activități, apropiindu-l pe medic din ce în ce mai mult de nevoile sanitare ale populațiunii rurale, pentru a cărei situație trebue să aibă o comprehensiune nemijlocită. Numai astfel poate să găsească mijloacele cele mai eficace de îndreptare. Pentru activitatea echipelor regale, a căror mișcare se amplifică ca extensiune numerică și realizări, plasele sanitare model, pot să constitue prilejul unor sugestiuni fertile, pentru organizarea activității lor sanitare, prin adoptarea într'o măsură oarecare, a sistemului lor de lucru, în realizarea programului sanitar. Mai mult încă, ar fi chiar de propus, o colaborare, cu institutele de igienă și aceste plase sanitare model, în vederea unei acțiuni sistematice și coordonate, pentru elucidarea unor probleme de-o importanță primordială pentru satele noastre, adunând un material documentar vast și variat, a căror date să fie prelucrate și interpretate atât în spiritul doctrinei sociologice, cât și după principiile și tehnica medico-sanitară.

Astfel ar fi: Problema habitațiunii rurale igienice, sintetizându-se unui model adaptabil stilului arhitectonic fiecărei regiuni din țară.

Apoi o acțiune de investigațiune asupra alimentațiunii, întreprinsă la toate echipele, pentru ca să se poată lua măsurile de îndreptare, printr'o mai bună utilizare și preparare a alimentelor pe care le produce o regiune oarecare.

Problema tuberculinizării la bovidee și oameni, ne-ar da date statistice prețioase, fiind recoltate dela un număr așa de mare de echipe, răspândite în diferitele regiuni ale țării. Deducțiile ce-ar rezulta, ar avea consecințe utile, pentru stabilirea unei corelații între tuberculoza bovideelor și răspândirea ei la oameni, în mediul rural.

Apoi răspândirea aşa de vastă în satele româneşti, a paraziţilor intestinali, suscită o nouă problemă de rezolvat, care ar determina şi o acţiune de salubrizare a mediului fizic, prin fântâni şi latrine igienice, care sunt singurele mijloace eficace de combatere.

S'ar amenda astfel un întreg cortegiu de tulburări fiziologice, datorite acestor paraziţi intestinali, care furnisează tuberculoza, prin denutrire, tulburări intestinale, anemie etc.

Introducând aceste probleme în sfera de preocupări sanitare a echipelor regale studenţeşti, activitatea din acest domeniu, ar suferi o utilă transformare trecând din faza curativă şi de propagandă într'una activă, de acţiune sistematizată, care să îmbrăţişeze chestiunile cele mai arăzătoare pentru sănătatea satului românesc. Incercându-se aceasta, s'ar pregăti terenul la noi, pentru o medicină preventivă cu acţiune socială.

Ar constitui şi un bun prilej pentru instruirea tehnică şi pregătirea morală, a tinerilor medici ce-şi fac ucenicia muncii sociale, în echipele studenţeşti ale Fundaţiei Regale.

Dr. TIBERIU IONESCU

ÎNTRUCÂT CONVENŢIUNILE INTERNAŢIONALE ŞI CONSTITUŢIA NE ÎMPIEDECĂ SĂ REZOLVĂM PROBLEMA MINORITĂŢILOR

In rândurile ce urmează, încerc să arăt întrucât suntem limitaţi în rezolvarea problemei minorităţilor prin dispoziţiunile convenţiunilor internaţionale sau a Constituţiei. Convingerea ce circulă pe toate drumurile este că, dispoziţiunile şi angajamentele noastre privitoare la minorităţi sunt imuabile şi o modificare a lor nu poate avea loc decât pe cale revoluţionară.

Această convingere ne apare greşită; şi tocmai acesta este rostul rândurilor ce urmează, să demonstreze ce se poate face pe calea strictei legalităţi, pentru rezolvarea problemei, minorităţilor.

Textele juridice ce depăşesc competinţa legiuitorului ordinar şi care cuprind dispoziţiuni referitoare la problema minorităţilor, sunt următoarele:

a) Convenţia dela Paris (9 Decemvrie 1919), încheiată între România de o parte, — Statele-Unite, Anglia, Franţa, Italia şi Japonia de altă parte, — cunoscută sub numele de convenţia minorităţilor;

b) Constituţia noastră din 29 Martie 1923.

In ce priveşte convenţia din 1919, observ că această convenţie este o convenţie diplomatică, prin art. 1, al căreia, România se *angajează — (s'engage), nu se obligă,* — ca o parte din stipulaţiile ei, şi anume art. 2—8, să fie recunoscute ca legi fundamentale şi ca nici o dispoziţie legală sau administrativă să fie în contradicţie cu zisa convenţie.

Dar o convenţie diplomatică nu are valabilitate decât întrucât este cuprinsă în legile ţării, căci altfel suveranitatea unui Stat independent ar urma să fie limitată printr'o măsură nerevizuibilă, cu caracter de eternitate. In interiorul unei ţări, tăria unei convenţiuni încheiată de acea ţară, trebue să rezulte dintr'un act făţiş şi limpede de suveranitate internă. Valoarea juridică internă a unui tratat, este urmarea acceptării de către organele interne şi nu este suficientă o ratificare. Ci dispoziţiunile convenţiei internaţionale trebue să facă parte din legislaţia ţării. Astfel că, din punct de vedere juridic, tratatele pot fi modificate prin legile interne. Greutatea nu este de ordin juridic, ci politic: devine o problemă de îndrăzneală şi putere politică (v. în acelaşi sens: I. V. Gruia în „Curentul", 12 Septemvrie 1937).

Dar cari sunt dispoziţiile convenţiei din 1919?

Angajamentul din partea noastră de a acorda, fără deosebire de naştere, naţionalitate, limbă, rasă şi religie, protecţia vieţii şi a libertăţii, liberul exerciţiu al credinţei (art. 2), — să recunoaştem ca supuşi (ressortissants) români, orice persoană domiciliată la punerea în vigoare a tratatului (art. 3), — să recunoaştem ca supuşi români persoanele de naţionalitate austriacă sau ungară, născute pe teritoriu (art. 4), — naţionalitatea română va fi obţinută de plin drept, prin singurul fapt al naşterii pe teritoriul român, de orice persoană, ce nu se poate prevala de altă naţionalitate de naştere (art. 6), — să recunoaştem ca supuşi români, pe Evreii locuind toate teritoriile României şi neputându-se prevala de nici o altă naţionalitate, (art. 7). In sfârşit, art. 8 prevede că toţi supuşii români sunt egali în faţa legii, folosindu-se de drepturi civile şi politice, în special în ce priveşte admiterea în funcţiuni publice şi exerciţiul diferitelor profesiuni şi industrii. Nu se va edita nici o restricţie în ce priveşte întrebuinţarea unei limbi oarecare în relaţiile private şi comerciale, fie în materie de religie, presă, orice fel de publicaţii şi întruniri publice; uşu-

rinţe „rezonabile" vor fi acordate pentru întrebuinţarea limbilor minoritare în faţa tribunalelor .

Acestea sunt dispoziţiunile, cu caracter de angajament din partea noastră ale convenţiei din 1919. Celelalte articole se referă la dreptul minorităţilor de a întemeia şi conduce fundaţiuni religioase sau şcolare (art. 9), la învăţământul primar în limbă minoritară, dar numai dacă există o proporţie considerabilă de supuşi de altă limbă, la repartiţia sumelor bugetare cu scop religios sau şcolar (art. 10), şi la acordarea autonomiei, în ce priveşte chestiunile religioase şi şcolare, comunităţilor Saşilor şi Secuilor (art. 11). Art. 12 prevede procedura plângerilor din faţa Societăţii Naţiunilor şi dispoziţia că această convenţie nu poate fi modificată fără asentimentul majorităţii Consiliului Societăţii Naţiunilor. Celelalte articole cuprind dispoziţiuni vamale de comunicaţii şi transit, abrogate în fapt prin trecerea timpului.

•

O citire atentă a convenţiei arată spiritul în care a fost alcătuită. Este o convenţie de egalitate justificată prin teama de a nu se impune populaţiei minoritare un regim de inferioritate. Dar nicăieri convenţia nu justifică un regim de superioritate asupra populaţiei autonome, care are continuitate istorică şi aşezarea pe acest pământ „ab origine".

In al doilea rând, gramatica textului este la conjuctiv. Se cere ca România să recunoască, şi ce recunoaşte să treacă în legile ei. Statul român şi cetăţenii lui vor fi obligaţi deci numai în măsura în care aceste dispoziţii au fost cuprinse în legile unui Stat a cărui independenţă a fost rezultatul efortului şi luptelor proprii, iar nu a bunăvoinţei străinilor.

Cum a aplicat legiuitorul român această convenţie?

Art. 5 din Constituţie prevede că Românii, fără deosebire de origine etnică, de limbă sau religie, se bucură de libertatea conştiinţei, a presei, a întrunirilor, de asociaţie şi de toate libertăţile şi drepturile stabilite prin lege. Art. 7 prevede că deosebirea de credinţă, de origine etnică şi de limbă nu constituie o piedecă în exercitarea drepturilor civile. In sfârşit, art. 8, al. 2, prevede că toţi Românii fără deosebire de origine etnică, limbă sau religie, sunt egali înaintea legii şi datori a contribui fără deosebire la dările şi sarcinile publice.

Cu prilejul desbaterilor Constituţiei, parlamentarii saşi au cerut înlocuirea termenului de „român", prin „cetăţean român". După o desbatere destul de confuză, şi după explicaţii date de ministrul G. G. Mârzescu, textul din proiect a rămas nemodificat. Justificarea esenţială dată de Mârzescu, era că termenul de cetăţean român este prea restrâns, necuprinzând de ex. femeile, minorii şi interzişii.

Din această cauză — chiar numai o citire atentă a textului Constituţiei duce la aceleaşi concluzii — nu ne putem prevala de cuvântul de „român", cuprins în textul Constituţiei, pentru a creia un eventual regim de diferenţiere între români şi minoritari (orice „numerus..."). O asemenea dispoziţie sau orice dispoziţie care ar restrânge exercitarea drepturilor politice, publice sau civile, trebue să fie precedată de o modificare a Constituţiei.

Regimul minorităţii evreeşti este deosebit de al celorlalte minorităţi. El este reglementat prin trei decrete-legi, din 30 Decemvrie 1918, 28 Mai 1919 şi 13 August 1919. Aceste trei decrete-legi au fost ratificate prin art. 133 al Constituţiei din 29 Martie 1923.

Trebue observat că aceste decrete-legi sunt anterioare convenţiei din 9 Decemvrie 1919.

In ce constă dispoziţiunile acestor decrete-legi?

Decretul-lege din 30 Decemvrie 1918 nu face menţiune despre minoritatea evreiască, dar majoritatea celor despre care poate fi vorba în dispoziţiunile decretului-lege, sunt Evreii. Decretul-lege prevede că toţi locuitorii regatului, majori, fără deosebire de religie, vor putea dobândi exerciţiul drepturilor de cetăţeni, dacă vor dovedi că sunt născuţi în ţară şi că nu au fost supuşi unui Stat străin. Aceste condiţiuni nu se cer celor ce au fost mobilizaţi în vreuna din campaniile dela 1913 încoace (art. 1). Cererile urmau să fie înaintate tribunalelor în termen de trei luni dela data decretului-lege (art. 8, alin. IV). Celelalte articole cuprind dispoziţiuni procedurale.

Decretul-lege din 28 Mai 1919, cuprinde, pentru întâia oară termenul de „locuitori evrei" şi simplifică formalităţile de obţinere a cetăţeniei, reducându-le la o declaraţie de voinţă, dar menţinând obligativitatea naşterii în România şi neapartinerea la o altă cetăţenie.

Cei ce au satisfăcut legea de recrutare, sau au fost mobilizaţi, sunt scutiţi de afirmaţia că sunt născuţi în ţară şi că n'au fost supuşi unui Stat străin (art. 1). Declaraţiunile se vor adresa în termen de două luni dela promulgarea decretului-lege (art. 2, alin. III); termenul a fost prelungit cu încă trei luni, prin decretul-lege din 13 August 1919.

Aceste trei decrete-legi au fost ratificate prin art. 133 al Constituţiei din 29 Martie 1923, iar prin ultimul alin. al acestui articol, s'a mai acordat un termen de trei luni evreilor ce nu-şi regulaseră cetăţenia în termenele prevăzute mai sus.

Art. 7 al convenţiei minorităţilor din 9 Decemvrie 1919, prevede însă o dispoziţiune deosebită de cea a decretelor-legi, şi anume că România se angajează să recunoască ca supuşi (ressortissants) pe toţi Evreii locuind toate teritoriile României şi neputându-se prevala de o altă naţionalitate.

Dar acest articol nu a avut nici o aplicaţiune în fapt şi nici o dispoziţiune legală românească nu l-a cuprins.

Astfel încât regimul Evreilor este astăzi cel stabilit prin decretele-legi din 1918—1919, şi rămâne deci de atributul exclusiv al legiuitorului intern.

Sensul acestei precizări este foarte clar: în timp ce prin decretele-legi din 1918—1919 admitem ca cetăţeni români numai pe cei născuţi pe teritoriul României, convenţia minorităţilor ne obligă să admitem ca cetăţeni pe toţi cei domiciliaţi.

O întrebare: dispoziţiunile decretelor-legi din 1918—1919 au devenit constituţionale, prin ratificarea din 1923, adică nu pot fi revizuite decât cu prevederile speciale ale revizuirii constituţionale?

Cred că nu, şi iată de ce: prin art. 131 al Constituţiei se prevede că o serie de dispoziţiuni din legile agrare, expres enumerate în textul articolului, „sunt şi rămân cu caracter constituţional". Dar art. 131 are grija să adauge şi să explice ce înseamnă această expresie. Inseamnă că aceste articole „în întregul lor, fac parte integrantă din prezenta Constituţie, şi ca atare, nu se pot modifica decât cu formele prevăzute pentru revizuirea Constituţiei".

Aşa dar, pentru articolele din legile agrare, legiuitorul constituant a simţit nevoia să prevadă că nu se pot modifica decât cu procedura prin care se modifică celelalte dispoziţii constituţionale. Intrucât pentru decretele-legi ratificate prin art. 133 nu se prevede o atare posibilitate, care este de strictă interpretare, conchid că aceste dispoziţiuni pot fi modificate pe calea legislaţiei ordinare.

Faptul care în 1923 îndemna la o ratificare constituţională era că la acea dată, decretele-legi emise în perioada din 1916—1920 nu fuseseră încă ratificate (legea de ratificare este din 27 Martie 1924). La acea dată situaţia Evreilor nu avea caracter de definitivat şi s'a procedat, pur şi simplu, la o ratificare anticipată. Atât şi nimic mai mult.

Concluzia este dublă:

a) Regimul evreilor este de atributul legislaţiei interne;

b) Regimul evreilor este de atributul legiuitorului ordinar.

•

O ultimă întrebare: a încerca modificarea convenţiunii minorităţilor din 1919 nu înseamnă oare a duce o politică revizionistă?

Polonia a făcut o asemenea politică prin declaraţia făcută de d-l Beck în faţa adunării Societăţii Naţiunilor, la 13 Septemvrie 1934. După ce a constatat că tratatele asupra minorităţilor creiează o inegalitate între State, a declarat că dacă aceste tratate au un scop umanitar, trebue să fie generalizate, continuând: „aşteptând punerea în vigoare a unui sistem general şi uniform de protecţie a minorităţilor, guvernul meu se vede obligat să refuze cu începere de astăzi, orice colaborare cu organele internaţionale, în ce priveşte controlul aplicării, de către Polonia, a sistemului de protecţie a minorităţilor. Este inutil să adaug că hotărîrea guvernului polon nu este îndreptată împotriva intereselor minorităţilor. Aceste interese sunt şi vor rămâne protejate de legile fundamentale ale Poloniei, care asigură minorităţile de limbă, rasă şi religie, libera lor desvoltare şi egalitatea de tratament".

Deşi declaraţia guvernului polon a determinat intervenţia reprezentanţilor Angliei, Franţei şi Italiei, care au subliniat că un Stat nu se poate libera unilateral de obligaţiile sale liber consimţite, totuşi de atunci Polonia a considerat denunţată convenţia minorităţilor.

Dar, lăsând la o parte precedentul polonez, să adâncim sensul revizionismului. „Tratatele nu

sunt eterne" — fraza lui Mussolini, este un adevăr istoric. Dispozițiunile lor cad în desuetudine, prin trecerea timpului. Rămâne totuși ceva, ce se modifică numai pe cale de război și anume clauzele teritoriale. Aceasta este sensul politicii noastre anti-revizioniste: nu admitem revizuirea clauzelor teritoriale ale tratatelor de pace. Nici Germania nu a dărâmat în întregime tratatul dela Versailles: clauzele teritoriale au rămas în picioare.

Din aceste cauze, o politică prin care România urmărește înlăturarea convențiilor ce mărginesc suveranitatea noastră, nu este o politică revizionistă. Dimpotrivă. In spiritul „revizionismului", rezidă o dare înapoi a noastră. De aceea suntem împotriva lui. Și prin o politică de înlăturare a convențiilor „inegale", nu facem decât să înaintăm și să ne întărim.

De altfel, art. 12 din convenția minorităților prevede posibilitatea modificării convenției minorităților prin votul majorității Consiliului Societății Națiunilor. Prin o astfel de modificare nu se atinge nici o dispoziție din pactul Societății Națiunilor sau din tratatele de pace. Deci nici un revizionism.

C. ENESCU

VIAŢA POLITICĂ A UNUI SAT DIN NĂSĂUD[1]

Pornind dela faptul — sociologiceşte intemeiat — că modul caracteristic de manifestare al vieţii sociale contimporane este naţiunea, într'atât ca o comunitate de limbă, de teritoriu, de religie şi de istorie, dotată cu conştiinţa de neam şi cu o concepţie misionaristă de creaţie[2]), am căutat, interpretând materialul monografic adunat în cursul campaniei din vara anului 1936, cu privire la manifestările politice ale satului Şanţ, să vedem în ce măsură procesul de realizare, voluntară şi conştientă, a naţiunii şi-a găsit în acel sat, în domeniul politic, o formă potrivită de manifestare. Anticipând asupra celor ce urmează, ne luăm îngăduinţa să spunem că fenomenul politic din satul Şanţ ni s'a părut anacronic şi profund deviat dela adevărata sa funcţie socială, în sensul că el nu serveşte desvoltarea şi afirmarea conştiinţei naţionale ci, dimpotrivă o deviază, o fărâmiţează şi o întârzie.

Procedeul nostru nu va putea fi numit dogmatic şi acuzat de apriorism decât numai dacă acela care ar formula o asemenea acuzare ar ignora tendinţa generală de evoluţie a societăţii româneşti contimporane. Ori, această tendinţă de evoluţie, a cărei evidenţă nu o poate contesta niciun observator atent al fenomenului social românesc, este aceea că societatea românească tinde să înlăture toate contradicţiile ei interne şi să se absoarbă pe sine în realitatea mai înaltă şi mai cuprinzătoare de naţiune. Şi atunci, dacă, cercetând, prin ajutorul monografiei sociologice, societatea românească sub toate manifestările ei: economice, spirituale, politice, observăm, cum e cazul nostru, în domeniul politic, cauze perturbătoare a desfăşurării procesului normal de evoluţie a societăţii româneşti către stadiul de naţiune, îndreptăţiţi suntem să conchidem că acele cauze sunt profund dăunătoare organismului social românesc şi tendinţelor sale de evoluţie şi, ca atare, trebuesc înlăturate.

Când se vor face suficiente cercetări monografice asupra satelor româneşti se va putea vedea cât ne-a costat experienţa politică de după războiu, care a făcut să se irosească cea mai bună energie a poporului nostru în ruinătoare lupte de partid. In ceea ce ne priveşte am căutat să ne facem exponenţii obiectivi ai situaţiei politice găsite la Şanţ. Vom relata trista poveste a amestecului partidelor politice în viaţa acestui sat. A fost ceva mai grozav decât o invazie. Acum satul e ca după furtună. Prin tatonări şi dibuiri obscure încearcă să-şi croiască un drum nou, drumul său luminos de mâine. E acolo energie acumulată de veacuri şi un suflet românesc care se vrea realizat. Fie că omul de Stat al unei Românii viitoare să-şi aplece o inimă cât mai receptivă şi o înţelegere cât mai sensibilă peste zbuciumul acestei conştiinţe care şi-a făcut rănită intrarea în veac.

Viaţa socială a satului Şanţ trăieşte sub semnul tradiţiei. Situat către izvoarele Someşului-Mare, între Rodna Veche şi Pasul Rotunda, care face legătura între Ardeal şi Bucovina, împrejmuit de jur împrejur cu o cunună de munţi, a căror piscuri depăşesc adeseori altitudinea de 2.000 metri, Şanţul îşi păstrează de mai bine două veacuri, dela întemeierea sa o existenţă încremenită în istorie. Acolo, însăşi timpul, pare că, merge mai încet. Duhul trecutului şi al peisajului veghează deasupra, împiedecând inovaţiile inutile. Indeletnicirea locuitorilor în această regiune muntoasă fiind pădurăritul şi creşterea vitelor, mijloacele tehnice moştenite din străbuni sunt îndestulătoare. Cupola înaltă şi bătrână a bisericii domină îngusta vale a Someşului şi ca-

[1]) Dintr'o lucrare de Licenţă în Sociologie, prezentată Facultăţii de Filosofie şi Litere dela Universitatea din Bucureşti în Iunie 1937.

[2]) A se vedea: D. Gusti „Sociologia militans" capitolul în care problemea naţiunii (înţeleasă ca mod specific de manifestare a societăţii contemporane) este supusă unei ample şi documentate analize.

sele rânduite în şir, pe aproape, par că ascultă scufundate într'un vis uşor un basm creştinesc de demult.

Nu caut să idealizez nimic, dar e imposibil să evoci satul Şanţ altfel decât în cuvintele acestea. Şi oricât m'aşi sili să întrebuinţez un limbaj rece şi uscat nu m'aşi putea opri să ascund faptul că satul acesta în care munca e sfântă, iar femeile, până şi pe uliţi trec torcând din fusul sprijinit în brâu, exact ca într'un tablou de Grigorescu, şi-ar fi continuat mai departe, acum după unire, cu mai multă mândrie existenţa sa de tablou, viaţa sa liniştită şi senină dacă prin îngustele poteci ale munţilor, ori pe deasupra lor nu s'ar fi strecurat, aduse de un vânt urât de undeva, din periferia oraşelor, formele decăzute ale politicei moderne.

Inainte de războiu, în faţa duşmanului comun, satenii nu cunoşteau nici ura nici vrajba între ei. Simţindu-se egali asupriţi, ei se strângeau cât mai aproape unii de alţii făurind o unitate biologică şi spirituala a cărei mare densitate nu se lăsa străpunsă de nicio putere străină. Astăzi, această solidaritate este relaxată. Conştiinţa socială a grupului slăbită. Şi pe deasupra o faimă urâtă de răzvrătitor politic apasă cinstea acestui sat pe care bătrânii erau geloşi să o păstreze. Anii de decadenţă politică de după războiu sunt o amintire dureroasă în mintea locuitorilor şi acum ei ar vrea să se scuture de ea ca de un vis urât. Chiar cei mai înfierbântaţi dintre electori îşi reneagă faptele trecute, înţelegând că chemarea lor astăzi este în altă parte decât în destrămarea politică.

Ziua cea mare a Unirii găsise satul în plină haină de sărbătoare, în dorinţa de a-şi croi un drum nou de muncă şi lumină. „Ne-am strâns duminecă dimineaţa tot poporul dinaintea primăriei, ne descrie ziua aceasta un sătean de 52 de ani, şi-au prins a vorbi oamenii c'am ajuns acele zile de fericire, c'am scăpat de Unguri şi de azi înainte suntem Români. Oamenii de bucurie au prins a cânta imnuri naţionale şi-am coborît drapelul unguresc şi l-am ars în mijlocul drumului. Octavia Grapini a popii au avut drapel român ce s'au ridicat sus pe canţelarie".

In cuvinte de cronică, bătrânul Ilarion Şirlincan. ne povesteşte aceste întâmplări.

Dar tot în acea zi începe povestea aşa numitei răscoale din Şanţ, din 1918. O pomenesc aici, deşi nu o socotesc atât o răscoală politică cât mai mult o chestiune de intrigă şi ură personală a unui grup de săteni împotriva notarului şi a preotului. Pioraş Pantelimon, un sătean din Şanţ, care, avea un fecior preot, făcuse sfat cu un grup de răzvrătiţi să scoată pe vechiul preot din biserică, înlocuindu-l cu fiul său, şi să gonească pe notarul comunei înrudit cu preotul cel bătrân. In jurul acestei intrigi se desfăşoară o serie de acte politice, ca izgonirea primarului şi a notarului, proiectul devastării uzinei din Valea Mare, iar ca reacţiune, înfiinţarea unei gărzi săteşti de apărare a liniştei publice.

Liniştea publică s'a restabilit însă aproape dela sine, încât intrarea armatei române în sat a găsit locuitorii pregătiţi să primească cu o aleasă paradă pe cuceritorii Carpaţilor. Incidentul din 1918 rămâne astfel izolat şi fără consecinţi grave. El a tulburat doar pacea câtorva zile de după unire şi ar fi rămas cu siguranţă unica pată tulbure în amintirea satului dacă, prin forţa unor puteri străine de fiinţa sa, n'ar fi fost antrenat cu timpul într'o neagră furtună politică.

Incepând cu anul 1924, viaţa politică a satului devine din ce în ce mai violentă. E timpul care, coincide cu eşuarea câtorva proiecte de achiziţionări de munţi pe care comuna le întreprinsese pentru a satisface nevoile mărite de păşunat a vitelor. Fie din lipsa înţelegerii unanime a locuitorilor, fie din lipsa mijloacelor de plată, aceste încercări nu au putut fi duse la bun sfârşit. Rezultatul a fost o momentană perturbare economică a satului. Pădurea şi păşunea comunală fiind unica pârghie de reazim al întregului organism social al satului, deziderатul de care depindea prosperitatea sa, într'o vreme în care numărul populaţiei ca şi acela al vitelor mari şi mici crescuse, era întregirea prin orice mijloace a averii comunale. Mijloacele legale întreprinse în vederea acestui scop, rămânând fără rezultate, satul se afla la o grea răspântie. Momentul era prielnic, pentru ca speculând evenimentele şi lipsurile populaţiei partidelor politice, să înceapă a se produce.

Formula la adăpostul căreia influenţarea opiniei publice şi agitarea politică a satului deveni cu putinţă, fu *problema defalcării.* Pentru a înţelege mai bine cursul desfăşurării ulterioare a evenimentelor politice din Şanţ, va trebui să lămurim pe scurt sensul acestei probleme a defalcării.

Comuna Şanţ a făcut parte pe vremuri, îm-

preună cu cele 44 comune grănicereşti din fostul district al Năsăudului, din Regimentul al II-lea românesc de graniţă, înfiinţat de împărăteasa Maria Terezia, în anul 1763. Pentru a câştiga sprijinul acestor bravi locuitori de graniţă care dăduseră dovadă de multă energie şi virtuţi militare (şi despre care se spune că întrebuinţaţi mai târziu de Statul Austriac în luptele împotriva generalului Napoleon Bonaparte, au ţinut piept timp de trei zile şi jumătate la podul dela Arcole, deşteptând uimirea şi admiraţia gloriosului general, care, întrebat fiind cum de nu a putut sfărâma rezistenţa trupelor din faţa podului, a declarat că dacă soldaţii lui ar fi de vitejia şi eroismul „cătanelor negre" — soldaţii români grăniceri, — în alte trei zile ar cuceri Europa), pentru a răsplăti meritele acestor neînfricoşaţi ostaşi, Maria Terezia şi fiul său Iosif al II-lea le-au făcut mari donaţiuni de munţi şi masive păduroase, consacrându-le dreptul de stăpânire asupra lor. In anul 1851 desfiinţându-se regimentul al II-lea românesc de graniţă năsăudeană, foştii soldaţi au primit mai departe dreptul de stăpânire asupra pământului cultivabil şi a tuturor munţilor din regiune. Această situaţie durează încă 40 de ani, până în anul 1890, când printr'o lege specială întreaga avere trece, pentru uşurarea pazei, a exploatării şi comercializării ei, sub administrarea comulativă a comunelor politice aflate sub controlul unui organ de Stat, numit „Direcţia Regională Silvică", cu reşedinţa în Bistriţa.

Din punct de vedere economic şi administrativ, Legea a XIX-a din 1890, care reglementează această formă originală de proprietate, împărţeşte întreaga avere constatatoare din 204.333 jugăre cadastrale, în două părţi bine distincte:

a) In păduri comunale propriu zise, destinate pentru satisfacerea trebuinţelor locuitorilor de lemne de foc, de construcţie şi industrie casnică, şi

b) In păduri şi păşuni comunale administrate cumulativ prin organul creat de lege: „Direcţia Silvică", cu reşedinţa în Bitriţa, venitul cărora era destinat exclusiv scopurilor administrative şi publice.

Prima categorie s'a format din pădurile şi păşunile apropriate şi accesibile, proprii pentru satisfacerea necesităţilor imediate ale populaţiei. A doua categorie s'a format din pădurile şi păşunile alpine, mai îndepărtate şi inaccesibile, rămase după această scindare.

Situaţia de atunci se păstrează neatinsă până astăzi. Pădurile comulative, din punct de vedere economic şi administrativ, constituie un complex indivizibil. Cu toate acestea, cele 44 comune îşi păstrează dreptul de proprietate, asupra anumitor părţi din complex, părţi care, din punct de vedere cantitativ variază dela comună la comună. Astfel comuna Şanţ participă în acest complex cu un total de 9.190 jugăre şi este a cincea comună, în ordinea mărimii participării între cele 44 comune foste grănicereşti. Venitul realizat din administrarea cumulativă a pădurilor se repartizează comunelor proprietare, în raport cu participarea fiecăreia, potrivit unei chei de distribuţie şi acest venit numit „tangentă", sau „redevenţă", este destinat exclusiv scopurilor comunale [3]).

Această formă particulară de administrare, în comulativ, îşi are avantajul său, căci datorită ei se evită o risipă enormă de muncă şi de material care s'ar produce prin ieşirea din indiviziune. Pentru a înţelege mai bine la ce risc s'ar expune comunele proprietare, dacă ar hotărî să se despartă cu întreaga lor avere de averea celorlalte comune, va fi de ajuns să menţionăm trei inevitabile consecinţe care ar aduce ruina întreagă a averilor grănicereşti:

1. O primă consecinţă a ieşirii din indiviziune, ar fi imposibilitatea administrării, amenajării şi regenării produselor, trebuind fiecărei comune un aparat silvic extrem de costisitor, care nu ar putea fi suportat de comunele individuale;

2. In ceea ce priveşte exploatarea pădurilor, s'ar ivi neajunsuri şi mai mari prin neputinţa de a respecta planurile de amenajament şi de exploatare, din lipsa personalului tehnic necesar;

3. Mai catastrofală ca toate celelalte consecinţi ar fi comercializarea pădurilor. Comunele proprietare, rămase izolate, nu ar găsi debuşee, nu ar putea dispune de personal de specialitate şi pentru a-şi putea valorifica produsele ar fi nevoite să-şi facă o concurenţă ucigătoare între ele, care, într'un timp relativ foarte scurt, le-ar aduce ruina finală.

Aceste grave consecinţe n'au împiedecat însă, diversele formaţii de partid de a specula, din mărunte calcule de propagandă, ideea ieşirii parţiale

[3]) Cunoştinţele acestea privitoare la istoricul şi administrarea averilor grănicereşti le datorim d-lui Sabin Cotul, un distins intelectual din Şanţ.

ori totale din indiviziune, care, dând poporului, *insuficient informat, iluzia* unor *satisfacţii* imediate, se bucura de o largă popularitate în rândurile sătenilor.

Fără a fi *o cauză* a acţiunilor politice, necesităţile economice au fost astfel *un prilej* al deslănţuirii lor, sau mai exact rolul lor a fost acela de a mijloci întinderea unei epidemii sociale, care îşi are originea în decadenţa morală şi spirituală a omenirii de după războiu. Această decadenţă morală şi nu altceva, este responsabilă de valul de politicianism care, ameninţă să înghită şi ultimul fragment de corp sănătos al organismului social, care la noi îl formează clasa ţărănească [4].

La destrămarea socială din zilele noastre a acţionat de asemeni încrederea oarbă în eficacitatea legilor, încrederea absurdă în puterea suverană a legilor de a schimba configuraţia socială a unei ţări. Ideea aceasta specific franceză, cauză a celor câtorva revoluţii franceze dela 1879 încoace, este de asemeni o cauză a anarhizării politice a ţării noastre. Cultul legilor, transformarea corpului politic într'un corp legislativ, este o cauză gravă de anomalii şi prefaceri a timpului prezent. Populaţia ţării a fost legănată în iluzia că o modificare a legilor şi a instituţiilor va aduce o îmbunătăţire a nivelului social şi o primenire a mentalităţilor. In realitate, drumul invers trebuia urmat, căci instituţiile sociale sunt haina externă a unui suflet interior care, cel dintâiu se cere ridicat şi desăvârşit, când aspiri să ridici şi să desăvârşeşti mediul social. Legile pot cel mult să se adapteze acestei structuri interioare, dar sunt neputincioase să o creieze. Aceasta ne explică pentru ce legi excelente pentru un popor, pot fi detestabile pentru altul [5].

Posibilitatea de a ridica omul prin instituţii şi legi noi păru totdeauna evidentă revoluţionarilor din toate timpurile. Pe măsură ce progresează ştiinţa contrazice însă din ce în ce mai mult această doctrină. Legile şi instituţiile noi nu sunt un factotum misterios, un mijloc miraculos de înălţare socială. Concepţia mecanicistă a materialiştilor francezi din sec. al XVIII-lea, a lui Helvetius, a lui D'Holbach, că vom ridica omul schimbând instituţiile, este o concepţie seducătoare, dar falşă. O societate nu devine mai bună şi oamenii nu devin mai fericiţi, dacă dispun de legi mai bune. Durata unui Stat nu depinde de perfecţiunea Constituţiei sale. Aceasta a spus-o Aristot, dar se vede că, în materie de ştiinţă a vieţii sociale, oamenii de astăzi se pricep mai puţin decât cei vechi.

Adevărul e că în mişcările politice contemporane se crede orbeşte în puterea legilor şi în suveranitatea instituţiilor şi mai puţin în virtutea morală a omului. Această iluzie deşartă, împărtăşită de toţi oamenii politici de astăzi, crescuţi într'o atmosferă raţionalistă şi tributari ai revoluţiei franceze, a fost răspândită prin gazete, manifeste şi propagandă politică până în cele mai ascunse unghere ale ţării. Aceasta explică pentru ce populaţia sătească din Şanţ aşteaptă mântuirea ei dela o lege, fruct al unei agitaţii politice de zece ani, care, după ce a fost în cele din urmă votată de Cameră şi Senat, *s'a văzut că e inaplicapabilă.* E vorba de legea defalcării, a ieşirii parţiale din indiviziune, căci trebue să o spunem, că după ce a servit de aliment propagandei politice a diverselor partide, această lege a ajuns să vadă în fine lumina zilei. Legea s'a născut însă moartă.

Aceasta nu împiedecă totuşi ca întreaga respiraţie a satului să fie astăzi agăţată de această lege, aşteptând dela ea o mântuire care întârzie [6].

---

[4]) Nu cunoaştem procedeele prin care partidele politice s'au infiltrat în celelalte sate din ţară. Aceasta rămâne de stabilit prin viitoarele cercetări monografice în urma cărora se va putea proceda la elaborarea unei teorii generale a tacticei partidelor noastre politice. Se poate totuşi presupune că pretutindeni partidele politice n'au reuşit să înfluenţeze asupra opiniei publice a satelor decât prin intermediul unei formule de destrămare socială, căci altfel este de neînchipuit cum ele au putut antrena, într'un timp relativ scurt, enorme masse ţărăneşti, atât de străine în fond de practicele şi obiectivele politicei actuale.

[5]) Lucrările de psihologie politică şi de psihologie socială a lui Gustave Le Bon, deşi învechite în multe privinţe, îşi păstrează actualitatea prin sublinierea importanţei acestui principiu.

[6]) Sunt însă unii ţărani cu o minte ceva mai pătrunzătoare cari, în ciuda sgomotului ce s'a făcut în jurul acestei legi şi a iluziilor în care au fost întreţinuţi cu privire la rezultatele ei, iluzii cari în mare parte se menţin încă, au înţeles caracterul şi obiectivele ei politice, străine de adevăratele interese ale satului. Iată ce ne spune în această privinţă Tănase Cotul, un ţăran din Şanţ: „Veneau anumiţi domni cari ca să-i votăm, spunea că ni se face defalcare. Noi ne-am încrezut şi spuneam că aceştia merită să le dăm votul. În loc de defalcare am ajuns la o ruşine. Pe baza asta noi am pornit la defalcare regulându-ne hotăririle. Tot pe baza acestor domni am pornit la o răscoală la Bistriţa. După părerea mea defalcarea *e un nume greşit şi o idee greşită.* Prin ea ajung să se folosească şi acei care nu sunt descendenţi de grăniceri şi averile noastre merg spre risipă".

Increzându-se în puterea magică a politicienilor, sătenii au pierdut conştiinţa şi uzul puterii braţelor şi a sufletului lor. Astăzi, e drept, încrederea în partide a slăbit. Dar urmele funestei experienţe trecute au rămas încă.

Să recapitulăm însă evenimentele:

Incercările cu privire la defalcare din 1924, rămân fără rezultat practic. In schimb, scânteia politică aprinsă atunci, continuă să ardă mocnit, până ce, în anul 1931, Partidul Naţional-Ţărănist ajunge să câştige şi să influenţeze complet opinia publică a satului. In programul partidului stătea realizarea defalcării cu orice preţ.

In acest timp, câteva catastrofe naturale se abat asupra satului: ploi torenţiale produc inundaţii şi pagube mari; apele Someşului revărsate distrug gospodăriile din calea sa. Şanţul e declarat regiune înfometată. Iar tot atunci, Regia publică Regna falimentează cu un deficit de 214 milioane. Infiinţată în 1925, Regia Regnei era menită să înlăture societăţile străine din exploatarea averilor grănicereşti. Ea funcţiona alături de Direcţia silvică, a cărei rol era limitat prin lege numai la administrarea, paza şi regenerarea averilor, ei revenindu-i rolul de exploatare, industrializare şi comercializare a lor. Gestiunea lichidarii se încredinţează Direcţiei regionale silvice, care, întrunind pentru prima oară calitatea ei de administratoare a averilor grănicereşti cu acelea de exploatare, industrializare şi comercializare a lor, în regie proprie, procedă în atribuţiile ei în mod abuziv şi ruinător pentru complexul grănicerese.

In această situaţie, propaganda politică crescând, iar şănţenii privind cu neîncredere la conducătorii averilor lor, ideea defalcării revine din nou, punând stăpânire pe toate spiritele, de astădată, într'un mod şi mai violent. Este o epocă de mari frământări politice, care agită satul timp de doi ani, culminând, în primăvara anului 1933, la sfârşitul guvernării ţărăniste, cu votarea legii defalcării şi, având drept urmare, din pricina inaplicabilităţii ei, deslănţuirea acţiunii de *defalcare revoluţionară* a sătenilor.

In fiecare Duminecă se ţineau adunări generale în popor, discutându-se modalităţile aplicării legii. Se solicită concursul tehnic al organelor silvice. Răspunsul din toate părţile este acelaşi: legea este plină de anomalii şi în forma sa actuală inaplicabilă. Revolta populaţiei creşte. Aţâţaţi de promisiunile anterioare şi aflându-se acum în faţa neputinţei realizării lor, sătenii acţionează sub imboldul disperării.

Memorii violente cu sute de semnături se înaintează în tot cursul verii autorităţilor. Consiliul comunal se întruneşte aproape săptămânal şi urgentează prin hotărîrile lui aplicarea legii. Dintr'un proces-verbal, cu Nr. 3.236 din 22 August 1933, adresat Direcţiei regionale silvice din Bistriţa, aflăm că: „Consiliul comunal, facându-se interpretul voinţei poporului din comună, care vede o rea voinţă în întârzierea cu care se procedează la aplicarea şi executarea legii defalcărilor, roagă onoratele foruri competente, în interesul liniştei publice, să procedeze fără întârziere la aplicarea acestei legi, pentru a înlătura violenţele, dela care poporul nu va absta sub niciun motiv, nicio sancţiune, fie ea oricât de aspră, neputându-ne judeca vina de a fi cerut aplicarea unei legi".

Din alte rapoarte şi memorii ale căror violenţe de limbaj întrec marginile publicităţii, ne oprim de a mai cita. Roadele unui deceniu de agitaţie politică se culegeau acum din belşug. Valul de anarhie creştea din plin. Pentru 23 Iulie 1933 este proiectată o mare adunare grănicerească, care, deşi interzisă în ultimul moment de guvern, aduce pe străzile Bistriţei 5.000 de manifestanţi. Manifestanţii ameninţă cu devastarea la prefectură, la Direcţia silvică. Inspăimântaţi de răzbunarea poporului, cei vinovaţi de a-l fi amăgit şi linguşit, se ascund. Directorul silvic nu îndrăsneşte să înfrunte furia masselor. Fuge la Cluj. Prefectul judeţului pleacă la Vatra-Dornei.

Ziua de 23 Iulie a fost ca o repetiţie generală a întâmplărilor viitoare.

Nu descriem ce a urmat în celelalte comune grănicereşti. Situaţia a fost oarecum asemănătoare pretutindeni. In comuna Şanţ, în ziua de 17 Octomvrie 1933, se dă alarma din goarnă şi toţi bărbaţii, întregul sat, se întruneşte la ora 7 dimineaţa în faţa primăriei şi prevăzuţi cu securi şi topoare, pornesc în cete, pe teren, să înfăptuiască defalcarea.

Ce-a urmat, e uşor de bănuit. Pretura plăşii, înştiinţată despre cele petrecute, procedează la arestări. Se iau interogatorii. La întrebări ca: „Cine v'a îndemnat să faceţi revoluţie?, răspundeau: „Răutatea celor de sus". Sau la întrebarea: „De ce aţi făcut revoluţie?", ei răspundeau: „Aceasta nu e revoluţie. Am aplicat legea pe care ne-a dat-o Maiestatea Sa". Sau la întrebările: „Cine

a dat ordin să sune alarma? Cine v'a adunat?", răspunsurile erau invariabile: „Tot satul", „Noi toţi", „Noi dela noi". Acţiunea publică deschisă de Tribunalul Năsăud, împotriva capilor presupuşi ai răscoalei, întâlneşte aceeaşi solidaritate şi reciprocă responsabilitate a întregului popor.

De fapt, capii răscoalei din Şanţ, ca şi a acelora din Leşu, Ilva Mare, unde sătenii fuseseră împinşi la acte şi mai violente, ca ieşirea totală din indiviziune, distrugerea căii ferate, etc., nu trebuiau căutaţi în rândurile poporului, ci în acele ale organizaţiilor politice de partid, care în dorinţa de a câştiga massele se întrecuseră în aţâţări şi ademeniri de tot felul.

Aici se sfârşeşte, la bara justiţiei, lunga infiltraţie a partidelor politice la Şanţ.

Procesul intentat locuitorilor din Şanţ, acuzaţi de rebeliune, n'a fost procesul satului ci acel al politicii. Sentinţa care s'a dat, n'a atins onoarea sătenilor ci pe a acelora care i-au agitat şi învrăjbit. In urma acelui proces, sătenii s'au trezit parcă mai luminaţi şi conştienţi. Acum ei ştiu bine unde este duşmanul, şi se feresc ca de foc de partidele politice.

Epoca de frământări şi de lupte a trecut. Satul îşi caută acum o formă politică proprie de manifestare, aspiră la un fel de autarhism politic, afirmându-şi caracterul său istoric original pe deasupra partidelor care i-au contestat şi slăbit fiinţa sa socială.

O conştiinţă politică proprie a satului e pe cale de a se naşte. Tendinţa satului de a se închide în el însuşi, de a reveni la izvoarele tradiţiei, de a-şi restabili trăirea sa organică, osmotica, este exprimată de cele mai reprezentative figuri săteşti din Şanţ. Pentru ele politica de partid a încetat de a mai avea vreun înţeles. Spectacolul vechilor lupte politice şi a comerţului de voturi îi desgustă. Sunt propriile lor cuvinte acestea şi se cuvine să le redăm aşa cum le-am auzit.

Iată ce spune săteanul Iosif Popârţac, de 48 de ani:

„Nu ne-o folosit până'n prezent nimic politica. Numa ne-o încurcat. De atunci ne merge rău în comună dela desbinarea ei în partide. Pentrucă dacă un partid a ajuns la putere şi-o pus oamenii lui la putere. Mulţi familia lor nu şi-au putut-o cârmui şi au fost puşi în fruntea comunei să conducă. Totodată aceştia care erau la putere îi persecuta pe aceea care erau de altă culoare politică, fie prin amenzi, fie nedându-le drepturile lor, spunându-le că dacă nu le place să se ducă la ai lor să le deie. Oamenii nu se mai înţelegeau să meargă mână în mână. Se duşmăneau unii pe alţii. Şi din asta cunoaştem şi zicem tot mereu, că de când s'o băgat politica la sate, de atuncea merge rau. Noi, zicem că satele să se cârmuiască nu după politică, ci după merit, după aceea care sunt vrednici".

E aceeaşi idee pe care o exprimă Simion Filipoi, sătean de 52 de ani, care a luat parte activă la luptele politice din 1933, şi care a fost condamnat la o lună închisoare în procesul de rebeliune intentat de Tribunalul Năsăud, şănţenilor.

„Primarul şi consiliul comunal să fie ales după voia poporului şi nu după culoarea partidului. Numa în felul acesta va ajunge şi poporul şi comuna la prisos mai bun". Şi săteanul Simion Filipoi îşi continuă firul gândurilor sale în felul acesta:

„Eu aflu tare primejdie în politică. Că se nasc atâtea partide şi ele se nasc, cred eu, numa din lipsă de scaune şi duc poporul pe sfoară, care de care. După ce m'am ţinut de Partidul Naţional-Ţărănist o darabă de vreme şi am văzut ce-o urmat, după domnia lor, ce-o scris foile despre ei şi despre toţi care o ajuns la putere, m'am lăsat de politică şi de partide, cu toate că sunt tras şi poftit din toate părţile să fac parte din partidele lor. Eu nu mai fac politică, pentrucă domnia partidelor se sfârşeşte cu ruşine, nu cu vitejie".

In general, satul e atât de ostil astăzi faţă de partidele politice, încât Partidul Naţional-Creştin, care a căutat de curând să-şi formeze o secţie acolo, nu a putut pune drept şef de organizaţie decât un străin de sat, care, nu e nici măcar ţăran, ci un meseriaş, în straie nemţeşti. Majoritatea sătenilor din Şanţ (a căror opinie nu o putem reproduce toată aici), urăsc astăzi politica, cu aceeaşi pasiune cu care au iubit-o. Ei nu stau să judece şi să cântărească argumentele, căci îşi dau seama instinctiv că o credinţă şi o pasiune nu se combat decât printr'o altă credinţă şi pasiune şi nu prin argumente raţionale şi reci. In fond, în totdeauna psihologia mulţimii s'a sprijinit pe credinţe şi nu pe raţiune. Când o credinţă s'a uzat, o alta nouă îi ia imediat locul. Astăzi credinţele politice ameninţă să ia locul vechilor credinţe religioase. In locul războaielor dintre religii, războaie şi lupte politice. Dacă locuitorii satelor ar fi însă toţi animaţi de o credinţă arzătoare împotriva politicii, partidele politice ar fi repede zdrobite. Acest sentiment de refuz al po-

Fig. 1. — In drum spre Prefectura judeţului (23. VII. 1933).

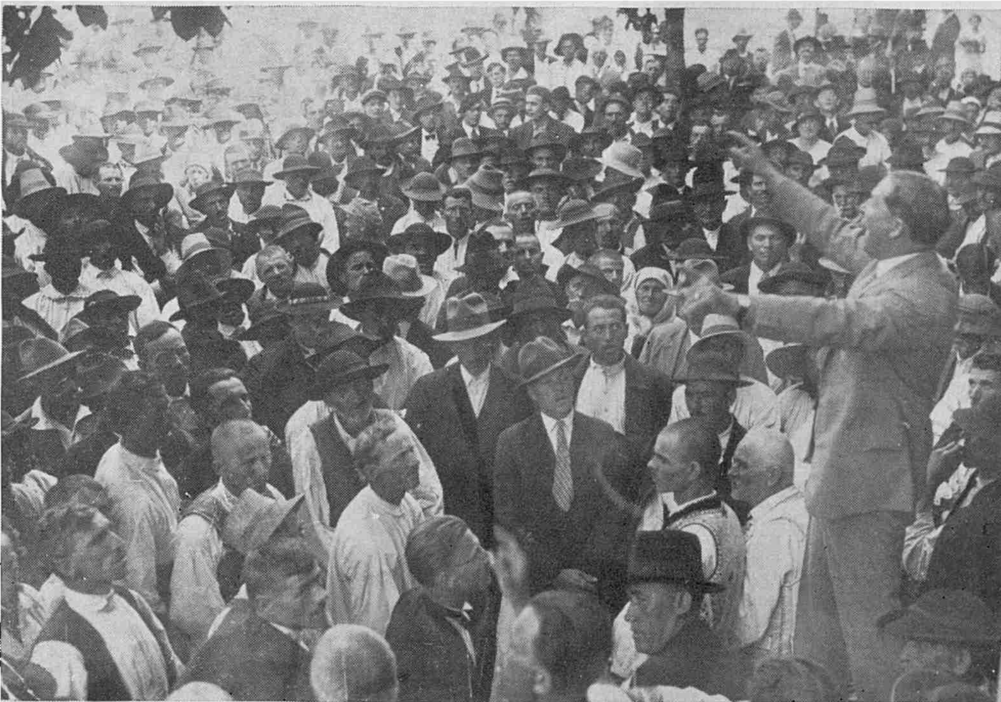

Fig. 2. — D-l Moldovan comunică mulţimii că adunarea a fost contramandată de d-l Prim-ministru şi o roagă să se întoarcă în linişte la casele ei (23. VII. 1933).

liticii nu poate fi însă multă vreme susţinut, fiind un sentiment negativ.

Mulţimele şi naţiunile care se formează din ele, au nevoie de sentimente pozitive, în lumina cărora să poată acţiona şi crea. Pentru aceasta nu se poate multă vreme rămâne în starea de scepticism politic. A combate politica, fie chiar cu pasiune, este tot o formă a scepticismului. Ori scepticismul posibil pentru indivizi izolaţi e un sentiment care devine dezastruos pentru mulţime. Ea are nevoie de o credinţă, de un ideal. Este ceea ce omul de Stat trebue să aibe în vedere: crearea şi orientarea opiniilor şi a credinţelor, a opiniilor şi a credinţelor superioare, care pot ridica nivelul moral şi spiritual al unui popor.

Tendinţa de autarhizare politică a satului e o reacţiune necesară faţă de infiltraţia ruinătoare a partidelor politice. Dar ea trebue să rămână provizorie.

Menţinându-se, această stare devine dăunătoare prin izolarea satului de spiritul naţiunii.

Satul trebue făcut, conservându-şi caracterul său particular, să participe totodată la viaţa generală a naţiunii.

Sarcina aceasta revine încă odată omului de Stat, luminat de o concepţie politică superioara. Politica devine în acest fel o ştiinţă de Stat, iar omul politic, un om al virtuţii şi al gândirii prevăzătoare şi nu al anarhiei electorale. Dată fiind complexitatea Statului modern, destinul conducerii politice nu mai poate fi încredinţat, cum observam mai sus, fanteziei urnelor. Energia poporului nu mai trebue să se irosească în măcinătoare lupte de partid. Astăzi naţiunea trebue să se realizeze organic, totalitar, căci luptele nu se vor mai da de aci înainte între clasele sociale, ci între naţiuni. Imprejurările istorice sunt de aşa natură că nu îngăduie dreptul de existenţă decât naţiunilor puternice. Ideea naţională trebue să devină pentru aceasta pivotul politic al edificiului social şi trebue făcută să pătrundă în vieaţa satului ca o nouă credinţă aducătoare de noi energii.

CONSTANTIN V. MICU

MIŞCAREA SPRE ORAŞE A LOCUITORILOR DIN ARCANI-GORJ[1]

Satul Arcani, se găseşte situat în judeţul Gorj, în partea de M.-N., la o depărtare de 12 km. de oraşul Tg.-Jiu. Regiunea, din care face parte, se prezintă, sub aspectul solului, ca o îmbinare fericită a varietăţilor acestuia. In special, Arcanii, ce se pot mândri de pitoreasca lor aşezare, sunt cunoscuţi prin ocupaţiunea lor de căpetenie, „pivari", în aproape întreaga Oltenie. Faptul acesta este explicabil prin conştiinciozitatea îndeplinirii muncii prestate în acest domeniu de intensă activitate.

Aşezarea. Satul Arcani este străbătut de şoseaua judeţeană Tg.-Jiu—Baia de Aramă, şi este în prelungirea comunei Runcu (la poalele muntelui Cornet), ocupând cam $2^1/_2$ km.

Se mărgineşte: la răsărit cu comuna Stroeşti, la miazăzi cu Stolojanii, la apus cu comuna Brădiceni, iar la miazănoapte cu Runcu.

In partea de răsărit, la o depărtare de 100 m, se află râul Jaleşul, ce curge în direcţia miazănoapte-miazăzi, izvorând din muntele Cornet, străbătând Runcul şi continuându-şi drumul prin vecinătatea mai multor comune, până la vărsarea sa în râul „Jiul" — în comuna Roşia de Jiu — distanţă 30 km.

După cum am afirmat la început, solul se prezintă cu o configuraţie mulţumitoare. Locuitorii satului Arcani, au pământ fertil pentru agricultură în partea câmpoasă (răsărit), pe ambele maluri ale apei Jaleşului. La o depărtare de încă 100 m. se află o altă apă, mai mică, denumită „Pârîul Câmpului", iar la o distanţă cam de 200 m. de acesta, tot spre răsărit, se află apa Sohodol. Intre aceste trei ape, se află un pământ prielnic agriculturii, în special cultivarea porumbului, ocupă primul loc. In afară de partea câmpoasă, în par-

[1]) Din cercetările Seminarului de *Monografie Sociologică*, de sub conducerea lui *H. H. Stahl*.

tea de apus, se găsește o porțiune de pământ, ca întindere circa 300 m, ce formează Siliștea și lazurile, cultivate fiind tot cu cereale și cu locuri pentru fân. Apoi, începe „Coasta". Un mic povârniș, plantat cu pomi roditori, — în special aci cresc prunii. Coastele, la oamenii care au puțin deal, sunt plantate și cu viță de vie. De obiceiu, pe coaste se cosește fânul vara, prunii de câțiva ani ne mai producând, fiind lăsați în părăsire. Intinderea coastei nu trece de 150 m. După coastă, înspre apus, se întinde dealul. Dealul Arcanilor este renumit prin bogăția plantațiilor de vie. Intr'adevăr, vița de vie dominantă este cea producătoare. Plantarea și întreținerea viei nu se face în mod rațional, totuși, recolta în genere este bună, viticultorii făcându-și din această muncă o plăcută ocupațiune. Nu este locuitor în sat care să nu-și aibe bucățica lui de coastă sau deal, muncită cu multă râvnă, cu mult suflet, așa cum se pricep ei.

Incet, încet, își face apariția, din loc în loc, în special pe terenurile intelectualilor — vița — altoi.

Dealurilor le urmează pădurea ce se întinde pe o distanță de 3 km. și care duce până în hotarul comunei Brădiceni, vecina dela apus.

După cele expuse până aici — ar face impresia că Arcanii n'ar avea decât să mulțumească providenței pentru înzestrarea lor cu cele materiale, putând să trăiască destul de comod cu un asemenea pământ fertil, pometuri și vie, pădure, etc.

Realitatea este însă alta. Majoritatea sătenilor sunt săraci, și aceasta este explicabil prin faptul că prea puțini sunt cei ce au o avere spre a le înlesni traiul zilnic. Afară de 5—6 oameni dir sat, cărora recolta toamnei le este suficientă pentru un trai modest, ceilalți sunt siliți să-și caute ocupații de altă natură pentru a putea trăi.

Una din preocupările celor ce au mai puțin pământ, este „pivăritul".

Grație apei „Jaleșul", ei au construit în marginea acesteia „pive" pentru „facerea vigurilor și dimiilor". Pentru a ilustra mai concret acest fel de muncă, trebue să spun, dela început, că vigurile sau dimiile, cum le mai zic ei, nu sunt lucrate de femeile din Arcani, ci sunt aduse din alte județe: Mehedinți, Dolj, Romanați. Având în vedere că, această ocupațiune nu este posibilă decât iarna, când apa este mare, și pivele pot funcționa, ne putem da seama de greutăți formidabile ce întâmpină pivarii dela Arcani, pentru aducerea dimiilor, uneori chiar din satele Dunărene.

Nu puține au fost cazurile când oamenii și animalele lor au înghețat pe drumurile troienite ale iernii, alții dându-și sufletul sau fiind prădați de hoți prin pădurile Mehedințului!

Conștiinciozitatea în îndeplinirea misiunii lor a fost motivul pentru care oamenii dela imense depărtări, sute de kilometri, își dădeau avutul lor (zeci de metri de dimie), pentru a fi înălbite, în mâinile unor oameni pe care până atunci poate nu-i văzuseră, dar despre care au auzit multe?

Și, din această ocupațiune, bănoasă de altfel, oamenii nu-și pot îndestula traiul zilnic și iată motivele: Construcția unei pive necesită câteva mii de lei. Apoi pentru transportul dimiilor se cere o căruță bună, cai buni, dări la Stat, iar bieții oameni neavând un capital inițial, cu foarte multă greutate împlinesc aceste lipsuri, ajutându-se reciproc. Unul are piva, altul caii, celălalt căruța, etc. Evident câștigul, oricât de mare ar fi, îndată ce este împărțit la mai multe persoane, venitul acestora este derizoriu.

Am făcut această incursiune în activitatea locuitorilor satului Arcani, pentru a putea înțelege de ce în ultimul timp, mai ales, avem de-aface cu un exod al populației dela sat spre diferite orașe, unde cu toată mizeria îndurată, omul poate să-și înjghebeze, departe de locul unde profesează munca, o gospodărie, vizată din anii fragezi ai copilăriei.

A fost deajuns ca să plece din satul Arcani, un singur om „în lume", după expresia populară, să înfăptuiască ceva mai târziu în satul său, pentru ca în ultimii 15 ani, după războiu, jumătate din populația Arcanilor să-și fi încercat norocul în gustarea pâinii amare a străinătății de sat, departe de meleagurile lui scumpe, pentru a veni după ani grei de muncă, mulți cu chimirul plin, puțini cărora soarta le-a fost ingrată, răpuși de boalele sociale, decepționați complet, blestemând ceasul în care au depășit hotarele satului.

In general, situația este următoarea: Majoritatea dintre cei ce s'au orientat spre alte ocupațiuni din orașe, au realizat frumoase gospodării sătești, și-au câștigat în ochii sătenilor un bun renume, dar spre deziluzia lor și-au desmembrat căsniciile, au neglijat educațiunea fiilor lor.

Iată împrejurările:

După războiu, deschizându-se fabrici mari în *regiunea petroliferă*, de pe valea Prahovei, avem de-aface cu prima serie de locuitori plecați în serviciu. A doua serie o formează anii 1928 și următorii, când fabricile închizându-se, locuitorii se orientară către alte servicii, în special acela de *„hamal"* în gara de Nord din București — loc unde astăzi încă Arcanii numără la 20 de hamali aci. Şi, în sfârşit, a treia serie o formează *„puii de olteni"*, care vrăjiți de mirajul banului din București, și-au luat cobilița la spate, spre a merge la „Nenea", la Bucureşti, sau a intra chelner la restaurante. Acestea sunt epocile de exod și, curios lucru, plecarea aceasta din sat se făcea într'un timp foarte scurt. Intr'o lună de zile, de exemplu, îmi amintesc, Ianuarie 1929, 10 săteni plecară spre Bucureşti, încărcați de recomandații dela politiciani, cu ceva păstrăv afumat în traistă și-au încercat norocul și n'au greșit... Au pășit cu dreptul... și-au intrat în slujbă.

După această prezentare a situației în general, atât ca așezare a comunei, ca ocupație a locuitorilor și, după expunerea împrejurărilor în care s'a efectuat acest exod, va trebui să trec la prezentarea concretă a cazurilor. Pentru aceasta, după un plan stabilit, am crezut că cel mai bun sistem ar fi acela de a urmări aceste trei perioade ale exodului, perioade ce cuprind grupări mici, compacte şi, care se succed dintr'o necesitate inexorabilă a vremurilor.

Mai am de făcut o remarcă, anume aceea că, o bună parte din cei plecați din sat, au căutat, pe cât le-a fost posibil, să-și dea copii la școli secundare. De unde te-ai fi aşteptat ca aceştia să fie orientați spre școli de meserii, din contră liceele și școlile normale au fost instituțiile lor preferate.

Poate că, în parte, intenția lor a fost bună, vor fi judecând munca lor manuală în comparație cu a funcționarului de birou din întreprinderile unde au lucrat și vor fi conchis, de sigur că aceştia duc o vieață cu mult mai ușoară decât ei, care erau expuși în orice moment la accidente.

O altă latură a problemei ar fi și aceea că, imediat după războiu, în toate întreprinderile și instituțiile Statului erau locuri vacante. Astăzi, însă, — după cum vom arăta mai departe, când vom lua fiecare caz în parte, — în genere fiii acestora, se găsesc acum dezorientați, cu școlile neterminate, alții complăcându-se într'o comodă atitudine de bugetivori al părinților săi, fiind ei și socotindu-se chiar, desrădăcinații satului. Dar nu numai locuitorii satului Arcani, cei care au prestat o muncă manuală în diferite orașe, formează „falanga exodiștilor" de aci, ci și intelectualii care părăsind locurile natale, și-au înjghebat în altă parte căminuri și familii. In preocuparea noastră, cade însă lămurirea situației celor dintâi.

Vom începe deci, cu prima serie, ce coincide cu plasarea lor în fabricile petrolifere din regiunea Prahovei.

Inainte însă, voiu prezenta un caz singuratic, în satul nostru, anume: vieața unui aventurier în lumea celor dincolo de Ocean, în America: După o vieață plină de peripeții ținute tainic în sufletul său, consăteanul meu, în cele din urmă, după mari stăruinți, a binevoit să-mi spovedească secretele aventurii lui, în chiamă *Ion Th. Petcu*, născut în Arcani, în anul 1879, Martie 16. Tatăl său se chema Theodor Petcu, de ocupațiune agricultor. Era unicul fiu la părinți. Mama sa, Maria, a murit la câteva zile după naşterea lui. De mic copil își manifestase dorința de a pleca din satul său. La vârsta de 9 ani și jumătate, prin 1888, — fuge de acasă, singur, — cu gândul de a scăpa de bătaia tatălui său, ce i-o servia aproape în fiecare zi. Este prins de postul de jandarmi din Tismana-Gorj și predat familiei. Tatăl său, înduioșat de mărturisirea fiului vagabond, în cele din urmă, consimte a se purta mai părintește cu el. Vechea ură însă, refulată pentru un moment în sufletul tânărului ambițios — avea să isbucnească clocotitor, la 14 ani, în urmă. Tatăl său încearcă să-l dea la o meserie: cismăria. După puțin timp de ucenicie, părăseşte meseria pentru care nu avea nicio atracțiune. Se găsia la vârsta de 13 ani — cu puțină carte învățată, în pripă, dela dascălul satului, dar fără a se putea apuca de vreo îndeletnicire practică. Suntem în anul 1895, — când Ion, care în tot acest timp de convieţuire cu tatăl său, trăind într'o mizerie indescriptibilă, se hotărăște să părăsească din nou satul, dar acum, pentru totdeauna. Pleacă de acasă, și după multe peregrinări, ajunge în Constanța. Intră servitor la un căpitan de vapor, iar cu 3 ani în urmă — 1899, se găsește în America. Trăia el adânc sentimentul acesta al îmbogățirii, iar la vestea că în America, totul e posibil, a reuşit să ajungă în puțin timp în New-York. A îndurat ½ an mizeria vagabondajului, până ce într'o bună zi se hotărăște să se retragă la țară — depărtare 38 km

de New-York. Acolo, intră servitor la un preot, se căsătoreşte cu o fată din sat, deschide o cârciumă. Curg banii... ca apa pe vale, d-le Ionică, îmi spunea el. In 6 ani, face un frumos capital, deschide o mică fermă, capitalul se îndoieşte, se înzeceşte. Ion are vârsta de 35 ani, — 2 copii: Ionel şi Mioara, primul în vârstă de 2 ani, secundul de 9 luni, când soţia — norocul succesului lui în vieaţă — muri de T. B. C. De-atunci — începe declinul!... Mai ţine 5 ani micile lui întreprinderi, câştigă puţin. La 3 ani, unul după altul, copiii mor de aceeaşi boală. Decepţionat complet, cu mica sumă ce-i mai rămăsese, încearcă opere filantropice. Dorul de ţară îl cuprinde. El, care se ridicase prin proprie muncă, îi contestă orice preţ vieţii fără cei dragi. La 43 ani — se reîntoarce în satu-i natal. Tatăl murise de mult, — la Crucea lui, Ion, el însuşi, tatăl a 2 copii morţi, îngropaţi în pământ străin, — plânge ingratitudinea arătată tatălui său. Işi face o casă'n sat, deschide o mică prăvălie. Azi e om aşezat la locul său, bătrân, — înconjurat de nepoţei, cărora le spune poveşti din ţara de dincolo de mări şi oceane.

Trec acum la înfaţişarea cazurilor individuale ale locuitorilor, plecaţi din sat, în perioada imediat post-belică.

Vasile D. Cornescu. Fiu de agricultor sărac, se căsătoreşte în anul 1914 cu o fată săracă din sat: Paraschiva. In anul 1922 avea 3 copii: Maria, de 7 ani, Ion, de 5 ani şi Viorica, de 3 ani. Locuia într'o casă neigienică, cu o singură cameră, fără curte înspre holde. Proprietate avea cam un pogon de pământ. A plecat la Câmpina, jud. Prahova, pentru a munci şi câştiga existenţa zilnică sie-şi şi celor rămaşi acasă. Cu toate eforturile pe care le-a depus în sat, din munca braţelor, vite neavând, neputându-şi întreţine familia.

A intrat la Câmpina lucrător în societatea „Steaua Română", la sondele pentru extragerea produselor petrolifere. Avea un salariu de lei 3.000 lunar. Trimetea lunar acasă 800 lei. Cheltuia pentru sine 1.000. In medie punea de o parte 1.000 lunar. După 5 ani de muncă continuă, timp în care n'a venit acasă de loc, a făcut o economie de 70.000 lei. De altfel, în afara serviciului, mai presta şi altă muncă pe la particulari, ca tăietor de lemne, etc. Astăzi are casă în sat, şi-a cumpărat ceva pământ; are copii aranjaţi la locurile lor. Deşi în vârstă, nutreşte încă gândul de a mai pleca, spre a face bani.

Petre Giurgiulescu. Născut în anul 1890, în com. Arcani-Sănăteşti. Fiu de învăţător. Din cauza conduitei sale, a fost desmoştenit, imediat după armată, de tatăl său. Rămas sărac, pribegeşte puţin timp, prin oraşul Tg.-Jiu, încercând a trăi din expediente. Se reîntoarce în sat cu gândul că tatăl său va reveni. E în zadar intervenţia sa şi atunci se căsătoreşte cu o femeie văduvă din Arcani. Situaţia ei materială, familie mare — având trei copii şi o fată — îl fac să ducă un trai din cele mai grele pe regiune.

Hotărît să termine cu o asemenea vieaţă, pleacă cu câteva recomandaţii la Câmpina, în anul 1920. Intră lucrător la societatea „Steaua Română". Pentru câtva timp se îngrijeşte şi de familia de acasă.

Intrase într'un post de răspundere, fiind plătit foarte bine. Cu timpul uită de obligaţiunile casnice, duce o vieaţă dezordonată, fapt pentru care pierde serviciul. In 1923, se reîntoarce acasă, dator pe la prietenii de acolo (consătenii săi). Soţia înţelegătoare, iartă greşelile făcute. După doi ani de mizerie, de mustrări din partea sătenilor, pleacă din nou. Intră portar la un cinematograf „Royal", în Craiova. De acolo pleacă în gara de Nord, hamal. Datorită unei imprudenţe, este călcat de tramvai. Schilod, se reîntoarce acasă. Copiii — nerecunoscându-l ca membru al familiei lor — nu-l mai primesc. Tatăl său — înduioşat — îi acordă sprijinul său, dar pentru puţin timp.

In anul 1929, sătul de vieaţă amară, se sinucide prin strangulare, în pădurea „Crucii".

Matei Neguţ. Născut în anul 1901, în Arcani. Părinţii săi aveau o stare materială mulţumitoare. Invaţă şcoala primară (trei clase) în Arcani. La vârsta de 18 ani, se căsătoreşte cu Elena Dobre, de 21 ani. Cu zestrea soţiei şi cu cele date de tatăl său, înjghebează un cămin demn de invidiat.

In anul 1925, soţia sa se îmbolnăveşte de cancer. O internează la spitalele Eforiei, în Bucureşti. Timp de doi ani îşi vinde toată averea. Neavând niciun copil şi nevastă-sa murind în Martie 1928 — rămâne în Bucureşti, prestând o muncă de „zarzavagiu". Apoi — oltean isteţ — intră într'o combinaţie cu câţiva cunoscuţi, deschizând o prăvălie la marginea Capitalei. Norocul i-a surâs. După 6—7 ani de muncă, astăzi are un restaurant „La Pomul Verde", pe calea Moşilor, iar la construcţia bisericii din sat, a donat 50.000 lei. Un exemplu de perseverenţă în muncă, ce a dat mult de gândit Arcanilor.

Ion D. Coman. Născut în anul 1895, Ianuarie 16. Fiu de meseriaş. Tatăl său, Vasile Coman, tâmplar — cu casă grea — având de întreţinut soţia şi 3 copii — îşi trimete pe Ion la cismărie la Tg.-Jiu. Copilul neascultând de tatăl său, intră vânzător la un magazin de manufactură. La 19 ani, graţie aptitudinilor sale profesionale, patronul îl ia ca asociat al său. De aci încolo — fiind un element muncitor, îşi agoniseşte o frumoasă avere. Cumpără în satul său natal vreo 10 ha de pământ, aşa că la vârsta de 30 ani, era demn de invidiat. In 1931, în urma unui accident de cale ferată, rămâne infirm de ambele mâini. Are două fetiţe şi un copil. Mioară, născută în 1922, Septemvrie 14; Ion, născut la 15 Noemvrie 1924 şi Dumitru, născut în 1928, Mai 26.

Soţia sa, Eleonora, a divorţat în anul 1930. Are o casă construită de el, în com. Arcani, pe un teren cumpărat, gospodărie frumoasă şi e bine văzut în comună.

Totuşi — prin faptul că nu mai poate lucra şi având în vedere că greutăţile familiare îl apasă din ce în ce mai mult — el trăieşte o vieaţă din cele mai chinuitoare. Fiind un element dinamic, un neastâmpărat în acţiune, trăieşte îndurând privaţiuni de tot soiul.

Intr'una din zile, pe când stam de vorbă cu el, mi-a mărturisit gândul ce-l frământa... acela al sinuciderii. Cu toate argumentele invocate de mine, arătându-i semnificaţia deosebită a vieţii pe care trebue să o ducă de acum încolo, fiind călăuza copilaşilor săi, a păstrat o atitudine de o pronunţată decepţie.

Remarc un fapt deosebit, pentru mica ascensiune în lumea satelor, a acestui fruntaş gospodar, acela de a fi ajutat pe un tânăr normalist, care în anul 1930, obţinându-şi absolvenţa şcoalei normale, nu putea să se prezinte la examenul pentru obţinerea „Diplomei de Invăţător", din cauza unei restanţe de taxă.

Foarte binevoitor, s'a oferit a achita el această taxă. Direcţiunea şcolii, aflând de acest nobil gest, i-a adus mulţumiri oficiale.

Constantin Bucoi. Născut în anul 1889, Iulie 25. Părinţii săi erau servitori la un proprietar mare, Dumitru Voiculescu. Mama sa moare în vârstă de 42 ani (1914), tatăl său în 1918. De mic copil trăi o vieaţă umilă la curtea boierească. Bătut de ceilalţi servitori, chiar de stăpânii săi, pentru măruntele greşeli copilăreşti, lipsit fiind de acele mângâieri părinteşti, cărora serviciul cu ore supra încărcate nu le permiteau să se ocupe de el, avu o copilărie din cele mai nefericite.

Anii trecură, urmă şcoala primară din sat, dar aci complet nesociabil, duşmănos faţă de colegii săi şi de învăţători, în care vedea, aidoma mediului din curtea boierească, numai nişte tirani, fugi în repetate rânduri.

Cu toate stăruinţele depuse de părinţii săi, micul Constantin fu rebel unei schimbări de conduită. Rămânând repetent, în chiar ziua de distribuţie a premiilor şcolare, pleacă singur de acasă, în tovărăşia unor drumeţi ce treceau prin sat. După o hoinăreală de trei zile, timp în care n'a mâncat nimic, poposeşte la casa unui preot şi cere să fie primit slugă (com. Rovinari-Gorj). Preotul, dându-şi seama că are de-aface cu un fugar, îl dă pe mâna postului de jandarmi, care după ce-i aplică o serioasă corecţie, îl trimete acasă.

Urmează şi anul viitor şcoala, dar element rău din fire, răutăcios incorijibil, loveşte de moarte pe un elev din clasa IV.

Arestat împreună cu tatăl său, timp de câteva săptămâni, este apoi eliberat.

Fuge din nou de acasă, dar de data aceasta fără să se mai întoarcă.

Anul trecut, am fost înştiinţaţi cum că în Constanţa, după multe peregrinări, ar fi deschis o mică bodegă. Alte informaţiuni ne-au adus ştirea că ar avea un bogat cazier la poliţia Constănţeană.

Că ar fi fost închis vreo două luni de zile în urma unui furt pe un vapor.

Un fapt important asupra căruia doresc să insist mai mult, este părerea pe care locuitorii comunei Arcani o au despre acest tânăr.

De obiceiu, sătenii mei sunt foarte interesaţi de situaţia oricăruia dintre cei plecaţi din mijlocul lor. Despre acesta, fantezia lor a brodat diferite peripeţii, prin care ar fi trecut în timpul vagabondajului, începând dela situaţia de multimilionar, până la aceea de muritor de foame.

Se svonia printre altele, că s'ar fi căsătorit cu fiica unui măcelar, că i-ar fi dat ca dotă 2.000.000 lei, graţie faptului că ar fi scăpat-o dela o moarte sigură, în timp ce făcea baie. A circulat acest svon o vară întreagă. Ba, unele rude se şi hotărîseră să plece în căutarea fericitului milionar, pentru a-i cere nelipsitele ajutoare.

La puţin timp după această întâmplare, ciudată de altfel, o altă explicaţie a tăcerii lui, — deoarece

In tot acest interval de timp, n'a încunoştiinţat pe nimeni de existenţa ce o duce pe alte meleaguri, — apare o altă, ce-l prezintă la antipod. Anume, că el ar fi murit înnecat, cu toate încercările de a fi salvat de una din concubinele lui.

Mi-a dat mult de gândit exuberanţa fanteziei sătenilor mei. Cunoaştem, în parte, psihologia babelor, care în lipsa altor preocupări mai serioase, îşi pierd timpul debitând asupra altora inexactităţi.

De altfel „cazul Bucoi", a fost lămurit, după cum am spus mai înainte. Şi-a închiriat la Constanţa un mic local şi are o bodegă ce-l ţine legat de afacerile lui cotidiene.

Alexandru David. Născut în anul 1900, August 22, în Arcani. Părinţii săi: Nicolae şi Ana. Tatăl mort în războiul cel mare. Mama trăieşte încă. A făcut numai două clase la şcoala primară din sat.

In anul 1916, pleacă ucenic la o cismărie din Craiova. Muncitor, în scurt timp, şi-a deschis un mic atelier de cismărie. Astăzi, este căsătorit, are 2 copii: Julieta de 4 ani şi Ion de 2½ ani. Vara vine acasă, cu un mic capital şi pentru mama sa. Şi-a renovat locuinţa; trăieşte destul de bine în sat cu sătenii, care-l iubesc, pentrucă la atelierul sau lucrează mulţi fii ai lor.

Dumitru Popescu. Născut în anul 1894. Părinţii amândoi morţi: Stan şi Maria. A făcut două clase primare. La vârsta de 18 ani, vine în Bucureşti, ocupă un serviciu. Intră chelner, apoi la o librărie, în cele din urmă portar la hoteluri. Azi, are construită o casă la periferia Capitalei (spre Băneasa), are 3 copii: Ion de 5 ani, Alexandru de 7 şi Vasile de 2 ani. Actualmente are două debite de tutun..

Norocul a făcut, ca după ce a jucat mai mulţi ani de-arândul la loterie, să câştige anul trecut 100.000 lei, bani din care cu cei economisiţi, şi-a făcut casă.

Nu mai are nicio legătură cu satul, afară de corespondenţa foarte rară cu cei de acasă.

Tipul omului care se vede „ajuns" şi norocos, e antipatic sătenilor.

Mircea Stroe. Născut în anul 1901, Septemvrie 16. Fără a mai trece pe la şcoala primară, se duce la un unchiu al său în Bacău, în 1918. Unchiul, care era funcţionar la primăria comunală, îl ţine în serviciul acesteia vreo 3 ani. Apoi îi pune la dispoziţie un mic capital şi exercită meseria de „voiajor".

Bănoasă la început, după cum spune el, l-a atras spre o vieaţă lipsită de grija zilei de mâine. Nu s'a gândit să pună bazele unei vieţi casnice, deoarece nu avea stabilitate. După ce trăi mult timp în chefuri şi vieaţă desordonată, contractă o tuberculoză, boală care agravându-se, l-a scos din preocupările de până aci. Intru cât unchiul său, între timp îi retrăsese creditul său, a plecat spre sat, la părinţii săi (unde numai mama supravieţuieşte soţului). Aci, o duce destul de greu, neputând munci şi trăieşte numai din expediente.

Intr'o cămăruţă, cubaj 2½ m, hrănit foarte prost, îşi aşteaptă sfârşitul, care nu va întârzia prea mult să vină.

Nicolae Dumitrescu. Născut la 12 Ianuarie 1879. Copil de ţărani săraci, tatăl său Nicolae, ocupându-se cu spinoasa meserie de pivar, lucră împreună cu tatăl, până la vârsta de 25 ani. Văzând că lucrurile merg prost, avere neavând, pleacă în căutare de serviciu, îndemnat de părinţi.

Astfel îl găsim în 1904 ca vânzător la un depozit de var din Craiova. Işi face un mic capital, cu ajutorul căruia în 1911, deschide el însuşi un depozit. Norocul l-a urmărit desigur. In 1919, îl găsim proprietarul unei frumoase moşii, de 20 ha, în com. Aslăuţ, din împrejurimile Craiovei. Necăsătorit, după o vieaţă de muncă de mai mulţi ani — timp în care părinţii săi muriseră (tatăl în 25 Septemvrie 1901, mama în 14 Februarie 1909)— încearcă să ducă o vieaţă mai uşoară. Astfel lăsându-şi pe planul al doilea preocupările profesioniste, se avântă în politică, apoi în distracţii de tot felul. Anturat de oameni, de astădată lipsiţi de bună credinţă, îşi consumă zi cu zi frumoasa avere agonisită.

In sfârşit, în 1926, vinde cele 40 pogoane de pământ, după ce dăduse faliment cu depozitul de var, iar cu banii încasaţi, deschide un restaurant.

Iarăşi norocos — în timp de câţiva ani, se poate mândri că şi-a refăcut din nou situaţia materială. — Anul trecut a adoptat unul din nepoţii săi — Vasile, în etate de 12 ani, — copil al surorei sale.

După spusele lui, celor din sat, intenţionează, ca după 2—3 ani, să se retragă în sat, lăsându-şi fiul adoptiv să ducă mai departe conducerea acestui select restaurant.

De altfel, în urma unei explozii a unui „Primus", a rămas chior de un ochi, iar cu celălalt

vede foarte puțin. Aceasta-i vieața unui alt consătean, dornic de o vieață mai bună, mai ușoară, dar pe care, după cele spuse, pare-se că n'a găsit-o având în vedere peripețiile prin care a trecut.

Am expus, pe cât mi-a fost posibil, exodul populației satului Arcani, către diferite orașe.

După cum am afirmat și la începutul acestui studiu, nu m'a preocupat exodul intelectualilor. Aceștia numără aproximativ, cam 20 cazuri, iar lipsa posibilității de a lua contact cu toți, m'a obligat să-mi restrâng cercetările la cazurile amintite.

De altfel, în satul meu a luat ființă un cămin cultural, pus sub auspiciile „Fundațiilor Culturale Regale" și care și-a propus să facă o monografie a acestuia.

In concluzie, pot face următoarele precizări, relativ la studiul întreprins:

1) Locuitorii satului Arcani, sunt neobosiți muncitori. Legați de glie, după expresia populară, cu greu concep a-și părăsi satul. Fac această afirmație, bazat fiind pe marele număr al acelora, care vrăjiți poate de succesele realizate de cei ce au plecat din sat, înspre alte meleaguri, pentru a-și câștiga existența mai ușor și mai sigur, au ezitat să-i urmeze.

Au rămas, mai bine, la pivele lor sărăcăcioase și pretențioase în a-ți risipi energia, ce oferă satisfacții materiale minime.

2) O altă notă caracteristică a acestora, ar fi dorința fermă de a-și trimete copiii la școli secundare. A fost o epocă de adevărată fierbere în masse — (1925—1928), când săracii și bogați, deopotrivă — și-au trimes fiii la învățătură. Astăzi, titlurile s'au depreciat, în majoritatea celor ce au absolvit anumite școli, după cum am arătat și în introducerea acestei lucrări, se găsesc acum desrădăcinați în mijlocul celor de acasă.

Școala, care a comis imprudența să le cultive numai pretențiile, fără să i le satisfacă, a făcut din ei niște tineri blazați, lipsiți de ideal și de încredere în însăși puterile lor.

3) Referindu-mă la legătura celor plecați în oraș, cu satul, pot afirma următoarele:

Plecați din sat, orgolioși de gestul lor, majoritatea s'au simțit la un moment dat prea siguri pe ei pentru a mai avea nevoie de cei rămași acasă. Au rupt uneori și fireștile legături familiare, fapt pentru care sătenii i-au răsplătit îndeajuns, debitând asupra lor anumite versiuni tendențioase. Evident, au fost și câțiva, care din bunurile agonisite, au ajutat prin obolul lor școala și biserica.

Ar fi interesant de făcut un studiu asupra „puilor de olteni", copiii dela vârsta de 7—16 ani, care vrăjiți de secretul cobiliții și al palatelor din București, pornesc de acasă cu toată încrederea pentru a-și agonisi averi.

Un asemenea studiu nu se poate face decât pe o anumită regiune (8—10—12 comune), având astfel câteva cazuri, sau pe întreg județul Gorj, al cărui aport în marea masă a „oltenilor" din Capitală, e pe drept cuvânt impunător.

Dar aceasta, poate mai târziu.

ION I. BERCA

VIEAȚA ECONOMICĂ A SATULUI IȘALNIȚA-DOLJ

DUPĂ ÎNLĂTURAREA BULGARILOR DELA CULTIVAREA TERENURILOR DE GRĂDINĂRIE

In veacul trecut au început să vie în țara noastră grădinarii bulgari. In loc ca țărani români să fi îndestulit nevoia de legume ale orașelor din Câmpia românească, grija ei a ajuns pe seama unor bulgari, ce veneau primăvara și plecau toamna.

Explicația acestui fenomen social, o găsim în conduita latifundiarilor noștri, care au fost incapabili să organizeze atât marea proprietate cât și mica proprietate. De aci, nevoia de capital, pe care-l găseau la acești bulgari.

Procedeul acesta era foarte simplu: prin forța lucrurilor, dețineau cel mai bun teren de grădinărie și, pentrucă sătenii nu aveau bani, la timpul cerut de proprietar, aceste terenuri erau arendate bulgarilor, care le exploatau și duceau aurul în țara lor. Intr'un timp se credea că acești bulgari ne-ar

fi învăţat cultivarea terenurilor cu zarzavat, la aşa înjosire ne aduseseră latifundiarii.

Cultivarea terenului cu zarzavat, este cunoscută din cele mai îndepărtate vremuri de către poporul nostru. Astfel găsim, în satul Coşovenii-de-Jos-Dolj, pe fosta proprietate a Statului Român „Lumaşu", ţinutul „Verzăriile", care era cultivat numai de sateni, cam pe la anul 1750 (document aflat în posesia mea).

Acest ţinut însă, a trecut în posesia latifundiarului, N. Câncea, datorită legii din 1889, care permitea Statului Român, să vândă loturi, însă numai la ţărani. Aici însă, pentru ca proprietarul să poată cumpăra acest teren, a recurs la autoritatea satului, şi a declarat că terenul este mlăştinos; deci netrebuincios ţăranilor, dar necesar marelui proprietar, care l-a şi arendat bulgarului Ţancu, pentru grădinărie, mai bine de 15 ani.

Şi azi acest teren se arendează tot unui bulgar, căsătorit cu o româncă, Velcu. Prin aceasta am vrut să arăt, cum *au contribuit latifundiarii la sărăcirea poporului*, această îndeletnicire este proprie poporului român, şi că, interpunerea bulgarilor se datoreşte nu capacităţii lor, ci lăcomiei de câştig a latifundiarilor noştri.

Să privim situaţia din satul Işalniţa-Dolj.

Acest sat este aşezat la 12 km de Municipiul Craiova, şi pământul său este mărginit de râurile Jiu şi Amaradia, deci bun pentru grădinărie.

Aici se afla marea latifundiară Eliza Opran, care, după obiceiul celorlalţi latifundiari, pe la anul 1890 dă cu arendă bulgarilor, câte 30—40 pogoane de grădinărie. Aceşti bulgari nu ştiau româneşte şi, după cum ne spune cetăţeanul Ghiţă Marin, primul grădinar român, se numeau: Ţonea Cuscuza, Gheorghe Rusu, Ţonea Nedelco, Milcu Ivan, Milan Ţonea, Avram Gheţu, Ristea Golea, Ţancu Marinoff.

Să ascultăm pe Ghiţă Marin zis Nămolosu, de ani 60 şi pe D-tru Stan Năstase zis Cerchezu, de ani 63, români, născuţi în satul Işalniţa, care au trăit în copilărie printre aceşti bulgari, învăţând bulgăreşte, ce ştiu despre modul de a lucra şi despre înlăturarea acestora:

a) Veneau primăvara, de obiceiu jupânul — stăpânul — cu mai mulţi bulgari, tineri, numai bărbaţi. Luau terenul în arendă şi formau în primul rând bordeiul sau casa de lemne şi acoperită cu trestie; pentru vite, de asemenea făceau câteva şopruri, acoperite tot cu trestie; în al doilea rând, formau „ghidicul", adică uneltele de grădinărie, calostire mare, calostire mică, sapa, etc., şi animalele de muncă: şase boi, zece cai, două căruţe, trei care, etc.;

b) Făceau tovărăşia şi stăpânul, fiindcă era cu capital, lua o oca, socotită a patru dreamuri, din câştig, iar ceilalţi o jumătate, sau o litră de oca;

c) Socotelile se ţineau cu ajutorul răboajelor, care şi azi se practică în Bulgaria.

Crestăturile făcute pe răboj, aveau însemnătatea următoare: cruce oblică însemnează că s'au încasat sau dat zece lei, cruce dreaptă, douăzeci lei, un punct un leu, o tăietură pe dunga răbojului cinci lei. Matca se ţinea de stăpân, iar copia de datornic, sau de celălalt tovarăş. Bulgarul Tănase Gheciu, din piaţa Craiovei, cu lucrătorii săi, practică şi azi acest sistem;

d) Ca îmbrăcăminte aveau haine de dimie, lucrată în casă, iar încălţăminte opinci, stăpânul purtând ghete numai la Paşti;

e) Dormeau pe paturi de scândură şi se acopereau cu cojoace. Stăpânul dormea încălţat cu călţuni, spre a fi gata la sculare;

f) Mâncau ciorbă de spanac, de foi de sfeclă, pătlăgele cu varză, ardei copţi, pâine, luau miel numai la Sfântul Gheorghe, Paşti şi carne de purcel la Sfânta Maria. Mâncau şi mămăligă, însă puţină: după Cerchezul, mămăligă nu mâncau.

Orele de masă erau: opt dimineaţa, două după amiază şi seara;

g) Semnalul de culcare era dat de stăpân, prin darea cu sapa de trei ori într'un fier. Cine nu se scula era omorît cu bătaia. Comandirul repartiza lucrătorii la udat, cărat băligar, plivit răzoarele de buruieni, etc.;

h) Munca se făcea toată ziua, se culcau la orele 10—11 noaptea şi se sculau la ora două-trei noaptea;

i) Munca o făceau cu ajutorul fetelor şi copiilor de români, săraci, cu preţ mai de nimic;

j) Marfa se desfăcea la oraşul Craiova, unde aveau plaţuri proprii. Se căuta mai mult varza, pe vremea aceea;

l) Toamna când se desfăceau, împărţeau câştigul şi beau câte un pahar de ţuică. Câştig era în totdeauna, pe care-l duceau în Bulgaria; o singură dată au avut pierdere, când a bătut piatra.

Astfel îşi duceau vieaţa şi cu ocazia revoltei dela anul 1907, sătenii au cerut cocoanei Eliza Opran, ca toate locurile de grădinărie să le fie arendate lor. După aceasta, bulgarii au mai rămas puţini şi cu ocazia războiului romano-bulgar,

din anul 1913, aceştia au fost isgoniţi, rămânând numai cei căsătoriţi cu romànce: Ristea Telbizoff, Cristea Iancu, Ioniţă Bulgaru, Ţonea Iancu, Ioan Chirea, Gh. Ivan.

Din aceste fapte tragem concluzia, ceea ce a dus la înlăturarea cestor bulgari, a fost numai răscoala poporului, care a impus latifundiarei Eliza Opran, de a nu mai arenda terenurile de grădinărie decât sătenilor din Işalniţa.

Rezultatul economic al acestei ocupaţii se observă, cum intri în sat. Astfel, vei vedea case mari, frumoase, cu locuri de case mari, spaţioase. De vei nimeri într'o zi de sărbătoare la horă, te vor minuna sălbile de aur dela gâtul fetelor, care după cunoştinţele mele, un număr aşa de mare, nu am întâlnit în niciun sat. Imbrăcămintea de asemeni deosebită.

Satul are două bănci populare şi cooperativă de arendare de terenuri, cu local propriu, aşi putea spune palat. Cămin Cultural, cu sală de circa 400 locuri. Cu toate că, în judeţul nostru majoritatea băncilor şi mai ales a cooperativelor au dispărut, aici se menţin, datorită şi vieţii economice, dar mai cu seamă datorită şi conducătorilor: preotul Ţolescu, un distins fiu al Gorjului; învăţătorul Ionescu, cu o proprietate de circa 50 pogoane; Gheorghe Nica, contabilul băncii şi cooperativei, fii ai satului, care prin munca şi cinstea lor, luptă ca aceste instituţii să progreseze cât mai mult.

Azi sunt în comuna Işalniţa, circa 300 grădinari români, având ca întindere un teren de circa 800 pogoane, dintre care 400 pogoane cu arendă, fiecare posedând câte 1—4 pogoane.

După cele spuse de Ghiţă Marin, de pe trei pogoane de grădinărie, pe anul 1936, s'a ales cu un câştig de 20.000 lei, plătind şi arendă la un pogon.

Ce se opune însă la un progres mai mare şi, deci la un venit mai bun?

1. *Lipsa de capital.* Am văzut că bulgarii aveau şi plaţuri în oraş, unde desfăceau marfa. Din cauză că sătenii nu au bani să închirieze dela Primăria Municipiului Craiova aceste plaţuri, care sunt foarte scumpe, sunt nevoiţi să piardă din timp, de oarece pentru a ocupa un loc în piaţă, trebue să plece de cu seara şi să ajungă la Craiova la ora 12 noaptea. Aci, pe o rogojină, vor dormi până la ziuă, lângă carul sau căruţa cu zarzavat. In afară de pierderea timpului, că se mai pot şi îmbolnăvi, ei mai sunt nevoiţi să vândă marfa cât mai repede şi deci, la un preţ inferior, de oarece la ora 12 din zi, sunt isgoniţi, piaţa închizându-se. Dacă ar avea plaţuri, organizarea ar fi alta şi câştigul ar fi altul.

Tot din această cauză, nu-şi pot valorifica produsele în ţinuturi mai îndepărtate cum ar fi la Petroşani, Lupeni, câştigul luându-se astfel de către intermediari, care, zilnic vin în sat circa zece auto-camioane şi pleacă încărcate până în inima Ardealului. S'a încercat înfiinţarea unei cooperative în acest sens, însă nu s'a putut realiza, din lipsă de capital. Ar fi minunat dacă vreo instituţie bancară ar interveni pentru acordarea capitalului necesar şi, astfel, s'ar crea venituri frumoase şi ţării şi satului.

2. *Lipsa de sere.* Bulgarul Tănase Gheciu zis Ciungu, din piaţa Craiovei s'a îmbogăţit datorită faptului că are cel puţin patru sere şi din această cauză, aşa zisele trufandale, le desface numai el şi astfel are un câştig mare. Ce folos că sătenii din Işalniţa-Dolj au muncit mai mult şi au vândut roşiile cu 4 lei kg, iar Tănase Gheciu, la început, când ies ele cu 200—80 lei kg.! Inimosul grădinar Ghiţă Marin, care-mi spunea că talpa piciorului lui s'a făcut ca bârna, aprinzând chibritul, şi nici mărăcinele nu mai intră, din cauză că zilnic umblă desculţ, prin grădină şi udând, şi-a luat angajamentul să facă şi el o seră. Dar cum se va putea compara cu Tănase Gheciu, care are 80 pogoane, patru sere, 80 lucrători şi trei motoare de scos apă.

3. *Lipsa de cunoştinţe mai profunde şi selecţionare a varietăţilor de legume şi zarzavat.* N'au o şcoală teoretică. L'am întrebat dacă a văzut serele lui Tănase Gheciu şi mi-a spus că nu-i dă voie, aceasta fiind oprit. Azi când tot secretul stă în a avea marfa timpurie şi de calitate mai bună, este nevoie, de o îndrumare specială în această direcţie, luându-se ca punct de plecare numirea a doitrei specialişti în mijlocul lor, care nu ar fi nevoie să stea mult timp, căci prin agerimea lor, vor învăţa de îndată; apoi vor fi conduşi în diferite centre de grădinărie, unde li se va arăta tot progresul făcut în această direcţie.

V. PETRESCU-CRAIOVA

CUM FOLOSESC OAMENII DIN APELE-VII PĂMÂNTURILE LOR[1]

La o distanţă de 24 km, către apus şi miazăzi de oraşul Caracal, se află una dintre cele mai frumoase comune ale Olteniei, com. Apele-Vii. Numele ei vine dela mulţimea lacurilor (13) şi podgoriilor de vii. Aspectul acestei comune este orăşenesc, căci se află pe linia ce desparte terenul nisipos de cel agricol. Datorită acestui fapt, pe străzile satului nu se află niciun fir de iarbă, iar ploile imediat după cădere, îşi fac loc printre firişoarele de nisip, aşa că satul e lipsit cu desăvârşire de noroiul care îngreuiază în comunele vecine circulaţia. Comuna are trei străzi principale, trasate paralel, traversate de alte multe străzi, închizând între ele nişte pătrate perfecte, pe ale căror laturi se află locuinţele unele lângă altele.

Vom găsi locuinţe numai pe laturile dela Nord şi Sud. Se vede că a fost o predilecţie pentru locuitori să-şi aşeze pe aceste laturi casele.

Las la o parte o descriere mai amănunţită a comunei şi voiu căuta pe cât mi-ar fi posibil să descriu cum folosesc locuitorii acestei comune pământurile lor. Prima menţiune asupra acestei comune se află în hrisovul din 1680. Satul a fost înfiinţat de câteva familii fugite din satul Puţuri (Dolj), unde erau rumâni (oameni cu stăpân). Odată fugiţi, s'au aşezat pe liziera pădurii dela Sud de satul Zănoagă. Familiile acestea au cuprins aici pământ cât au vrut, căci nu era al nimănui. Grecul Iani părăsise proprietatea sa, sau că fusese omorît, nu se ştie nimic despre dispariţia lui.

Să vedem acum, cum s'au desvoltat aceste familii din 1680—1936. Se văd şi astăzi urmele aşezărilor din 1680, pe o piele de viţel, făcută de Popa. Popa s'a numit unul dintre capii familiilor fugite. El a ştiut carte slavonească, era pregătit pentru cariera de preot, ceea ce i-a atras numele de Popa. Alt cap de familie, Crăciun, a ştiut şi el să taie linii pe răboj, deci a ţinut isonul popii. Iată deci că familiile au avut un om cu ştiinţă de carte, ajutat de altul cu mai puţină carte. Să vedem ce-au făcut aceşti refugiaţi în locul ocupat de ei. Nu se ştie precis dacă au stat câtva timp sub corturi sau nu, căci până să-şi facă bordeiu, a trebuit să treacă mult timp.

Felul acesta de locuinţă necesită un timp de circa 6 luni. Se pune întrebarea. *A lucrat fiecare familie separat sau în colaborare?* După felul acestor bordee, care se mai văd şi astăzi (câteva exemplare), este foarte greu de admis că au lucrat individual. Grinzile bordeelor sunt de o grosime şi greutate, care pentru a fi puse la locul lor, trebuia cel puţin 7—8 bărbaţi bine legaţi. Apoi bordeiul popii a fost mai mare, ceea ce denotă că el era mai înstărit decât ceilalţi. Singur popa nu putea să-şi facă bordeiul. Deci a fost o societate mică la început şi care s'a desvoltat până astăzi. Nu cred că mai există aiurea o înţelegere între locuitori ca în această comună. Ei bine, la facerea bordeelor s'au ajutat, să vedem ce-au făcut cu pământul din jurul lor. Aici e punctul interesant şi care dovedeşte cu prisosinţă, că la mijloc a lucrat o bună înţelegere a celor câteva familii.

Cum au împărţit pământul? N'au ţinut socoteală nici de carte, nici de înstărire (bani), ci au purces la o împărţeală frăţească.

Adică s'au întins spre răsărit, până ce au dat de moşia boierului Kintescu, iar la apus până la Jii, unde au dat peste nişte rumâni stabiliţi pe proprietatea bisericii Dudu din Craiova. La Nord şi la Sud s'au întins cât au vrut, Popa a făcut atunci o schiţă, însemnând pe pielea de viţel partea fiecăruia. Impărţeala s'a făcut frăţească, luând fiecare parte egală. Liniile de despărţire s'au tras dela Nord către Sud. Lungimea câmpului este de 13 km, iar lăţimea unei părţi de 1 km. Pământul a luat forma de curele de moşie, care se păstrează şi astăzi şi care are un calcul precis. *Ce-au avut în vedere când au făcut împărţeala?* Ca fiecare familie să aibă loc de agricultură (Sălişteа), loc cu pădure, etc. Spre miazăzi nu s'au dus decât până la bălţi, de unde scoteau mult peşte, dar şi copiii lor tremurau toată vara de friguri (paludism). Bălţile se află la 700 m spre miazăzi de

[1] Din cercetările Seminarului de *Monografie Sociologică*, de sub conducerea lui *H. H. Stahl.*

sat. Terenul dintre sat şi bălţi, precum şi dincolo de bălţi, până la com. Mârşani, este nisipos (neproductiv). Numai vântul se juca cu el, dându-i diferite forme şi transportându-l din loc în loc. Nu rare ori a depus pe uliţele satului adevăraţi nămeţi de nisip, pe care apa de ploaie le ducea din nou de unde veniseră, terenul fiind puţin înclinat spre miazăzi.

Iată deci că acest teren nu aducea niciun profit pentru puţinii locuitori ai comunei. Şi-au îndreptat privirile spre Nord, unde se afla pădurea de ştejari cât vedeai cu ochii. Câmpul pentru agricultură era prea mic. Nisipul nu era bun. S'au pus satenii de acum liberi pe lucru şi au făcut minuni. Au tăiat din pădure, astfel lărgind locul pentru agricultură, iar lemnele tăiate, le-au utilizat la foc şi la facerea bordeelor sau a staulelor, etc. Câmpul s'a lărgit, iar pădurea s'a micşorat până în 1830, când dispare cu desăvârşire, rămânând ici şi colea câte un ştejar bătrân, care a fost martor la împărţeala făcută în 1680 şi care se menţin şi astăzi. Distanţa dintre ei este egală. Aceşti ştejari au rămas pietrele (care lipsesc) de hotar.

Ducându-mă la câmp, am observat că aceşti ştejari bătrâni despart tocmai curelele de moşie pe care le-au hotărît cei bătrâni. Intre 2 ştejari se află cureaua familiei Popa, între alţi 2 cureaua familiei Crăciun, etc.

Fiecare familie s'a desvoltat pe cureaua ei, fără să treacă dela o familie la alta. *Se pune întrebarea. De ce s'a menţinut această împărţeală frăţească?* Nu ştiu dacă prin concluzia mea nu fac o greşeală, dar lucrul la faţa locului stă aşa. M'am dus la câmp cu Pătru Miu, un moşneag de 76 ani, care pentru 20 lei, mi-a dat informaţii foarte necesare.

Ne aflam pe cureaua Popeştilor. *Cureaua azi are 42 de fâşii.* Nicio fâşie nu poartă alt nume, decât Popa sau Popescu, cuvânt păstrat din 1680 până astăzi. M'a surprins acest fapt. M'am gândit. Oare familia aceasta n'a avut niciodată fete? Am recurs la moşneag, care mi-a dat următoarea explicaţie. La noi fetele n'au primit pământ când s'au maritat, ci numai bani, de ale casei şi ceva vite. Moşneagul a grăit adevărul. L'am întrebat atunci: Dar dacă o familie n'avea băieţi, ce făcea? Foarte simplu, pământul era plătit de rudele cele mai apropiate, iar fata pleca la ginere.

Nimeni străin nu putea să cumpere o bucăţică de pământ din cureaua Popeştilor, Negrenilor, etc. Acest procedeu s'a păstrat până după revoluţia lui Tudor Vladimirescu 1821.

Să privim acum o curea şi să vedem cum s'a făcut împărţeala în trecut şi cum se face astăzi. Acte de împărţeală nu există şi nici n'au existat. Popa a avut un fiu, care după moartea tatălui său, a devenit tot popă şi a rămas în casa părintească, deci cureaua a rămas nedivizată. Pe cele 2 fete ale popii le-a căsătorit, dându-le cele necesare, afară de pământ. Fiul popii, adică Ilie, a avut la rândul lui 2 băieţi şi o fată. Băieţilor le-a făcut bordeie, iar pe fiică a căsătorit-o, fără să-i dea pământ de zestre. La fel s'a petrecut şi cu familiile celelalte.

Băieţii aveau dreptul la pamant, pe când fetele nu. Astăzi, şi mai ales după revoluţia din 1907, fetele au primit şi ele pământ, dar nu atât de mult ca băieţii. In Apele-Vii, revoluţia n'a schimbat cu nimic nici stratul social, şi nici aspectul câmpului. *De ce?* Iată de ce. Comuna aceasta s'a desvoltat nestingherită de nimeni. Comuna n'a avut şi nu are un ciocoi, ca alte comune. Influenţe străine de asemenea nu are. Evreii nu s'a stabilit aici şi nici altfel de străini. Deci această comună s'a desvoltat prin felul ei de a fi. Această problemă, care se reduce la izolarea comunei, i-a fost bine venită, ferind-o de influenţele de aiurea.

Felul de trai, felul de a se ajuta între ei, m'a făcut să cred că la mijloc a existat şi există nu o comună, ci o societate, în adevăratul înţeles al cuvântului. Când este vorba de ceva, toţi se adună şi chibzuiesc bine ce au de făcut. Câmpul l-au împărţit frăţeşte în aşa fel, încât fiecare familie să aibă loc neproductiv (nisipos), loc pentru casă, cu grădină, loc în sălişte (n'a fost vatră de sat), unde pământul e bun pentru fabricarea cărămidei, bun pentru lipirea caselor, facerea ţestelor, etc. Săliştea astăzi este un adevărat câmp de luptă. Pământul scormonit de sapa săteanului, îţi dă impresia unui mozaic de tranşee. Locul nescormonit, e cultivat prin rotaţie. Intr'un an se pune orz, în al doilea se pune porumb, iar în al treilea cartofi, fasole, floarea soarelui, adica ocupă şi solul şi subsolul.

Pentru a trece la adevaratul câmp, unde vom găsi o împărţeală şi o învoire matematică, trebue să trecem un mic deal, 7—8 m, care poartă ghirlanda viilor. Vinul nu este prea strălucit ca în trecut, pe când via se afla la Vârvena, altă parte a câmpului.

Peste acest deal, ochiul fuge peste câmp până la orizont, neîntâlnind niciun deal mai apreciabil. E câmpul cu adevărat. Imediat ochiul distinge nişte fâşii paralele dela Sud catre Nord, care sunt acoperite cu grâul verde, semănat în lungul fâşiei.

Zic fâșie căci, fâșia indică partea unei familii, iar cureaua partea familiilor care au avut aceeași obârșie (Popeștii, Negrenii, etc.). Departe către orizont, pământul este negru, dar imediat înțelegi, că terenul acela va fi acoperit în luna Aprilie cu porumb. Câmpul propriu zis e împărțit în două părți. In prima parte se pune grâu, în a doua parte se pune porumb, iar la anul viitor invers. Pământul este așa de bine împărțit, încât fiecare familie are teren și pentru grâu și pentru porumb. Nicio familie n'are voie să facă altfel, decât ceilalți. Se pune întrebarea. *De ce?* Iată explicația. Poate e singura comună care n'a avut și nu are izlaz. Lucrul pare curios, dar are o explicație. Terenul e mai prețios, decât a fi lăsat să crească iarbă pentru vite. El produce grâu și porumb din belșug, afară de cazul când este secetă sau bate piatra. Pădurea de stejari se apropia de sat, iar din 1680 din ce în ce s'a retras, până în 1830, când n'a lăsat decât câțiva stejari, care stau mărturie la împărțeala de odinioară. Nimeni n'are voie să-i taie.

Să trecem la partea de către apus care se numește *Cot*. Forma i-a dat numele. Solul de aici e mai mult nisipos. In trecut aici nu s'a cultivat nimic. Vântul se juca cu nisipul, până ce le-a venit ideia, că acest nisip ar putea produce și el ceva. S'a pus deci pe acest sol secară, care după câțiva ani a dat roade frumoase. La început lucrurile au mers greu, dar după secară s'a încercat și cu porumb, care n'a răspuns așteptărilor. Izlaz nici vorbă, căci iarba nu crește pe nisip. Un bulgar trecând în România, după 1877, a ajuns peste locul nisipos în sat și pe când lua masa la un locuitor, i-a zis: *bre, bre, de ce nu puneți voi lubenițe pe năsip.* Zis și făcut.

Pepenii, și mai ales cei verzi, au fost bine primiți de nisip. Roadele sunt excelente. Cu introducerea pepenilor s'a făcut și aici rotația cu secara. Dar fiindcă nisipul e foarte sărac, rotația s'a făcut așa: în primul an s'a pus secară și s'a tăiat firele de sus, lăsând în urmă miriștea. In anul următor s'a pus pepeni, iar în al treilea s'a lăsat liber.

Astăzi lucrurile se petrec altfel. Se pun într'un an pepeni, în al doilea porumb. Secară se pune foarte rar, după o înțelegere în prealabil între locuitori. Vizitând și această parte a satului, am observat același lucru. Fâșiile au direcția Sud-Nord. Odinioară nimeni nu prețuia această parte neproductivă, dar astăzi se cultivă intens. In partea dinspre câmp am găsit câteva fâșii cu vie românească. Rezultatele nu se cunosc încă. Trec acum la altă parte a satului. Spre miazăzi se întindea odinioară un deșert de aspect saharian cu dune îndreptate spre răsărit, de unde venea Crivățul. Bălțile care în trecut dădeau mult pește, dar și mult paludism, au rămas astăzi ca niște cicatrice. *Cauza?* Problema este deschisă și viu comentată Se pun acum două ipoteze. S'au pădurea de salcâmi a secat bălțile, sau apa a fost canalizată să alimenteze Craiova. A doua ipoteză e mai puțin plauzibilă, căci între izvorul care pleacă către Craiova și bălți, este o distanță de 8 km. Cercetările sunt în curs. Am spus cuvântul pădure. De unde a venit pădurea în acest pustiu? La mijloc se crede că a fost o minune. Pădurea dela Nord de sat fusese consumată complet, încât în 1840, sătenii n'aveau cu ce face focul. Iarna utilizau paie, gunoiu, etc. Cei ce prindeau pește din bălți au observat că tăind un salcâm de pe marginea bălții, din buturugă răsar alături, adică din rădăcini (în jurul buturugii), mai mulți pui. Observația aceasta a fost o revelație pentru săteni. Observația a fost comunicată la tot satul și, cu toții au ieșit la bălți, unde lucrul era adevărat. Partea aceasta de teren era neîmpărțită, căci nimeni nu s'a gândit să ocupe vreo bucățică, din acest pustiu. Țiganii venind din com. s'au stabilit la marginea de R. a satului și au început să rupă sălciile și salcâmii din jurul bălților. Nimeni nu-i oprea. In cinci ani sătenii au observat în jurul bălților o bordură de salcâmi ieșiți ca din pământ. A fost destul ca peste 10—15 ani, pădurea să se întindă pe o suprafață foarte mare. S'a pus problema cum să împartă acest teren, căruia i-au dat numele de grinduri? Aci, iarăși avem de aface cu un spirit de societate. N'au luat fiecare cât au vrut, ci au procedat într'un mod inteligent. Fâșia dela câmp, dela Săliște și sat a fost prelungită până în hotarul comunei Mârșani. Dacă pleci pe o fâșie, mergi 13 km fără să întâlnești o îngustare sau o lățime M'a surprins un fapt curios. Când au de aranjat ceva la câmp, se duc toți proprietarii și, acolo la fața locului, hotărăsc cele necesare. Până la războiul mondial n'a existat dușmanie între acești locuitori. După războiu, lucrurile s'au schimbat mult. In comună, fâșiile își mențin aceeași lățime. Impărțirea grădinilor depind azi de părinții copiilor. Fetele au și ele dreptul la moștenire, ceea ce aduce schimbări de nume în fâșii și locuințe.

Totuși, se observă tendința pe cât e posibil ca fâșia de pământ să rămână neștirbită. Dacă o fată se mărită, totăl îi dă zestrea în bani, iar când nu are bani și nici rudele cele mai apropiate, atunci e nevoit să împartă fâșia, în așa fel, încât să aibă și teren bun și teren neproductiv. Am amintit des-

pre bălţi. După ce s'au retras apele, locuitorii s'au sfătuit cum să întrebuinţeze acest teren destul de întins. Soluţia s'a găsit repede. Terenul deşi nisipos, era bogat în materii marine (de apă), aşa că era foarte bun pentru grădinărit. Odată soluţia găsită, s'au lovit de altă problemă. Cum să împartă acest teren, căci nu toţi locuitorii aveau făşiile prin acest teren mlăştinos.

Şi de aici se vede buna înţelegere dintre locuitori. Au procedat aşa: cei ce n'au avut făşie prin apă au luat dela cel ce a avut, în schimbul unei sume derizorii de 5—10 lei de argint (1914).

Cel ce a vândut a avut grija următoare: să nu strice forma făşiilor, aşa că locul vândut pleca dela Nord către Sud. N'am văzut niciun petec de pământ arat dela apus către răsărit, ci toate erau dela Sud către Nord. Locul mlăştinos este cultivat cu zarzavaturi. Mii de grădini stau unele lângă altele, cuprinzând cele mai felurite zarzavaturi. Bulgarii au încercat să închirieze (arendeze) acest teren, dar locuitorii au refuzat categoric.

Să spun câteva cuvinte şi despre pădurea care a acoperit pustiul din jurul bălţilor. Astăzi, pădurea este destul de întinsă fiind alcătuită numai din salcâmi şi adăpostind diferite animale sălbatice. Pădurea este pentru locuitori un adevărat isvor de bogăţie. Mii de care pline cu lemne se îndreaptă către Caracal sau Craiova.

Am pomenit de izlaz, că nu există. M'a surprins acest lucru şi am întrebat, unde pasc vitele locuitorii. Răspunsul a fost simplu. Fiecare locuitor îşi pune pe o făşioară lucernă sau trifoi, aşa că, în comună nu există nici văcar şi nici porcar. Ciobanul îşi mână turma pe liziera pădurii, unde creşte ici şi colea câte un fir de iarbă la umbră, iar după ce grâul se seceră, se duc oile şi vitele pe mirişte.

Grădinile din sat sunt pline de pomi fructiferi, care dau ocol casei. Nu lipseşte nici mica grădiniţă cu florile cele mai variate. Săteanul nu lasă niciun colţişor de pământ neîntrebuinţat.

In această comună, nu s'au făcut împroprietăriri. Pământul în arendă nu se dă. Cei săraci lucrează la cei înstăriţi, dând dijmă jumătate din produsul muncii lor. Vânzări se fac foarte rar. In vechime, vânzările se făceau pe răboj, azi se fac cu acte în regulă.

ION CHIŢU

RECENZII

SOCIOLOGIE TEORETICĂ

TRAIAN BRAILEANU: *Statul şi comunitatea morala.* (Cernăuţi, ed. „Insemnări sociologice", 1937).

Profesorul de sociologie dela Universitatea din Cernăuţi, *d-l Traian Brăileanu,* este bine cunoscut în toate cercurile de specialitate. Numeroase lucrări de sociologie, etică şi politică, îl impun printre cei mai de seamă cercetători de ştiinţă sociala dela noi. De aceea, orice nouă lucrare de ştiinţă pe care o publică, stârneşte interes şi se cuvine să fie înregistrată. Ultima d-sale lucrare: „Statul şi comunitatea morală", cuprinde două studii publicate în limba franceză, în Revue Internationale de Sociologie (Paris), intitulate: L'Etat et la Communité morale (1931) şi „Essai sociologique sur la liberté humaine" (1937). *D-l Braileanu* le socoteşte, mai ales ca introducere la lucrarea d-sale gata de tipar *„Teoria comunitaţii omeneşti",* încât ne face să amânăm o discuţie critică a ideilor d-sale, până la apariţia completă a lucrării. Ne mulţumim acum, să reproducem câteva din ideile fundamentale.

„Problema sociologiei", are sarcina, după *d-l Brăileanu,* „de a explica naşterea şi desvoltarea spiritualitaţii umane, strâns legată de naşterea şi desvoltarea societaţii umane", (pg. 12). „Astfel, în domeniul sociologiei, cuvântul *familie,* dobândeşte o semnificaţie cu totul alta decât în biologie. Ea este unitatea unde se plămădeşte prefacerea instinctelor în sentimente, unde ataşamentul inconştient devine simpatia gingaşă şi respectuoasă pentru persoana celuilalt. Familia, în acest înţeles, devine comunitatea morală având puterea de a se întinde dela cea mai mică unitate, reprezentată prin perechea biologică, până la omenirea întreagă".

„Dar, problema este: există comunităţi întemeiate pe alte baze, pe alte principii de coeziune?... Observaţia ne arată o comunitate care are alte principii de organizare: e Statul. Principiul organizaţiei politice este dominaţia omului asupra omului, deci forţa". (pg. 13).

Iată termenii problemei discutată de *d-l Brăileanu:* comunitatea morală şi comunitatea politica (Statul). Unii susţin o „opoziţie contradictorie" între aceste două comunităţi. *D-l Brăileanu* tăgăduieşte existenţa vreunui conflict, căci dacă, „observaţia faptelor ne întăreşte zilnic în ideea că politica nu este identică cu morala" — „tot aşa ea ne arată că o politică ce nu ţine seama de morală, este o politică rea" (pg. 16). „Un Stat care vrea să dăinuiască trebue să se străduiască a deveni pe cât se poate o comunitate morală, deci, într'un anumit fel, o familie" (pg. 20).

In ce priveşte libertatea umană, *d-l Brăileanu* socoteşte că „natura, ca totalitate a lucrurilor-obiecte, e stăpânită prin necesitatea mecanică; societatea ca totalitate a subiectelor, e stăpânită de legile libertăţii, sau pe scurt, de libertate. Intre individ, subiectul izolat, care trebue să lupte neîncetat pentru libertatea sa şi a cărui libertate e ameninţată în fiece clipă de către subiecte mai puternice, deci mai libere, se întrerupe, în specia umană, societatea ca un mediu favorabil celei mai largi desvoltări a libertăţii individuale, în caz că o educaţie raţională creează condiţiunile unei cooperări între indivizi, *făcându-i sa trăiască în aceeaşi lume"* (pg. 50—51).

„Mijlocul politic, forţa, nu ajunge pentru a stabili ordinea şi pacea....". „Pentru a deslega această problemă, drumul cel mai scurt li s'a părut sociologilor a fi de a asimila faptele sociale faptelor fizice, de a le defini ca *lucruri,* considerându-le supuse legilor mecanice (fizice). Aceasta este fără îndoială eroarea iniţială şi cea mai funestă rătăcire a ştienţifismului sociologic" (52). „In tehnica socială, în arta de guvernare, trebue să căutăm cheia pentru progresul civilizaţiei. Numai o tehnică socială întemeiată pe principiul libertăţii, pe suveranitatea spiritului, a cunoaşterii, a creat progresul şi-l poate susţinea". (53).

Se înţelege, lucrarea *d-lui Brăileanu* este mult mai bogată în idei, decât ne-o pot arăta cele câ-

teva citate. Problemele ridicate de d-sa sunt deosebit de însemnate și, recunoaștem fără ocol, că *d-l Brăileanu* aduce în discuția lor și pricepere și erudiție. In ce ne privește, nu suntem cu totul de acord cu tezele d-sale, ceea ce vom arăta cu prilejul apariției „Teoriei comunității omenești", dar aceasta nu ne poate opri să-i recunoaștem străduințele și meritele științifice.

Traian Herseni

OV. DENSUȘIANU: *Folklorul. — Cum trebue înțeles.* — (Ed. II-a, București, P. Suru, 1937).

Chiar simpla retipărire după 27 de ani (întrucât d-l Densușianu a socotit că nu e nevoie de nici o schimbare), a unei lucrări atât de prețioase și căutate ca *„Folklorul"*, de care ne ocupăm, este un fapt pe care suntem datori să-l înregistrăm. Se pune la îndemâna cercetătorilor o concepție care își păstrează pe deplin temeinicia. Pentru noi, concepția d-lui *Densușianu,* despre folklor este cu atât mai prețioasă, cu cât se apropie foarte mult de concepția sociologică și, deci materialul cules după îndrumările d-sale, constituie și pentru specialitatea noastră un izvor bogat de informații și documentare. Intr'adevăr, spre diferență de predecesori, care socoteau folklorul ca o „știință a tradiției", d-l Densușianu este de părere că: „folklorul trebue să ne arate cum se resfrâng în sufletul poporului de jos diferitele manifestații ale vieții, cum simte și gândește el fie sub influența ideilor, credințelor, superstițiilor moștenite din trecut, fie sub aceea a impresiilor pe care i le deșteaptă împrejurările de fiecare zi" (pg. 13). D-l *Densușianu* își dă seama precis de apropierea celor două științe și chiar de influența binefăcătoare a sociologiei asupra folklorului ca știință. D-sa găsește că domeniul folklorului „se apropie mai mult de al psihologiei și al sociologiei", decât de al filologiei. „Chiar geneza lui este datorită unui mod nou de a vedea care s'a introdus în considerațiunile psihologice și sociologice" (pg. 25). De sigur părerile acestea dintr'o lucrare de perfectă ținută academică și de o mare valoare științifică, nu l-au putut opri pe d-l *Densușianu* să scrie de curând un pamflet cu totul nedrept la adresa cercetărilor monografice. Vechea și nestrămutata noastră admirație pentru activitatea d-sale universitară și științifică ne-a oprit să reacționam printr'o polemică lipsită de orice folos. D-l *Densușianu* a prețuit la început folklorul în masura în care se apropia de psihologie și sociologie, ca să nu mai admită astăzi, cel puțin în polemici cu sociologii, nici o legătură necesară între aceste trei științe. Noi ne păstrăm părerea că, în domeniul tuturor cercetărilor psihice, istorice sau sociale, nu se poate dobândi nici o cunoștință integrală fără o întinsă și susținută colaborare între științe. Pentru noi, folklorul este o știință, care ne poate ajuta în nenumărate chipuri în deslegarea problemelor sociologice și de aceea, chiar când folkloriștii sunt împotriva noastră, stimăm în chip cinstit ideile și munca lor. Iată pentru ce recomandăm cu căldură tuturor cercetătorilor în domeniul sociologiei lucrările științifice ale d-lui *Densușianu* și mai ales călăuza d-sale în materie de folklor.

Traian Herseni

ALEXANDRU IEȘAN: *Psihologia și sociologia muncii.* (Cernăuți, „Glasul Bucovinei", 1937).

Desprindem din lucrarea d-lui *Al. Ieșan,* profesor de psihologie la Universitatea din Cernăuți, câteva învățături care ni se par vrednice de reținut.

1. Problema muncii nu este o problemă de strictă psihologie. Studiul muncii impune alături de cercetarea psihologică și de cea mai veche și, oarecum subînțăleasă, de economie politică, cercetarea sociologică. Psihologii muncii care nesocotesc aportul sociologiei nu reușesc să rezolve nimic temeinic în specialitatea lor. Profesorul *Ieșan,* este în afară de profesorul *C. Rădulescu-Motru* și școala sa, unul din puținii psihologi dela noi, care au înțeles acest lucru. D-sa se ocupă pe larg și cu folos de „munca și etosul ei, în cursul evoluției sociale", ca și de „munca și mișcarea muncitorească în faza actuală".

2. Problema muncii prin caracterul ei practic nu poate fi cercetată în lumina teoriei pure. Ea comportă aplicații pentru o mai bună pregătire profesională, pentru o mai bună organizare a muncii și în același timp, ca un rezultat firesc, pentru progresul economiei naționale. Știința are aici, mai mult ca în oricare altă parte, putința sa-și verifice învățăturile la teren. D-l *Ieșan* nu uită acest lucru și încearcă o aplicare a principiilor d-sale la România. Nu suntem de acord cu d-sa în ce privește ideile politice, dar procedeul pe care îl aplică, ni se pare cel bun. Azi știința este datoare, ca funcție intelectuală a națiunii, să se întrebe mereu cu ce poate fi de folos țării și să se străduiască necontenit în această direcție.

3. Selecţiunea şi orientarea profesională, aportul mare al psihologiei la desvoltarea popoarelor, nu se poate face pe temeiul câtorva „măsurători inginereşti". Ele cer, cum spun foarte bine d-l *Al. Ieşan*, „studiul personalităţii integrale, o cercetare prelungită şi progresivă" (pg. 32). Căci, „numai puţine funcţii mintale şi organice comportă o măsurare şi determinare, altele o exclud cu totul. Şi cele mai ingenioase teste nu reuşesc să seziseze individul real, cum se exprimă în jocul simultan al tuturor activităţilor, sa surprindă pulsaţiile profunde ale personalităţii, influenţa condiţiilor sociale asupra activităţii individuale". (pg. 33). Şi ca principiu general, d-sa enunţă că: „In toate domeniile ramâne hotărîtoare personalitatea conducătoare care creează atmosferă şi antrenează energiile".

Ne permitem şi două obiecţii. D-l Ieşan amestecă în cuprinsul unei lucrări ştiinţifice şi unele consideraţii de politică de partid, fără nici o necesitate metodologică. Şi apoi scrie o limbă neobişnuit de „franţuzită", şi deci supărătoare (travaliu în loc de muncă, metieuri în loc de meşteşuguri sau meserii, artisan în loc de meseriaş sau meşteşugar, milieul în loc de mediul etc.). Faptul acesta ar fi fost îndreptăţit numai în cazul în care limba românească n'ar avea termeni potriviţi.

Traian Herseni

ROMANII DE PESTE HOTARE

PETRU IROAIE: *Cântece populare istroromâne*. (Suceava 1937).

Pentru cel care-şi dă seama că astăzi, când goarna unor noi şi radicale prefaceri se aude pretutindeni, este mai mult ca oricând nevoie de o regrupare de forţe şi o încercare de omogenizare interioară cât mai accentuată, cartea d-lui Petru Iroaie, poate constitui un fericit prilej de accentuare a acestor credinţe.

Desprinşi de trupul mare al românismului, istroromânii, înconjuraţi de o masă slavă puţin binevoitoare, duc poate cea mai întristată vieaţă.

In număr mic, nici trei mii, purtătorii celei mai glorioase amintiri istorice, pentru opinia publică românească, doar din când în când, mai constituiesc o adevărată problemă. Te întrebi, din moment ce locuiesc în sate sărăcite asupra cărora străinii veghiază răutăcios, de ce Statul nu-şi poate însuşi din idealul nobil care frământă tot ce are mai bun acest popor? Răspunsul însă nu-l afli. Priveşti zadarnic la ceea ce a făcut Grecia cu fiii ei de pe coastele Asiei Mici, sau Kemal cu conaţionalii săi de pe teritoriul grecesc. Dar să sperăm, peste putinţa oricărei îndoieli, că vor veni timpurile marilor şi hotărîtelor fapte. Rămâne însă să se muncească, aşa cum a făcut-o d-l Petru Iroaie; rămâne a se găsi diriguitori buni, aşa cum este profesorul Leca Morariu; şi, în sfârşit, să ţinem mereu în minte fapte similare cu ceea ce scrie autorul: „Plecasem pentru două zile în satele de sub Monte Maggiore. Preotul din Munele Mari (Mune Grande), aflase că în Jeiăn cântecele valahe au început să se iţească în circulaţie. Ca urmare, la întoarcere, găsesc în casa Mariei Stambulici (Nr. 23), o carte de cântece croate pe care o adusese preotul şi, după ce citise din ea, se milostivi de a o lăsa uitată pe masă. Milo, fiul rămas acasă, al Mariei Stambulici, citia cântece croate, iar maică-sa le murmura. Câte, exclamă pe drept cuvânt d-l I., nu s'au mai petrecut fără să le ştie nimeni şi fără ca aceşti bieţi desmoşteniţi să le înţeleagă rostul!...

Un merit deosebit îi revine d-lui I., din publicarea recentă a unui mic volum de popularizare a cântecelor istroromâne, alături de recenzia făcută în Archivum Romanicum, profesorului său, d-l Leca Morariu.

Florea Florescu

TIMOCUL, anul IV, N-rele: 1—3 şi 4—6, din 1937. Apare sub conducerea Comitetului societăţii culturale „Timoc" a Românilor din Valea Timocului şi dreapta Dunării. Bucureşti, str. Şt. Negulescu, 40.

Organ al cărui rost este să strângă rândul Românilor din Timoc şi să ducă o cât mai intensă luptă de lămurire a situaţiei lor acolo, „Timocul" îşi îndeplineşte mulţumitor această sarcină. Numerele de faţă sunt o pildă: cuvinte de laudă şi

de recunoştinţă celor ce se ostenesc pentru menţinerea vieţii româneşti în Timoc (cum sunt articolele semnate de *d-l Andrei I. A.* şi *Timocean.); * rânduri în care sunt pomeniţi morţii a căror viaţa a fost închinată de asemenea fraţilor noştri din Balcani *(Petre Iuffu* de *Vasile Christu; Şase luni dela moartea prof. I. Valaori* de *Petre Florescu);* analiza pactului bulgaro-jugoslav; semnalarea şi comentarea cazurilor de suferinţe provocate de purtarea organelor Statului bulgar: folklor din Timoc, ştiri, fapte şi diverse informaţii; într'un cuvânt, conducătorii acestei reviste fac toate sforţările pentru ca ea să fie oglindirea justă a vieţii unei ramuri a poporului nostru.

D-l prof. *C. Noe,* în articolul: *Din trecutul Timocului,* pune o serie de probleme deosebit de interesante, în urma cărora e timpul să credem că soarta acestei regiuni româneşti nu ne este prea cunoscută. Cel dintâiu lucru ce trebue semnalat este unitatea geografică distinctă faţă de cele două regiuni balcanice între care se găseşte — regiunea iugoslavă la apus şi regiunea bulgară la rasărit de Isker, — şi integrarea ei desăvârşită „în sistemul carpatic şi subcarpatic olteano-bănăţean, cu care formează un acelaşi tot geografic"... Populaţia română de aci este continuarea Românilor olteano-bănăţeni, cu care, „după cum observă d-l prof. St. Romanski, dela Universitatea din Sofia, are caractere identice": cea dinspre apus are, în grai şi port, trăsături comune cu Bănăţenii, iar cea dinspre răsărit cu Oltenii. Cu drept cuvânt, trebue să constatăm, că nu e o coincidenţă fără semnificaţie faptul că Românii timoceni se află, azi, pe acelaşi loc unde odinioară au fost Moesia Superioară, Dacia Aureliană, sau mai târziu Voevodatul lui Mihai, Alexandru şi Straţimir. Despre aceştia din urmă, d-l C. Noe, ne dovedeşte că erau înrudiţi cu familiile domnitoare atunci în Muntenia. Straţimir era nepot de fiică al domnitorului Basarab şi a fost căsătorit cu fiica domnitorului Alexandru Basarab. Dovada unui substrat etnic deosebit şi a unei tradiţii de neaderenţă la Statul bulgar (neaderenţă ce îşi avea cauza sigură în începuturile *romane* ale vieţii politice şi sociale, mai vechi decât acelea ale Statului bulgar, care luase fiinţă, oarecum, sub ochii Timocenilor), ne-o face d-l prof. Noe şi, prin unele fapte istorice, ca următoarele: cronicarul Einhard arată că în anul 818 Timocenii trec sub stăpânirea imperiului Francilor („Legati Temocianorum qui nuper a Bulgarorum socitate descievrant"). De atunci şi până la căderea definitivă sub turci, „Ţaratul Vidinului" poate fi oricând găsit ca o unitate politică, cu oarecare independenţă. Această desprindere din unitatea politică bulgară, îşi are explicaţia tocmai în deosebirea etnică a populaţiei, în care vechile urme de vieaţă romană s'au păstrat, reuşind să-i dea o altă înfăţişare, ce n'avea nimic comun cu specificul bulgar.

D-l Petre Petrinca, semnează un foarte bun articol despre *Dreptul la limbă al minorităţii române din Bulgaria,* sprijinit pe fapte şi pe prevederile tratatelor de pace. Cele ce relatează d-sa, în legătură cu purtarea Statului bulgar faţă de minoritatea românească, sunt aproape de necrezut. Incă dela eliberarea lor de sub Turci, Bulgarii au început prin a desfiinţa toate şcolile româneşti, pe care „barbaria turcă", le lăsase să înflorească. După războiul balcanic, a venit rândul bisericilor, al doinelor, irozilor, colindelor şi strigăturilor dela jocurile româneşti. Azi nu mai e permisă nici limba. De cărţi sau ziare româneşti imprimate în Bulgaria, nici nu poate fi vorba. Cărţile de ritual sau de rugăciuni sunt confiscate sau arse. Fruntaşii bulgari se întrec în a propune soluţii de bulgarizare a acestei regiuni în care Românii, sunt aşa de compacţi, încât un ziar bulgar („Zora" din 7 Noemvrie 1930), scria că „în această parte a şesului dunărean, graiul bulgăresc se vorbeşte tot atât cât îl vorbesc peştii din apele Dunării". Purtarea aşa de puţin europeană a Bulgarilor — care ne aminteşte pe a Ungurilor — ne face să ne gândim mai mult la cele ce găsim scrise, prea sumar, în articolul intitulat: *Poporul bulgar văzut de străini.* Este reluată caracterizarea pe care Keyserling o face Bulgarilor în Das Spectrum Europas. Fără să subscriem părerile de acolo, credem însă că adjectivul „balcanic", cu care sunt calificate anumite maniere din partea orientală a Europei, ar trebui să fie obiectul unui studiu în care să se precizeze ce se înţelege prin „balcanic", cam care ar fi originile „balcanismului" şi cam unde există şi cine sunt purtătorii acestui fel de a trăi şi activa, în cazul când de existenţa lui am fi siguri.

Dumitru Dogaru

Prof. Dr. SABIN OPREANU: *Probleme de geografie economica în Munții Apuseni*, Cluj, 1933.

Multe priviri s'au îndreptat până acum către Munții Apuseni. Acolo există o „Țară a Moților", care într'adevăr ispitește. Din păcate însă, înregistrările care privesc această regiune se dovedesc a fi, uneori de un caracter prea general, alte ori, chiar de-a dreptul eronate.

Se poate afirma, încă odată, și pe drept cuvânt, că nu atât dorința de a face un lucru, ci mai ales, stăruința îndelungată, dublată de o pătrundere serioasă, temeinică a lucrurilor, este încoronată de succes.

Autorul, își pune o problemă pe cât de importantă, pe atât de grea.

Să vedem în ce măsură pășește la eludarea ei Mai întâiu, o obiecție: o problemă de acesata, putea, ba trebuia să fie, obiectul unui studiu mai desvoltat. Ori cum, însă, mărturisim că ne surprinde că d-l O. nu are un plan bine întocmit, care să fie înzestrat cu darul unei grăiri clare și puternice. Sistematizarea în lucrare e vagă, greu vizibilă, discontinuă.

Dar pentru a evidenția postura periculoasă în care este pus autorul prin această broșură, în considerațiunile care urmează, vom servi și unele citate.

„Ori din care parte a țării — notează d-l Opreanu, — ar sosi vestea despre începerea unei lucrări, cât de cât mai promițătoare, Moții pornesc din diferite părți ale Munților, în cete, desculți, goi și flămânzi, ca să fie cei dintâiu, primiți în lucru. Pornesc fără să aibă astfel de vești, pornesc așa într'un noroc".

La afirmația de mai sus, opunem un categoric: *inexact*. Mai întâiu, ce înseamnează moți „din diferite părți ale Munților", — din moment ce o mare parte din populație, începând dela intrarea în munți, pe Arieș, până la izvoarele celor două Arieșe, care-l formează, nu găsești niciun bărbat desculț. Poate vor pleca din anumite regiuni ale munților, dar, în acest caz, am fi dorit să le știm cu precizie, fără să încadrăm, toată regiunea Munților Apuseni, într'o caracteristică izolată. Dacă am restrânge apoi, termenul de „Moț", generalizarea d-lui O. pare și mai curioasă. Căci, vidreanul, ponoreanul, scărișoreanul, săcătureanul, — ca și toți moții din adevărata Țară a Moților, — are o ocupație bine definită și, din cauza aceasta, chiar dacă pleacă, pleacă ca specialist, nu într'o doară. Și, dacă cumva, se va pierde din vedere, cum face d-l O., că mintea moțului e prea desghețată, ca să nu-și lase pasul să meargă în voia soartei, totdeauna formularea aprecierilor asupra lor riscă a fi eronate.

D-l O. greșește, cu siguranță, când spune că turburările din sânul populației au drept cauză sărăcia. Fiindcă ele sunt provocate fie din cauza delictelor silvice, care le aduc neplăceri, fie când, în fața exploatării nemiloase, a pădurilor, se duc cu gândul la ce va fi mai târziu, când nu va mai fi pădure. Chiar în vara aceasta, săcăturenii, care ca și albăcenii și aradanii, duc în fiecare sâmbătă, la Abrud un car de scânduri, pe care iau între 3—6.000 lei, au făcut o mică „devastare". Și ea a avut drept cauză, presupunerea din urmă pe care am făcut-o.

Ne miră că autorul amintește numai în treacăt „neîntrecuta meserie de văsărit și cercurărit din satele din văile superioare ale Arieșului".

Olăritul, d-l O., îl găsește în Iara. Trebue să spunem, pe de o parte, că meseria aceasta nu aparține exclusiv românilor, pe de alta, că satul este la câțiva km de Arieș, iar nu „pe Arieș". In niciun caz, nu trebue să se creadă că această comună gravitează mai mult spre creierul munților decât spre câmpie.

Cojocăritul nu este, cum se spune, sporadic în Vidra și Ponorel, din moment ce asigură acest veșmânt nu numai pentru aceste comune, dar chiar și pentru o parte din cele apropiate.

Nu găsim înregistrată priceperea cu care se lucrează la Cernița și Buninginea, lângă Abrud, cărămida.

Patetismul care survine des în lucrarea d-lui O., nu poate să ne facă să uităm lipsurile. Din contră, o expunere firească, naturală, ar fi avut darul a ne impresiona mai mult.

Este păcat că d-l Opreanu, în loc să depună o muncă mai îndelungată, chiar cu riscul de a zăbovi apariția lucrării, pentru a ne oferi ceea ce într'adevăr ar fi putut constitui un punct de plecare pentru lucrări de acest gen, a tipărit broșura de care ne ocupăm, de caracter prea general și plină de erori.

Florea Florescu

DR. LÜKÖ GABOR: *A Moldvai Csángok. I. A Csángok kapcsolatai az Erdélyi Magyarsággal.* (Ciangăii din Moldova. I. Legăturile dintre Ciangăi şi Ungurii ardeleni). Budapest. A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Néprajzi Intézete 1936.

Autorul şi-a petrecut o parte din anii de pregătire în România, participând la unele cercetări ale Institutului Social şi ale Arhivei de folclor a Societăţii Compozitorilor.

A strâns, în decursul lor, material etnografic privitor la Românii din Dâmboviţa, Basarabia de Mijloc, Făgăraş şi la Ciangăi. Două prezentări, pe care le-a publicat întretimp, una despre cultura şi folosirea cânepii de către Ciangăi (Moldvai Csángok Kendermunkája, Népélet-Ertesitö, 1934, 3—1) şi alta despre portul românesc dela Brebu-Dâmboviţa (Egy havasalvi oláh falu viselete. Néprajzi-Ertesitö, 1936, 1—4), folosesc metoda de lucru, pe care i-o ştiam.

O stângăcie, care putea fi socotită participare la propaganda revizionistă, a dus, în 1933, la expulzarea lui, întrerupând culegerea de mai mare amploare, pe care o începuse în Ciangăime.

Socoteam să găsim în lucrarea semnalată aci înfăţişarea constatărilor, cu privire la cultura materială, la limba şi la muzica Ciangăilor, făcute de d-rul Lükö, până la această întrerupere. Insă, camaradul nostru de cercetări la teren ne înşeală aşteptările. S'a înfundat, pare-se în biblioteci şi arhive, de când s'a întors în Ungaria, şi a cetit tot ce s'a scris despre Ciangăi. Lucrarea lui, cu privire la Ciangăi, tratează despre: „legăturile Ciangăilor cu Ungurii din Ardeal". Intr'însa faptele observate înainte de câţiva ani, însemnările şi statisticile călătorilor de acum 60 şi 80 de ani, documentele din veacul al 15-lea şi interpretările discutabile de toponimii se îmbină într'o schelărie abstractă de argumente, în favoarea tezei că Ungurii au răzbătut dincolo de Carpaţi, încă înainte de întemeierea Statului Moldovean, atât din Valea Tisei şi a Someşului cât şi din Valea Mureşului şi, că, Ciangăii sunt urmaşii acestor pionieri medievali.

N'ajungem să-i cunoaştem pe Ciangăii de azi în cartea d-rului Lükö, care e parcă o lungă frază eliptică de subiect.

Puţinele pagini de conturare a grupului Ciangău şi. de situare a lui, în cadrul Românimii moldovene, constituiesc partea cea mai slabă a cărtii. In faţa lor, îţi apare mai supărător faptul, că sunt scrise la ani dupa studiul la teren, în perspectiva unor carţi depăşite de realitate şi a unui naţionalism exagerat. Nu e arătat raportul dintre numărul Ciangăilor (60—70.000) şi populaţia românească a judeţelor apusene ale Moldovei, iar măsura în care s'au topit Ciangăii în masa românească (fiind bilingvi şi vorbind o ungurească înţesată de cuvinte româneşti), e trecută sub tăcere şi acoperită prin invocarea câtorva trăsături deosebitoare, construite ad-hoc. D-rul Lükö, invocă în afara religiei (care le-a dat totuşi Ciangăilor prilejul să-şi zică: „*Români* catolici"), şi a rarităţii incuscririlor, costumul pe de-a'ntregul diferit şi raţionalitatea mai mare a gospodăriei ciangăeşti. Pe când Românii poartă haine de târgoveţ, Ciangăii ar purta un costum ţărănesc, specific lor. (Oricine priveşte ilustraţiile cărţii, vede că acest costum „ciangău", e portul românesc, pe care Ciangăii, aşezaţi mai la munte şi mai puţin angrenaţi în vieaţa modernă a României, nu l-au părăsit încă. Chiar şi d-rul Lükö, creează, spre a scăpa de această aprehensiune, teoria de circumstanţă, că portul românesc ar fi comun întregii Europe de Sud-Est şi propriu aci unui grup etnic, dincolo altuia, iar în Moldova Ciangăilor. O afirmaţie răstălmăcită a prof. Iorga, joacă un rol însemnat în această construcţie). La fel de artificial e şi celălalt caracter distinctiv: raţionalitatea mai mare a economiei cingăeşti, sprijinită prin faptul că producându-şi ei înşuşi îmbrăcămintea, Ciangăii ar cheltui mai puţin decât Românii (nu credem că, acolo la munte, ar câştiga mai mult decât aceştia). Ne găsim şi aci în faţa unei faze de mai mare apropiere de economia naturală, depăşite de Românii din şesul Moldovei, datorită aşezării lor mai în calea comerţului, şi nu a unei diferenţe de natură etnică.

Pe d-rul Lükö îl preocupă numai trecutul şi provenienţa Ciangăilor. Iată şirul mare al ideilor lui. Studiul faptelor linguistice şi folclorice, al unor elemente ale portului şi ale locuinţei şi al unor unelte ale vieţii ciangăeşti, ar impune deosebirea a două grupuri ciangăeşti, unul de miazăzi, în jurul Trotuşului şi altul de miazănoapte, în jurul Bistriţei şi al Moldovei. Cei de miazazi sunt, cum se socotesc şi ei, secui trecuţi în Moldova (în deosebi în veacul al 18-lea, în urma unor persecuţii religioase pornite de Viena catolică). Ciangăii, de origine secuiască se gasesc mulţi şi printre Ciangăii grupului celuilalt, de miazănoapte. Pe aceştia

din urmă, tipul de horn de cuptor și de plug întrebuințat de ei azi îi arată a fi una cu Ungurii de azi de pe Tisa și de pe Someș. Spre a explica lipsa de continuitate între Ciangăii de miazănoapte, între Maghiarii din Moldova și Maghiarii de pe Tisa și Someș, d-rul Lükö invocă câteva nume de râuri, și de dealuri, păstrate în documentele din vremea lui Ștefan-cel-Mare. Faptul că sunt de origine maghiară ar dovedi viața maghiară intensă din ținuturile intermediare și implicit faptul că Maghiarii din Moldova sunt produsul unei expansiuni vechi, care, s'a produs prin trecătorile Rodnei și Bârgăului. Ciangăii nu ar fi, deci, o ramură autonomă maghiară, cum sunt, de pildă, Secuii, ci numai prelungirea în Moldova a grosului Secuilor și Ungurilor.

Nu putem socoti decât drept conjectură problematică această localizare a originii Maghiarilor din Moldova, în Valea Tisei și a Someșului, cu toate că, credem în necesitatea de a întregi și de a controla izvoarele de ordin arhivistic, epigrafic, toponimic și linguistic ale istoriografiei prin izvoare de ordin etnografic și sociologic. Temeiurile acestei rezerve sunt numeroase. Chiar d-rul Lükö, recunoaște că cultura maghiară de pe Valea Someșului e puțin studiată și aproape necunoscută. E prea firesc să cerem dovada tipicității pentru așezările unguești de pe Someș a hornurilor, cuptoarelor și plugurilor asemănătoare celor ale Ciangăilor de miazănoapte, înainte de a accepta hărțile care postulează identitatea culturii acestor Ciangăi, cu cea a Ungurilor de pe Someș. Mai departe, chiar dacă ar fi dovedită întrebuințarea în prezent a unor tipuri identice de horn, de sobă, etc., pe Someș și la Ciangăii de Nord, faptul justifică numai afirmația unor legături în vremea noastră sau în veacul trecut, dar nu originea exclusiv someșană a Ciangăilor de miazănoapte. In privința aceasta, ar trebui stabilită de abia cultura maghiară someșană dinainte de veacul al 14-lea, de vreme ce o mare parte din Ungurii ce trăiesc azi pe Someș au fost aduși acolo abia înainte de câteva decenii de plănuitorii coridorului maghiaro-săcuiesc. Toponimiile invocate nu fac nici ele dovada originii someșene a Ungurilor din Moldova de miazănoapte (spre a cunoaște greutatea celor câteva numiri de origine maghiară din Baia, Neamț și Roman, d-rul Lükö trebuia să le pună alături de toată nesfârșirea numelor românești din același ținut). Cu ajutorul lor se poate susține numai existența unor așezări maghiare în Moldova și socoti posibilă descălecarea acestui element și prin trecătorile Carpaților răsăriteni, ce dau în Valea Someșului.

E foarte adevărat ce spune d-rul Lükö, în concluzia cărții sale, că o mai bună cunoaștere a Ciangăilor poate desvălui o mulțime de legături vechi între Români și Unguri și contribui la creearea unei atmosfere de înțelegere. Dar, e tot atât de adevărat că, în problemele, care sunt comune la două neamuri, impreciziunile sunt deosebit de dăunătoare. Stârnind pretenții neîntemeiate, ele ațâță vrajba. Imprecisă și plină de tentații, pentru cititorul maghiar, să socotească Moldova mult mai plină de Ciangăi decât este și pe Ciangăi mult mai Unguri decât au ajuns să fie azi, cartea d-rului Lükö, nu evită primejdia aceasta. Aci se găsește, după părerea noastră, neajunsul mai mare decât toate al lucrării de care ne ocupăm.

Folosim prilejul pentru a atrage luarea aminte asupra Ciangăimii. E mult prea puțin studiată în raport cu locul pe care îl deține în istoria și în structura etnică de azi a României. Expansiunea maghiară, dinainte de întemeierea Statului moldovean și împrejurarea că Regii Ungariei au așezat și menținut în Carpații orientali pe Secui și pe Sașii dela Bistrița, îngreuind schimbul de populație românească între Ardeal și Moldova, n'a rămas fără urmări asupra vieții României dela răsărit și de la apus de Carpați (Faptul că legătura dintre Românii din Ardealul de Sud și din Muntenia n'a putut fi stânjenită, explică, de sigur, în bună parte viața mai intens românească din jurul Carpaților meridionali). Astfel, precizarea cunoștințelor noastre despre trecutul așezărilor unguești din Moldova n'ar putea fi decât binevenită. (Studiile d-lui *Gh. Năstase* din *Arhivele Basarabiei, 1934—35* și din *Buletinul Institutului de filologie rom. Alexandru Philippide, 1936,* vădesc interesul crescând al istoricilor români, pentru problema Ciangăilor). O monografie a așezărilor ciangăiești și a ținuturilor în care locuiesc diseminați printre Români, cum se prezintă azi, ar constitui o piesă importantă a acelui recensământ social și etnic al ținuturilor țării, care constituie una din problemele însemnate, ce se pun în vremea noastră cercetărilor sociale dela noi.

Tragem nădejde că monografia completă, sociologică a grupului Ciangău, va fi întocmită cât de curând. Ea va trebui să ne dea întâiu un tablou

al stării de azi a acestui grup și să reconstituiască trecutul lui, în măsura în care documentele fac cu putință operația aceasta, trecând, prin împrospătările succesive ale masei Ciangăești, până la așezările inițiale.

Anton Golopenția

IULIU MOISIL: *Figuri grănițerești năsăudene.* (Scrise în Năsăud, capitala grănițerismului năsăudean, 1937. Ed. Regia Cooperativă Regna).

Cartea d-lui Iuliu Moisil, pleacă din sentimentul de recunoștință față de predecesori. Oricine trebue „a-și aminti de binefăcătorii săi înaintași, ca să-i cunoască mai din aproape și a le urma pildele lor cele bune, a se îndeletnici cu ceea ce se chiamă: *Cultul Strămoșilor*".

D-l Iuliu Moisil desvelește figurile de seamă ale ținutului năsăudean, născute sau trecute prin școlile de aci; adaptate în anumite împrejurări vieții românești din Năsăud. Figuri, prin a căror viață plină de fapte, dobândesc un rol de seamă, nu numai în mișcarea Românilor din acest ținut, ci și în a celor din alte provincii.

Ținutul grăniceresc al Năsăudului — un lanț din cordonul militarizat, care avea să fie stăvilarul năvălirilor din răsărit și sud — a fost organizat sub Maria Tereza. O luptă zi de zi s'a cerut împotriva celor care solicitau drepturi mai mari, sau exclusive pentru ei, Sașii. Strădania aceasta îndelungată de păstrare a ceea ce se moștenise și de continuă înzestrare materială și spirituală, o desvelește cu mult succes d-l Moisil. Să ne oprim puțin la figurile din galeria celor pe care ni le prezintă.

Vicarul *Ioan Marian*, poate cel mai de seamă vlăstar al ținutului, este cel care introduce materii nouă în școli; luptă pentru înlăturarea slavonismului, care încă mai dăinuia: „S'a poruncit mai de multe ori că grecește sau sârbește, să nu să cânte nimic și, totuși se află unii cantori de dârlăiesc cu scandală cuvinte neînțelese. Preoții greșesc mai tare, îngăduindu-i. Deci, aceasta sub aspră canonie se oprește", (Circulara 61/841); organizator desăvârșit, Marian, dă o atenție deosebită agriculturii, înființând pe lângă fiecare școală sătească o grădină de pomărit și legumerit; recomandă de asemeni stupăritul ca un izvor foarte folositor poporului. Cursurile de iarnă le voia prelungite, pentru ca școlarii să poată face și practică. Că era un învățământ bine organizat, iar inițiatorul lui îi purta toată grija, se vede și din faptul că tinerii care voiau să se căsătorească erau supuși la un „foarte serios și temeinic examen". Mirele era întrebat despre pomii pe care trebuia să-i aibe, cum se ară, etc., mireasa, cum se toarce, țese, topește cânepa, face fuiorul etc. „Dar mai tare le năpădeau sudorile când căpitanul Mihălaș (din Rebișoara), ajungea cu întrebările la pregătirea mâncărurilor. Spiru Haret este, prin fostul elev al școlilor năsăudene, Haliță direct influențat de principiile lui Marian; îndeamnă pe oameni să trimită petiții la școală, să reintroducă preoții „îmbrăcămintea românească, cea adevărat română, de sub munte a Țării Românești"...

Macedon Pop, tot vicar, este cel care îndeamnă pe preoți a se abona la foile românești din Blaj și Cernăuți. A participat la marea adunare din Blaj la 1848 și informează preoțimea de cele cerute acolo; conduce deputații grănicerești la curte; face adunări pentru a li se consfinți dreptul de proprietate etc. Vicarul *Moisil* luptă pentru noi clădiri școlare, merge de asemeni în multe delegații. Mai amintim, pe: *V. Neacșu*, modest dascăl dar clarvăzător luptător; *Florian Porcius*, botanist și luptător, fost membru al Academiei Române; Locot. *Petru Tanco*, priceputul organizator și conducător al fondurilor regiunii; *Ioachim Mureșan*, bibliofil și colaborator la Transilvania; *Alex. Bohățel*, adaptat la nevoile grănicerești; *Ioan Florian Câmpianu*, om dârz, președinte de tribunal; *Vasile Petri*, pedagogul; *Cavalerul Carol Baron Ezenberg*, de origine german din Tirol, comandant al regimentului grăniceresc, care se identifică perfect cu interesele Românilor; Sașilor, care voiau să smulgă cât mai mult din ceea ce le aparținea Românilor, le adresa cuvinte de dojană, fiind astfel cel mai aprig apărător al drepturilor românești; *Vasile Bob Fabian*, colaboratul lui Asachi; și, în sfârșit, *Gavrilă Bănulescu*, căruia Basarabia de după 1812, îi datorează atât.

Iată figuri, care într'adevăr au luptat cu suflet pentru cele 44 comune grănicerești, ori pentru neam, când și-au dus viața în altă parte; figuri care pot într'adevăr fi pilduitoare pentru tineretul grăniceresc năsăudean ca și pentru întreg tineretul nostru actual, însetat atât de mult după muncă.

Florea Florescu

MARGINALII LA CUPRINSUL NUMĂRULUI DE FAȚĂ

1. Câianul-Mic este un exemplar tipic de *sat expansiv.*

Indeobşte creşterea numarului locuitorilor dela ţară, adică înmulţirea gospodăriilor, atrage după sine impărţirea între tot mai mulţi a hotarului comunelor. Aceasta, însă înseamnă micşorarea treptată a lotului, care rămâne în stăpânirea fiecărei gospodării.

Totuşi, la Căianul-Mic, cum vedem, când alăturam tablourile intocmite de d-l dr. Jivan, lotul mediu e mai mare în 1937 decât a fost în 1905 (aproape 4 jugăre, faţă de 3 jugăre). Deşi gospodariile nu s'au împuţinat, ci dimpotrivă, au crescut, cu 59. Se află azi la Căianul-Mic mai mulţi gospodari cu peste 15 jugăre decât în 1905, (4 faţa de 2), mai multe moşii de 15—9 jugăre, (21 faţă de 19), mai multe moşii de 9—7 jugăre, (15 faţa de 12), mai multe moşii de 7—5 jugăre, (34 faţa de 26), mai multe moşii de 5—3 jugăre, (117 faţa de 92). Numărul gospodăriilor cu proprietaţi care nu ating un jugăr, în schimb, a scăzut dela 87 la 81. In faţa acestor statistici, Căianul-Mic îţi apare ca o procesiune lungă, compusă toată din gospodării, care au pornit să cucerească lotul de pământ cel mai mare cu putinţă. Toate gospodăriile luptă, şi cele a căror avere actuală nu cifrează nici măcar un jugăr, şi cele ce sunt aproape de cele 15 jugăre, pragul avuţiei celei mai mari dela Căianul-Mic.

Cum a înfrânt satul acesta urmările suprapopularii crescânde a ogoarelor ţării? Nu atât prin Reforma agrară, cât întinzându-se în hotarele satelor vecine. Capitalul strâns, în America şi cu voştinăritul, le-a dat putinţă Căinarilor să-şi adauge fără întrerupere, în cele două decenii din urmă, hotarul real al comunei lor. Ei au bani gata strânşi, oricând se vinde o bucată de pământ în vecini. Expansiunea aceasta scuteşte Căianul-Mic şi la fel şi Căianul-Mare de urmările obşteşti ale suprapopulării agricole.

Se vede cât de colo, că sporindu-şi apreciabil suprafaţa veche a lotului de pamant al gospodariilor, prin cumparari de pământ în hotarul satelor vecine, cu tot sporul de populaţie din ultimii 30 de ani, Căianul-Mic restrânge posibilităţile de trai ale acestora. Ele trebue s'o scoată la cale cu o populaţie sporită pe un hotar comunal micşorat.

Se mai găsesc, de sigur, în ţară, destule sate de tipul Căianului-Mic. Ele sunt, de obiceiu, sate, care au ştiut să-şi folosească timpul liber din iarnă prin vreun negoţ. Mărchitănia, descrisă într'unul din numerele trecute ale „Sociologiei rom." (II, 2—3) constituie pentru câteva sate din jud. Olt un mijloc asemănător de strâns bani. Meşteşugurile obişnuite: olăria, lucrul lemnului şi celelalte aduc mult mai puţin.

In obştia satelor româneşti, satele de felul acesta reprezintă, cum s'a spus în studiul Echipierului Bartoş, exemplarele cele mai vitale şi capabile de expansiune. In caz că nici unul dintre ele nu e la fel de expansiv, toate satele din vecini, mai neajutorate, sunt strâmtorate de aceste sate vitale.

Vieaţa alături a satelor aminteşte simbioza vegetaţiei de pe orice câmp, unde unele exemplare izbutesc să-şi însuşească soare destul şi loc pentru rădăcini, iar altele vegetează sau pier în umbra celor dintâiu.

2. Publicăm informaţiile culese de d-l Berca, asupra plecărilor din Arcani-Gorj, de dragul aprehensiunilor cu privire la *ascensiunea socială prin ieşirea din sat* (există şi *o ascensiune înăuntrul satului;* unii săteni, d-l Berca, ne-a descris biografia unuia, marea mulţime a Oltenilor, se duc la oraş a agonisi cât le trebue, ca să-şi salte gospodăria lor de acasă din sat).

Cele câteva biografii, deşi concise şi redate fără literatură, ne arată bogăţia în destine a Arcanilor. Iar dacă s'ar găsi cineva să asculte în fiecare sat povestirea celor 10—12 mai păţiţi, am vedea că ele nu lipsesc în niciun sat al ţării. Satele sunt numai în aparenţă monotone şi e o prejudecată orăşănească de a vedea viaţa ţărănimii ca o repeţire an de an a aceloraşi lucrări. Şi viaţa

satelor e agitată de tentative, de eşecuri, de reuşite.

Păcat că d-l Berca nu a amănunţit trăsăturile mari ale procesului de trecere în oraş, pe care le-a schiţat. Ar fi de tot interesul să aflăm, câţi oameni din Arcani, sau dacă lucrul e cu putinţă câţi oameni din satele de sub Cornet, au fost la lucru în terenurile petrolifere, câţi au fost şi sunt hamali şi câţi „pui de olteni", cum şi când au pornit în aceste ocupaţii? cu ce s'au ales cei ce s'au înapoiat. O astfel de înfaţişare ar constitui o contribuţie preţioasă la cunoaşterea procesului de *emigrare temporară* a ţărănimii din regiunile unde suprapopulaţia agricolă e mai acută.

3. Am tipărit în numărul de Mai-Iunie al revistei un articol despre românizarea treptată a grădinăriei într'un sat din jurul Bucureştilor, socotind procesul acesta drept general întregii Câmpii româneşti. Mica monografie a d-lui avocat Petrescu, colaborator preţuit din Craiova, al „Soc. Rom.", despre grădinăria Işălniţenilor oferă o confirmare acestei presupuneri. Am fi bucuroşi să vedem întocmite cât de curând un rând de cercetări şi asupra aprovizionării cu legume a oraşelor din Basarabia, Bucovina, Ardeal şi Banat.

Reţinem din monografia d-lui V. Petrescu, legătura pe care o stabileşte între latifundiarul român şi grădinarii bulgari. Ar trebui să mai fie lămurit cum de aveau grădinarii bulgari capitalul pentru arendarea terenurilor de grădinărie.

4. In numărul trecut al revistei am publicat studiul Vidra, un sat de moţi. El era rezultatul cercetării în cadrele echipei din campania acestui an. In numărul de faţă, prezentăm o nouă contribuţie „Târgul de pe Muntele Găina". Intru cât, după cum se vede din lectura acestor două studii, nu se urmăreşte decât limpezirea aceleaşi probleme, cunoscută sub numele de a „Moţilor", precizăm că studiul din urmă trebue privit ca o continuare a celui dintâi.

Echipele regale au o acţiune practică, punând accentul şi pe cercetarea simultană a realităţilor sociale. Ne par foarte eloquente rezultatele acestor cercetări, în speţă, cele care se referă la problema Moţilor. Primul studiu vine să înlăture aproape tot ceea ce s'a spus cu privire la plecarea Moţilor. Fiindcă, se ştie că până acum problema aceasta era tratată sub un unghiu de compătimire, ba une ori, toate consideraţiunile erau pornite dintr'un substrat accentuat de romantism. Chiar când buna intenţie, n'a lipsit, din cauza studierii în treacăt, pe fugite, formularile au ramas prea vagi, sau, în orice caz, de natură a-ţi provoca nedumerirea când ajungi pe teren. *In Vidra, un sat de moţi*, s'a insistat cu deosebire asupra plecării Moţilor, căutându-se a se restrânge zona acestor plecări, ca şi consecinţele plecării, cu indicaţii de ceea ce trebue să se facă, spre a se veni efectiv în ajutorul acestei populaţii.

Târgul de pe Muntele Găina, tinde la adevărata precizare a naşterii şi a rostului său acolo, pe vârful muntelui. El pune în lumină o serie de raporturi de natură economică între Moţi şi Crişeni. Fără a se nesocoti înclinarea firească a Românului de a se manifesta în massă, stabilindu-se astfel o legătură între *nedei* şi acest târg, se insistă pentru prima dată asupra condiţiunilor geografice şi sociale, care i-au dat un caracter specific, şi anume economic. Pe lângă diversitatea obiectelor aduse în târg, care nu se aseamănă între cele două regiuni, se aminteşte din lipsa pastoritului în Ţara Moţilor, argument puternic pentru a nu incadra târgul în serbările păstoreşti, odinioară cu o răspândire mare în şirul Carpaţilor.

Cele două prezentări de care vorbim aci, cu rezultatele lor, sunt o indicaţie preţioasă de cele ce pot ieşi din munca echipelor, în vederea unei înfăţişeri a realităţilor noastre săteşti, atât de rare şi totuşi, aşa de cerute. *F. Fl.*

F A P T E, V E Ş T I, P U B L I C A Ţ I I

1. Congresul al XII-lea internaţional de Sociologie, ţinut la Paris toamna aceasta, a hotărît *ţinerea la Bucureşti a Congresului internaţional de Sociologie următor*. In toamna lui 1939, Bucureştii vor găzdui, deci, pe delegaţii Institutului Internaţional de Sociologie şi ai Federaţiei Internaţionale a Societăţilor şi Institutelor de Sociologie.

Alegerea Bucureştilor şi nu a New-York-ului, unde are loc, 1939, Expoziţia mondială, se datoreşte interesului Congresului pentru Sociologia românească. Participarea regulată şi contribuţia bo-

gată a Şcolii dela Bucureşti, atrăsese de mult luarea aminte asupra ei; prezenţa prof. Gusti la acest congres a determinat această alegere, care face cu putinţă străinilor o cunoaştere a ei.

Tema discuţiilor şi a comunicărilor urmează să fie stabilită de comitetul de organizare din Bucureşti în înţelegere cu Comitetul de direcţie al Institutului Internaţional şi al Federaţiei. S'a cerut ca ea să fie pusă în aşa fel încât să intre în cadrul ei o expunere cât mai amănunţită a teoriei şi a metodelor de lucru ale Şcolii dela Bucureşti. Chestiunea teoretică va purta dar, pare-se, *asupra cercetarilor sociologice la teren şi asupra funcţiunii, pe care o pot avea în conducerea naţiunii şi în precizarea teoriei sociologice.* Iar chestiunea concretă va purta, pare-se, asupra înfăţişării de *rezultate ale unor cercetări la teren în ţara proprie sau în străinătate.*

Comitetul de organizare va asigura o lară participare a tuturor cercetătorilor români. Nu ne lipsesc analizele valoroase ale vieţii economice şi spirituale şi ale structurii sociale a României, nici a mişcării populaţiei noastre şi nici monografiile de diferite unităţi sociale. Astfel, se va putea arata străinătăţii, cu prilejul acesta, nivelul ridicat al ştiinţelor sociale româneşti, aşa cum prin alte congrese internaţionale ţinute în ţară în anii din urmă, s'a dovedit nivelul ridicat al ştiinţelor noastre medicale, agronomice şi antropologice.

Ii vom ţine la curent pe cetitorii noştri în privinţa pregătirilor pentru Congresul internaţional de Sociologie dela Bucureşti, din 1939.

2. Din cuprinsul numărului din urmă al Revistei Institutului Social-Banat, condusă de un comitet, sub direcţia d-lui Dr. Cornel Grofşorean, semnalăm la studii contribuţiile d-lui Dr. I. Nemoianu: Din activitatea de puericultură în mediul rural; Sabin V. Drăgoi: Observări la un răspuns al d-lui Béla Bartók; prof. Dr. N. Ursu: Exemplificări carateristice din folklorul muzical bănăţean; Motivele Contelui Bethlen; Dr. C. Grofşorean: Aspecte Social-Politice.

D-l Dr. I. Nemoianu înfăţişează rezultatele unei acţiuni la sat, în colaborare cu mai mulţi specialişti. D-sa îşi pune problema dacă rezultatul echipelor ambulante este suficient pentru a îndrepta toate neajunsurile. Articolul d-lui Nemoianu este cu atât mai preţios, cu cât, el înfăţişează activitatea Institutului Social-Banat, în combaterea mortalităţii infantile. El poate constitui călăuza de viitor a ceea ce trebue să se facă în orice parte a ţării, unde se pune această problemă a mortalităţii infantile. D-l Sabin V. Drăgoi stăruie asupra netemeiniciei afirmaţiilor lui Béla Bartók, cu privire la muzica românească. D-l Grofşorean, semnează câteva însemnări asupra influenţei factorului economic asupra politicii externe, asupra lucrării lui Sir Samuel Hoare. „Al patrulea sigil" etc. Peste tot aceleaşi indicaţii de ceea ce trebue să facem pentru a fi în orice împrejurare, *pregătiţi;* Grigore Ion, scrie rânduri despre neîntrecutul Petre Neagoe, cel care duce în lumea Americii, plaiurile şi ţăranii de pe ele, aşa cum sunt. La *Marginale*, semnează Ion Negru.

Revista Institutului Social Banat-Crişana, ţine strâns legătura cu relităţile bănăţene. *F. Fl.*

3. *Din cuprinsul numărului viitor:* H. H. Stahl: Satul românesc, o discuţie de filosofia şi sociologia culturii; *Ilarion Cocişiu:* Colindele; *Florea Florescu:* Cetele de secerătoare din Cuhea-Maramureş; *Cornelia M. Ionescu:* Ungurenii dela Vaideeni-Vâlcea; *Ec. Botez:* Viaţa unui ţăran din Banat: Povestea lui Moş Pelea din Fibiş.